



Sveučilište u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija

Benjamin Hasanović

**PAVAO PAVLOVIĆ I NJEGOV SPIS  
„MEMORIALE“ – POVIJESNO-KNJIŽEVNA  
I FILOLOŠKA ANALIZA**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2025.



Sveučilište u Zagrebu

Fakultet hrvatskih studija

Benjamin Hasanović

**PAVAO PAVLOVIĆ I NJEGOV SPIS  
„MEMORIALE“ – POVIJESNO-KNJIŽEVNA  
I FILOLOŠKA ANALIZA**

DOKTORSKI RAD

Mentor:

Mirjana Matijević Sokol, prof.emer.

Zagreb, 2025.



University of Zagreb

*Faculty of Croatian Studies*

Benjamin Hasanović

**PAVAO PAVLOVIĆ AND HIS ANNALS  
“MEMORIALE”. A HISTORICAL,  
LITERARY, AND PHILOGIC ANALYSIS**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Mirjana Matijević Sokol, prof. emer.

Zagreb, 2025

## INFORMACIJE O MENTORICI

Dr. sc. Mirjana Matijević Sokol diplomirala je arheologiju i latinski jezik na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1976. godine.

U Zavodu za povijesne znanosti Jugoslavenske/Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu zaposlila se 1977. godine na mjestu asistenta za srednjovjekovnu građu. Iste godine je upisala poslijediplomski studij povijesti, uz uvjet polaganja diferencijalnih ispita na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirala je 1985. godine s temom: *Toma Arhiđakon o počecima crkvene organizacije u srednjovjekovnom Splitu* (mentor prof. dr. Nada Klaić). Doktorsku disertaciju *Toma Arhiđakon i njegovo djelo*, izrađenu pod mentorstvom prof. dr. Tomislava Raukara, obranila je 2. ožujka 1999. godine.

U Zavodu za povijesne znanosti HAZU pohađala je tečaj pomoćnih povijesnih znanosti tijekom 1985/1986. godine.

Od akademske godine 1989/1990. kao vanjski suradnik predaje srednjovjekovni latinitet na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu i to na Odsjeku za povijest i Odsjeku za informacijske znanosti – Katedri za arhivistiku, a od akademske godine 1994/1995. na Odsjeku za informacijske znanosti – Katedri za arhivistiku još i pomoćne povijesne znanosti. Od 1993. godine uključena je kao predavač paleografije, diplomatike i srednjovjekovnog latiniteta u rad *Dubrovačke medievističke radionice*. Od 1. veljače 1997. stalno je zaposlena na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta, a od 1. svibnja 2019. na Hrvatskim studijima/Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Od 1986. godine u zvanju je znanstvenog asistenta. U zvanje višeg predavača izabrana je 1996. godine. Za docenta je izabrana u prosincu 1999. godine, za izvanrednog profesora 16. srpnja 2004. godine, a za redovitog profesora 10. ožujka 2009. godine i 2014. za redovitog profesora u trajnom zvanju. Bila je vanjski suradnik Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu, Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišta u Dubrovniku i Leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža“ u Zagrebu.

Od 2003. godine bila je predstojnica Katedre za pomoćne povijesne znanosti i metodiku nastave povijesti na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta. Od 2019. je predstojnica Odsjeka za povijest Fakulteta hrvatskih studija. Član je Hrvatskog društva klasičnih filologa, Hrvatskog

arheološkog društva kojemu je bila tajnica od 1993. do 2001. godine te HNOPZ-a u čije je sedmeročlano predsjedništvo izabrana 2012. godine. Članica je Odbora za hrvatski latinitet Razreda za filološke znanosti HAZU

Za znanstveno-stručne rezultate dodijeljena joj je 2004. godine *Nagrada Josip Juraj Strossmayer* te *Plaketa* Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a 2019. za cjelokupan znanstveno-nastavni opus *Nagrada za životno djelo Ivan Lučić Lucius* Društva za hrvatsku povjesnicu i HNOPZ-a.

## **2. Znanstvena djelatnost**

Znanstvena djelatnost dr. sc. Mirjane Matijević Sokol, od prvih objavljenih radova u drugoj polovici 70-ih godina do danas, obuhvaća nekoliko tematskih područja iz hrvatske srednjovjekovne povijesti. Njezini se radovi mogu podijeliti u tri glavne sadržajne cjeline: 1) pomoćne povijesne znanosti, 2) Toma Arhiđakon i njegova *Salonitanska povijest* te 3) hrvatska srednjovjekovna povijest.

Poticaj usmjerenju pristupnice prema istraživački složenom području pomoćnih povijesnih znanosti bilo je njezino zapošljavanje u Zavodu za povijesne znanosti Jugoslavenske/Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 1977. godine. Zavod je imao dugu i plodnu tradiciju u prikupljanju i izdavanju povijesnih vrela, napose diplomatske građe i notarskih knjiga. Pod vodstvom istaknutih stručnjaka, Jakova Stipišića, Miljena Šamšalovića i Miroslava Kurelca, specijalizirala se za rad na srednjovjekovnoj građi, što je uključivalo osposobljavanje u latinskoj paleografiji, diplomaciji i kronologiji, te dobro poznavanje latinskog jezika. U tom je razdoblju sudjelovala u pripremi za tisak druge, treće i četvrte knjige kotorskih notarskih knjiga (*Monumenta Catarensia – Liber notariorum Catarensium*), a uz Jakova Stipišića i Miljena Šamšalovića radila je na kapitalnom projektu Akademije *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae – Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*.

Tako se dr. sc. Mirjana Matijević Sokol razvila u istaknutog, vrsnog stručnjaka za pomoćne povijesne znanosti, u širokoj lepezi njihovih disciplina, unutar koje valja spomenuti hrvatske epigrafičke spomenike, ali je usporedo s radom na problemima pomoćnih povijesnih znanosti zarana počela proučavati život i djelo Tome Arhiđakona. Ne samo da su se na Tomu Arhiđakonu odnosile njezina magistarska i doktorska radnja, nego je i u brojnim izvornim

znanstvenim člancima, te napokon i u cjelovitoj monografiji, poznavanje Tome Arhiđakona i njegove *Salonitanske povijesti* napokon podignula na zavidnu znanstvenu, kritičku razinu i tako otvorila novo razdoblje u tumačenju i recepciji Tome Arhiđakona u hrvatskoj historiografiji.

## ZAHVALE

Zahvaljujem mentorici Mirjani Matijević Sokol, prof. emer. na povjerenju i poštovanju koje mi je ukazala, kao i stručnim i konstruktivnim savjetima te znanju i mudrosti koje je dijelila sa mnom tijekom vodstva kroz ovu doktorsku disertaciju i beskrajno Vam se zahvaljujem što ste vjerovali u mene.

Zahvaljujem djelatnicima Državnog arhiva u Zadru i Arhivu katedrale svete Stošije te benediktinkama samostana sv. Marije na omogućavanju dolaska do određenih dokumenata vezanih za Pavlovićev spis *Memoriale*, a koji su na ovaj ili onaj način povezani s djelom jer djela koja čuvaju ovi vjerni zadarski čuvari su mi pomogla u dolaženju do novih informacija.

Zahvaljujem svojim roditeljima i sestri na svesrdnoj potpori tijekom pisanja mog doktorskog rada i strpljenju kojeg su imali te neizmjereno cijenim sve ono što ste učinili za mene.

## SAŽETAK

Doktorski rad *Pavao Pavlović i njegov spis „Memoriale“ – povijesno-književna i filološka analiza* je rad o životu i djelu kroničara i političara Pavla Pavlovića, kao i o raznoraznim osobama, događajima, pojavama koji su vezani za Zadar, ali i za druge gradove kako u Hrvatskoj tako i izvan u periodu 1371. - 1408. godine te nam govori o snazi i značaju tadašnjeg Zadra u europskim razmjerama. Usto, govori nam koje je sve uloge, odnosno funkcije obnašao tvorac ove dnevnik-kronike u tadašnjem Zadru te na čijoj su strani Zadrani bili kad su se više puta (u periodu 1371. - 1408.) nalazili na povijesnom raskrižju.

Ovaj doktorski rad analizira Pavlovićeve bilješke iz povijesnog, književnog i filološkog kuta te nam Pavlović zahvaljujući ovom spisu svjedoči o raznoraznim povijesnim događajima (neke od njih možemo pronaći samo u ovom radu). Dalje, u književnoj analizi, tj. usporedbi ovog djela s drugim djelima najbolje uočavamo književnu vrijednost djela kao i određene elemente iz književnosti. Zatim, u filološkoj analizi analiziran je Pavlovićev srednjovjekovni latinski jezik te su pronađene osobitosti srednjovjekovnog latiniteta u morfologiji i sintaksi, kao i ispravljene određene nepravilnosti i utvrđena razina Pavlovićeva obrazovanja na osnovi jezika.

Ovaj rad nam u velikoj mjeri potvrđuje hrvatski identitet Zadra iako je često kao izvrstan „plijen“ bio atraktivan za mnoge vladare i oko kojeg su se mnogi borili te u ili blizu kojeg su neki i smrtno stradali (kraljica Elizabeta je ubijena u Novigradu blizu Zadra) te kako se on kao tadašnji glavni grad ophodio prema drugima, dovoljno govori o izgradnji i potvrđivanju hrvatskog identiteta.

**Ključne riječi:** Pavao Pavlović, Zadar, srednji vijek, dnevnik-kronika, srednjovjekovni latinitet

## **SUMMARY**

This doctoral dissertation explores the life and work of the chronicler and politician Pavao Pavlović, as well as various people, events, and phenomena related to the city of Zadar and other towns in Croatia and beyond during the period from 1371 to 1408. It highlights the strength and significance of Zadar at that time within a broader European context. Furthermore, it examines the roles and functions held by the author of this diary-chronicle in contemporary Zadar and reveals whose side the citizens of Zadar took when they repeatedly found themselves at historical crossroads during that period.

The dissertation analyzes Pavlović's notes from historical, literary, and philological perspectives. Thanks to this manuscript, Pavlović provides testimony on various historical events – some of which are preserved only in this work. In the literary analysis, through comparison with other literary works, the dissertation highlights the literary value of *Memoriale* as well as its distinctive literary elements. In the philological section, the analysis focuses on Pavlović's use of medieval Latin, identifying specific features of medieval Latin morphology and syntax, correcting certain irregularities, and evaluating Pavlović's level of education based on his language use.

This work significantly affirms the Croatian identity of Zadar, despite the fact that the city was often considered a desirable „prize“ and was the subject of much contention among rulers. Some even lost their lives in or near Zadar (e.g., Queen Elizabeth was killed in Novigrad near Zadar). The way Zadar, as the capital at the time, interacted with others speakers volumes about the building and affirmation of Croatian identity.

**Keywords:** Pavao Pavlović, Zadar, Middle Ages, diary-chronicle, medieval Latin

## SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. O ZADARSKOM KRONIČARU PAVLU PAVLOVIĆU .....	7
3. POVIJESNA ANALIZA PAVLOVIĆEVA DJELA <i>MEMORIALE PAULI DE PAULO PATRITII IADRENSIS</i> .....	8
3.1. Analiza Pavlovićeva spisa po godinama (1371. – 1408.).....	9
4. HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST.....	82
5. KNJIŽEVNA ANALIZA PAVLOVIĆEVA SPISA <i>MEMORIALE</i> .....	83
5.1. Izdanja, prijepisi i riječ prepisivača .....	84
5.2. Naslov, tema i ideja djela .....	84
5.3. Struktura djela i diskurs.....	87
5.4. Kompozicija, fabula i siže .....	90
5.5. Izraz i sadržaj .....	92
5.6. Funkcija i uloga likova u spisu <i>Memoriale</i> te grupiranje likova .....	94
5.7. Od teksta do konteksta – postavljanje granica i drugi elementi književne analize.....	96
6. USPOREDBA PAVLOVIĆEVA DJELA S DRUGIM .....	117
6.1. Geneza izdavanja djela (ljetopisa, kronika, dnevnika) kroz povijest.....	118
6.2. <i>Ljetopis popa Dukljanina</i> .....	119
6.2.1. Sličnosti između djela <i>Ljetopis popa Dukljanina</i> i <i>Memoriale</i> .....	120
6.2.2. Razlike između djela <i>Ljetopis popa Dukljanina</i> i <i>Memoriale</i> .....	121
6.3. Arhidakonova <i>Historia Salonitana</i> .....	122
6.3.1. Sličnosti između djela <i>Historia Salonitana</i> i <i>Memoriale</i> .....	124
6.3.2. Razlike između djela <i>Historia Salonitana</i> i <i>Memoriale</i> .....	125
6.4. Kronika Mihe Madijeva de Barbazanisa <i>De gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificatum</i> .....	127
6.4.1. Sličnosti između djela <i>De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum</i> i <i>Memoriale</i> .....	129
6.4.2. Razlike između djela <i>De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum</i> i <i>Memoriale</i> .....	130
6.5. Književno djelo <i>Obsidio Iadrensis</i> .....	131
6.5.1. Sličnosti između djela <i>Obsidio Iadrensis</i> i <i>Memoriale</i> .....	132
6.5.2. Razlike između djela <i>Obsidio Iadrensis</i> i <i>Memoriale</i> .....	133
6.6. O profilu ljudi koji su pisali navedena djela.....	135

7. FILOLOŠKA ANALIZA .....	136
7.1.Srednjovjekovni latinitet .....	136
7.1.1. Leksik.....	138
7.1.2.Ortografija .....	151
7.1.2.1. Pisanje riječi <i>quondam</i> .....	151
7.1.2.2. Skraćenice u Lučićevom i Šišićevom izdanju .....	152
7.1.2.3. Pisanje riječi <i>vice</i> .....	155
7.1.3.Morfološka analiza .....	155
7.1.3.1.Pisanje <i>suus</i> i <i>proprius</i> .....	156
7.1.3.2.Antroponimi na <i>laus (lavus)</i> i <i>lus</i> .....	156
7.1.3.3. Imenice i pridjevi nastali od imena mjesta .....	157
7.1.3.4. Pisanje riječi <i>causa</i> s različitim značenjem .....	157
7.1.3.5.Komparativ .....	158
7.1.3.6.Upotreba prijedloga .....	159
7.1.4.Sintaksa .....	165
7.1.4.1. Particip prezenta kao particip simultanosti.....	165
7.1.4.2. Akuzativ cilja .....	166
7.1.4.3. Pisanje participa prijevremenosti (perfekta) pasiva i glagol <i>sum esse fui</i> .....	167
7.1.4.4. Glagoli <i>existo, habeo</i> i <i>eo</i> u Pavlovićevom Memoriale.....	168
7.1.4.5. Glagoli koje Pavlović obično vezuje s infinitivom .....	169
7.1.4.6. Ablativ gerunda .....	170
7.1.4.7. Ablativ apsolutni .....	170
7.1.4.8. Akuzativ s infinitivom .....	171
7.1.4.9. Nominativ s infinitivom.....	171
7.1.4.10. Konstrukcija ACI s prijedlogom i prilogom .....	172
7.1.4.11. Mješavina konstrukcija ACI i NCI.....	172
7.1.4.12.Nezavisnosložene rečenice i rečenični niz.....	173
7.1.4.13.Zavisnosložene rečenice .....	175
7.1.4.13.1.Namjerne rečenice .....	175
7.1.4.13.2.Vremenske rečenice .....	176
7.1.4.13.3.Uzročne rečenice.....	177

7.1.4.13.4.	Posljedične rečenice .....	178
7.1.4.13.5.	Uvjetne rečenice .....	178
7.1.4.13.6.	Dopusne rečenice .....	180
7.1.4.13.7.	Odnosne rečenice .....	180
7.1.4.13.8.	Načinske rečenice .....	189
7.1.4.13.9.	Poredbene rečenice .....	189
7.1.5.	Stil.....	190
7.1.5.1.	Upotreba riječi: <i>praedictus, dictus, antedictus, saepedictus, praenominatus, praecedens</i> .....	193
7.1.5.2.	Upotreba pokaznih zamjenica.....	195
7.1.5.3.	Upotreba riječi: <i>unus</i> i <i>quidam</i> kao “neodređenih članova” .....	197
7.1.5.4.	Karakteristične riječi, koje ne mijenjaju značenje i suštinu spisa .....	198
7.1.5.5.	Upotreba riječi: <i>prandium, vespera, cras</i> i <i>usque</i> kao vremenskih i prostornih odrednica .....	198
7.1.5.6.	Upotreba deminutiva .....	199
7.1.5.7.	Priložna oznaka za sredstvo i priložna oznaka za društvo.....	199
7.1.5.8.	Zamjenica <i>noster</i> .....	200
7.1.5.9.	Upotreba riječi: <i>existens</i> i <i>praesens</i> .....	201
7.1.5.10.	Zamornost stila u Pavlovićevim <i>Sjećanjima</i> – ponavljanje određenih fraza .....	202
7.1.5.11.	Upotreba riječi: <i>sequens, proxime, certus</i> i <i>tunc</i> .....	203
7.1.5.12.	Imena bez: <i>ser, senior</i> ili <i>dominus</i> .....	205
7.1.5.13.	Pogreške u Lučićevom i Šišićevom izdanju .....	206
8.	ZAKLJUČAK .....	211
9.	LITERATURA.....	220
10.	ŽIVOTOPIS AUTORA .....	231

## 1. UVOD

Latinski jezik kao službeni jezik bio je zastupljen u Hrvatskoj do 1847. godine što predstavlja činjenicu da se najdulje zadržao u odnosu na druge dijelove Europe. Kao službeni jezik ne samo da se koristio u književnosti već i na: Hrvatskom saboru, Sveučilištu, javnoj upravi, školstvu, diplomaciji i mnogim drugim mjestima. Uzimajući u obzir broj stoljeća tijekom kojih se koristio nastao je veliki i značajan broj djela. Neka od njih su odoljela zubu vremena neka ipak nisu. Usto, treba naglasiti da veliki broj djela nije niti istražen niti analiziran. Jedno od takvih djela je Pavlovićev spis *Memoriale*. Književnost i jezik srednjeg vijeka iako su pisani na latinskom jeziku kao i ona književnost koja je pisana nekoliko stoljeća poslije na latinskom jeziku znatno se razlikuju stoga bez obzira što je riječ o latinskom jeziku distinkcije i oscilacije su velike. Doktorska disertacija *Pavao Pavlović i njegov spis "Memoriale" – povijesno-književna i filološka analiza* analizira djelo Pavla Pavlovića koje je pisano tijekom 14. i početkom 15. stoljeća u Zadru čije bilješke prate raznorazne događaje vezane za Zadar, ali ne samo za Zadar već i za druge gradove, kao što su: Trogir, Pag, Šibenik i mnoga mjesta kako u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu tako i izvan njega. Uz ova brojna mjesta, a u najvećoj mjeri uz grad Zadar direktno ili indirektno naš kroničar spominje raznorazne osobe koje su imale određenu političko-društvenu funkciju te se na taj način istražio značaj Zadra u Ugarsko-Hrvatskom Kraljevstvu. Tema rada je znatno više političko-društveni život grada Zadra od 1371. – 1408. godine (unutar ovih godina su nam sačuvane bilješke) pod Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom, a znatno manje piščev privatni život te navedena tema spisa je analizirana s povijesne, književne i filološke strane što i sve navedeno čini znanstveni problem istraživanja.

Na osnovi znanstvenog problema istraživanja uspostavljena je veza s projektnim zadatkom kao temeljnim dijelom doktorske disertacije, a koji se u ovoj doktorskoj disertaciji sastoji od parcijalnih dijelova, odnosno sastoji se od temeljne povijesne, književne i filološke analize. Znanstveni problem istraživanja, odnosno djelo *Memoriale* s obzirom na svoju tematiku, period nastanka, jezik i način na koji je pisan te književne elemente koje sadrži, odnosno ne sadrži itekako je omogućio realizaciju ovoga znanstvenog projektnog zadatka.

Objekti istraživanja čine različite osobe, događaji i pojave, književni elementi i raznorazne osobitosti srednjovjekovnog latiniteta koji su međusobno povezani te čine spregu i na

osnovi kojeg je nastalo multidisciplinarno znanstveno istraživanje. Već sam naslov govori o navedenim primarnim objektima istraživanja koji čine građu ovog spisa.

Glavna hipoteza doktorskog rada jest da je djelo Pavla Pavlovića spis koji se sastoji od različitih (sačuvanih) bilješki koje obuhvaćaju period 1371. – 1408. godine te se navedeno djelo može detaljno povijesno-književni i filološki analizirati. Nakon analize, a na osnovi dobivenih rezultata može se utvrditi Pavlovićeva uloga i mjesto u društvenom i kulturnom životu Zadra i Hrvatske.

Opći cilj doktorskog rada je, kao što i sam naziv govori, napisati povijesno-književnu i filološku analizu spisa *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis*. Uz opći cilj postoje i posebni ciljevi doktorskog rada: utvrditi povijesnu, političku, kulturnu i književnu ulogu Zadrana Pavla Pavlovića, ali i drugih osoba koje Pavlović direktno ili indirektno spominje u svome spisu; zatim pokazati i dokazati da je ovo djelo dnevnik-kronika; istražiti i analizirati političko-društveni život komune u kojoj se u najvećoj mjeri i odvija radnja, kao i drugih koje Pavlović spominje te analizirati srednjovjekovni latinitet spisa te na osnovi njega utvrditi razinu Pavlovićeva obrazovanja.

Ovaj Pavlovićev spis *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis* nije detaljno ni sustavno analiziran, no može se analizirati i istražiti na osnovi prijepisa, dok nam original nije ostao sačuvan zbog čega i postoje određene nedoumice vezano za ovo srednjovjekovno djelo. Iako djelo nije analizirano ni istraženo, određeni su hrvatski znanstvenici pisali o ovom kroničaru i to Franjo Rački u radu *Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srpsku povijest srednjega vieka* gdje piše kako je Pavlovićevo djelo manjkavo te da treba ispravnije izdanje (Rački, 1865, 47). Miroslav Kurelac u *Enciklopediji Jugoslavije* pisao je za Pavlovića da je obnašao funkciju rektora, člana zadarskog vijeća, kneza Trogira, Šibenika i Paga te da je bio na strani kralja Žigmunda Luksemburškog i kraljice Marije, zatim da je dočeka kralja Ladislava Napuljskog (Kurelac, 1965, 440). U knjizi Tomislava Raukara *Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi* za Pavlovića piše da je uspio zahvaljujući svom ugledu, a ne obiteljskoj moći (Raukar, 1977, 56). Nadalje Nada Klaić i Ivo Petricioli u knjizi *Zadar u srednjem vijeku do 1409.* pišu da je Pavlović bio jedan od zadarskih patricija (Klaić i Petricioli, 1976, 344-355). Vesna Jakić-Cestarić u radu *Obiteljska pripadnost zadarskog kroničara Paulusa de Paulo* za Pavlovića piše da pripada obitelji Matafara (Jakić-Cestarić, 1984, 47-65). Također, Ivna Anzulović u radu

*Pavao Pavlović – istaknuti Zadranin 14. i 15. stoljeća (oko 1330./33. – 1416.) govori o* rodoslovlju Pavlovića, kao i dvije Pavlovićeve oporuke, dvije oporuke njegove supruge Grubele i jednu oporuku Pavlovićeve majke Magdalene (Anzulović, 1995, 75-140). Miljen Šamšalović u radu *Statutarne naredbe za otok Pag 1372.* za Pavlovića piše da je bio prevoditelj dekreta na “slavenski jezik” (ideoma slavicum) (Šamšalović, 1977, 412). Nadalje, Andrea Zlatar piše rad *Memoriale Pauli de Paulo patritii Jadrensis* te navodi da se radi o neistraženom djelu kojeg treba istražiti (Zlatar, 1991, 241-246). Damir Karbić i Lovorka Čoralić su u svom radu *Prilozi za životopis Pavla de Paulo* napisali općenite informacije o Pavlovićevom spisu te naveli razloge zbog kojih je Pavlović izostavljao ime oca u svojoj denominaciji (Karbić i Čoralić, 1998, 63-68). Franjo Šanjek i Branka Grbavac su priredili *Leksikon hrvatskog srednjovjekovlja* te naveli ukratko informacije o Pavlovićevom životu, ali i o spisu (Grbavac, 2017, 523-525). Ovaj kratak pregled dosadašnjih istraživanja nam govori da je pisano o autoru spisa Pavlu Pavloviću, no o njegovom djelu uopće nema detaljnih niti istraživanja niti radova.

Neke od metoda koje su se koristile tijekom pisanja doktorskog rada su sljedeće: metoda “oralna povijest” koja se u najvećoj mjeri primijenila u povijesnoj analizi jer je Pavlović kao direktni sudionik većine događaja pisao o istim; zatim izdvaja se metoda specijalizacije koja se najviše koristila u književnoj analizi, odnosno prilikom određivanja žanra djela te pronalaska i definiranja različitih književnih elemenata; nadalje još jedna metoda koja se koristila osobito u filološkoj analizi doktorskog rada je metoda konkretizacije kojom su obuhvaćene sve osobitosti srednjovjekovnog latinитета. Metoda deskripcije je metoda koja se koristila tijekom pisanja cjelokupnog doktorskog rada. Sljedeća metoda koja je svoje mjesto pronašla prilikom pisanja doktorskog rada je metoda komparacije koja je korištena u različitim dijelovima rada. Prvo je korištena prilikom usporedbe informacija iz Pavlovićeva spisa s informacijama iz različitih izvora te se dolazi do provjere vjerodostojnosti Pavlovićevih informacija iz spisa *Memoriale*, zatim koristila se prilikom uspoređivanja drugih književnih djela: *Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium*, *De gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificum*, *Obsidio Iadrensis* i *Ljetopis popa Dukljanina* na osnovi kojih je uslijedila rasprava te uvidjele su se sličnosti i razlike između ovih djela. Između ostalih, koristila se metoda dokazivanja zahvaljujući različitim izvorima kao i onim izvorima iz različitih arhiva koje su osim potvrdile, odnosno demantirale određene informacije koje je napisao Pavlović također potvrdile su, odnosno demantirale i određene informacije koje je iznio Šišić. Kroz cjelokupnu analizu

Pavlovićeva spisa *Memoriale* te pisanja doktorskog rada *Pavao Pavlović i njegov spis Memoriale - povijesno-književna i filološka analiza* primijenila se i induktivna metoda te na osnovi pojedinačnih činjenica došlo do novih spoznaja, doprinosa, rasprave kao i zaključka.

Ovaj doktorski rad podijeljen je u tri osnovna dijela: povijesna analiza, književna analiza i filološka analiza. U prvom dijelu doktorskog rada, tj. u povijesnoj analizi analizirane su bilješke ovog Zadrana s povijesne strane, odnosno uspoređujući njegove bilješke s drugim povijesnim izvorima moći će se uočiti istinitost, pouzdanost i točnost njegovih bilješki. Bitno je istaknuti da su određene bilješke do nas došle okrnjene. Ne možemo sa sigurnošću otkriti i potvrditi što je Pavlović kanio napisati te se te bilješke mogu nadopuniti s arhivskim izvorima, odnosno s izvorima iz Državnog arhiva u Zadru, ali i s izvorima iz drugih arhiva u Zadru. Treba imati na umu da i u arhivima veliki broj informacija iz ovog perioda ili nije uspio biti sačuvan do danas ili je stradao pod raznoraznim utjecajima, što itekako otežava povijesnu analizu. Drugi dio doktorskog rada predstavlja književna analiza gdje su analizirani književni elementi, ali treba imati u vidu da se radi o srednjovjekovnom djelu te da su mnoge definicije književne analize nastale znatno poslije pisanja ovog Pavlovićeva spisa. Osim pronalaska i analize književnih elemenata u sklopu književne analize izvršila se i usporedba ovog srednjovjekovnog djela s drugim: *Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium*, *De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum*, *Obsidio Iadrensis*, *Ljetopis popa Dukljanina* gdje su se usporedbom uvidjele sličnosti i razlike Pavlovićeva spisa s drugim navedenim. Također, u ovom dijelu doktorskog rada istražio sam i je li i u kojoj mjeri je ovo djelo relevantno za utvrđivanje i prepoznavanje hrvatskog identiteta. Treći dio rada čini filološka analiza spisa gdje su pronađene karakteristike srednjovjekovnog latinskog teksta i na morfološkoj i na sintaktičkoj razini. S obzirom da je Pavlovićev tekst itekako korumpiran u ovom dijelu teksta osobito na sintaktičkoj razini uočene su i ispravljene nepravilnosti vezane za Pavlovićevo pisanje. Uz sve navedeno unutar ove razine se nalazi i stilska analiza dnevnik-kronike.

Na osnovi Pavlovićeva pisanja i na povijesnoj i na književnoj i na filološkoj razini može se ne samo pretpostaviti, već i zaključiti stupanj njegova obrazovanja, odnosno doći do odgovora “Je li postigao doktorat na nekom od rijetkih Sveučilišta koji su tada egzistirali?”. Olakšavajuća okolnost koja može pomoći do ispravnog odgovora jest usporedba njegova djela s drugim djelom. Uz ovu usporedbu s drugim djelima treba imati na umu je li i u kojoj mjeri Pavlović

citirao antičke autore i je li uopće poznao djela iz antičke književnosti ukoliko je citirao, odnosno nije citirao navedenu književnost. S obzirom da je autor spisa u najvećem obimu različite funkcije obavljao u Zadru i najveći broj bilješki je vezan za Zadar, no kako je ponekad i u drugim gradovima obavljao određene funkcije tako je i te gradove spominjao. Sačuvane bilješke obuhvataju period 1371. – 1408., no Pavlović je bilježio i prije ovog perioda, ali ipak nam nisu ostale sačuvane. Spis je raspoređen po godinama, a unutar svake godine se nalaze bilješke. Nije zastupljen ravnomjeren broj bilješki po godinama niti je zastupljena ista duljina navedenih biljeških što nam sugerira da se na osnovi događaja koji su se događali i na osnovi funkcija koje je Palović bilježio zastupljen i broj bilješki. Kroz Pavlovićev spis cilj je otkriti informacije o raznoraznim događajima koji su se događali kako u Zadru tako i izvan ovog grada.

Ovo djelo je nastalo u prilično osjetljivom dijelu hrvatske povijesti na vrhuncu srednjeg vijeka, a bilježi veliki broj značajnih informacija vezano za taj dio hrvatske povijesti dakako da je značajno i za hrvatski identitet, tj. izvrsno je da iz današnje perspektive vidimo gdje se nalazio Zadar u srednjem vijeku te njegov značaj. Jedan od načina da se ova činjenica potvrdi, iako su bilješke prilično štire i kratke, jest i s razlogom dolazak različitih osoba u grad Zadar. Svatko je iz svog razloga dolazio i odlazio (kraljica Elizabeta, kralj Žigmund Luksemburški, kralj Ladislav) u Zadar te gradio i prekidao veze s ovim gradom i to uvijek s razlogom. No, bez obzira na sve je ovo doprinijelo (počevši od Pavlovićevog bilježenja događaja) da se gradi i izgradi hrvatski identitet, tj. postave čvrsti temelji na kojima će se nastaviti graditi taj identitet kroz naredna stoljeća.

S obzirom da je pisao podatke i iz svog privatnog života i života grada Zadra jasno je da je Pavlović napisao dnevnik-kroniku. No, detaljnom analizom došlo se do toga u kojoj mjeri je ovo djelo dnevnik, a u kojoj mjeri kronika, odnosno sadržaj bilješki je taj koji određuje zašto je djelo dnevnik, a zašto kronika, tj. naposljetku dnevnik-kronika. Prilikom usporedbe s drugim djelima uočavaju se sličnosti i razlike, osim u sadržaju, kvaliteti i kvantiteti i u žanru ovog djela u odnosu na druga djela.

Jedna od svrha svakog doktorskog rada je predstaviti znanstveni doprinos nakon istraživanja. S obzirom da je riječ o vrlo važnom djelu, nakon povijesno-književne i filološke analize, ovaj rad otkriva nam mnoge nepoznate znanstvene informacije kako iz zadarske tako i iz hrvatske srednjovjekovne povijesti. Usto, govori nam i informacije koje su vezane uz:

kroatologiju, književnost, lingvistiku, sociologiju, pravo, etnologiju, seizmologiju i drugo te se ovaj rad može znanstveno implementirati i u ove znanosti. Najveći doprinos ovaj doktorski rad daje hrvatskoj povijesti jer zahvaljujući ovome radu smo uočili i osvijestili raznorazne događaje i mentalitet srednjovjekovnog Zadra koje je Pavlović vrijedno i revno bilježio. Također, doprinosi i hrvatskoj književnosti jer nam govori o motivima nastajanja spisa i mnogim drugim književnim elementima te uspoređivanjem ovog djela s drugim djelima dolazi se do još detaljnijih informacija. Svoj doprinos daje i filologiji, odnosno filološka analiza nam otkriva veliki broj osobitosti srednjovjekovnog latinskog jezika, o točnostima, odnosno netočnostima Pavlovićevog latinskog teksta. Doktorski rad *Pavao Pavlović i njegov spis "Memoriale" – povijesno-književna i filološka analiza* ne ostavlja svoj doprinos samo Hrvatskoj, već i drugim zemljama koje Pavlović spominje kao što su: Bosna i Hercegovina, Mađarska i Italija jer u svom radu bilježi o određenim osobama i događajima o kojima drugi izvori ili šute ili nisu ostali sačuvani.

## 2. O ZADARSKOM KRONIČARU PAVLU PAVLOVIĆU

Pavao Pavlović (? , oko 1338. – Zadar, 1416.) je izuzetno značajna ličnost srednjeg vijeka na području Zadra. Majka Pavla Pavlovića je Magdalena de Qualis, odnosno udana Magdalena de Paulo koja je kći zadarskog notara i sudca egzaminatora Ivana de Qualisa. Obitelj de Qualis je između ostalog posjedovala solane na Pagu i to je bio jedan od razloga zašto se Pavao Pavlović tako srčano borio za otok Pag. Neki članovi iz ove obitelji su se nastavili baviti trgovinom soli i u 15. stoljeću.<sup>1</sup> Pavao Pavlović potječe iz plemićke obitelji, zahvaljujući kojoj je bio poznato i priznato ime grada Zadra što mu je dijelom i pomoglo u daljnjoj karijeri.

Ne toliko iz drugih izvora koliko iz njegova spisa saznajemo funkcije koje je obavljao kako u Zadru tako i izvan njega. Tijekom svoje političke karijere obnašao je niz dužnosti i u javnim službama i u diplomatskim misijama u kojima je predstavljao Zadar i Zadrane. Iz njegove kronike jasno možemo zaključiti da je bio na strani kralja Ludovika I Anžuvinca, a nakon njegove smrti nastavio je podržavati njegovu nasljednicu Mariju i njezinog supruga Žigmunda Luksemburškog. No, nakon što Žigmund Luksemburški gubi utjecaj i moć počeo je podržavati Ladislava Napuljskog (Šišić, 1904, 3-42). Samo neke od funkcija koje je Pavlović obavljao su: rektor Zadra, knez Trogira (1386.), knez Šibenika (1399.), knez Paga (1408.), odvjetnik i zakupnik kraljevske tridesetine i solana (1402.) u Hrvatskoj i Dalmaciji. Usto, učestvovao je u raznoraznim diplomatskim misijama: Pavao Pavlović je kao poslanik išao (1389.) ka knezu Ivanu Frankopanu (Anžu) te tražio vojsku konjanika koja bi uništila Ivana Paližnu, kao poslanik išao je knezu Šibenika (1393.), djelovao je vezano za pomirenje između sukobljenih Trogirana (1393.), išao je kao poslanik u Nin na crkveni sabor (1396.), zatim u Knin (1397.) kod kralja Žigmunda Luksemburškog, zatim kao glasnik išao je (1397.) kneginji Ani u Nin, u luci Zadar dočekaio je (1398.) vojvodu Austrije Albreta IV i još niz drugih (Šišić, 1904, 3-42). Osim političko-društvene karijere za svoje potrebe bilježio je događaje iz godine u godinu te nam je dio tih bilješki ostao sačuvan pod nazivom *Memoriale*. Pisao je djelo koje nije kanio objaviti, ali zahvaljujući prepisivačima i Lučiću, ipak je objavljeno.

---

<sup>1</sup>Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/qualis>; pristupljeno: 10. studenog 2023. godine.

### 3. POVIJESNA ANALIZA PAVLOVIĆEVA DJELA *MEMORIALE PAULI DE PAULO PATRITII IADRENSIS*

Kroničar Pavao Pavlović opisao je najzanimljiviji i najosjetljiviji dio naše povijesti srednjeg vijeka kao i povijesti Zadra tada glavnog grada u djelu *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis*. Bilježio je o životu i smrti u Zadru, dolasku i odlasku mnogih ljudi (kraljeva, kraljica, banova, knezova i drugih) težeći na jedan realan način, mada ne uvijek i u svim bilješkama, prikazati ljude i događaje toga vremena. Pavao Pavlović nije jedini koji je bilježio tijekom srednjeg vijeka, ali je jedan od rijetkih čije su bilješke (ne u potpunosti i u pojedinim dijelovima oštećene) ipak sačuvane. Bilješke koje su ostale sačuvane su nastale u periodu 1371. – 1409. godine te bilježio je više iz javnog života Zadra, a manje iz svog privatnog života, osim za period 1372. – 1378. i 1379. bilješke nam nisu ostale. No, Pavlović je bilježio i prije navedenih godina koje su ostale sačuvane samo bilješke ranijih godina nisu došle do nas. Kao dokaz ove tvrdnje je navođenje povjesničara i teologa Carla Federica Bianchia koji u svom djelu *Kršćanski Zadar (Zara cristiana)* navodi Pavlovićevo bilješku od 7.7.1346. godine te piše naziv njegova djela kao *cronaca* (kronika) i nastavlja da su Ugri došli u Zadar da pomognu građanima Zadra protiv Mletaka koji su se nalazili oko crkve sv. Jakova (Bianchi, 1877, 477-478). Do nas su njegove sačuvane bilješke došle kao prijepis prijepisa, no ne sve te neke bilješke su oštećene i nepotpune. Za Pavlovićevo djelo Matijević Sokol piše: *Tada se u novim okolnostima pojavljuju istaknuti pojedinci – autori uglavnom historiografskih djela. Nekima se pouzdano može utvrditi osobni identitet, neki su još zavijeni velom tajne. Među takve se spise ubraja djelo Sjećanja Pavla Pavlovića, zadarskoga patricija (Memoriale Pauli de Paulo, patricii Iadrensis). Paulus de Paulo (Pavlo Pavlović) zadarski patricij obnašao je mnoge istaknute komunalne javne dužnosti u svom rodnom gradu, ali i u Trogiru, Šibeniku i Pagu* (Matijević Sokol, 2020, 31).

Pavao Pavlović je političar koji je imao u određenim trenucima ključnu ulogu u Zadru i drugim, okolnim gradovima. S obzirom da je bio uključen u politički i društveni život Zadra bilježio je sve ono što je on osobno smatrao da treba biti zabilježeno imajući na umu da se povijest Zadra i njegova sudbina mogu promijeniti iz dana u dan, ali i ponoviti, kao npr. da ponovo dođe na vlast Mletačka Republika. Stoga misleći na sebe i svoj život bilježio je na način na koji je bilježio, ali iz ovog Pavlovićevog djela saznajemo da je prilikom donošenja odluka mislio i na Zadar, osobito kada je riječ vezano za zadarske interese na otoku Pagu. Način na koji

piše, obim spisa koji je došao do nas (znajući da sve bilješke nisu sačuvane), riječi i terminologiju koje koristi nema sumnje da nam govore da je naš kroničar ipak više prešutio, no što je napisao.

### 3.1. Analiza Pavlovićeve spisa po godinama (1371. – 1408.)

U nastavku rada slijedi analiza Pavlovićevih bilješki po godinama. Za neku godinu je nekad bilježio samo jednu bilješku, a nekad više. Nekad je bilježio u jednoj rečenici, nekad je pisao niz rečenica. Sve ovisi o osobi, događaju i okolnostima pod kojima je živio i pisao, ali i o tome koliko je bilješki izgubljeno, a koliko je došlo do nas.

Godine 1371. obavještava nas kratkom bilješkom da je rođen njegov sin. Samo piše: *Die 7. mensis natus fuit filius meus* (Šišić, 1904, 3). Jedina bilješka za ovu godinu koju naš kroničar piše, tj. koja je ostala kroz stoljeća. Ovaj sin je sin kojeg je Pavlović imao s prvom suprugom budući da u ovome dnevnik-kronici spominje svoju ženidbu sa suprugom Grubulom kao i vjenčanje svoje kćeri Mihovilike.

U periodu 1372. do 1377. godine nisu nam ostale zabilježene bilješke. Bilješke nisu odoljele zubu vremena, tj. nisu došle do prepisivača, samim time nisu došle niti do nas.

Nova, ponovno jedna bilješka odnosi se na 1378. godinu kada je Pavlović zabilježio da je uništen dom Ivana Galića (Šišić, 1904, 3). Za godinu 1379. nisu nam ostale bilješke.

Za 1380. godinu piše da je stigao (17.3.) u Zadar izaslanik pape Urbana VI, Stjepan iz Favencije<sup>2</sup> te da je propovijedao protiv pape Klementa VII, prije objeda u crkvi sv. Stošije (Anastazije)<sup>3</sup>, a poslije objeda u crkvi sv. Dominika<sup>4</sup> (Šišić, 1904, 3). Ovaj dolazak je bio u periodu kada se dogodila crkvena anarhija, odnosno kada je na jednoj strani bio papa Urban VI, a na drugoj Klement VII. Iz ovog dijela jasno se vidi da je naš kroničar pa i Zadar bio na strani pape Urbana VI budući da bilježi svoju bilješku *ad praedicandum crucem (contra) antipapam*

---

<sup>2</sup>Danas Faenza, grad u srednjoj Italiji (Marević, 2000, 1052, s.v. *Faventia*).

<sup>3</sup>Prvobitno je bila starokršćanska bazilika. Zatim je građena u 12. i 13. stoljeću. Tijekom križarskih ratova (1202.) je teško stradala, odnosno kada su Zadar osvojili Mlečani. Ime je dobila po mučenici Stošiji. Obnavljana je tijekom 13. stoljeća i ponovno je posvećena (1285.) (Travirka, 1998, 19-22).

<sup>4</sup>Danas se ova jednobrodna gotička crkva nalazi u ulici Špire Brusine. Posvećena je 1280. godine, a osnovano je (1396.) Sveučilište – Universitas Jadertina (studij teologije i filozofije) te je najstarije Sveučilište u Hrvatskoj. Dolaskom Francuske crkva je postala (1807.) vojarna, a Sveučilište je zatvoreno. U Drugom svjetskom ratu je dijelom porušena, no poslije je i obnovljena (Travirka, 1998, 66).

*Clementem* (Šišić, 1904, 3). Također, uviđamo činjenice da su pape slali svoje legate i pisma drugim ljudima i drugim državama da na taj način potvrde pontifikat.

Za istu godinu piše da je došao (19.12.) u Zadar novi ban *dominus Henricus* (Šišić, 1904, 3). Riječ je o banu Emeriku Bubeku koji je bio ban Hrvatske i Slavonije u periodu (1380. – 1383.). Usto, piše da je iz Zadra otišao *dominus Nicolaus de Zeech*, tj. Nikola Széchy (Šišić, 1904, 3) koji je podržavao kralja Ludovika I Anžuvinca. Nikola Széchy je postao vrhovni sudac na kraljevu dvoru (Klaić, 1980, 217). Želja kralja Ludovika je bila da Emerik Bubek pripremi vojsku i mornaricu te pođe u Napulj da pomognu kralju Karlu Dračkom koji se borio protiv Ivane. Godine 1383. krenuo je za Napulj, nakon toga iste godine je postao kapetan u Crvenoj Rusiji. Zbog navedenog nije ni stigao banovati u banovini (Živić, 1920, 12).

Još jedna bilješka za ovu godinu glasi da je preminula (29.12.) Elizabeta, supruga Karla, kralja Ugarske (Šišić, 1904, 4). Ispred imena Elizabete piše *serenissima princeps*, a ispred imena Karla piše *incliti regis* ukazuju nam da je Pavlović bio na strani kralja Ludovika I Anžuvinca.

Godinu 1381. počinje s bilješkom da su 15. kolovoza u Zadar došli glasnici s informacijom kako su Jakov Raduč i Pavlo Jurjević potvrdili mir između kralja Ludovika I Anžuvinca, Genove i Venecije, pišući da je mir potvrđen 8. 8. 1381 (Šišić, 1904, 4). Za Genovu koristi naziv *Ianuenses* od latinskog naziva Res Publica Ianuensis. Mir o kojem Pavlović piše je sklopljen u Torinu i baš kao što naš kroničar navodi predstavnici kralja Ludovika I Anžuvinca su bili trogirski rektor Jakov Raduč i Zadrani Pavlo Jurjević. Pregovori su počeli u Padovi gdje je prvobitno Jakov Raduč branio interese Dalmacije. Želio je još jednog pregovaratelja da bude s njim te su Zadrani u Vijeću izabrali (13.5.1380.) Pavla Jurjevića kraljevskog viteza i kneza Trogira. Iz Padove su pregovori preneseni u Torin gdje je sklopljen i mir (8.8.1381.) te rat između Ugri, Genovežana i Mlečana je završen (Lucić, 1979, 705-706).

Novom bilješkom, koja je oštećena Pavlović nas obavještava o dolasku nove osobe u Zadar (10.9.), no nije ostalo sačuvano o kome je riječ. Također, piše da je kralj Karlo II Drački protjerao i zarobio Ottona vojvodu od Braunschweig-Grubenhagena, supružnika kraljice Ivane I Napuljske te da je sutradan (11.9.) bila velika svečanost u Zadru (Šišić, 1904, 4). Ova svečanost je organizovana u čast kralja Karla II Dračkog, odnosno nakon što su Zadrani saznali da je zarobljen Otton. Ovog puta Pavlović je bilježio o Karlu Dračkom, kao što vidimo iz bilješke Zadrani su ga podržavali, no poslije u najvažnijem trenutku njegova života Pavlović neće pisati o tim događajima.

U narednoj bilješci Pavlović nas informira da su zapaljeni određeni domovi. Tijekom noći je zapaljen dom krznara Tomanija s drugim domovima te sutradan u tri sata, dom ili vrh kuće je bio u plamenu blizu vrata mesnice pokraj palače Pavla Jurjevića<sup>5</sup> gdje je stanovao gradski načelnik Rigaskol (Šišić, 1904, 4). Ova palača se nalazila (kao što Pavlović navodi) blizu vrata mesnice, ali i crkve sv. Marije Velike. Danas se blizu ovog mjesta nalazi tržnica, gradska luka i gradska vrata (Regan i Nadilo, 2009, 200).

Kao posljednju bilješku za ovu godinu Zadrani piše da je iz Zadra otišao (15.9.) Isnardo Guarko s brodovljem u svoju domovinu (Šišić, 1904, 4). Pavlović ne piše o dolasku Isnardove flote u Zadar, flote Genove i njezinih akcija, no bilježi kada je otišla. Ovaj vrhovni zapovjednik genoveške mornarice pristao je u luku Zadar s 21 genoveškom galijom i jednom dubrovačkom. Ova bilješka nam otkriva da tadašnja Dalmacija nije imala bogatu flotu usto treba navesti da je senjska galija ostala u Zadru zbog popravke, poslije nje i dubrovačka galija je išla na popravku (Lucić, 1979, 697-699).

Prva bilješka za 1382. godinu govori nam da je preminuo (11.9.) kralj Ludovik I Anžuvina u Trnavi<sup>6</sup>, odakle je njegovo tijelo preneseno u Stolni Biograd gdje je i sahranjen (16.9.) (Šišić, 1904, 5). Nakon njegove sahrane, Pavlović nas obavještava, da je njegova kći Marija okrunjena za kraljicu (17.9.) u Stolnom Biogradu<sup>7</sup> (Šišić, 1904, 5). Pridjevi u ovoj bilješci nam otkrivaju da je Pavlović bio na strani Anžuvina (nakon smrti kralja Ludovika I Anžuvinskog) budući da za kralja Ludovika piše *serenissimus princeps Lodovicus rex Ungariae*, dok za kraljicu Mariju (za sada) nema ovakvih pridjeva, već samo piše *domina Maria filia senior*. Datumi sahrane kralja Ludovika I Anžuvina (16.9.) i krunisanja kraljice Marije (17.9.) nam sugeriraju da nisu pravljene velike svečanosti u povodu krunisanja kraljice Marije, već oni koji su došli na sahranu kralju bili su nazočni i prilikom krunisanja njegove kćeri. Također, ova bilješka nam otkriva (s obzirom da za kraljicu Mariju piše samo *Maria filia senior*) i da je

---

<sup>5</sup> Pavao Jurjević (Pauli de Georgiis) pripada jednoj od najuglednijih zadrarskih obitelji Jurjević. Obavljao je niz funkcija: zamjenik trogirskog kneza (oca Franje Jurjevića), rapski knez (1377. – 1378.), šibenski knez (1383.), paški knez (1404). Također, obnašao je dužnost izaslanika prilikom potpisivanja Torinskog mira te zastupnika krčke kneginje Ane. Tijekom anžuvina dosegao je uspon, no nakon dolaska kralja Ladislava Napuljskog, a poslije i Mletačke Republike doživljava pad. Godine 1402. odlazi u Napulj, zatim je prisegnuo (1409.) Mletačkoj Republici te je zatočen (1411.) u Ninu i interiran u Mletačku Republiku (Grbavac, 2004, 42).

<sup>6</sup> Grad u tadašnjoj Ugarskoj, a današnjoj Slovačkoj.

<sup>7</sup> Kraljica Marija Anžuvinska je prilikom dolaska na ugarsko-hrvatsko prijestolje imala samo 11 godina te je u svojstvu regentice bila njezina majka Elizabeta. Kraljica Marija je bila kraljica u periodu 1382. – 1385. i 1386. – 1395. (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38911>; pristupljeno: 16. svibnja 2022. godine).

Pavlović bio zbunjen, odnosno nakon smrti takvog kralja kojem su i Pavlović i Zadrani bili privrženi pitanje koje se samo nametalo jest „Kako se postaviti prema novoj kraljici?“ „Da li ju podržati?“, „Kako će nova kraljica vladati u tim godinama?“ U svojim bilješkama i Pavlović će zabilježiti kako su se i on i Zadrani, ali i drugi ophodili prema novoj kraljici (Klaić, 1980, 217-218). Informacija o krunisanju kraljice Marije koju neposredno poslije piše nam otkriva da je naš kroničar bio prilično dobro upućen u događaje izvan Zadra, ali koji su povezani sa Zadrom te je tako njegova kći Marija po nasljednom pravu i po redu rođenja (*iure successorio et ordine geniturae*) postala kraljica (Klaić, 1980, 231).

U novoj bilješci Pavlović bilježi kako su se knez Butko Kurjaković Krbavski, sin kneza Budislava, u svoje ime te u ime njegove braće i sinovaca s jedne strane i s druge strane gradski načelnik Zadra i doktor prava Otonello de Discalciis te rektori Zadra Krešo Zivaleli, Damjan Našić, Ludovik Jurjević, Saladin Saladinić, Krešo Našić, Koša Benja i Pavao Pavlović u njihovo ime i u ime grada Zadra zakleli (8.10.) naizmjenice i obrnutim redom na trajno jedinstvo, bratstvo i prijateljstvo te da će podupirati jedan drugog i da će uvijek biti vjerni kraljicama i svetoj kruni Ugarske (Šišić, 1904, 5). Ova Pavlovićeva bilješka, odnosno prisega u Zadru je uslijedila nakon što su stigle u Zadar informacije o kraljevoj smrti, tj. o krunidbi njegove kćeri Marije, kada je knez Zadra bio Butko Kurjaković te je zadarsko građanstvo u Velikom vijeću dalo ovlasti načelniku i rektoru i nekim građanima vezano za polaganje prisege (Klaić, 1980, 226-227). Nema sumnje da su i Zadrani, nakon smrti kralja bili zbunjeni. No, ova bilješka nam potvrđuje da su prihvatili novu kraljicu i zakleli se istoj. Nakon smrti kralja Ludovika I. Anžuvince i krunisanja kraljice Marije bila je velika borba za ugarsko-hrvatsko prijestolje između Anžujaca i Luksemburgovaca. Hrvatska vlastela na čijoj je strani bio i Tvrtko I. Kotromanić željela je vlast za sebe (Imamović, 1998, 63). Također, bili su osjetni znakovi nezadovoljstva zbog vladavine kraljica te tada Ivan Paližna je podigao bunu protiv kraljica. O ovom naš kroničar ne piše. Zbog toga će kraljice Elizabeta i Marija doći u Zadar (Klaić i Petricioli, 1976, 352). O dolasku Pavlović će pisati u svom spisu. U prosincu ove godine je stigao u Dalmaciju Ivan Bisen koji je bio vesprimski župan i kraljičin povjerenik te je u nekim gradovima sazvao velika vijeća gdje se raspravljalo o obrani (Dujmović, 1976, 115). Ne treba da čudi da Pavlović bilježi ove prisege koje se odnose na vjernost kruni Ugarske, a protiv kralja Tvrtka I Kotromanića koji je zabilježio velike pobjede i osvajanja (Imamović, 1998, 61-63).

Za godinu 1383. piše da su Nikola, prepošt kaptola sv. Petra u Požegi i Detrik Bubek, (brat bana Emerika Bubeka) došli u Zadar zbog kraljica Elizabete i Marije te 75 člana iz Velikog vijeća prisegnuli su pojedinačno na poslušnost i vjernost kraljicama Ugarske iznad sveta četiri evanđelja dotaknuvši misal (Šišić, 1904, 6). Nikola, prepošt kaptola sv. Petra u Požegi bio je zasebni punomoćnik kraljice Elizabete i Marije koji je trebao da provjeri stupanj vjernosti Dalmacije i Hrvatske prema novoj kraljici. Uz njega je također bio i zamjenik hrvatskog bana Emerika Bubeka (budući da je Emerik Bubek otišao u Napulj, a poslije u Crvenu Rusiju), Detrik Bubek. Nakon što je Dubrovnik preko Detrika Bubeka prenio svoje zaključke regentici Elizabeti i kraljici Mariji, Nikola i Detrik dolaze u Zadar gdje su kao poklisari i punomoćnici dvora pozvali zadarsko gradsko vijeće da se zakunu na vjernost, pokornost i odanost Elizabeti te Mariji i Jadvigi. Kao što možemo vidjeti, Zadranima su se odazvali ovome pozivu i s radošću njih 75 su položili prisegu pred poklisarima i punomoćnicima kraljevskog dvora. Zadranima su već istog dana poslali obavijesti o njihovim prisegama, a Nikola i Detrik Bubek su nastavili dalje ići u druge dalmatinske gradove iz istoga razloga radi kojeg su došli u Zadar (Klaić, 1980, 229).

Sljedećom bilješkom informira nas da je u Zadar došao (1.8.) novi ban, kako piše naš kroničar *dominus Stephanus Lazchovich*, zapravo radi se Stjepanu II Lackoviću, čijim imenom se nadovezujemo na priču o kraljici Mariji, njezinoj majci Elizabeti i drugima<sup>8</sup> (Šišić, 1904, 6). Budući da je Emerik Bubek rješavao niz drugih problema izvan banovine na njegovo mjesto, mjesto bana, umjesto Emerika je došao erdeljski vojvoda Stjepan II Lacković te je kraljica izdala pismo (15.6.) u Budimu te obavijestila Zadar i druge gradove (Klaić, 1980, 231-233). Stjepan II Lacković nije dugo bio ban jer je baš u to vrijeme bila buna u Vrani koju je podigao Ivan Paližna (Dujmović, 1976, 114).

Nova Pavlovićeva bilješka govori o dolasku (24.10.) kraljica Elizabete i njezine dvije kćeri Marije, mlađe kraljice i Jadvice, njezine sestre. Međutim, vezano za mlađu kraljicu Jadvigu

---

<sup>8</sup>Lacković je bio hrvatsko-dalmatinski ban (1371. – 1372., 1383. – 1384. i 1385.). Prvobitno je bio protiv kraljice Marije i njezine majke te stao na suprotnu stranu, tj. na stranu Karla II Dračkog. Sve se ovo događalo nakon smrti kralja Ludovika I. Anžuvina. No, nakon što je Karlo II Drački ubijen, suprotna strana postaje njegova strana te prelazi na stranu kraljica. Kao rezultat toga bio je i palatin (1387. – 1392.) te ratovao na strani Žigmunda Luksemburškog. U bitci kod Nikopolja pobjegao je s ratišta te je to jedan od razloga poraza kršćanske vojske. No, radio je iza leđa kralja Ugarske Žigmunda te stao na stranu sina Karla II Dračkog, Ladislava Napuljskog. Nakon ovoga, ponovno je želio stati na stranu Žigmunda Luksemburškog te je došao na sabor u Križevce gdje mu je obećana sigurnost, no Stjepan II Lacković je bio optužen za veleizdaju te ubijen. (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35035>; pristupljeno: 10. ožujka 2022. godine.)

piše *Draga*, no riječ je o kraljici Jadvigi.<sup>9</sup> Zajedno s njima su u Zadar, kako Pavao Pavlović navodi i došli visokocrkveni dostojanstvenici i njihovi baroni: pečuhski biskup, kardinal Valentin<sup>10</sup>, Stjepan od Lendave i Stjepan II Lacković, ban Hrvatske i Dalmacije (Šišić, 1904, 6). Prema Šišiću kraljice su došle, između ostalih i s hrvatsko-dalmatinskim banom Stjepanom II Lackovićem koji je tu funkciju obavljao do 1384. godine, kada je imenovan Toma od sv. Jurja. U Lučićevom izdanju piše *Henrico Lazchovich B.nostro* što Šišić predstavlja kao grešku u prijepisu, odnosno umjesto *Henrico* treba *Stephano*, tj. riječ je o Stjepanu II Lackoviću (Šišić, 1904, 6). U knjizi *Povijest Hrvata II* Vjekoslava Klaića vezano za kraljičin dolazak piše da su došle s novim banom Emerikom Lackovićem te da je Ivan Paližna podigao bunu (1383.) uz potporu bana Stjepana II Lackovića kojeg je kraljica skoro postavila za hrvatsko-dalmatinskog bana i u kojeg je imala neograničeno povjerenje (Klaić, 1980, 239). No, postoje isprave koje nam potvrđuju da se ban Stjepan II Lacković nalazio na poziciji bana do 30.3.1384. godine (Šišić, 1904, 7), ali ne postoje da je poslije Stjepana II Lackovića ban bio Emerik Lacković. Vezano za ovaj dio Nada Klaić piše da su kraljice došla s oba bana ne navodeći imena niti jednog bana (Klaić i Petricioli, 1976, 352). Netočna je Klaićeva tvrdnja da je Emerik Lacković došao s kraljicama u Zadar te da je u to vrijeme bio hrvatsko-dalmatinski ban. Nakon što su na kraljevskom dvoru u Budimu čuli vijesti o buni, regentica Elizabeta je obavijestila (6.9.) rektore i vijeće grada Trogira da će doći u Kraljevinu Dalmaciju te da joj Augustin Kažotić pripremi vojnike. Elizabeta je poduzela korake da uguši ovu bunu, odnosno nakon što je došla u Zadar, Elizabetini vojnici su odmah krenuli prema Vranu koji se i predao (28.10.) (Klaić, 1980, 239). Jedan od glavnih razloga zašto su kraljice došle u Zadar je nezadovoljstvo koje je bilo prisutno zbog njihove vladavine i čiji se puls nezadovoljstva osjećao u okolnim mjestima Zadra. Usto Ivan Paližna koji je imao podršku Tvrtka I Kotromanića se već pobunio protiv kraljica o čemu će Pavlović pisati u nastavku (Klaić i Petricioli, 1976, 352). Kraljice i njihove čete nakon što su prvo stigle u Zadar su uspjele osvojiti Vran, a prior ivanovaca je najvjerojatnije pobjegao u Bosnu gdje je imao potporu bosanskog kralja Stjepana Tvrtka I Kotromanića. Tada je novi prior bio Rajmund de Bellerio Monte, novi ban će biti Toma od sv. Jurja (Dujmović, 1976, 114).

---

<sup>9</sup>Kraljica Jadviga (ugarski Hedwig) je mlađa kći hrvatsko-ugarskog kralja Ladislava i poljske kraljice Elizabete. Bila je kraljica Poljske tako što plemstvo nije bilo suglasno da na prijestolje dođe starija kći Marija, koja je bila kraljica Ugarske i Hrvatske. Kraljica Jadviga se udala (1386.) za kneza Litve Vladislava II Jagela. (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28486>; pristupljeno: 11. ožujka 2022. godine).

<sup>10</sup>Valentin je bio pečuski biskup (1374. – 1408.) te je bio opunomoćnik ugarsko-hrvatskog kralja Ladislava I. Anžuvinca prilikom sklapanja mira (1358.) s Mlecima.

Pavlović u nastavku piše da je Ivan Paližna<sup>11</sup> objavio rat (Šišić, 1904, 6). Ivan Paližna jest izgubio bitku, ali nije rat te je kraljicama objavio rat, odnosno nije htio da pređe na njihovu stranu i nakon što su zauzele Vran te kraljici Elizabeti pripadaju zasluge zašto Ivan Paližna više nije prior vranski.

Također, obavještava nas da je kraljica banu Stjepanu II Lackoviću dala ključ škrinje sv. Šimuna iznad oltara sv. Šimuna<sup>12</sup> posljednjeg dana mjeseca listopada (Šišić, 1904, 7). Upravo ovu škrinju je naručila kraljica Elizabeta (supruga kralja Ludovika I Anžuvina i kći bosanskog bana Stjepana Kotromanića, u periodu 1377. – 1380. godine, a sad vidimo nekoliko godina poslije je Elizabeta dala ključ banu Stjepanu II Lackoviću.<sup>13</sup> Ova bilješka nam potvrđuje koliko je Zadar značio kralju Ludoviku i kraljici Elizabeti te pored posjete ovom gradu, godine 1377. kraljica Elizabeta se poklonila moćima sv. Šimuna Pravednika (Klaić, 1980, 221-222).

Sljedeća bilješka za ovu godinu nam govori o tome da su kraljice otišle (4.11.) iz Zadra u Vran s visokocrkvenim dostojanstvenicima i njihovim baronima (Šišić, 1904, 7). Kraljice nisu sumnjale u podršku i vjernost Vrana, kako Pavlović piše i otišle su u ovo mjesto. Bez obzira što su uspjele zauzeti Vran, bez obzira što je Ivan Paližna pobjegao, bez obzira što su postavile svog priora, nezadovoljstvo zbog kraljica se poput plamena rasplasilu što će rezultirati događajima narednih godina koji će se poput bisera nizati, a poslije pokidati i prosuti (Klaić, 1980, 239-240).

Također, naš kroničar nastavlja pisati o ključu, odnosno piše da je kaštelan i gradski načelnik Vladislav predstavio ključ koji je kraljica ostavila banu, ključ škrinje sv. Šimuna da preko uprave Zadra biva čuvan te je predan tadašnjem rektoru, a našem kroničaru Pavlu Pavloviću i on je bio prvi rektor koji je čuvao ovaj ključ (Šišić, 1904, 7). Ovo kraljičino davanje ključa škrinje sv. Šimuna na jedan način predstavlja kraljičino odlikovanje ovih Zadrana i grada Zadra.

---

<sup>11</sup>Ivan Paližna je prior ivanovaca i ban Slavonije, Hrvatske i Dalmacije. Bio je protiv kraljica Elizabete i Marije te se pridružio (1383.) pobuni protiv njih. No, one su uspjele osvojiti Vran, a Ivan Paližna je pobjegao kod tada suprotne strane, kod kralja Tvrtka I Kotromanića. Zatim, se borio na strani Karla II Dračkog. S obzirom da se borio na strani bosanskog kralja dobio je i titulu bana Slavonije, Hrvatske i Dalmacije. Zatim, napao je Zadar (1389.), a već sljedeće godine Ivanu Paližni su se predali Split, Šibenik, Trogir. Navedene godine je i umro. (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46287>; pristupljeno: 11. ožujka 2022. godine).

<sup>12</sup>Ovo je dokaz koliko je sv. Šimun bio štovan među kraljevskoj obitelji, ali i među Zadranima budući da postaje njihov zaštitnik. Škrinja je izrađena za tijelo sv. Šimuna, a izradio ju je zlatar Franjo iz Milana sa svojim suradnicima. Kraljica je za izradu ove škrinje stavila na raspolaganje tisuću maraka srebra. Franjo je raku završio 1380. godine. (Klaić, 1980, 221-222).

<sup>13</sup> Dostupno na: <https://www.info.hazu.hr/povijest/skrinja-sv-simuna/>; pristupljeno: 16. svibnja 2022. godine.

Pod 1384. godinu nalazi se osam bilješki od kojih je prva da je izbio sukob (8.2.) između Zadrana i Ugri, tj. između onih koji su podržavali kraljice i nezadovoljnika istih, koji su morali preći u Apuliju da dobrovoljno pomognu kralju Karlu, s banom Ivanom<sup>14</sup> i nećakom Ivana Paližne (Šišić, 1904, 7). Jasno vidimo da su bili izraženi sukobi između dvije „struje“, između strane koja je bila na strani regentice Elizabete i njene kćerke Marije te druge strane na kojoj je bio Karlo II Drački i Ivan Paližna. Za nešto manje od godinu dana poslije ovoga sukoba Karlo II. Drački će se okruniti za ugarskog kralja, a dvije godine poslije sukoba će biti ubijen što će izazvati niz događaja koji će uslijediti zbog ovoga ubojstva. Među nezadovoljnicima koji nisu podržavali kraljicu Elizabetu i njezine kćeri, u Slavoniji su braća Horvati, zagrebački biskup Pavao i njegova braća Ivaniš i Ladislav. Ne treba da čudi što je Pavao Jurjević bio ogorčen na kraljicu Elizabetu. Kod kralja Ludovika I Anžuvince je imao veliko povjerenje i prilike (bio je jedan od sudionika prilikom potpisivanja Torinskog mira), a nakon njegove smrti kraljica Elizabeta je okupila neke druge ljude oko sebe, njegove suparnike kao npr. Nikolu Gorjanskog (Klaić i Petricioli, 1976, 352-353).

Drugom bilješkom nas obavještava da su Zadranici obranili (19.2.) žito, meso i ostalo što su Ugri pljačkali te predstavlja samo nastavak sukoba između suprotnih strana (Šišić, 1904, 7). Ove pljačke su predstavljale trenutnu nesigurnost, ali i spremanje za velike pothvate.

Zatim piše da se zadarski nadbiskup povukao iz Zadra (15.3.) i otišao u Rim (Šišić, 1904, 8). Pavlović nije naveo ime i prezime nadbiskupa, no riječ je Petru Matafariju (1376. – 1397.). Petar Matafari je prvobitno kao župnik služio u crkvi sv. Stjepana. Budući da je bio mlad za kanonika zahvaljujući papi Grguru XI uspio je postati nadbiskup. No, godine 1384. papa Urban VI mu je dao biskupsko posvećenje, kao što je i Pavlović zabilježio (Strika, 2021, 135). Ova bilješka nam otkriva, povezujući je s bilješkom iz 1380. godine da su Zadranici priznavali papu Urbana VI kao legitimnog papu budući da u tome periodu nije bila crkvena hijerarhija već anarhija, kao što nam je tu činjenicu potvrdila i bilješka iz 1380. godine.

Sljedećom bilješkom nam govori da je kaštelan i gradski načelnik prihvatio (12.4.) plaću u iznosu pedeset libri. Riječ je o kaštelanu i vikaru Vladislavu (Šišić, 1904, 8).

Zatim, piše da je u Zadar došao (15.5.) novi ban Toma od sv. Jurje (Šišić, 1904, 8). Ovaj ban je ušao svečano u Zadar i jedan od njegovih glavnih zadataka bio je da se obezbijedi potpora

---

<sup>14</sup>Ban Ivan je brat Stjepana od Lendave koji su bili slavonski banovi (1381.-1385.) (Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5689>; pristupljeno: 5. rujna 2022. godine).

kraljicama, tj. da se umire i savladaju neprijatelji, a njemu će pomagati prior vranski (koji je zamijenio Ivana Paližnu) Rajmund de Bellerio Monte (Klaić, 1980, 241). Činjenica da Stjepana II Lackovića posljednji put nalazimo kao bana 30. ožujka 1384. godine, a da 15. svibnja 1384. godine ban Toma od sv. Jurje dolazi u Zadar kao ban nam govori da je Stjepan II Lacković smijenjen s ove časti, tj. da je iznevjerio povjerenje kraljica koje su ga i postavile (Šišić, 1904, 7-8).

Nakon toga nam otkriva da je u Zadru otkrivena izdaja (8.7.) koju su htjeli učiniti Ivan, trgovac tkaninom, Dankarlo i Petar Frankalaka zajedno s Miškom Milešićem. Prešli su (11.7.) preko grada i njihove glave su bile odsječene na trgu Zadra, a tijela su odvojena od glave te ondje su stajala preko cijelog dana sve do večeri (Šišić, 1904, 8). Pavlović nam prikazuje jednu od pobuna u Zadru koje su bile usmjerene protiv kraljica Elizabete i Marije. Novom bilješkom se nadovezuje na prethodnu bilješku te piše da su određene (18.7.) sudije među vjervnicima za ovaj zločin i to: Ivan Petričević, Damjan Benja i naš kroničar Pavao Pavlović kojima je dano pravo za prodaju njihovih dobara i da namire njihove vjervnike (Šišić, 1904, 8). Nakon što je buna otkrivena i nakon što su pobunjeni ubijeni, kako i Pavlović piše, njihova je imovina konfiskovana i prodana. Tako se određeni podaci mogu saznati iz notarskih zapisnika, odnosno gradski glasnik je počeo s javnom prodajom konfiskovanih imanja. Četvrto ime u Pavlovićevoj bilješci Miško Milešić je najvjerojatnije bio spona pobunjenika u Zadru i onih izvan Zadra od kojih su bili poticani na bunu protiv „svete ugarske krune“. Također, bila je pobuna u Vranu, a ova pobuna u Zadru može predstavljati refleksiju navedene pobune. Usto, Milešićevo ime je izdvojeno od ova tri imena, tj. napisano je da su oni htjeli zajedno s njim učiniti izdaju. Miško Milešić nije dobio smrtnu kaznu jer nije bio Zadranin. Sve nam ovo ukazuje da je Milešić preko ljudi izvan Zadra bio osoba koja je poticao Zadrane na pobunu koju su platili životom (Klaić i Petricioli, 1976, 353-534).

Dalje, piše da je sklopljeno jedinstvo između bana Dalmacije i Hrvatske Tome od sv. Jurje i komune grada Zadra na vjernost svetoj kruni Ugarske i kraljica, tj. kraljici Ugarske Mariji, njezinoj sestri Jadvigi<sup>15</sup> i njihovoj majci Elizabeti. Jedinstvo je bilo potvrđeno održavši prisegu istog dana na ruci sv. Krševana i drugih stvari iznad oltara u crkvi sv. Barbare<sup>16</sup>. Prisutni prilikom održavanja prisege su: ban Toma od sv. Jurje, Saladin Saladinović, Franjo Zadulin i

---

<sup>15</sup>Ovaj put za kraljicu Jadvigu, kraljicu Poljske piše *dominae Edvigeae*, za razliku od prvi put kada je pisalo *Draga*.

<sup>16</sup> Sakristija današnje Zadarska katedrala sv. Stošije (Anastazije) se još zvala i kapelom sv. Barbare (Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=3935>; pristupljeno: 12. ožujka 2022. godine).

Koša Benja s još 23 plemića (Šišić, 1904, 7-9). Ovdje nam Pavlović ponovno potvrđuje da je bio na strani kraljice Marije i njezine majke Elizabete, kao i novi ban. Ovu bilješku o zaklinjanju treba pomno povezati s prethodnom koja je vezana za zaklinjanje kraljicama. Kao što je poznato, tada se zaklelo 75 članova vijeća, a sada 23 člana. Ove nam brojke govore samo jedno, a to je činjenica da je podrška Zadra kraljicama bila prisutna, ali ne u onoj mjeri u kojoj je bila prisutna prije nešto više od godinu dana, već u znatno manjoj mjeri. Prisega je nastala nakon što je buna otkrivena, odnosno na dan kada su imenovani sudci za rasprodaju stvari urotnika (Klaić i Petricioli, 1976, 353). Ban Toma od sv. Jurja je zahtijevao da se sazove gradsko vijeće te da navedeni upravitelji s 23 plemića ponovno sklope savez s banom da su na strani kraljica Elizabete i njezinih kćeri što predstavlja ništa drugo nego obnovu saveza (Klaić, 1980, 242). Upravo je to i glavni razlog zašto je novi ban Toma od sv. Jurja došao u Zadar.

Jedna bilješka pod 1384. godine je glasila: *Die (15) mensis martii dominus archiepiscopus iadrensis recessi a civitate Iadrae et ivit Romam* (Šišić, 1904, 8). Prva bilješka pod 1385. godine glasi: *Die sabbati 25. mensis februarii idem dominus archiepiscopus reversus est Iadram* (Šišić, 1904, 9). Ova nam bilješka pokazuje i dokazuje da nekad za osobu i događaj o kojoj piše često piše i povratnu informaciju, kao o nadbiskupu Petru Matafaru te obavještava nas da se vratio u Zadar 15. svibnja 1385. godine (Šišić, 1904, 9). Zatim se nadovezuje na prethodnu bilješku i piše da je isti nadbiskup proslavio (9.4.) misu u crkvi sv. Stošije (Anastazije), ponovno (treći put) ga spominjući, ali ne navodi ime i prezime nadbiskupa, već samo piše *idem dominus archiepiscopus*<sup>17</sup> (Šišić, 1904, 9). Ovaj put Petar Matafari je održao misu, prvi put ili je ova jedna od njegovih prvih misa kao posvećeni nadbiskup (Strika, 2021, 136).

Sljedeću bilješku piše vezano za svoj privatni život, prvu nakon one da mu je rođen sin. Ovom bilješkom nas informira da je prije svečanog ručka oženio svoju suprugu Grubulu (Šišić, 1904, 9). Ovo je druga Pavlovićeva supruga budući da s prvom ima sina koji je rođen 1371. godine (s ovom bilješkom je započet dnevnik-kronika) te kćerku Mihoviliku (koja se nekoliko puta spominje u dnevnik-kronici). Nakon toga, nadovezuje se za ovaj svečani događaj, odnosno piše da je iz Zadra otišao u Trogir (19.11.) da bi poveo svoju suprugu te stigao u Trogir (21.11.) te sutradan otišao iz Trogira. Zatim, došao je u Zadar (23.11.) sa suprugom i proslavio (Šišić, 1904, 9).

---

<sup>17</sup>Ovo je jedna od osobitosti srednjovjekovnog latinizirane koja će detaljnije biti analizirana u „Filološkoj analizi“.

Godinu 1386. počinje bilješkom da je naš kroničar izabran (2.7.) u službu Trogira te da je došao ujutro (25.7.) u Trogir (Šišić, 1904, 9). Pavlovićeva supruga Grubula je iz Trogira tako da je Pavlović već svojim vjenčanjem, na neki način, „jačao“ svoju vezu i s gradom Trogirom, odnosno s obitelji Cege što će doći na naplatu četiri mjeseca kasnije.

Za sljedeću bilješku piše da je nadbiskup otišao (18.8.) na Pag te vratio se (21.8.) u Zadar (Šišić, 1904, 9). U ovoj bilješci piše *idem dominus archiepiscopus* što se odnosi na Petra Matafara kojem ponovno ne spominje ime i prezime. Petar Matafari je osim reforme zadarskog kaptola izvršio reformu i statuta Zbornog kaptola crkve svete Marije u Pagu te postavio arhiđakona i određene crkvene dostojanstvenike budući da su se Pažani htjeli (što ćemo poslije i vidjeti) odmetnuti od Zadrana i imati svog vlastitog biskupa. Upravo zbog toga je Petar Matafari nekoliko puta išao na Pag te smirivao napetosti koje su se osjećale i radio u korist Zadrana (Strika, 2021, 146).

U nastavku piše *Die sequenti (22. mensis augusti) reversus est Iadram banus*. Tijekom 1386. godine Hrvatska nije imala bana, odnosno poslije Tome od sv. Jurja kraljica nije nikog imenovala hrvatsko-dalmatinskim banom. Stoga, ova vijest se odnosi na Ivana Paližnu kojeg je Karlo II. Drački imenovao kao bana Slavonije, Hrvatske i Dalmacije koji je bio ban od 1386. – 1391., a naš kroničar na jedan mudar način predstavlja Ivana Paližnu kao bana (Šišić, 1904, 9).

Zatim piše da je na trgu Trogira izbio najveći sukob (23.11), u večernjim časovima, između Trogirana s mačevima i drugim oružjem, ali da nitko nije bio ranjen (Šišić, 1904, 9). Ovdje su bile prisutne pristaše Žigmunda Luksemburškog s jedne strane i kralja Tvrtka I Kotromanića s druge strane, odnosno pripadnici rodova Casotti i Cega na čijem se čelu nalazio Josip iz roda Cega koji su bili podržavani od biskupa Krševana Dominisa te su podržavali ugarsko-hrvatskog kralja, dok su rodovi Andreisa, Vitturi i Sobota podržavani i od Tvrtka I Kotromanića izazivali sukob i pravili bunu protiv Josipa. Ove godine Augustin Casotti je smaknut te su Petar i Stjepan podrijetlom iz roda Cega ubijeni. Već spomenuti Josip i neki drugi su pobjegli u Split (Benyovsky Latin, 2009, 31-32). Ponovno se nadovezuje na ovaj sukob i piše da su ga naoružani Trogirani protjerali (26.11) iz ureda uprave te da je odmah došao (1.12.) u Zadar (Šišić, 1904, 10). Kao i drugi što su protjerani koji su bili na strani Žigmunda Luksemburškog, tako i Pavlović biva protjeran te iz Trogira dolazi u Zadar. Usto, Pavao Pavlović je bio oženjen za Grubelu koja je podrijetlom iz obitelji Cega (kći Josipa Cege)<sup>18</sup>, a

---

<sup>18</sup>Dostupno na: <http://www.plemstvo.hr/obitelji/celiocega>; pristupljeno: 30. kolovoza 2022.

Pavlović je zabilježio kako su članovi obitelji Cega prošli, a i on kao knez Trogira je protjeran. Na mjesto kneza Pavlovića su izabrani rektori Ivan Dujmov i Nikola Grgurov. Kao rezultat ovoga sukoba donijete su (9.12.) presude među kojima je da knez ne može biti srodnik nekom građaninu do trećeg stupnja. Sljedeće godine uslijedit će još krvaviji sukob u Trogiru koji će i naš kroničar zabilježiti (Andreis, 1977, 119-121). Pavlović, odnosno njegova obiteljska veza s obitelji Cega je razlog zašto je odlučeno da knez ne može biti srodnik nekom građaninu do trećeg stupnja kao i neke druge odluke.

Kao posljednju bilješku za godinu 1386. Pavlović piše da je Petar Pikonti putem Velikog vijeća Zadra prihvaćen (10.12.) u kapetaniju Zadar i sljedeći dan stigao je u ured (Šišić, 1904, 10).

Ovu 1387. godinu počinje bilješkom da je ban (13.1) otišao iz Zadra, a vratio se (16.1.). Nakon toga piše da je isti dan došao novi ban (Šišić, 1904, 10). U ovoj bilješci ne piše ime novog bana, no radi se o Ladislavu od Lučenca (1387. – 1389.). Usto, kao bilješku za 1389. godinu piše kako ban Ladislav odlazi iz Zadra. Dalje, za ovu godinu piše i o smrti kraljice Elizabete. Ovdje nam naš kroničar otkriva da je kraljica Elizabeta preminula u zarobljeništvu, ali nije napisao način na koji je umrla. Kraljica Elizabeta je zajedno s kćerkom Marijom i pratnjom išla u Slavoniju te ju je kod Gorjana zarobio Ivan Horvat zajedno s kćeri, a njezinu pratnju ubio. Osvetnička reakcija nakon ubojstva Karla II Dračkog (Klaić i Petricioli, 1976, 356). O zarobljavanju Marijine majke, kao i ubojstvo iste, Pavlović nam (doduše kao i o većini) ne piše detaljno. Pošto su je smatrali kao glavnog krivca za smrt njihova kralja Karla II. Dračkog te kao najvećeg neprijatelja, početkom siječnja regentica Elizabeta je ubijena (Klaić, 1980, 257-261).

Novom bilješkom se nadovezuje na prethodnu i piše kako se priča da je njezino tijelo preneseno i smješteno (9.2.) u crkvi sv. Krševana u Zadru (Šišić, 1904, 10). Prvobitno kraljičino truplo je tajno, ali ne i trajno sahranjeno u crkvi sv. Krševana.

Dalje, Pavao Pavlović piše da su zagrebački biskup i knez Toma, brat priora i bana, otišli (22.2.) prema Apuliji zajedno s Pavlom Jurjevićem i drugim plemićima iz Zadra te u istoj bilješci piše da je prema Hrvatskoj sutradan otišao ban Ivan (Šišić, 1904, 10). Ne piše ime zagrebačkog biskupa, no riječ je o Pavlu Horvatu, a knez Toma je Toma Paližna, brat Ivana Paližne. Također, kroničar Pavlović ne samo da ne piše ime, već ne piše ni razlog zašto je Pavao Horvat sa svojim pratiteljima otišao u Apuliju. Ako se uzme ovo Pavlovićevo djelo kao povijesno vrelo, onda nam indirektno govori da je nakon ubojstva napuljskog kralja Karla II. Dračkog (1386.) i neposredno

nakon ubojstva Elizabete (1387.) te nakon što je zemlja bila u plamenu, a Žigmund Luksemburški sve više jačao u istoj i oni su željeli jačati svoje veze s Napuljem (Karlovom udovicom Margaretom) i Bosnom (kraljem Stjepanom Tvrtkom I Kotromanićem), kako bi mogli obraniti svoje teritorije i zauzeti nove. Stoga, 22.2.1387. zagrebački biskup Pavao Horvat, knez Toma Paližna te Zadrani Pavao Jurjević sa svojim sugrađanima su otplovili iz Zadra u Napulj. No, njihov odlazak u Napulj je bio bezuspješan. Kraljica Margareta je sada više bila preokupirana da sačuva Napuljsko Kraljevstvo, a tada njihov sin Ladislav Napuljski je imao samo deset godina te znajući kako je prošao njezin suprug, a njegov otac te kad ga nije htjela pustiti da ide zajedno s Karlom II. Dračkim još teže bi i sada. U istoj bilješci piše da je ban Ivan otišao prema Hrvatskoj. Radi se o Ivanu Paližni, hrvatsko-dalmatinsko-slavonskom banu koji se nastavio boriti u Hrvatskoj i Dalmaciji. Od 1387. godine, zagrebački biskup Pavao Horvat nije obnašao dužnost zagrebačkog biskupa jer je vojvoda Ladislav od Lučenca (koji je bio na strani Žigmunda Luksemburškog) sa svojom vojskom napao dvore Pavla Horvata. Kao što smo vidjeli iz bilješke, Pavao Horvat je otišao u Napulj, a njegov brat Ivan iz Zadra je došao, branio i obranio biskupski grad Zagreb uz pomoć bosanske vojske (Klaić, 1980, 262-275).

Zatim, nam govori da je u Zadru bio (5.3.) veliki potres (Šišić, 1904. 11). Ovo je prvi potres kojeg Pavlović bilježi.

Novom bilješkom piše da je kraljica Marija, ujutru (4.6.) oslobođena iz zarobljeništva i izašla iz tvrđave Novigrad u kojoj je bila držana kao zarobljenica. Nastavlja kako je išao u Nin te sutradan je razgovarao s kraljicom te otišao iz Nina. Zatim, piše da se kraljica Marija (15.6.) udaljila iz Nina s mletačkim galijama<sup>19</sup> te stigla u Senj sutradan odakle je otišla (1.7.) i u ime svetog Trojstva povezala se sa Žigmundom Luksemburškim (Šišić, 1904, 11). Ivan Paližna je u Počitelju čuvao kao zarobljenike Stjepana Korođa, Stjepana Kaniškog i druge zarobljene kod Gorjana te su knez Ivan Frankopan (Anž) s knezovima Butkom, Nikolom i Tomom sa svojom vojskom napali Počitelj. Ivan Paližna se sam sa svojom vojskom srčano borio, ali pojavila se glad u gradu zbog koje je Paližna morao popustiti. Ivan Frankopan je u zamjenu za njegov slobodan izlazak iz grada tražio da pusti kraljicu Mariju iz zarobljeništva. Pogođen glađu, Ivan Paližna je pristao na ovaj uvjet. Pristao je samo prividno, no odmah je krenuo k Novigradu da očuva ovaj grad i čuva kraljicu Mariju u zarobljeništvu. No, i Ivan Frankopan i krbavski knezovi su krenuli za njim te ga napali sa kopna, dok je mletački vojvoda Ivan Barbadico s galijama

---

<sup>19</sup>Brzi ratni brod (Marević, 2000, 1204, s.v. *galea*).

okružio Novigrad s morske strane. Kako Paližna nije mogao odoljeti napadima ovih vojski, ponovno je pregovarao s neprijateljskom stranom, odnosno nije htio pregovarati s Ivanom Frankopanom jer nije priznavao njegova kralja kao kralja, već je pregovarao s vojvodom Ivanom Barbadicom. Tako, kraljica Marija je (4.6.) puštena na slobodu. Iz Novigrada odlazi u Nin, iz Nina u Senj gdje se oporavljala od zarobljenštva te iz Senja u Zagreb (4.7.) gdje se susrela sa Žigmundom Luksemburškim gdje su proslavili njezin dolazak (Klaić, 1980, 267-269). Mariju je iz zarobljenštva oslobodio Žigmund koji je tada bio kapetan Ugarskog Kraljevstva, došao u Slavoniju, koja je bila sva u plamenu. Pavlović je po zadatku zadarske komune otišao u Nin da pozdravi i podrži kraljicu Mariju (Klaić i Petricioli, 1976, 356-357). Dalmatinski gradovi su ostali vjerni Žigmundu Luksemburškom, osim Vrana i Klisa koji su bili pod kontrolom Ivana Paližne (Dujmović, 1976, 114).

Sljedeća bilješka govori o pljačkanju (11.11.) bosanske vojske sve do Zadra kada su, kao što se pričalo, a Pavlović piše opljačkali oko 1700 životinja: 700 oračkih goveda, 700 krava, 300 magaraca, 3000 stoke sitnog zuba te mnoga druga šteta je nanesena ljudima na ovoj teritoriju (Šišić, 1904, 11). Upravo ova pljačkanja su bila 1387. godine, iste godine kada se krunisao Žigmund Luksemburški, odnosno kada ga Tvrtko I. Kotromanić nije htio da prizna za kralja, a pljačkanje stoke za bosansku vojsku predstavlja nagradu (Imamović, 1998, 63). I ovim činom, Pavlović nam je potvrdio činjenice iz povijesti da Tvrtko I Kotromanić nije bio na strani kralja Žigmunda Luksemburškog.

U istoj bilješci piše da je vojska kralja Žigmunda Luksemburškog zaposjedala Vran te zapovjednik vojske Albert od Lučenca,<sup>20</sup> vranski prior, prekinuo je trodnevnu opsadu Vrana i vratio se u Nin. Mirovanje je bilo sve do 17.12. (Šišić, 1904, 11). Vran je ostao neosvojivo mjesto za kralja Žigmunda koji se nadao da će ga osvojiti, kao što je skoro osvojio Počitelj i Novigrad. Stoga je imenovao Alberta od Lučenca za priora vranskog, a njegova brata Ladislava od Lučenca za bana Dalmacije i Hrvatske. No, i Stjepan Tvrtko I Kotromanić je imao planove zauzeti Dalmaciju i Hrvatsku što će mu pomrsiti račune. Stanovnici Vrana su podupirali Ivana Paližnu. Albert od Lučenca zajedno s braćom Tomom i Butkom Kurjakovićem, knezovima Krbavskim napao je Vran te tijekom listopada Ivan Paližna je odolijevao napadima, no u studenom je došla pomoć kralja Stjepana Tvrtka I Kotromanića. Jedan od glavnih razloga pljačkanja koje je Pavlović prethodno zabilježio jeste da se i na taj način odbije vojska Alberta

---

<sup>20</sup>Riječ je o Albertu Stjepanovu od Lučenca.

od Lučenca s područja Vrana u čemu su i uspjeli (Klaić, 1980, 274-279). Jedan od razloga prekida opsjedanja Vrana je prethodno navedeno pljačkanje bosanske vojske. Pavlović bilježi da je pljačkanje bilo 11.11. (Šišić, 1094, 11). Usto, u Vran je kao pomoć stigla i vojska Stjepana Tvrtka I Kotromanića te se Žigmundova vojska povukla u Nin (Dujmović, 1976, 115). Zatim, 17.11. Albert od Lučenca je pisao iz Nina Splićanima da se *zbog mnoštva i moći bosanskih krivovjernih* povukao u Nin i da se s drugim dalmatinskim gradovima treba dogovoriti oko trenutnih problema koji su nastali te da oni Albertu od Lučenca upute jednog ili dva poslanika pišući da će kralj *sa svom svojom vojskom* uskoro doći. No, Žigmund Luksemburški je 31.11. iz Budima napisao da je dalmatinsko-hrvatski ban Dionizije Lučenac imao zadatak vezano za nevjernike i neprijatelje i da se oslobode utvrde i granice Ugarskog Kraljevstva (Lovrenović, 2006, 44). Tada su Tvrtko I Kotromanić i Ivan Paližna bili u velikom zamahu, a Žigmund Luksemburški je dalmatinskim i hrvatskim gradovima mnogo obećavao, a malo činio. Godine 1387. dalmatinski gradovi prisežu vjernost Žigmundu Luksemburškom, Klis priznaje vjernost bosanskom kralju Tvrtku I Kotromaniću te stoga Pavlović bilježi da je Albert od Lučenca zabilježio da se sa drugim dalmatinskim gradovima treba dogovoriti oko trenutnih problema koji su nastali (Sardelić, 2005, 75). Zatim piše, ono što se pričalo da je bosanska vojska napustila navedenu teritoriju (18.11.) te odatle se vratila s banom Ivanom Paližnom, kao i da se tvrđava Ostrovica vratila kralju Bosne (Šišić, 1904, 11). Ostrovica je osvojena oko 17.12. te je imala veliki značaj zbog svog izvrsnog položaja odakle se mogao napadati Zadar i Nin baš kao što su s područja Klisa napadali Splićane (Klaić, 1980, 279). Kao što se sredinom srpnja predao Klis, na sličan način se predala Ostrovica. Suprotna strana kralja Ugarske imala je konkretan sporazum i ciljeve. Bosanski kralj Tvrtko I Kotromanić i Ivan Paližna trebali su pokoriti Hrvatsku i Dalmaciju, braća Horvati, knez Lazar Hrebeljanović trebali su iz Mačvanske banovine i Srijema prodrijeti u Ugarsku i Slavoniju (Lovrenović, 2006, 39-44). Iz ovih Pavlovićevih bilješki jasno vidimo da su Klis, Ostrovica i Vran pod vlašću kralja Tvrtka I Kotromanića, odnosno u Klisu je bila vojska bosanskog kralja u Vranu vojska Ivana Paližne (Dujmović, 1976, 114-115).

Naš kroničar piše da su u Trogiru na glas naroda ubijeni Petar Josipa i Stjepan Dujmov zvan Kenuk te da je sutradan odsječena glava Augustinu Kažotiću na trgu Trogira i mnogim drugim plemićima različite uvrede su nanesene te Josipu Cegi sa sinovima, Nikoli Azelinovu sa sinovima i Zoru sa sinovima i još drugima koji su jedva pobjegli u Split na različite načine (Šišić, 1904, 12). Glavni uzrok ovog sukoba vjerojatno leži u tome što je odlučeno (26.12.1387.) da se

pošalju poslanici u Ugarsku, ali i bosanskom kralju, a sutradan (27.12.1387.) je odlučeno da se bosanskoj strani odgovori pismenim putem te ne šalju poslanici zapovjednicima bosanske vojske. Usto, odlučeno je (27.12.1387.) da se poslanici pošalju novom vranskom prioru Albertu koji se zajedno s ugarskom vojskom nalazio u Ninu (o čemu je Pavlović pisao). Plašeći se moći i nemilosrdnosti bosanske vojske (u najmanju ruku može doći do pljačkanja njihova teritorija) došlo je do ubojstva na trgu (Lucić, 1979, 740-742). Andreis u svome djelu *Storia della città di Traù* navodi kao razlog sukoba na trgu pljačkanje bosanske vojske na trogirskim poljima te je odlučeno da se zbog toga pošalju poslanici kralju, no poslanici nisu poslani već je sutradan odlučeno da se poslanici uopće ne šalju. Neki su smatrali da se samo slanjem poslanika može spriječiti pljačkanje bosanske vojske na teritoriju Trogira. No, bilo kako bilo, nakon što je završeno Vijeće, upravo na ovome mjestu o kojem Pavlović piše (na trgu), nakon donijetih odluka bili su ubijeni Petar i Stjepan zato što su pojedini građani smatrali da se u njima nalazi problem zašto nisu poslani poslanici. U Trogiru su tada nastale dvije stranke. Jedna koja podržava Žigmunda Luksemburškog i druga koja podržava Tvrtka I Kotromanića. Tada osim ubojstva, „struja“ Tvrtka I Kotromanića je nanijela i mnoštvo uvreda pristalicama Žigmunda Luksemburškog (Andreis, 1977, 120-121). Pavlović je na vrijeme otišao iz Trogira.

Nova bilješka se svojom tematikom nadovezuje na prethodnu, odnosno piše da su dvije naoružane barke poslane iz Trogira da bi tražili i zarobili Kažota sina Augustina kao i Petra sina Stjepana koji su u Splitu opremili i nauružali brigantin<sup>21</sup>i pobjegli. Dalje navodi da je u istom brigantinu osobno išao đakon Donat, drugi sin Augustina s njegovim prijateljima. Također, naš kroničar dalje navodi da je o navedenom slučaju izvijestio kralja i kraljicu putem poslanih pisama preko poslanika komune Zadra i to gospodina Ludovika Jurjevića, Damjana Ciprijanova, Andrije Grizogona od kojih je poslanik Ludovik otišao 8. siječnja u večernjim satima, a druga dvojica sutradan u rano jutro (Šišić, 1904, 12). Trogirani su bili ljuti i ogorčeni zbog ovog bijega te nas je Pavlović obavijestio što su uradili, usto željeli su Kažotovom krvlju ugasiti „požare“ koji su nastali zbog bijesa. Dalje, Pavlović bilježi da su oni obavijestili kralja Ludovika, tj. poslali poslanike, no činjenica je da su i Trogirani obavijestili Tvrtka I Kotromanića, što Pavlović ne bilježi. Glavni razlog zašto su bili toliko bijesni na Kažota jest što je donio pismo kralja Žigmunda Luksemburškog u kojem je traženo da Trogirani pošalju pomoć Žigmundovoj vojsci koja se nalazila blizu Nina te zagovarao da se upravo to i uradi (Andreis, 1977, 121). Tada

---

<sup>21</sup>Vrsta jedrenjaka (Marević, 2000, 346, s.v. *brigantinus*).

bosanska vojska je bila moćna i nemilosrdna, između ostalog, pljačkala je (kao što je Pavlović zabilježio teritoriju Zadra). Ne samo da je pljačkala zadarska polja, već je pustošila i splitska i druga polja. Plašeći se za svoju teritoriju i svoje živote zato su Trogirani ovako reagirali. Usto, Trogirani koji su podržavali Žigmunda su poslali pomoć Žigmundovoj vojsci 17 dana prije ustanka (Lucić, 1979, 747). Iz straha zbog mogućih Tvrtkovih osvajanja, Zadrani su se obratili kralju Žigmundu da pošalje svoju pomoć i to putem poslanika koje su izabrali (8.1.1388.), o čemu je Pavlović zabilježio i to: Ludovika Jurjevića, Damjana Ciprijanova i Andriju Grizogona. S njima je išao i naš kroničar Pavao Pavlović koji je bio zadužen da obavijesti kralja i kraljicu o događajima u Trogiru (Klaić, 1980, 280).

Ovu godinu započinje bilješkom o čudnim znakovima na nebu (8.1.), u noći oko dva sata, kada se pojavio veliki znak poput stupa oblaka koji je zapaljen vatrom s velikim i brojnim padanjem zvijezda. Također, Pavlović navodi da je sve ovo trajalo više od jednog sata i svi čuvari grada su uzviknuli i mornari su pobjegli s brodića na kopno (Šišić, 1904, 12). Ovdje Pavlović bilježi pojavu nebeskih krijesnica koje su za stanovnike tijekom srednjeg vijeka bile itekako značajne i u koje su Zadrani vjerovali, kao neke znakove koje im Bog šalje i upozorava ih.

Piše da je Petar Pikonti otišao iz Zadra sa zadarskom galijom (Šišić, 1904, 12). Za ovog istog Petra je napisao bilješku (1386.) da je preko Velikog vijeća izabran u kapetaniju Zadra (Šišić, 1904, 10). Petrov odlazak iz Zadra još je jedan dokaz da je Žigmund Luksemburški i dalje imao podršku u Zadru te zbog te podrške, Petar odlazi (Klaić i Petricioli, 1976, 358).

Također, navodi da su u Velikom vijeću Zadra prisegnuli (23.12.) za mir (Šišić, 1904, 12). Zbog cjelokupne situacije kako u Zadru tako i u drugim gradovima dolazi do prepirke i borbi protivnih stranaka te su na kraju ipak prisegnuli za mir (Klaić i Petricioli, 1976, 358). Zatim, naš kroničar bilježi da je došao (23.12.) u Zadar ban Ladislav od Lučenca (Šišić, 1904, 12). Kralj Žigmund Luksemburški je uputio bana Ladislava od Lučenca nakon Tvrtkovih pohoda i osvajanja, tj. nakon akcija zbog kojih su komune Dalmacije pretrpjele ogromnu štetu uz neizmjeran strah što sve može uslijediti (Lovrenović, 2006, 45-46).

Prvom bilješkom za 1389. godinu nadovezuje se za posljednju bilješku iz 1388. godine, odnosno piše da je ban Ladislav od Lučenca otišao (8.2.) iz Zadra (Šišić, 1904, 13). Nisu nam ostali podaci iz Pavlovićeve spisa je li se Ladislav od Lučenca sukobio sa kraljem Bosne, no Šibenčani su mu dali (4.1.1389.) i dio svojih vojnika (Dujmović, 1976, 115). Najplauzabilnija

teorija vezano za Ladislava od Lučenca i ovaj sukob jeste da je ušao u bitku i da je poražen jer u ožujku 1389. godine, vojvoda Vlatko Vuković pred Splitom je tražio da dalmatinski gradovi pošalju svoje poslanike bosanskom kralju i da ga priznaju za njihova kralja (Klaić, 1980, 284).

Nadalje piše da su, tijekom noći, ovi (*illi*<sup>22</sup>) iz Vrana zapalili kućice (20.3.) Zadrana u kojima su bili siromašni ljudi, dječaci i životinje, a neki su u istoj noći bili zarobljeni (Šišić, 1904, 13). Pod zamjenicom *illi*, naš kroničar podrazumijeva bosansku vojsku i Ivana Paližnu koja je nastavila paliti i pljačkati (Klaić i Petricioli, 1976, 358). Ova nam Pavlovićeva bilješka otkriva koliko su se navedeni iz Vrana osjećali nadmoćno i superiorno u odnosu na Zadrane u tome trenutku i na toj teritoriji (Klaić, 1980, 285).

Nova bilješka je povezana s prvom bilješkom u 1389. godini. Budući da je Ladislav od Lučenca otišao iz Zadra (kao što je navedeno) kralj Žigmund Luksemburški je imenovao Ivana de Cardinalibus<sup>23</sup> namjesnikom za Hrvatsku i Dalmaciju. Pavlović ne piše razloge dolaska Ivana de Cardinalibus u Zadar i njegova boravka u Zadru (28.8.1389. – 25.8.1390.), no u svojstvu kraljeva namjesnika Ivan de Cardinalibus je sudio u sporu između Šibenčana i Zadrana, a predmet spora bila su oko četiri otočića. Spor je riješio u korist Zadra.<sup>24</sup> Zatim, Pavlović bilježi da je Ivan de Cardinalibus otišao iz Zadra (25.8.1390.) (Šišić, 1904, 13).

Posljednjeg dana rujna, Ivan Paližna oko ponoći proglasivši sebe za vranskog priora zapalio je kućice Zadrana i stupove koji su iščupani na trgu ispred vrata Zadra od sjevernog dijela svetog Martina<sup>25</sup> (Šišić, 1904, 13). Kralj Žigmund Luksemburški, hrvatsko-dalmatinski ban Dionizije od Lučenca i slavonski ban Ladislav od Lučenca težili su da protjeraju Stjepana Tvrtka I Kotromanića s područja Hrvatske i Dalmacije što su dijelom u ovom trenutku i uspjeli. Ivan Paližna zbog nemogućnosti da se sam odupre izgubio je Klis i neke druge gradove te je Stjepan Tvrtko I Kotromanić u strahu da ne izgubi prevlast i mogućnost prevlasti nad Hrvatskom

---

<sup>22</sup>O korištenju zamjenice *illi* više u dijelu filološke analize.

<sup>23</sup>Ivan de Cardinalibus (Pesaro, Italija, sredina XIV st. — Senj, 2. IV 1392.) je senjski biskup i diplomat koji je bio doktor prava, a doktorat je najvjerojatnije postigao u Padovi. Bio je na strani kraljica Elizabete i Marije, poslije i na strani kralja Žigmunda Luksemburškog. Imenovan je (1386.) senjskim biskupom, kasnije kralj Žigmund ga je imenovao (1389.) namjesnikom za Dalmaciju i Hrvatsku (Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3376>; pristupljeno: 20. kolovoza 2022. godine).

<sup>24</sup>Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3376>; pristupljeno: 20. kolovoza 2022. godine.

<sup>25</sup>Pavlović u ovom dijelu navodi samo *a parte boreali Sancti Martini*, no riječ je o crkvi sv. Martina u Pridrazi, tj. starokršćanskoj bazilici iz 5. ili 6. stoljeća. Godine 1997. je zadnji puta obnovljena. Danas Pridraga pripada Zadarskoj županiji (Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4038>; pristupljeno: 14. ožujka 2022. godine).

i Dalmacijom skupio bosansku vojsku koja se ujedinila sa vojskom Ivana Paližne te zapalio kuće Zadrana koje su bile sve do vrata grada Zadra (Klaić, 1980, 292).

Naredna bilješka kao i nekoliko poslije ove nastaju kao rezultat prethodne te piše kako su četiri poslanika zajednice Zadra (među kojima je i naš kroničar Pavlović) otišli (16.10.) ka knezu Ivanu Frankopan (Anžu) iz razloga da dobiju vojsku konjanika za uništavanje Ivana Paližne koji je sebe proglasio za vranskog priora (Šišić, 1904, 13). Upravo zbog ovog čina Ivana Paližne, zbog spaljivanja kuća, zbog cjelokupne nategnute situacije, zbog „ključanja“ koje se događa, poslana su četiri poslanika ka krčkom knezu. Dionizije od Lučenca nije mogao da savlada vojsku Ivana Paližne i bosanskog kralja te je tražio pomoć. Kao što ćemo vidjeti u nastavku tek nakon slanja drugog poslanstva zadarskoj komuni stiže pomoć. Međutim, prvi put ih je knez Ivan Frankopan odbio iz razloga što su ga krbavski knezovi klevetali kod kralja Žigmunda Luksemburškog (Klaić, 1980, 292).

Zatim piše da se (19.10.) vratio u Zadar te ponovno otišao (21.10.) ka knezu Ivanu Frankopan iz istog razloga te vratio se u Zadar (4.11.) zajedno s Jakovom Radučom (Šišić, 1904, 13).

Nova bilješka predstavlja rezultat njihovog odlaska kod kneza, tj. u Zadar je došla (16.11.) vojska kneza Anža i to oko 400 konjanika na čijem čelu je bio kapetan Marko Škineli s Krka. Zatim, navodi da je navedena vojska konjanika zajedno sa zadarskom vojskom pješaka među kojima su bili: balisti,<sup>26</sup> partizeni<sup>27</sup> i oko tisuću drugih ljudi otišla (20.11.) na polje da bi osvojili Vran i prespavali u mjestu Kopranej. Zatim, obavještava nas da se pridružilo oko 200 Pažana te u noći svi su spavali u Raštanima te uspostavili su bojno polje pod Vranu (22.11.) te isti dan prior Ivan Paližna zajedno sa svojim je išao na okršaj i tada je bio ubijen Juraj Spartić sa zadarske strane, a iz vojske Paližne ubijena su dvojica i isto toliko s obje strane je i broj ranjenih. Zatim, Pavlović navodi da je iz vojske Anža zarobljen Teutonic kojeg je prior Ivanovaca vlastitom rukom ubio te sam prior Paližna bio je ranjen s jednom strijelom u bedro (Šišić, 1904, 14). Iz ove bilješke jasno vidimo da je zadarska vojska pojačana s oko 200 Pažana te da su se na njihovoj strani borili i njemački plaćenici budući da piše da je zarobljen *Teutonicus*. Naš kroničar ne piše o ishodu ove bitke, no Zadrani su doživljeli poraz uz gubitke velikog broja vojnika (Klaić i Petricioli, 1976, 358).

---

<sup>26</sup>Vojnik koji rukuje balistom, koji odapinje, koji izbacuje projekte (Marević, 2000, 305, s.v. *ballistarius*).

<sup>27</sup>Vojnik naoružan kopljem, oštropercem (Marević, 2000, 2227, s.v. *partisenus*).

Nova bilješka odnosi se na blagdan mučenika sv. Krševana (24.11.) kada je izbio najveći sukob, između kako Pavlović piše *per gentem nostram maximus conflictus in gentibus eiusdem prioris* (Šišić, 1904, 14), u kojem je bilo, kako se pričalo, preko 120 ranjenih i mrtvih te mnogi konji i životinje od navedenog priorovog naroda kako piše Pavlović  *fuerunt accepta*, no dakako da je riječ o pljački navedenih životinja (Šišić, 1904, 14). Zadranici su ovu bitku brojali kao svoju pobjedu (Klaić, 1980, 293). U nastavku bilježi da se zadarska vojska sramotno udaljila (10.12.) s bojnog polja i vratila u Zadar (Šišić, 1904, 14). Ova bitka je bila ponovno kod grada Vrana gdje je bosanska vojska savladala Zadrane (Klaić, 1980, 293).

Novom bilješkom nas informira da se tvrđava Klis vratila (15.12.) kralju Bosne Tvrtku I. Kotromaniću (Šišić, 1904, 14). Ne treba da čudi da je kralj Bosne Tvrtko I Kotromanić nakratko izgubio Klis, tj. Žigmund mu je uspio preoteti jer su bosanske vojne snage dijelom bile odsutne iz Hrvatske i Dalmacije i vodile ratne sukobe na čelu s Vlatkom Vukovićem sredinom 1389. na Kosovu. Nakon što su doživjeli poraz (10.12.), pet dana poslije su doživjeli novi poraz i Klis se vratio pod krunu Tvrtka (Klaić i Petricioli, 1976, 358).

Zatim, piše kada je izabran (1.12.) za rektora Zadra zajedno s Jakovom Radučom i Ivanom Grizogonom te kako je Ivan izvijestio (17.1.) osoblje da će odsustvovati iz grada radi obavljanja osobnih poslova na čije mjesto, isti dan, došao je za rektora Ivan Viktor zajedno sa Jakovom Radučom i kroničarem Pavlom Pavlovićem (Šišić, 1904, 14).

Prva bilješka za ovu godinu je vezana za iznošenje ekshumiranih ostataka kraljice Elizabete Anžuvinske (16.1.), nakon što je iskazano zadnje odavanje počasti u crkvi sv. Krševana te je preko mora, jednim brigantinom, prebačeno u Obrovac. Prisutni prilikom prijenosa su bili: Benedikt Galo, Marin Matafara i Jurje Našić (Šišić, 1904, 14). Nakon Obrovca je preneseno u Stolni Biograd (Székesfehérvár). Na trogodišnjicu smrti nakon što je tajno sahranjena u crkvi sv. Krševana njezino tijelo je prenijeto iz Zadra.

Nakon toga, Pavlović piše da je bio izaban (10.2.) za prokuratora Reda manje braće sv. Frane u Zadru (Šišić, 1904, 14).<sup>28</sup>

Obavještava nas da su se u Velikom vijeću Zadra, tadašnji rektori Pavao Jurjević, Petar Našić i Marin Ginano u kojem se nalazio 101 plemić zakleli (24.5.) na mir iznad umetnutog obilježja i oprostili jedan drugom i drugi drugom sve nepravde i uvrede dotle nanesene te istakli

---

<sup>28</sup>Prvobitno je bila mala crkva posvećena sv. Jeronimu. Franjevački fratri su bili u Zadru i sagradili crkvu uz pomoć bogatih Zadrana te ju je posvetio Lorenzo Periandro 1282. godine (Bianchi, 1877, 359-360).

da svi treba da teže k dobru zajednice i da podržavaju i štite jedan drugog od svih onih koji su ih rado posvadili za čast kralja Ugarske Žigmunda Lukseburškog i supruge Marije. Govornici su bili: Jakov Raduč, Damjan Cipriani, Krešo Našić, Andrija Grizogoni i Pavao Pavlović. Također, informira nas da su se zakleli svi za mir iznad srebrnog križa gdje su bile i relikvije ostalih svetaca (Šišić, 1904, 14-15). Kako je situacija oko Zadra sve više bila složenija i u zadarskoj komuni je sve više bilo napetije. Patriciji su se počeli dijeliti između sebe na one koji su podržavali kralja Žigmunda Luksemburškog i na one koji su podržavali kralja Stjepana Tvrtka I Kotromanića, odnosno oni koji više nisu htjeli oružane sukobe. Usto, baš u to vrijeme bosanski kralj je pozivao dalmatinske gradove da mu se pokore što će mnogi i učiniti. No, na kraju je ipak u Zadru pobijedila strana koja je podržavala „ugarsku krunu“, a druga strana se povukla te su se odlučili zakleti na mir i oprostiti jedan drugom sve nepravde i uvrede koje su nanijete upravo iz ovog razloga (Klaić i Petricioli, 1976, 358). Treba istaknuti da je ovdje Pavlović naveo kralja Žigmunda kao *ad honorem domini nostri Sigismundi Ungariae regis* (Šišić, 1904, 14), a njegovu suprugu Mariju kao *dominae Mariae consortis eius* (Šišić, 1904, 14). Vidimo da je Žigmund Luksemburški ostvario svoje pravo kao suprug Marije te uveliko postao kralj, dok je ona prešla u drugi plan, tj. navodi se kao *consortis eius* (Klaić i Petricioli, 1976, 359). Saznajemo i da je 1390. godine Veliko vijeće dalo podršku Žigmundu Lukseburškom za razliku od drugih dalmatinskih komuna (Lovrenović, 2006, 51).

Zatim, naš kroničar Pavlović piše da su zajedno s Pavlom Jurjevićem izabrani (10.9.) poslanici za odlazak kod bana Slavonije Detrika Bubeka te su se uputili s vojskom pod utvrdu Knin te kratko piše o odlasku (15.9.) i dolasku (19.9.) u Zadar bez detaljnijih informacija (Šišić, 1904, 15). U ovom dijelu većina okolne teritorije osim Zadra je pod vlašću Tvrtka Kotromanića tako da odlazak ka Detriku Bubeku je prilično besmislen budući da on ne može ništa osobito učiniti. Upravo zato Pavlović ne piše nikakve informacije vezane za posjetu banu Slavonije (Klaić i Petricioli, 1976, 359). Godine 1389. Žigmund Luksemburški je imenovao Detrika Bubeka za slavonskog bana. Upravo Detrik Bubek je taj koji je trebao da brani malobrojne dijelove Hrvatske (koji nisu pod vlašću bosanskog kralja) i grad Zadar. Nakon što je imenovan banom i nakon što je pokušao osvojiti Knin, Zadar šalje svoje poslanike (Pavlovića i Jurjevića) da pozdrave bana i s njim razgovaraju. Ali, tada ban Detrik Bubek nije uspio ništa učiniti niti osvojiti Knin (Klaić, 1980, 302).

Pavao Pavlović piše da je izabran za rektora Zadra (1.12.) zajedno s Marinon Matafarom i Antonijem Bartulaziom (Šišić, 1904, 15). Također, piše da je oko ponoći (5.12.) bio veliki potres (Šišić, 1904, 15). Uz raznorazne bilješke koje Pavlović bilježi, također, kao što vidimo kroničar bilježi i potrese u Zadru.

Za ovu godinu kao prvu bilješku piše da su u Velikom vijeću Zadra, među prisutnim ocima zadarskim nadbiskupom Petrom Matafarom, zatim Grizogenom Sopeom, opatom samostana svetog Krševana iz Zadra te opatom iz Rogove zakleli se na ruci mučenika sv. Krševana, kako Pavlović piše na *dictam pacem et unitatem* na vjernost ugarskom kralju i kraljici (Šišić, 1904, 15). Ova bilješka ima vezu s bilješkom iz 24.5.1390. godine, osobito nam to sugerira sintagma *dictam pacem* kada su se zakleli na vjernost kralju Žigmundu Luksemburškom i kraljici Mariji, odnosno kad je prevagnula strana koja je podržavala Žigmunda Luksemburškog (Šišić, 1904, 14-15).

Sljedećom bilješkom nas obavještava da je (14.2.) preminuo kralj Bosne (*rex Bosnae*). Kao i do sada, kralju ne piše ime, a radi se o kralju Tvrtku Kotromaniću (Šišić, 1904, 15). Njegov nasljednik je bio Stjepan Dabiša. Ova smrt je spriječila daljnje planove koje je bosanski kralj imao, kao i širenje tadašnjeg bosanskog kraljevstva (Dujmović, 1976, 116). Šišić piše da je Stjepan Tvrtko I Kotromanić preminuo 14.2., Ćirković piše oko 10.3., a Novak 23.3. (Klaić, 1980, 297). Knežević piše da je Tvrtko I Kotromanić preminuo 23.3. (Knežević, 2009, 62).

Nova bilješka govori o novoj smrti, tj. piše da je preminuo (23.3.) Ivan Paližna (Šišić, 1904, 16). Ivana Paližnu je u prioratu naslijedio njegov nećak Ivan, a knez Ostrovice je postao drugi nećak Nikola (Dujmović, 1976, 116).

Također, Pavao piše da je na Dan uskrsnuća Isusa Krista (26.3.) preminuo opat crkve sv. Krševana Grizogen Sope (Šišić, 1904, 16).

Posljednja bilješka u ovoj godini nam predstavlja informaciju da je ponovno izabran za rektora Zadra zajedno s Rafaelom Sorbom i Federikom Grizogonom (Šišić, 1904, 16).

Prva bilješka za ovu godinu (1392.) nam govori da su oko 34 Trogirana ušli (11.7.) u Trogir, u podne, sa stijene u četiri ribarska broda i tada preko njih na trgu je ubijen Lompre<sup>29</sup> (Šišić, 1904, 16). Oni koji su pobjegli iz Trogira i koji su prozvani izbjeglice ili odmetnici sada su se na jedan prilično mudar način vratili u Trogir. Nasilnim putem bi teško ušli u Trogir (ako bi i ostali živi i nepovrijeđeni), ali su pod krinkom ribarskog broda ipak ušli (Andreis, 1977, 127).

---

<sup>29</sup>Rektor Trogira u periodu 1387 – 1389. (Šišić, 1904, 16).

Treba imati na umu da je stranka Žigmunda Luksemburškog u proteklom periodu bila oslabljena, ali sada je ojačana te se Josip (koji je 1386. pobjegao iz Trogira u Split) sada vratio u Trogir. Kao 1386. godine i ove nastaju sukobi u Trogiru te je na trgu (kao što Pavlović kratko, a Andreis detaljnije opisuje) ubijen Lompre. Vjeruje se da je Lompre prije naredio protjerivanje pristaša Žigmunda Luksemburškog (Andreis, 1977, 127). Ovaj isti Lompre je izabran (1387.) zajedno s Pavlom Marinovim za rektora Trogira (Lucić, 1979, 741). Za razliku od 1386. godine sada su uloge zamijenjene. Ove godine opljačkana je kuća Jakova Vitturija, protjerani su Nikola i Blaž podrijetlom Andreis. Usto, zaplijenjena je njihova imovina. Izbjeglice su došle na vlast, prethodna vlast je pobjegla iz Trogira te su s dobrima postupali slično kao što su njihovi prethodnici postupali s njihovim (Andreis, 1977, 127-128). Ipak Trogirani nakon što su izbjegli iz grada podržavajući Žigmunda, sada ga nisu ponovno podržali jer sada su bili pod zaštitom cetinskog kneza (uz čiju su podršku i ušli u Trogir na način na koji su ušli) (Lucić, 1979, 782-783).

Dalje piše da su oko ponoći spaljena većina domova u gradskoj četvrti sv. Petra Starog<sup>30</sup> u Zadru blizu doma Viktorina Caldarutija (Šišić, 1904, 16).

Ponovno je naš kroničar zajedno s Tibaldom Našićem i Tomasom Petričevićem izabran (1.8.) za rektora Zadra (Šišić, 1904, 16).

Nadalje, obavještava nas da su u građanstvo Zadra i u vijećnike grada primljeni (8.9.) ban Vuk Vukčić Hrvatinić (sin kneza Vukca Hrvatinića i brat Hrvoje Vukčića) i podban Ivan Mislenović te da je podban u ime bana i u svoje osobno ime, u prisustvo kneza Nelipića i drugih, izrekao prisegu na vjernost i građanstvo komune Zadra iznad ostalih prisutnih u predstavništvu komune kod crkve sv. Stošije (Anastazije)<sup>31</sup> (Šišić, 1904, 16). Vuk Vukčić je tada podržavao kralja Stjepana Dabišu, tj. bio je ban kraljevine Dalmacije i Hrvatske te je njegov dolazak u Zadar (kao i njegova brata Dragiše) predstavljao određenu vjerojatnoću da će i Zadar priznati za svoga kralja bosanskog kralja. Razlog zašto su se odnosi Zadra prema bosanskom kralju promijenili jest činjenica da je naš kroničar Pavao Pavlović išao kao poslanik u grad Klis k Vuku Vukčiću te njihova posjeta zapravo je nastala kao rezultat Pavlovićeve posjete (Klaić, 1980,

---

<sup>30</sup>Dvobrodna crkva sv. Petra Starog je nastala u najranijem srednjem vijeku te posjeduje dvije apside. Dvobrodni prostor je presvođen sa šest križnih svodova. Kroz apsidu crkve sv. Andrije prolazi se u crkvu sv. Petra Starog (Travirka, 1998, 45). Prvobitno je služila kao oratorij te je taj oratorij dograđivan, a nastala je na mjestu rimskih građevina. Danas ove dvije crkve služe kao izložbeni prostor (Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4181>; pristupljeno: 28. kolovoza 2022. godine).

<sup>31</sup>Današnja zadarska katedrala sv. Stošije (Anastazije).

298). Ovu bilješku, kao i većinu je Pavlović prilično mudro i šturo napisao te nije naveo koju stranu predstavljaju i razloge posjete, ali može se naslutiti i objasniti. Komune, između ostalih i zadarska, kada bi nekog primala nudila je i svoje građanstvo. Isto je i s banom Vukom Vukčićem Hrvatinićem i knezom Ivanom Mislenovićem koji su primljeni za građane i vijećnike grada Zadra (Klaić i Petricioli, 1976, 360). Treba imati na umu da je Tvrtko I Kotromanić preminuo, a Ladislav Napuljski (1390.) se okrunio za kralja, željan i žedan novih pohoda i osvajanja. Jedan od načina kako da dođe do Ugarske je upravo ovaj koji je i sproveo i Pavlović zabilježio, preko bana Vuka Vukčića Hrvatinića. Ovdje jasno vidimo suradnju između Napulja i Hrvatinića (Lovrenović, 2006, 67-68). Također, Zadrani Pavao Pavlović piše da su i on i njegovi suradnici bili u rektoratu i to: Tibald Našić i Tomas Petričević (Šišić, 1904, 16).

U nastavku piše da je pred luku Zadar došao (24.12.) vojvoda Leukadije Karlo s jednom galijom te njegovu visost je naš kroničar smjestio u crkvi sv. Jakova s druge strane luke (Šišić, 1904, 17).

Sljedeću godinu (1393.) počinje bilješkom da su, u noći, oko prvog sna bila zapaljena (1.1.) četiri mjesta blizu mesnice suprotno od doma Jurjevića (Šišić, 1904, 17). Zatim, Pavlović piše da se ban Vuk Vukčić Hrvatinić s vojskom pridružio (7.2.) osobno u Karin<sup>32</sup> (Šišić, 1904, 17). Nadalje, Vukčić Hrvatinić je otišao iz Karina da bi se obračunao s Ivanom (mlađim) Paližnom (koji je pod svojom nazočnošću držao Vranu i proglasio sebe za vranskoga priora) i Nikolom Paližnom (knezom Ostrovice). Vuk Vukčić Hrvatinić ih je uspio savladati i ovladati njihovom teritorijom (Klaić, 1980, 303).

Pavlović nas sljedećom bilješkom informira o ovom zarobljavanju te piše da je u Zadar došao (12.2.) novi ban jer je prijespomenuti ban zarobio vranskog priora Ivana (mlađeg) Paližnu i Nikolu Paližnu, njegova brata i kneza Ostrovice jer je želio preuzeti tvrđave Vran i Ostrovicu (Šišić, 1904, 17). Ne spominje ime ni prethodnog bana koji je zarobio, ni novog bana koji je došao u Zadar. Prethodni ban je Butko Kurjaković Krbavski koji je napao Ivana (mlađeg) Paližnu i zarobio Nikolu Paližnu, a novi ban koji je došao je Nikola II Gorjanski, hrvatsko-dalmatinski ban (1394. – 1397.)<sup>33</sup> (Šišić, 1904, 17). S druge strane, kralj Ladislav Napuljski je odlučio i ovladao (5.10.) da u ime napuljskog kralja dijele amnestiju svima koji ga priznaju za

---

<sup>32</sup>Mjesto u Novigradskome zaljevu (Marević, 2000, 404, s.v. *Carinum*).

<sup>33</sup>Dostupno na:

[https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR1aH3h9CGMrKXsUwFCX9i8q\\_8k6x9ZSYZRUNwgkF2b9nW-qOjF11n\\_ui8](https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR1aH3h9CGMrKXsUwFCX9i8q_8k6x9ZSYZRUNwgkF2b9nW-qOjF11n_ui8); pristupljeno: 17.3.2022. godine.

kralja i to: Hrvoje Vukčić za Hrvatsku i Dalmaciju, Ivaniš Horvat i Stjepan Lacković za Ugarsku (Lovrenović, 2006, 68).

Pavlović piše da je u Zadar došao knez Dragiša, brat bana Hrvoje Vukčića Hrvatinića, zajedno s njegovom suprugom i nekim drugim da vidi, tj. oda počast sv. Šimunu (Šišić, 1904, 17). Ova nam bilješka sugerira da su braća Hrvatinići zabilježili pobjedu i na ovaj način, brat Dragiša je „proslavio“ navedenu pobjedu. Također, ova posjeta na neki način predstavlja sklapanje, tj. učvršćivanje prijateljstva te osim da oda počasti sv. Šimunu, Dragiša dolazi u Zadar da „izmjeri puls“ Zadranima i „vidi njihov kompas“ kojem kralju i kraljevstvu će se Zadranima prikloniti (Klaić i Petricioli, 1976, 360). Glavni razlog zašto Dragiša dolazi u Zadar jeste da poveže brata Hrvoja Vukčića Hrvatinića sa Zadranima. Dolazak braće Hrvatinić u Zadar u više navrata nam sugerira da su i Pavlović i Zadranima sve više išli na stranu Stjepana Dabiše. Braća Hrvatinići su i nudili određene ustupke i privilegije Zadranima koje naš kroničar iz razumljivih razloga ne bilježi. No, Šišić je Pavlovićeve bilješke napisao pod 1393. godinu (Šišić, 1904, 17), Lučić je ovu bilješku napisao pod 1392. godinu (Lučić, 1666, 416) te Lučićovo smještanje bilješke u 1392. godinu je točno.

U novoj bilješci piše da je Pavlović išao (6.3.) u svojstvu poslanika ka knezu Šibenika zajedno s Mazolom Fanfonjom te piše da je poslanik Mazola Fanfonja išao k uzvišenom banu Vukčiću u Klis (Šišić, 1904, 17). Tada trenutna politička situacija u Zadru i Dalmaciji je vodila k ovim sastancima, kako u Zadru tako i izvan njega.

Nadalje, Pavlović bilježi da je išao (6.5.) zajedno s poslasticima Zadra Krešom Rajnijerom radi postizanje mira između Trogirana koji su se nalazili kako u Trogiru tako i izvan (Šišić, 1904, 17). Razlog zašto su Pavao i Krešo išli u Trogir jest da bi pomirili Trogirane koji su se vratili s Trogiranima koji su izbjegli o kojima je bilo riječi. Nakon ovog sklapanja mira zaključeni su i novi i to: prvo primirje, a poslije i mir između ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda i bosanskog kralja Dabiše (Andreis, 1977, 129).

Pavao Pavlović bilježi da je bio izabran (3.6.) za prokuratora časnog gospodina Stjepana, opata crkve svete Lucije u Baškoj.<sup>34</sup> Usto, piše da je dokument napisao Bandin stariji (Bandinus senior) (Šišić, 1904, 17).

---

<sup>34</sup>Crkva svete Lucije se nalazi u Jurandvoru, sjeverno od Baške. Ova crkva je nastala u srednjem vijeku, u doba romanike. Arheološko istraživanje je pokazalo da su samostan i crkva svete Lucije nastali na antičkoj građevini. U ovoj crkvi je pronađena Baščanska ploča (1851.) i upravo je po ovome mjestu dobila naziv Baščanska ploča (Dostupno na: <http://www.visitkrk.hr/gallery/samostan-i-crkva-sv-lucije/>; pristupljeno: 18. ožujka 2022. godine).

Novom bilješkom nas obavještava da je u Zadar došao (10.10.) Antun Cicchi de Arimino, sudac za dodjeljivanje građanskih posjeda Zadra (Šišić, 1904, 18). Dana 13.10.1393. je već radio kao sudac za dodjeljivanje građanskih posjeda<sup>35</sup> te je tu funkciju obavljao do 1.10.1394. godine.<sup>36</sup>

Zatim, nas obavještava da su u Zadar došli (12.11.) krbavski biskup Nikola i ninski biskup Ivan za dogovaranje mira i sloge između bana Ivana<sup>37</sup>, kneza Senja i komune Zadar (Šišić, 1904, 18). Ova Pavlovićeva bilješka je nastala kao rezultat da se između bana Ivana Frankopana i Zadra postigne sporazum i mir. Kada je Frankopan postao ban ušao je u sukob sa Zadrom (oni su tada primali Vuka i Dragišu Vukčića i sve više naginjali k bosanskoj strani) (Klaić, 1980, 303-305), a Ivan Frankopan je bio postavljen za bana Hrvatske, Dalmacije i Slavonije upravo iz razloga da se obračuna s kraljem Stjepanom Dabišom i njegovim pristalicama, tj. da ga odvрати s određenih teritorija (Raukar, 2007, 309).

Pavao Pavlović je izabran (15.11.) s Jakovom Radučom, Krešom Našićem i Košom Benjom putem Senata Zadra za potvrđivanje spomenute sloge s biskupima vezano za zajednicu Zadar (Šišić, 1904, 18).

Zatim, Pavlović piše da je preminuo (30.11.) ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije Ivan V. Frankopan (Anž) te sahranjen je kod Reda manje braće (Šišić, 1904, 18).

Godinu 1394. počinje s bilješkom da su u domu Saladinovih potvrdili (27.1.) jedinstvo s banom Butkom Kurjakovićem i knezom Karlom iz Krbave te zakleli su se ondje iznad relikvija na trajno prijateljstvo i savez protiv neprijatelja kralja i njih s obje strane, između bana i kneza i predstavnika Zadra navodeći imena i prezimena rektora Grgur Našić, Andrija Grizogoni i Grgur Rosa te šest plemića Jakov Raduč, Krešo Našić, Šime Kuzila, Marin Ginano, Koša Benja i naš kroničar Pavao Pavlović (Šišić, 1904, 18). Nakon smrti bana Ivana Frankopana u Senju za novog bana je imenovan Butko Kurjaković. Zbog uzdrmanih odnosa sa Zadranima u prethodnom periodu Butko Kurjaković je nastojao odmah sklopiti prijateljstvo sa Zadranima u čemu je i uspio. Savez je postignut između Butka Kurjakovića i njegova sinovca Karla s jedne strane te tri rektora i šest plemića s druge strane (Klaić, 1980, 306).

---

<sup>35</sup>HR-DAZD-31, kutija V, fasciolo 6, folio 7-15v.

<sup>36</sup>HR-DAZD-31, kutija III, fasciolo 2, folio 80-87v.

<sup>37</sup>Ban Ivan krčki (1392. – 1393) je hrvatsko-dalmatinsko-slavonski ban (Dostupno na: [https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR0DXIht7VHdLZzid4pjEwe3CNBcdQ\\_OdWN-TfKpuaTm5Gv0v6WpmlKDvito](https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR0DXIht7VHdLZzid4pjEwe3CNBcdQ_OdWN-TfKpuaTm5Gv0v6WpmlKDvito); pristupljeno: 18. ožujka 2022. godine).

Novom bilješkom nas informira da su se Pažani usprotivili (11.3.) i izabrali između sebe tri rektora Dističevića<sup>38</sup>, Rastinju Grbina zvanog Palac i Črunha Belotića i oteli su Ivana Sopea tada kneza Paga (koji je po mjeri Zadrana) te uz prijetnju odsjecanja glave u roku od tri dana, povukli su se s otoka Paga te zarobili su dva plemića Ivana Našića i Šimuna Pekarića (Šišić, 1904,18-19). Suić o ovom događaju piše da su rektori s pratnjom otišli do palače gdje je stanovao Ivan Sope te uz prijetnju smrtne kazne rekli mu da napusti otok Pag. Zadraniin je to odbio učiniti te su Pažani Ivana Sopea i sve druge Zadrane koji su bili na Pagu svezali, odveli do Košljuna, smjestili u lađu i pustili prema pučini (Suić, 1953, 45-46). Nakon što su Zadrani saznali za navedeni nemili događaj učinili su sljedeće o čemu Pavlović piše: kao osvetu spremili su jednu galiju (manju) i mnoge naoružane barke<sup>39</sup> i sve drugo potrebno za prijenos konjanika i pješaka na otok Pag. Zapovjednik je bio Damjan Našić s dvojicom i to: Andrijom Grizogonom i Krešom Rajnijerijim, a Juraj Zadulin je bio onaj koji opskrbljuje galiju. Zatim, navodi da su spremili drugu galiju (veću) i da je Blaž Sope bio zapovjednik druge galije te nastavlja da je nekoliko drugih barki krenulo. U nastavku, Pavlović piše da su se Pažani blizu Paga utvrdili i pobjegli, na cijelom napuštenom teritoriju Paga su se sukobili od kojih su neki uhvatili bijeg, svi ostali muškog roda, izuzev onih mlađih ili su ubijeni ili su zarobljeni, ali manji dio je ubijen. Zarobljena su i dva rektora Paga Dističević i Črunh Belotić, treći rektor Rastinja je natjeran na bijeg na Rab sa sinom i mnogim Pažanima. Pavlović piše da su 86 ljudi što pučana što svećenika svezanih ruku užeatom odvedeni u Zadar, većom galijom. U sudnici među prisutnim rektorima Zadra gdje je jedan od svećenika Berme pod mitrom i u istoj mitri bio vođen zajedno s drugim svećenicima, vezan k gospodinu nadbiskupu Zadra jer je nastojao da izdvoji pašku biskupiju iz zadarske nadbiskupije. Pučani s Paga su bili postavljeni za mučenje. Zatim bilježi da je zapovjednik Damjan Našić s vijećnicima u Pagu, na trgu poslije tri sata, objesio rektora Paga Dističevića o vrat. Nastavlja o kažnjavanjima Pažana pa piše da su rektori Zadra podignuvši vješala (24.3.) iznad nasipa kojim je zatvoreno more u luci, tri Pažana Ivana Tutnika, Damjana Strianu i Jakoba Marangonu objesili o vrat i isti dan dvojici zarobljenika Baliji, sinu Damjana Tutnika i sinu Luke Leona iskopali su oči (Šišić, 1904, 18-19). Ovo nije prvi put da su Zadrani napali Pag i iskazali toliko nasilje nad Pažanima, ali ovaj put je bilo najkrvavije. Pavlović, kao zadarski patricij u svom *Memoriale* je napisao prilično zorno i za razliku od ostalih bilješki

---

<sup>38</sup>Imena novih paških rektora su pisana prema Suićevom izdanju knjige *Pag: uz 510-tu obljetnicu osnutka novog Paga*.

<sup>39</sup>Mali brod (Marević, 2000, 310, s.v. *barca*).

prilično detaljno, ali svakako subjektivno okrutni zadrarsko-paški odnos. Kao što smo dio mogli i pročitati, Pažani kada su uvidjeli kakva se sila sprema te da ne mogu obraniti grad napustili su Pag. Kada su Zadranici vidjeli da u gradu nema nitko, opljačkali su kuće i crkve te odlučili da vrate „milo za drago“ Pažanima. Neki su pobjegli na Rab, ali su i tamo uhvaćeni. Među njima je bio i Rastinja i njegov sin. Kao što je Pavlović napisao, njih 86 je bilo svezano i odvedeno u Zadar gdje su bili ili ubijeni ili izloženi najstrašnijim oblicima mučenja. Neke su vukli na repovima konja, nekima su sjekli ruke, nekima noge, nekima vadili oči i drugo. Usto na glavu Bremeca kojeg su Pažani htjeli za svog biskupa, postavljena je mitra od papira te je s tom mitrom vođen po gradu sa svojim svećenstvom, odveden do nadbiskupa te optužen da je on taj koji je osobno tražio da bude paški biskup. No, malobrojni Pažani koji su se uspjeli spasiti su se požalili kralju Žigmundu na navedene događaje. Nakon što ih je kralj primio naredio je Zadranima da na ovaj način ne postupaju više s Pažanima i da se ne miješaju u njihove odnose dok se sve ne razriješi. No, Zadranici nisu htjeli poslušati kralja te su i dalje oholo i maliciozno postupali prema Pažanima, a ovi su se ponovo žalili kralju. O rezultatima njihove žalbe pred kraljem Pavlović će pisati pod bilješkom za sljedeću godinu (Suić, 1953, 45-47).

U nastavku spisa je riječ o drugim temama, odnosno piše da je u nedjelju (11.4.) bila cvjetnica i kanonici su prionuli na posao u Zadru te nadbiskup Petar Matafari i dvanaest kanonika su svečano najavili spomen Kristova uskrsnuća (Šišić, 1904, 19). U Lučićevom izdanju piše da je bilo 10 kanonika (Lučić, 1666, 428), no broj kanonika koji je bio uz Petra Matafara je 12 (Šišić, 1904, 19). Od upraviteljstva Petra Matafara je obnovljen kolegij zadrarskih kanonika te ustaljen. Postoji više razloga zašto ga je Petar Matafari morao urediti. Neki od njih su: ratovi koji su vođeni, neslaganje građana, povratak kaptolske menze i još mnogi drugi (Farlati, 1751, 102-107).

Pavlović je izabran za rektora Zadra zajedno s Blažom Sopeom i Grgurom Zadulinom (Šišić, 1904, 20). Zatim piše da su Jakov Raduč, Damjan Našić i Marin Ginano otišli (2.6.) iz Zadra u svojstvu poslanika k vođi Mlečana (Šišić, 1904, 20). Iz diplomatskih razloga oni odlaze tadašnjem duždu, predstavniku izvršne vlasti Venecije Antoniju Venieru.<sup>40</sup>

Sljedećom bilješkom nas obavještava da je Bandin, notar iz Padove odstupio (29.7.) iz Zadra (Šišić, 1904, 20). Također piše da je Pavlović postavljen (1.8.) za rektora s Damjanom Našićem i Ivanom Viktorom na dva mjeseca (Šišić, 1904, 20).

---

<sup>40</sup>Dostupno na: <https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-venier>; pristupljeno: 6. srpnja 2022. godine.

Na kraju, ovu godinu završava informacijom da je oko sredine noći spaljen (29.9.) dom kanonika (kaptolska kurija) svete Stošije (Anastazije) (Šišić, 1904, 20). Ova bilješka je važna jer potvrđuje da je zadarski kaptol postojao još tada, odnosno i ranije.

Za 1395. godinu Pavao Pavlović piše da je kralj Žigmund Luksemburški poslao (30.5.) Ivana Čubretića iz roda Čubranića u upravu otoka Paga (Šišić, 1904, 20). Nema dvojbe da ga je kralj Žigmund Lukseburški poslao da bi mu povjerio upravu otoka Paga u njegovo ime te kralj Žigmund Luksemburški je naredio da Zadrani vrate sve otete predmete iz crkve Paga i da gradom upravlja Ivan Čubretić (Suić, 1953, 47).

Na blagdan sv. Vida (15.6.) rektori Zadra Grgur Zadulin, Tomas Petričević i Pavao Pavlović imali su i iskoristili pravo rektora te su s još četvericom koje je Senat odredio: Krešom Našićem, Andrijom Grizogonom, Košom Benjom i Marinom Ginanom oslobodili zadarskog nadbiskupa i svećenike Bartuzija i Bartu koje su predali vicebanu Pavlu Mihajloviću. Sutradan (16.6.) su i rektori i četverica koja su im se pridružila zajedno s nadbiskupom i vicebanom u ime kraljevstva, ostali, predali i ubilježili stvari paške crkve koje su se nalazile u rukama nadbiskupa, u prisustvu kneza Ivana Čubretića koji se tada nalazio u upravi Paga. Ovo se zbilo u sakristiji crkve sv. Stošije (Anastazije) u Zadru. Zatim, Pavlović bilježi da je blago i stvari viceban isti dan pohranio, među prisutnim rektorima i saveznicima, u samostan sv. Nikole<sup>41</sup> u Zadru u prisustvu Ivana Čubretića (Šišić, 1904, 20). Ova nam bilješka otkriva da sve ono što su Zadrani uzeli Pažanima, po naređenju kralja i vratili su.

Za ovu godinu prvo bilježi da je išao kao poslanik zajedno sa Šibenčaninom Marinom Ginanom zbog sklapanja saveza sa Splitom, Trogirom i Šibenikom (Šišić, 1904, 20).<sup>42</sup> Ovo sklapanje saveza sa Splitom, Trogirom i Šibenikom je nastalo zbog sabora u Ninu koji je vrlo brzo uslijedio, (Šišić, 1904, 20) ali i da postignu između sebe savez, mir i slogu (Klaić, 1980, 310).

Zatim, navodi da je bio izabran za rektora Zadra s Ivanom Sopeom i Damjanom Benjom (Šišić, 1904, 21).

---

<sup>41</sup>Samostan sv. Nikole je prvobitno bio ženski samostan sv. Nikole. Crkva je izgrađena 1760. godine (Travirka, 1998, 39). Samostan sv. Nikola nalazi se na zapadnom dijelu Zadra te s jedne strane se nalazi franjevački samostan, s druge strane gradske zidine. Opatija ovog samostana je 1798. godine desakralizirana i transformirana prvo u vojnu bolnicu, kasnije u kasarnu. Postoje podaci o starijem i novijem samostanu i crkvi sv. Nikole (Vežić, 1992, 305-306). Danas ovaj bivši samostan i crkva sv. Nikole priprema se da postane međunarodni centar za podvodnu arheologiju.

<sup>42</sup>U Lučićevome izdanju datum je *Die martis* 24.3.1395. no taj datum ne može biti točan jer su die martis bili ili 21.3. ili 28.3. (Šišić, 1904, 20).

Dalje, piše da je u Zadar došao (23.5.) zagrebački biskup Ivan s Ivanom Gorjanskim, bratom bana i knezom Krbave (Šišić, 1904, 21). Zagrebački biskup o kojem naš kroničar piše je Ivan III Šipuški, a ne Ivan Smile kako navodi Ferdo Šišiš u svom radu *Ljetopis Pavla patricija zadarskoga*.<sup>43</sup> (Lukinović, 1990, 191-196).

Iz Zadra su otišli (30.5.) u Nin na crkveni sabor: Pavlo Jurjević, Marin Ginano te naš kroničar kao opunomoćeni poslanici komune, poslije biskupa i kneza Ivana Gorjanskog. Glavni razlog njihovog odlaska jest obrana prava Zadra vezano za otok Pag. Zatim, piše da su na blagdan rođenja sv. Ivana Krstitelja održali (24.7.) prilično opširan govor biskup i knez Ivan protiv Zadra, odnosno u korist Paga. Obavještava nas i o prisutnim poslanicima iz Dalmacije, odnosno Splita, Trogira, Šibenika i Nina te na kraju bilješke bilježi da su isti dan otišli iz Nina te došli u Zadar (Šišiš, 1904, 21). S obzirom da je atmosfera u Dalmaciji i Hrvatskoj bila uzavrela kralj Žigmund Luksemburški (za razliku od Slavonije gdje je sve neprilike rješavao ban) sazvao je Veliki sabor. Na saboru je predsjedavao ban Nikola II Gorjanski (sin poginulog palatina Nikole I Gorjanskog), Ivan Gorjanski te zasebni kraljevski povjerenik, tj. zagrebački biskup Ivan III Šipuški. Na ovaj sabor su pozvani svi staleži iz Dalmacije i Hrvatske, kao što su: prelati, velikaši, niže plemstvo i zastupnici gradova, a primorski gradovi su trebali poslati po dva ili tri poslanika. Sabor je trajao u periodu od 5. – 24. 6. 1398., a sazvan je *ex mandato et speciali commissione regis*. Jedna od poznatih parnica koje je rješavao biskup Ivan (*vicarius et iudex generalis*) je spor između Zadrana i Pažana koji je negativno riješen po Zadrane koji su se žalili kralju (što su i drugi imali pravo učiniti ukoliko su nezadovoljni ishodom, no kralj je bio i previše zauzet ratovanjem protiv Osmanlija tako da se ovim nije mogao ni baviti) (Peričić, 1969, 142-143). Jedan od razloga zašto se održao ovaj sabor jest i problem u odnosu Zadra i Paga. Kao što je Pavlović napisao predstavnicima Zadra su bili: Pavao Jurjević, Marin Ginano (kojeg je zamijenio Jakov Raduč) i on osobno. S druge strane, predstavnici Paga su bili: Ivan Ratić i Belota Damijanić. U biskupskoj palači u Ninu gdje se održavao sabor spomenuti poslanici su iznijeli optužbe protiv Zadrana. No, Zadrani su ostali pri svom da je Pag njihov i budući da je tako oni mogu da rade što im se prohtje. Uz sve to Zadrani su vrijeđali Pažane. Nakon bučne rasprave, pregledana su dokumenta i povelje na koje su se stranke pozivale te saslušani su svjedoci da bi se utvrdila nastala šteta. Sve je ovo trajalo 26 dana i cijela Dalmacija je s

---

<sup>43</sup>U literaturi, kod različitih znanstvenika često dolazi do miješanja biskupa Ivan II Smilo (1386.-1394.) i Ivan III Šipuški (1394-1397). Usto, neki znanstvenici su tvrdili da se radi o samo jednom Ivanu, zagrebačkom biskupu (Lukinović, 1990, 191-196.).

nestrpljenjem očekivala presudu. Presuda je donijeta i glasila je da je Pag potpuno slobodan grad, kao i drugi dalmatinski gradovi te se Pag izuzima od vlasti Zadra. O naknadi štete odluku je trebalo da donese kralj i njegovo vijeće (Suić, 1953, 47-48).

U nastavku piše da su biskup, knez Ivan Gorjanski, kao i knez Butko iz Krbave otišli (25.6.) iz Nina u paškim barkama na Pag (Šišić, 1904, 21). Zagrebački biskup Ivan i knez Butko su željeli upoznati Pag, mjesto o kojem se toliko dana raspravljalo te da izvrše uviđaj i obavijeste kralja. Pri njihovom dolasku, građani su ih s uzvicima, srdačno dočekali. Na ovu odluku, koliko su Pažani bili oduševljeni, Zadrani su bili ogorčeni, osobito zbog ekonomske strane te su odlučili da se žale kralju o čemu Pavlović piše kao novu bilješku (Suić, 1953, 48).

Navodi da su njih šesterica Pavao Jurjević, Jakov Raduč, Damjan Našić, Andrija Grizogoni, Koša Benja i Pavao Pavlović bili izabrani kao nadzornici vezano za Pag s velikim ugledom i ovlastima te njima je ovo prepušteno preko Velikog vijeća Zadra (Šišić, 1904, 21). Činjenica da su izabrana ova ugledna imena iz Zadra dovoljno govori koliko je Zadranima bilo stalo do otoka Paga.

Kao novu bilješku piše da se u prvom sutonu noći, galija udaljila (20.7.) iz luke na istok za služenje kralju. Zatim, bilježi da su se u galiji nalazili: zapovjednik kraljevske mornarice Filip Jurjević, zatim Rafael Sorba u svojstvu poslanika i Ivan u svojstvu patrona galije sa zapovjedima koje su im dali šest plemića koji su iznad spomenuti. Galija je bila odriješena na tri mjeseca (Šišić, 1904, 21). Kralj Žigmund Luksemburški je skupljao vojsku i oružje iz svih dijelova svoga kraljevstva za borbu protiv osmanskog sultana Bajazida i njegove vojske. Pored mnogobrojnih koji su imali udjela, bili su i Zadrani koji su poslali naoružanu, opremljenu galiju pod zapovjednikom Filipom Jurjevićem. No, uslijedio je poraz u bitci kod Nikopolja te poraz Zapadne Evrope protiv Osmanlija koji će Osmanskom Carstvu otvoriti mnoga vrata (Hammer, 1979, 83-84). Žigmund Luksemburški se u ovom porazu spasio tako što je na lađi s biskupom Ivanom Kaniškim i njegovim bratom Stjepanom preko Dunava otplovio u Carigrad. Nakon toga stiže pred otok Lokrum nadomak Dubrovnika te Split. Naposljedku dolazi u Knin o čemu će i Pavlović pisati (Klaić, 1980, 323).

Pavlović bilježi da je otišao (29.7.) iz Zadra s Jakovom Radučom u Split da vide granice između Splićana i Klišana koje su postavljene s vicebanom, trogirskim biskupom Pavlom, Tomom Tomasijevim i Saracenom Radovanom iz Šibenika i sutradan došli su (1.8.) blizu rijeke Solinčica zbog ispunjavanja poslovnih obaveza. Zatim su se vratili u Split, a odatle su došli

(15.8.) u Zadar (Šišić, 1904, 22). Pošto se Split ponovo nalazio pod vlašću ugarsko-hrvatske krune, tražio je da mu se potvrde granice prema Klisu. Ban je odredio komisiju za ispitivanje navedene granice koju su činili: građani iz Šibenika i Zadra te još Zadrani Pavao Pavlović i Jakov Raduč s biskupom Pavlom Mihaljevićem iz Trogira te Tomom Tomasijevim i Saracenom Radovanovim iz Šibenika (Novak, 1978, 296).

U nastavku bilježi da je zajedno s Markom Fanfonjom i Šimunom Detrikom izabran (1.10.) u ured rektorata (Šišić, 1904, 22).

Zatim, piše da je počelo (8.10.) oprostjenje kazne i krivnje u crkvi sv. Marka<sup>44</sup> u danu spasonosnog uzlaženja Gospodina, u crkvi svete Marije, u sanktuarijumu gdje počiva sveto tijelo blaženog Šimuna Pravednika radi poštivanja samog tijela i u crkvi svete Stošije (Anastazije) gdje leži njegovo sveto tijelo za osam dana koje se držalo po posebnom pravilu pape. Zatim, Pavao bilježi da je zadarski nadbiskup Petar Matafari ishodio milost te ova milost je bila među prisutnim rektorima Zadra: Marko Fanfonja, Šimun Detrik i Pavao Pavlović (Šišić, 1904, 22). Dana 8. listopada i tada i danas se svečano proslavlja blagdan sv. Šimuna koji je zaštitnik grada Zadra. Kao što vidimo indulgencija se dogodila na blagdan sv. Šimuna te onima koji su posjetili crkvu sv. Stošije (Anastazije), odnosno onima koji su se ispovijedali i koji su primili pričest, grijesi su oprostjeni. Petar Matafari je dobio odobrenje od pape Bonificija IX vezano za ove indulgencije te ih sproveo (Farlati, 1751, 111-112).

U posljednjoj bilješci za ovu godinu naš kroničar govori (27.11.) o gradskim privilegijama i drugim pravima koji su čuvani u škrinji koja se nalazila u luku pod zvonikom samostana sv. Marije redovnica u Zadru.<sup>45</sup> U Senatu je odlučeno da prvi ključ čuva opatica samostana sv. Marije, drugi ključ je bio kod rektora, a treći kod prokuratora zajednice Zadar. Jedan bez drugog, kao i bez onog ključa kod opatice samostana ne bi mogao otvoriti navedenu škrinju. Na kraju ove bilješke naš kroničar navodi da je on bio prvi rektor koji je posjedovao navedeni ključ (Šišić, 1904, 22). Ovu nam Pavlovićevu bilješku potvrđuje i samostanski ljetopis (Memorie, 14). Navedena bilješka nam otkriva povjerenje koje je bilo prema samostanu, odnosno da su arhivu sv. Marije bili povjereni gradski privilegiji i druga prava. Kako su stoljeća

---

<sup>44</sup>Nalazi se na otoku Pašmanu.

<sup>45</sup>Crkva sv. Marije je u sklopu samostana benediktinki. Osnovana ga je 1066. godine benediktinska redovnica Čika iz plemićke obitelji Madijevaca (Travirka, 1998, 22-23). Čika ga je osnovala nakon što je joj je ubijen muž Andrija te se povukla u samostan sa starijom kćerkom Domanom, a mlađu kćerku Većenegu je udala (Peričić, 1968, 9). Crkva je posvećena 1091. godine. Godine 1744. crkva je preuređena, no u Drugom svjetskom ratu, kao i mnoge druge, stradala je pa poslije obnovljena (Travirka, 1998, 22-23).

prolazila i kako su se razvijali i drugi arhivi u Zadru, arhiv samostana sv. Marije je očuvao svoju tradiciju. Prije i poslije ovoga datuma kojeg Pavlović navodi iskazano je povjerenje čuvanja isprava i dokumenata u samostanu sv. Marije. Naime, 9.6.1305. kodificiran je gradski statut prema kojem samostan ima pravo da čuva dokumenta što će i Pavlović potvrditi navedenom bilješkom. Godine 1458. ponovno je potvrđeno da se dokumenta mogu čuvati u arhivu samostana, iako su neke odredbe ukinute. Zatim, 1490. i 1563. navedena odredba je vrijedila. Danas samostan sv. Marije posjeduje svoj arhiv čija građa je dijelom uništena u Drugom svjetskom ratu (Peričić, 1968, 22).

U prvoj bilješci za 1397. godinu piše da su u Zadar došli (12.1.) krbavski knezovi Pavao i Karlo te viceban Hrvatske Pavlo Mihajlović, legati kralja Ugarske Žigmunda Luksemburškog koji su sutradan u Senatu nakon što su ispruženim povjerljivim pismima izložili njihovu poruku da rektori kralju predaju sve kažnjenike i sudionike smrti pokojne Elizabete, punice kralja Žigmunda Luksemburškog i one koji su željeli drugog gospodina kao vladara uvesti u Dalmaciju te one koji su učestvovali u buni s Ivanom Paližnom i s banom Ivanom Horvatom. Za ovu istragu i pronalazak okrivljenika je zadužen senjski biskup Leonard. Usto, vezano za ovaj slučaj kralj je tražio da odmah pošalju u Knin deset sposobnijih plemića te da jedan od njih bude i naš kroničar Pavlović, povrh toga da pošalju kralju i tri plemića i to: Andrija Nikolina, Mavra Petrova i Dojka Ivanova, svi Grizogoni, koji prema Pavloviću, došli su nedužni, a za njihov dolazak je unaprijed određen termin do druge nedjelje koja slijedi. Bili su izabrani (14.1.) u zadarskom vijeću i unaprijed poslani u svojsvu poslanika: Krescencije Varikaša, Šimun Detrik i Pavao Pavlović koji su otišli (16.1.) u poslanstvo i prije stigli (17.1.) u Knin, kod kralja. Drugi plemići Zadra koji su došli poslije u Knin su: Benedikt Galo, Ivan Viktor, Damjan Našić, Tibald Našić, Ilija Grubonja, Marko Fanfonja, Grgur Rosa i Gabriel Nosdronja. Dalje, u nedjelju, došli su Andrija, Mavro i Dojko svi Grizogoni. Prvi dan Pavlovićeva dolaska, Zadrani su izložili obranu kralju i udaljili su se (2.2.), u petak, svi plemići i to: Benedikt, Ivan, Marko, Gabriel, Andrija, Mavro, Dojko, a Pavlović je krenuo u subotu te kralj Žigmund Luksemburški je napustio (6.3.) Knin i otišao u Komić (Šišić, 1904, 23). Ova bilješka skriva mnoge događaje i mnoga imena, ali ju je Pavlović iz razumljivih razloga prilično kratko zabilježio. Kao što naš kroničar bilježi, podban Pavao Mihajlović i krbavski knezovi nakon što su došli u Zadar po nalogu kralja Žigmunda, tražili su da se predaju one osobe koje su skrivile smrt kraljice Elizabete, oni koji su željeli Dalmaciju predati nekom drugom te Paližine i Horvatove pristaše. Upravo je, između ostalih, i Petar

Matafari bio jedan od njih te je pobjegao. No nije jedini. Navedeni poslanici nisu htjeli imenovati osobe na koje su sumnjali iz straha ili da će pobjeći ili da ih Zadrani neće predati već su tražili od Zadrana da se kralju u Knin pošalje deset plemića te tri člana obitelji Grizogona. Jedan od branitelja navedenih osoba je Pavao Pavlović koji je uspješno obranio osumnjičene te napisao da su se svi osumnjičeni vratili doma (Klaić i Petricioli, 1976, 362-363). Činjenica da su poslanici Pavao Pavlović, Krescencije Varikaša i Šimun Detrik došli prije svih je mudar potez Zadrana da prije dolaska ostalih, osobito okrivljenika pripreme i smire kralja prije vijećanja i konačne odluke (Klaić, 1980, 324). Najvjerojatnije razlog zbog kojeg je suđeno članovima obitelji Grizogoni jest što su nekada bili pristalice kralja Ladislava Napuljskog, Žigmundova ljutog protivnika, no zbog ove odluke o nekažnjavanju kralj će se itekako pokajati što zbog toga što će i poslije Pavlović podržati kralja Ladislava Napuljskog (Šišić, 1904, 23).

U nastavku, obavještava nas da se oko sredine noći srušio sjeverni dio kurije svetog Salvatora u Zadru (Šišić, 1904, 23).

Novom bilješkom piše naš kroničar da je zajedno s Damjanom Našićem, Košom Benjom izabran (9.2.) za rektora (Šišić, 1904, 23).

Zatim bilježi da su javno izrekli (16.2.) među crkvama, crkvenicima, plemićima, narodom i vlastelinama Zadra da se mora skupiti novac kralju Žigmundu Luksemburškom za ponovno stjecanje otoka Paga (Šišić, 1904, 23). Ova bilješka je nastala kao rezultat Pavlovićeve molbe koju je rekao u razgovoru s kraljem Žigmundom Lukseburškim (kada je išao kao poslanik u Knin) da ponovno zadarskoj komuni vrati otok Pag uz obećanje da se neće surovo ophoditi prema Pažanima shodno tome su i skupljali novac i ostalo (Klaić i Petricioli, 1976, 363). Toliko je obiteljima Zadra značio Pag, da je Pavlović s obzirom da je boravio kod kralja lobirao za ovaj otok. Nije samo Žigmund Luksemburški od Zadrana očekivao novac budući da se nalazio u svakojakim neprilikama, između ostalih i financijskim već su mu Splitsani 1398. godine isplatili 3500 dukata (Andreis, 1977, 131). Vezano za sabor i zaključke koji su donijeti na istom kralj je odlučio (1397.) da sprovede sve ono što je u Ninu, na saboru bilo odlučeno te je dao Pagu municipalnu samoupravu pod uvjetom da Pažani plate godišnju fisku u iznosu 2000 dukata na način da prvi put plate 1000 dukata, a 150 dukata godišnje Pag je trebao predavati knezu kojeg će poslati hrvatski ban. Usto, kralj je zahtijevao da uvijek imaju spremnu opremljenu galiju i da sagrađe utvrđenje (Suić, 1953, 48).

Zatim, piše da su u Križevcima, u kuriji kralja Žigmunda Luksemburškog, baruni ubili Stjepana II Lackovića i njegova sinovca (Šišić, 1904, 23). Stjepan II Lacković je počeo podržavati kralja Ladislava Napuljskog zajedno s Nikolom Horvatom, Stjepanom od Šimontornje, Stjepanom Prodavićem i drugim te počeo tražiti pomoć Osmanlija. Tada se vjerovalo da se Žigmund Luksemburški više neće vratiti u Hrvatsku i Dalmaciju. Usto, ugarsko-hrvatski kralj Žigmund Luksemburški je Stjepanu II Lackoviću povjerio desno krilo vojske tijekom borbe kod Nikopolja protiv Osmanlija, no kako se vjeruje Stjepan II Lacković i njegova vojska su pobjegli s boja te je i ovaj bijeg jedan od razloga Žigmundova poraza. Poslije Knina, Komića i Topuskog kralj Žigmund Luksemburški je došao u Križevce. Kralj je poslao ovom gospodararu velikog dijela Međumurja pismo da dođe na sabor uz jamstvo da neće biti povrijeđen niti ubijen. Međutim, kako je vrijeme proticalo sve je više vodilo k ovom što je kralj obećao da neće učiniti. Na kraju je ipak što je rekao i porekao. Uz uzvike da je izdajica (između ostalog optužili su ga da je odgovoran za dolazak Osmanlija na ovo područje) prvo je krenulo šakama pa mačevima te su Stjepan II Lacković i njegov sinovac Andrija ubijeni (Klaić, 1980, 325-328). U Šišićevom izdanju je napisano da je sabor u Križevcima održan 20.2., a u Lučićevome 26.2. no isti Sabor je održan 27.2. (Klaić i Petricioli, 1976, 363).

Novom bilješkom, Pavao Pavlović piše da je u Zadar došao (22.2.) Adam, kninski kaštelan i Petric, prijatelj gospodina Nikole II Gorjanskog, bana Dalmacije i Hrvatske s pouzdanim pismima napisanim (13.2.) u Topuskom te dva kraljevska pisma koja su napisana (3.2.) u Kninu od kojih je jedno za bana, a drugo upućeno rektorima zajednice Zadar za zapljenu svih dobara zadarskog biskupa Vida Matafara, Jakova Raduča i Ludovika Matafara, a među prisutnim zadarskim rektorima su bili: Andrija Grizogoni, Mazalo Galo i Grgur Zadulin (Šišić, 1904, 24). Ova pisma su napisana neposredno prije krvavog sabora. Ono što je kralj tražio, rektori su izvršili (Klaić, 1980, 324). Plašeći se za svoj život, Petar Matafari i Jakov Raduč su pobjegli iz Zadra. Petar je otišao prvo kod pape Bonificija IX u Rim, a zatim u Ascolu. Jakov Raduč je otišao u Ankonu. Ankonci su ga izabrali za načelnika, no ipak se vratio u Zadar poslije dvije godine (Klaić i Petricioli, 1976, 362-363).

Novom bilješkom nas obavještava da se ujutru vratila galija (Šišić, 1904, 24). Ovo je ona ista galija koja je otišla 20.7.1396. godine na istok da pomogne kralju u bitci kod Nikopolja. Zanimljivo je da naš kroničar direktno ne spominje Osmansko Carstvo iako je Osmansko Carstvo tada predstavljalo veliku prijetnju. Osmanlije su na različitim mjestima zabilježili trijumf

i osvajali su mjesta: Sofija (1382.), Salonika (1386.), Kastamoni, Samsun, Džanik, Osmandžik (1392.), Mitrovica na Savi (1396.), Argos i Atena (1397.) i mnoga druga (Hammer, 1979, 66). Već krajem 14. stoljeća Hrvatska je osjetila „osmansko kopito“ na svojoj teritoriji koje će poslije stoljećima itekako ostaviti traga (Moačanin, 1999, 25-26). Akindžije su već sredinom 1391. godine napadali istočnu Slavoniju i Srijem. No, Hrvati su se branili, među njima se izdvaja Ivan Morović na koga se i kralj Žigmund Luksemburški oslanjao. Činjenica je da Pavlović nije bilježio vremenski period kada je Osmansko Carstvo uspostavilo svoju vlast nad određenim dijelovima Hrvatske (1451.), ali je bilježio tijekom vremenskog perioda kada su Osmanlije bili u početku svojih uspjeha i za koje je on sam itekako znao. Postoje različiti razlozi zašto je Pavlović znao za Osmanlije, a nije bilježio bilješke vezano za iste. Jedan od razloga jest što su Osmanlije predstavljali novinu, novo carstvo s drugog kontinenta s Orijenta, koji su došli u Europu i krenuli s osvajanjima. Pavlović je znao i da su došli do Hrvatske i da velika opasnost prijeti Hrvatskoj, ali nije znao u kojem smjeru i dokle će ići njihova osvajanja niti hoće li ta osvajanja doći do Zadra niti kako će se oni postaviti ukoliko zauzmu Zadar. Znao je da, tijekom vremena u kojem je živio, za svaku bilješku može platiti glavom ili surovom kaznom. Međutim, nije znao o Osmanlijama detaljno kao što je znao o Ugarskoj, Mletačkoj Republici, Napuljskom Kraljevstvu, Bosanskom Kraljevstvu i drugim na području Evrope te znao je ili je mogao nagađati od koga i koliko Zadar može imati korist i na koji način postupati s njima. I on i Zadranima. Važno je spomenuti da su većina, iako često zastupali različite interese imali istu vjeru – kršćanstvo. Također, koliko-toliko su bili povezani budući da su slali i poslanike međusobno, kralja Žigmunda Luksemburškog i kralja Ladislava Napuljskog je osobno poznao. Dakako, Zadar je i trgovina spajala s velikim dijelom Europe, osobito s Mletačkom Republikom. Ali o Osmanlijama je znao da su pokretljivi, naoružani i izvrsni vojnici, no nije znao što očekivati ukoliko preuzmu vlast, ukoliko postave svoje zakone, svoj danak, svoje običaje te na kraju krajeva i svoju vjeru budući da su Osmanlije vjerovali u islam. S njima nije imao kontakta i nisu bili povezani na način na koji su bili povezani s drugim kraljevstvima u Europi. Stoga, smatrao je da je bolje prešutjeti i uopće ne spominjati „tu novinu s Istoka“ nego bilježiti o njima pa se možda i za cijeli život pokajati. Također, Pavlović nije bilježio ni smrt sultana koja su se dogodila: sultana Murata I i sultana Bajazita I, dok je smrt drugih pa i neprijateljskih vladara bilježio u svom spisu.

Zatim, ponovno je naš kroničar izabran (1.5.) za rektora zajedno sa Šimunom Kucilom i Šimunom Detrikom te piše da je naknadno izabran Antonije Grizogoni (Šišić, 1904, 24).

Po nalogu rektora (28.5.) između ostalog i Zadranin je bio jedan od njih, počela su biti nošena kamenja i vapno za gradnju kapele svetog Šimuna Pravednika. Također, počeli su da bivaju postavljeni temelji za kapelu i prvi kamen temelja je postavio naš Pavao Pavlović s biskupovim blagoslovom (Šišić, 1904, 24).

Novom bilješkom nas informira da je kralj Žigmund Luksemburški s časti uklonio Petra Matafara (Šišić, 1904, 24). Na osnovi Pavlovićeve bilješke iz 1392. godine, saznali smo da se ovaj nadbiskup zaklinjao na vjernost Žigmundu i Mariji. Također, konstituirao je kaptol. Vjerojatno što je podržavao stranku Ladislava Napuljskog i na neki način djelovao u Napulju u korist Ladislava Napuljskog postao je Žigmundov neprijatelj. Žigmund Lukseburški ga je optužio za nevjeru poslavši nalog za konfiskaciju njegovih imanja zbog čega Matafari napušta Zadar. Usto, kralj je zapovijedio da se iz svih javnih isprava izbriše ime Petar Matafari (Klaić i Petricoli, 1976, 362).

Pavlović piše da je išao (11.10.) u Nin kao glasnik ka kneginji Ani, udovici bana Ivana Krčkog te da se sutradan vratio (Šišić, 1904, 24).

Zatim, piše da je spaljen i dom Damjana Zadulina koji se nalazi nasuprot sv. Mihovila<sup>46</sup> (Šišić, 1904, 24).

Bilješkom iz 1398. godine, obavještava nas da je izabran (1.3.) za rektora Zadra zajedno s Marinom Ginanom i Ivanom Fumatom (Šišić, 1904, 24).

U nastavku, Pavlović bilježi da su poslali (9.3.) opata svetog Krševana u općinu na izdržavanje kazne zbog svoga postupka koji je učinio istog dana protiv kraljevskih utjerivača novca, koji su skupljali za vojnu pomoć ovog područja. Senat, visokocrkveni dostojanstvenici i svećenici Zadra su ovu odluku donijeli (Šišić, 1904, 24). Prema odluci Senata, ovaj opat je zatvoren u općinu jer je odbio kraljeve ljude kad su od njega tražili ratnu pomoć (Klaić i Petricoli, 1976, 363).

Piše bilješku vezano za njegov privatni život, odnosno piše da su Andrija Marul iz Splita i Ivan Fumati iz Zadra u prisustvu Andrije Grizogona, Markite i Nikolice Varikaša procijenili stvari i odjeću za miraz Mihovilike koje je nosila k njezinom suprugu, u iznosu od 148 dukata

---

<sup>46</sup>Prvobitno se spominje (1150.) kao jedna od zbornih crkvi u gradu (Dostupno na: <https://franjevцитrecoredci.hr/sv-mihovil-zadar/>; pristupljeno: 30. kolovoza 2022. godine). Crkva sv. Mihovila je gotička crkva koja je izgrađena kao jednobrodna građevina i imala pravokutnu apsidu koja je presvođena križnorebrastim svodom. Poslije, crkva sv. Mihovila je pregrađena te tada su zazidani gotički otvori na pročelju (Travirka, 1998, 68). U samostanu se nalazi i manja zbirka umjetnina. Dostupno na: <https://benediktinke-zadar.com/grad-zadar/hrvatska/crkva-i-samostan-sv-mihovila/>; pristupljeno: 30. kolovoza 2022. godine). Danas se ova crkva nalazi na uglu ulice Špire Brusine i Mihe Klaića (Travirka, 1998, 68).

(Šišić, 1904, 24-25). U srednjem vijeku je miraz bio osnovni uvjet da se sklopi brak koji je supruga ili druga osoba u ime supruge dala suprugu (Glavan, 2008, 271).

Nova bilješka je u istom tonu, odnosno o ugovaranju (28.3.) braka njegove kćeri i o dolasku u Zadar Mateja, a vezano za Josipa (Pavlovićeva zeta), sina Nikole iz Trogira za ugovaranje braka s Pavlovićevom kćeri Mihovilikom u domu našeg kroničara, među prisutnim Markom Cipikom<sup>47</sup> iz Trogira, Pavlovićevom suprugom Grubulom, objašnjavajući da je prvo uzeo Pavlovićevu ruku, zatim odmah i ruku njegove kćeri Mihovilike, u ime Duha Svetog te tako je dogovoren brak između Josipe i Mihovilike (Šišić, 1904, 25). Fraza *contrahendum matrimonium* se nalazi u Zadarskome statutu te iz toga vidimo utjecaj Gracijanovog dekreta iz 12. stoljeća da brak nastaje dogovorom (Glavan, 2008, 272).

Sljedeća bilješka nije u potpunosti jasna. Naš kroničar piše da vitez Ivan Marinić, Marin Slovenić, Desa Jakobov i poslije deset dana Marin Martinić, Dujmo Andrejev svi iz Splita bili su izabrani putem Velikog vijeća. Među prisutnim rektorima Zadra su bili: Marin Ginan, Ivan Fumat i Pavlo Pavlović, naš kroničar. Zatim, u nastavku nije bilješka završena jer piše da je dopušteno iznad napisanom drugim danima od istog Vijeća preko Senata da bude izabran. Bilješka nije potpuna kao u izvorniku već tijekom pisanja prijepisa je oštećena (Šišić, 1904, 25).

Zatim, bilježi da (7.5.), prije svečanog ručka, već gore spomenuti Matej s Josipom iz Splita je došao u Zadar te isti sat sklopljen je brak. Zatim spominje notara Artikucija i miraz te naposljetku piše da su proslavili ovaj brak. Sudac je bio Gabriel Nosdronja (Šišić, 1904, 25).

Naš kroničar Pavlović nas obavještava da je bio sukob i građanski rat (26.6.), tijekom noći, u Splitu između plemića i oni koji nisu mogli biti izabrani u sudačku službu te iste noći četverica su ubijena iz obitelji Comis. Ujutro, smrtno je bio ranjen jedan od plemića po imenu Marko sin Petra zvanog Pecira i drugi po imenu Marin Gavazulić na sličan način je ranjen strijelom odapetom iz luka. Zatim bilježi da ostali plemići neki su se skrivali, a neki su pobjegli izvan Trogira preko zidina grada spuštajući se niz konop. Sutradan (27.6.) četrdeset osmerica pučana su postali članovi Velikog vijeća, svi koji su željeli od ostalih mogli su biti sudci i tada u istom vijeću su izabrali Markulina Slovina koji je, kako se priča, iskonski začetnik opakog ustanka. Također, izabrali su ga kao vrhovnog kapetana i rektora i isti dan ušli su u dom Petra Zore, tada rektora i onih iz obitelji Papalića tražeći ondje, ako bi mogli pronaći Tomu Dobrulova

---

<sup>47</sup>Cipiko je plemićka obitelj iz Trogira. Godine 1387. su pobjegli iz Trogira u Split tijekom sukoba o kojem je i Pavlović pisao. Također, Marko Cipika je jedan od potpisnika dokumenta vezanog za pomirenje sukobljenih Trogirana. (Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3597>; pristupljeno 31. kolovoza 2022. godine).

i Dionizija Iliju, Nikolu Papalića iz roda Tome da ih na licu mjesta ubiju. Pavlović dalje navodi da već tijekom noći, koja se približavala zori, pronašli su (28.6.) Tomu Dobrulova te su ga ubili. Marin zvani Kašota, vlastitim mačem ga je ubio te poslije neki prijatelji gospodina nadbiskupa i svi koji su ondje došli, nakon što je ubijen, uzeli su novac koji se nalazio kod njega, kako se pričalo, dvije tisuće i tristo dukata i njegovo truplo su izvrgli k još većoj sramoti, tako što su odvukli na trg i u neko platno omotali te preko cijele noći pustili da leži te sljedeći dan preko zemlje vozeći u neki jarak kojeg je sam za korist zajednice konstruirao. Zatim, bacili su truplo pokrivši s gnojem i već četvrti dan prepustili su njegovim i odatle je izvučen izvan da bude sahranjen u obiteljsku grobnicu. Zatim, u nastavku bilješke nabrojao je novoizabrane članove Velikog vijeća Splita. Dujmo Zanarijev koji je bio tvorac zločina, pobjegao je u Šibenik i ondje umro. Tvorci ovih zločina, kao što se priča, bili su: Marko Slovin, četiri brata Gardelčić, Frane Siburnov i Deša Jakovljević (Šišić, 1904, 26). Cjelokupna ova bilješka je nastala zbog odluke iz 1334. godine, odnosno došlo je do „zatvaranja“ Velikog vijeća te na taj način članovi ovog vijeća su mogli biti oni čiji su otac i djed bili članovi Velikog vijeća te da su bili plemići što znači da pučani nisu mogli postati dio Velikog vijeća. Sve odluke vezane za sudbinu grada Splita su donosili plemići, a kod pučana se stvaralo nezadovoljstvo koje je kulminiralo 1398. godine. Također, kod određenih plemića se itekako javilo razočaranje. Po Statutu, među plemićima je mogao biti izabran za sudca samo onaj čiji otac ili djed je obavljao funkciju sudca. Zbog toga je i među plemića bilo nezadovoljnih. Upravo oni s nezadovoljnim pučanima su se tajno povezali te uradili što je i Pavlović zabilježio. U sve ovo su se na indirektan način umiješala imena kraljeva Žigmunda i Ladislava, odnosno splitski nadbiskup Andrija koji je bio na strani Žigmunda Luksemburškog znajući da su i plemići u Splitu većinom na strani Ladislava je na mudar način povezo nezadovoljne plemiće i nezadovoljne pučane te ih poticao na ustanak, ali sada su ti isti prešli na stranu kralja Žigmunda Luksemburškog. Ustanak je podignut 26./27. juna 1398., u noći sa srijede na četvrtak. Uvidivši da su spremni i da imaju izvrsne prilike, vođa bune Markulin Slovin te druge vođe četiri brata Gardelčića, Frane Siburnov i Deša Jakovljević podigli su ustanak. Pavlović je realno predstavio ovaj ustanak. Pučani su napali stražu palače te ubili stražare. Zvona na zvoniku sv. Dujme su zvonila, narod izašao na ulice. U ovom sukobu, neki su plemići ubijeni, neki su se sakrili, neki su pobjegli iz Trogira. Sljedeći dan (27.6.) skupština koja se sada sastojala od naroda Splita izabrala je 48 pučana koji su ušli u Veliko vijeće uz mogućnost da mogu obavljati funkciju sudca. Za generalnog kapetana i rektora je izabran Markulin Slovin. Kao što se

može vidjeti, u popisu među novoizabranim članovima Velikog vijeća nema Markulina Slovina (vođe bune) što nam govori da je on već prije bio u Velikom vijeću. Usto, uslijedio je događaj u kojem su provalili u dom rektora Petra Zorina, obitelji Papalić jer su tražili Tomu Dobrulova te ga na kraju ubili o čemu je i Zadrani pisao. Članovi ovog vijeća su za kneza izabrali Ivana, sina palatina Gorjanskog te za rektora i sudce bili su izabrani: Petar Ivanov, Franjo Vivaldo i Markulin Slovin. O svemu navedenom bio je obaviješten i kralj Žigmund Luksemburški koji je priznao upravu i Veliko vijeće Splita (Novak, 1978, 300-301).

U nastavku nas obavještava da je u noći (21.10.) bio najveći potres u Zadru, sedam puta uzastopno od kojih prvi je bio najjužasniji. Sljedeće noći bili su potresi kao i u noći poslije 24.10. oko sredine noći i oko podneva, također bili su potresi te u nastavku piše da su sve do 30.10. bili potresi te zatim u studenom, u večernjim satima bio je jedan veliki i užasan potres (Šišić, 1904, 26). Pavlović nam pored raznoraznih događaja bilježi i potrese koji su uzastopno pogodili Zadar.

Zatim, piše da je (24.11.) u luku Zadar došao vojvoda Austrije Albert IV s dvije venetske galijske s groba uzvišenog Gospodina Isusa Krista, sin Alberta III Habsburškog, vojvode Austrije za čiji doček u Zadaru, u ime grada su bili određeni i poslani k njegovoj galijskoj zapovjednik mornarice Filip Jurjević, vitez Krešo Zadulin, doktor prava Tibald Našić, Andrija sin Nikole Grizogonija, Šime Detriko i Pavao Pavlović čiji zadatak je bio prijem i pozivanje Alberta IV koji je sišavši s galijske, ušao u grad i poslušao misu u crkvi svete Marije Velike iznad oltara gdje se nalaze relikvije svetog Šimuna te poslije se spustio u galijsku i otišao iz luke (Šišić, 1904, 26-27). Tada je Albert IV prolazio kroz Zadar zbog hodočašća koje je obavio u Jeruzalemu.<sup>48</sup> Ova nam bilješka potvrđuje da se prvobitna škrinja nalazila u crkvi sv. Marije Velike sve do 1570. godine kada su crkvu srušili kako bi se sa strane gradske luke pojačao zid zbog obrane, gdje je crkva bila smještena. Ostala je kapela sv. Roka koja se nalazila uz južni brod crkve sv. Marije Velike te je 1581. godine pohranjeno tijelo sv. Šimuna u ovoj kapeli (Marković, 2005, 95).

Također, u luku Zadar je došla (22.12.) jedna lađa i ušla u područje neograničene slobode kraljevstva. Zapovjednik lađe je bio Spinarić sa sedamdeset ljudi. Piše o kapacitetu lađe te duljini koja je bila, kako je Pavlović izmjerio 52 Pavlovićeva koraka. Osim toga hodnik na pramcu broda što se proteže pramcem broda bio je dug preko 4 koraka. Njegova duljina je bila s hodnikom koliko je od ugla doma braće Ivana i Blasija, sinova Jurja Sopea, idući sve do vrata mesnice i sve do kraja doma viteza Pavla Jurjevića ili koliko je udaljeno od ugla drugog doma

---

<sup>48</sup>Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9294>; pristupljeno: 18.kolovoza 2022. godine.

koji se nalazi na trgu nasljednika vojnika Jakoba de Cesanisa nastavljajući sve do Velike vijećnice Zadra i to do drugog stupa vijećnice. Širina lađe bila je 13 Pavlovićevih koraka te jarbol broda iznad palube okružuje 12 pedalja. Brodska izviđačnica koja se nalazila preko križa je iznosila 12 i pol pedalja te isto toliko je široka, stoga 14 muškaraca koji stoje u njoj, žestoko boreći se brane ju. Imali su 27 sobica za spavanje, osim toga i druge male spavaonice između kojih se nalazilo 8 riznica koje su dovoljno prostrane. Također imala je čak tri peći za kuvanje kruha (Šišić, 1904, 27).

Prva bilješka za 1399. godinu je vezana za njegov privatni život, odnosno piše da je njegova kći Mihovilika otišla iz Zadra u Trogir k njezinom suprugu Josipu koji je došao sa sedam barki po nju i isti dan notar Zadra Artikucije iz Rivignana, sačinio je ugovor vezan za miraz u iznosu od 300 zlatnih dukata, usto ugovor obaveze u iznosu od 100 dukata koji je Pavlović ostavio dati njezinom suprugu kao preostali dio miraza premda se suprug izjasnio putem dokumenta, vezano za miraz da prihvaća svih tristo dukata ipak nije primio sve već 200 dukata što je izvagao Jurje Zivaleli zvani Korizma (Šišić, 1904, 27). Prosječna visina miraza kod zadarskih plemića u drugoj polovici 14. stoljeća je iznosila 600 dukata, kod zadarskih trgovaca miraz je iznosio u prosjeku 500 dukata, dok su kod najnižih slojeva iznosili oko 150 libri (Mlacović, 2008, 124).

Pavlović piše da je ušao kao rektor Zadra zajedno s Ivanom Sopeom i Mavrom Grizogonom te bilježi da su zatvorili Antonija sina Damjana Našića zbog supruge trgovca Jakoba s kojom je učinio preljubu te piše da su ga osudili na granicu grada ili Ankone ili Arminiana na dvije godine (Šišić, 1904, 27).

Pavlović je izmjerio i drugi jarbol lađe koja je dan prije došla (7.5.) iz Senja čija duljina je 42 Pavlovićeva koraka i drvo lađe ima preko 66 pedalja (Šišić, 1904, 27). U nastavku spominje sukob (8.5.) koji se dogodio sat vremena poslije ručka, između ljudi kod lađe i jedan od njih ubio je drugog nekog Flamenguma te isti sat prognali su okrivljene iz grada (Šišić, 1904, 27). Sljedeća bilješka je povezana s ovim događajem, tj. lađa je obavijena ujutru (22.5.) u lanac te napustila je (27.5.) Zadar (Šišić, 1904, 27).

Bilježi da je Veliko vijeće izabralo (1.6.) svećenika Petra Hudomića prethodnog svetog Martina na dvije godine (Šišić, 1904, 27).

U Zadar je došao (2.6.) Pavao Našić glasnik s pismima gospodina Zoila Našića sa sadržajem da je kralj Ugarske odlučio ponovno vratiti Zadranima otok Pag za četiri tisuće zlatnih dukata godišnje i tako deset narednih godina od kojih prve četiri tisuće zlatnih dukata želio u roku od dvadeset dana. Istog dana u Velikom vijeću dobili su priliku preko Senata, nakon što su im se pridružili deset plemića, kako bi na što bolji način mogli pronaći spomenuti novac i tisuću dukata za druge troškove izuzev ovih i poslije ovog, isti dan u Senatu i uz plemića koji su se pridružili bila su izabrana četverica ubirača i utjerivača dugova koji su morali skupiti spomenutih pet tisuća dukata ili zlatni, srebrni zalog, biserne ogrlice kao i druge dragocjenosti za njih i to među pedeset plemića i isto toliko pučana, izvršitelja i udovica po volji namjere, pa čak među samostanima i crkvama (Šišić, 1904, 28). Mudri Zadrani su znali da kralju treba mnogo novca radi ratova i drugih troškova te su poslije duge nagodbe postigli ovaj dogovor o kojem Pavlović piše. Suma koju su Zadrani trebali platiti je 40000 dukata u narednih deset godina, a 4000 su trebali platiti odmah (kao što Zadrani bilježi). Zadrani već navikli da se kolo sreće okreće, vladari mijenjaju, a s njima i povijest znali su da u tome roku od 10 godina vjerojatno neće trebati isplatiti taj iznos koji je i suviše velik. No, znali su da moraju odmah platiti 4000 dukata te su odredili takse plemićima, pučanima, udovicama, crkvi i ostalima. U želji da skupe toliki novac išli su toliko daleko da su srebrne anđele s rake sv. Šimuna koje je kraljica Elizabeta darovala (1380.) crkvi oštetili (Suić, 1953, 48-49).

U novoj bilješci piše da se doprinos počeo utjerivati putem samih ubirača i to putem Andrije de Cesanisa, Jurja Rosa, Šimuna Detrika i Tomasa Petričevića (Šišić, 1904, 28).

Pavlović bilježi kako su uputili istog glasnika ka kralju i gospodinu Zoilu, izvještavajući da je novac spremljen te željeli su prenijeti novac u Senj moleći kralja Ugarske ako cijeni da prihvati novac u Senju ili ako je potrebno da se pobrinu za prijenos novca sve do Zagreba (Šišić, 1904, 28). Koliko je Zadranima stalo do Paga govori i ova bilješka budući da su skupili ono što je od njih tražio kralj Žigmund Luksemburški te mu žele isto predati. Dakako, bez sumnje glavni razlog su ekonomske neprilike zbog kojih su Zadrani upali izgubivši Pag. Glavni razlog zašto je Senj odabran je zato što je bila sigurna luka pod kontrolom i suverenitetom „ugarske krune“.

Obavještava nas da su uputili (9.6.) drugog glasnika ka kralju Ugarske i gospodinu Zoilu izvještavajući na isti način kako je novac spremljen u Senju te da su Pažani grad utvrdili opkopom i zidom te naoružali dvoveslarku. Uz sve to su se usprotivili i pobunili kraljevoj visosti

(Šišić, 1904, 28). Zadrani su sa svoje točke gledišta kao i svojih interesa izvijestili kralja o onom što su Pažani uradili.

Također, piše da su došli (11.6.) u Zadar vezano za komunu Rab, glasnici Cerne i Cernota<sup>49</sup> i Ivan iz Senja, prepuštajući se njihovoj dobroj volji protiv Pažana u slučaju ako bi se pobrinuli za ovo pitanje (Šišić 1904, 28). Ova nam Pavlovićeva bilješka potvrđuje da je u jednom trenutku i Rab bio protiv Pažana iz razloga što su željeli očuvati Novalju. No, Pažani uvidivši da se lakše boriti protiv jednog neprijatelja, nego dva sklopili su savez sa Rabljanima te su im priznali (1400.) pravo na Lun i Novalju te dalje očekivali mogući scenario za koji su težili (kao i svi gradovi) da bude što povoljniji po njih (Suić, 1953, 49).

U novoj bilješci piše da su izveli (15.6.), poslije podne, njihovu veću galiju s dukatima i to četiri tisuće dvjesto deset zajedno sa srebrom i drugim dragocjenostima. Zapovjednik galije je bio Marko de Grade i glasnik Nikola de Galellis (Šišić, 1904, 28). U nastavku piše da se poslije večere galija vratila (18.6) (Šišić, 1904, 28).

Informira nas da je bilo dozvoljeno (24.6.) Bartolu Qualisu<sup>50</sup> putem Velikog vijeća Zadra da proizvodi sto modija vina godišnje na svojim posjedima koji su se nalazili na otoku Braču i Hvaru (Šišić, 1904, 28). Preračunato u mjernu jedinicu litar, to je oko 4000 litara godišnje. Ova nam bilješka otkriva da su tada Zadrani, odnosno Pavlović mjeru za tekućinu, odnosno vino izražavali u mjernoj jedinici modij.

Bilježi da su izabrali (25.6.) drugog zapovjednika za naoružanu galiju, a uzrok toj odluci je otok Pag te piše da je za zapovjednika izabran Grgur Zadulin. Također, isti dan (25.6.) u prisustvu Pavlovića u svojstvu rektora zajedno s Ivanom Sopeom i Mavrom Grizogonom Senat je ponovno sazvao sastanak vezan za imenovanje u kojem su se nalazili 11 vijećnika i to: Juraj Jurjević, Benedikt Galo, Andrija Grizogoni, Ivan Viktor, Koša Benja, Krešo Rajnijerov, Bartolomej iz Milana, Grgur Našić, Juraj Rosa, Šime Detrik, Šimun Fanfonja (Šišić, 1904, 28).

Posljednjeg dana mjeseca lipnja, kako kroničar piše, vratili su se prijespomenuti glasnici s vijestima o kraljevom odbijanju vraćanja otoka Paga pod zadarsku vlast jer kralj nije želio da

---

<sup>49</sup>Ugledna rapska obitelj. Oko 1280. godine Cernotta se doselio na Rab, koji je bio sin Anblasiusa. Godine 1334. njegov unuk je bio jedan od dvojice knežava Novalje, a njegovi praunuci su dosegli najviše položaje. Ser Nikola de Cernotta obnašao je funkciju sudca (1372., 1373. i 1374.) (Mlacović, 2008, 229).

<sup>50</sup>Bartol Qualis (Bartolus de Qualis) je bio patricij koji se većinom bavio izvozom paške i zadarske soli u Bosnu preko Brštanika i Drijeva (Raukar, 1970, 55-56).

vрати Pag Zadranima osim ako Zadrani ne budu obećali da će o njihovim troškovima biti čuvana utvrda u Zadru (Šišić, 1904, 29). Kralj Žigmund Luksemburški iako je prvobitno rekao da skupe i predaju novac za otok Pag, ipak se predomislio, što je i naš kroničar zabilježio, odnosno imao je još jedan zahtjev (kralj je znao koliko Zadranima znači Pag, a njemu koliko treba novca za daljnja ratovanja koja je vodio na više frontova i način života koji je živio te je tražio da Zadrani na svoj osobni trošak izdržavaju kraljevsku vojsku i utvrdu u Zadru (Suić, 1953, 49).

Sljedećom bilješkom obavještava nas da je u Velikom vijeću grada Šibenika bio izabran (27.7.) za kneza grada Šibenika (Šišić, 1904, 29). Kao što su u drugim dalmatinskim komunama bile različite stranke unutar jedne komune slično je i u Šibeniku. Prvobitno je bilo odlučeno da novi knez bude iz Italije, a ne iz Dalmacije. Međutim, ipak je za kneza izabran prvo Filip Jurjević (Žigmundov admiral) (25.6.) pa poslije i opozvan, a mjesec dana poslije je izabran Pavao Pavlović (pristaša Ladislava Napuljskog koji će poslije postati i njegov odvjetnik). Jedan od zadataka koji će imati naš kroničar jeste da smiri šibenske izbjeglice (Lucić, 1979, 821-822). Kada dođe na vlast Ladislav Napuljski, Filipu Jurjeviću će biti konfiskovana imovina zbog toga što neće htjeti ratovati na strani napuljskog kralja. Ova nam bilješka otkriva da u ovim trenutcima Šibenik je podržavao napuljskog kralja Ladislava Napuljskog.

Nova bilješka nadovezuje se na prethodnu, odnosno piše da je došao (29.7.) glasnik k Pavloviću, s pismima obavještavajući ga da je izabran za kneza Šibenika (Šišić, 1904, 29). Zadrani piše da mu je Tomas iz Šibenika prenio (31.7.) vijest o izboru u navedenu službu (Šišić, 1904, 29).

Također, piše da je došao (7.8.) onaj isti glasnik sa pismima iz uprave Šibenika, te javio mu da dođe da vrši službu tijekom mjeseca kolovoza ili prije ako prilike dopuste. Zatim je naš kroničar stvari i pokušstvo prenio (18.8.), navečer zajedno s dvije sluškinje u Šibenik te otišao je (20.8.) iz Zadra prema Šibeniku preko kopna s četrdeset konja. Za vrijeme mise, naš kroničar je ušao u Šibenik (22.8.) prisegnuo u uredu uprave i počeo službovati (Šišić, 1904, 29).

Posljednjeg dana mjeseca rujna Pavlović je primio u upravu Desu Duperija iz razloga što je zarobio splitske brigantine te Vitka na putu preko mora koji je išao s Tomasem u Zadar (Šišić, 1904, 29). U novoj bilješci piše da su oslobodili (4.10.) Desu jer je isti dan doveo splitske brigantine te oslobodio je Vitku (Šišić, 1904, 29). Pavlović nam prenosi svoje odluke kao knez Šibenika što će i u nastavku učiniti.

Zatim piše o plaći (10.10.), odnosno piše da je imao ostatak 400 libri za prve tri plaće ili nadoknade i to od Nikole Dudlića šest libri, šest soldi,<sup>51</sup> od Stjepana Mapeja 8 zlatnih dukata, četiri solda što raste ka iznosu 9 dukata u zlatu i 10 soldi (Šišić, 1904, 29).

Zatim, piše da mu je u Velikom vijeću dano pravo protjerivanja (16.10.) svih dužnika zajednice (Šišić, 1904, 29).

Pavlović bilježi bilješku iz privatnog života, odnosno piše da su ujutro u Šibenik došli (20.11.) supruga, kći i cijela obitelj (Šišić, 1904, 29). Ponovno piše da ga je (26.11.) nakon što je bio u uredu uprave, posjetila kći Mihovilika sa suprugom Josipom i sa sluškinjom u Šibeniku te da su došli preko mora i da su se vratili (5.12.) u Trogir (Šišić, 1904, 29).

Pavlović bilježi da je primio (14.12.) od Pavla Barte za komunu iznos od 35 soldi za pojedinačan modij vina, kao zakupninu za otok Srmač<sup>52</sup>, koji je proizvodio oko dvije bačve vina od oko 21 modij<sup>53</sup> ili modij više ili manje (Šišić, 1904, 29). Također, piše da je i od Floria Tavilića primio novčanu naknadu u iznosu 50 libri (Šišić, 1904, 29).

Za 1400. godinu, naš kroničar piše da je došao (8.1.) Andrija Cega, Pavlovićev rođak poslan preko trogirске uprave u susjedni grad Šibenik na šest mjeseci (Šišić, 1904, 30).

Zatim piše da je primio (16.1.) od Pavla 150 kvarta<sup>54</sup> kukuruza u zrnju za iznos od 9 soldi za jednu kvartu (Šišić, 1904, 30). Žito je bila izuzetno tražena namirnica kako u Šibeniku tako i u drugim dalmatinskim komunama, a Šibenik nije bio veoma plodno tlo za uzgoj kukuruza u zrnju. Pavlović bilježi cijenu žita jer je ovo izuzetno velika cijena koju je platio.

Pavloviću je dana (5.3.) sloboda od Velikog vijeća za cijelo vrijeme njegova rada u upravi da može donijeti osuđujuću presudu iznad Statuta Šibenika i prognati sve zločince po svojoj slobodnoj volji. Pavlović bilježi već prve rezultate ove odluke, odnosno piše da je istjerao (15.3.) iz Šibenika dva Splićanina, prema prijespomenutom pravu, Stjepana i Mula krznara (Šišić, 1904, 30).

Zatim, piše da je protjerao (16.3.) Mikaela sina Stjepana Draga u Cetinu na godinu dana, Saracenu Kosu u Zadar na šest mjeseci, Stjepana Dragojevića u Trogir na šest mjeseci, Radika

---

<sup>51</sup>Zlatni kovani novac (Marević, 2000, 2965, s.v. *solidus*)

<sup>52</sup>Staro ime za današnji otok Murter.

<sup>53</sup>Oko 840 litara.

<sup>54</sup>Oko 6000 kg.

Šišgorića na Hvar na četiri mjeseca i Mikaela sina prijespomenutog Stjepana Dragojevića osudio je na 18 libri. Također, bilježi da je protjerao (27.3.) Miterka na godinu dana izvan grada i teritorije Šibenika te Ivana Krustionačića na dvjesto libri (Šišić, 1904, 30).

U Velikom vijeću su bila izabrana četiri plemića koji su se zajedno s Pavlovićem i sa kurijom pobrinuli o pravljenu nasipa kojim se zatvara more između prilaza luke Šibenika. Dano im je potpuno pravo vezano za mjesto i vrijeme pravljenja nasipa isušujući toliko koliko će se njima činiti prikladno. Sutradan dakako išli su (6.4.) s Tomom Tomaševićem, Andrijom Juranovim i Nikolom Todosijevim šibenskim sucem i s četiri nadzornika Stjepanom Draganom, Ciprianom Dujmićem, Florom Tavilićem i Nikolom Semianićem na mjesto utemeljenja nasipa i označili su mjesto gdje treba biti (Šišić, 1904, 30). Zbog različitih razloga zbog kojih su ljudi dolazili u Šibenik i pod različitim okolnostima te činjenice da im i zabrana dolaska ne zaustavlja dolazak u grad, odlučili su na ovaj način onemogućiti, odnosno otežati ulazak u grad s morske strane.

Svoj dnevnik-kroniku nastavlja bilješkom da su objavili i javno razglasili (6.4.) da nijedan Dubrovčanin koji je pobjegao iz Dubrovnika prethodnih dana zbog lošeg postupanja, koji je želio biti u Dubrovniku, a nije bio spriječen doći u Šibenik ide u zatvor pod kaznom koju bi dobio u Dubrovniku da je zarobljen (Šišić, 1904, 30). Dakako, da se ova odluka poštivala o čemu imamo i svjedočanstva, odnosno Dubrovčani koji su otkrili ugovor pristaša bosanskog kralja 9.3.1400. godine za vrijeme zatočeništva Žigmunda Luksemburškog, nakon što su otkriveni neki su kažnjeni, neki su pobjegli te došli u Šibenik, ali nisu bili primljeni (Lucić, 1979, 829). Još jedan važan razlog zašto je Pavlović donio ovakvu odluku jest što je tijekom 1400. godine harala kuga u Dubrovniku te je i Mletačka Republika zabranila (1400.) Dubrovčanima dolazak u Mletačku Republiku i ukoliko dođu bit će kažnjeni globom (Ljubić, 1874, 423).

Pavlović nastavlja bilježiti svoje odluke kao knez Šibenika te na osnovi ovlasti piše da su dopustili (7.4.) Frankulu iz Splita da se sutradan tijekom dana povuče iz Šibenika sa svećenikom koji je došao s njim u svojstvu poslanstva (Šišić, 1904, 30). Zatim, da je prognao (12.4.) pet osoba iz Šibenika i to: Nikolu i Diskota u Trogir, Tomu Jurića na Brač, Damjana kamo želi i to bez oznake vremena (Šišić, 1904, 30). Također, objavili su (12.4.) po gradu da niti jedan od unutarnjih Splićana se ne usudi i unaprijed ne dođe u Šibenik bez dopuštenja i posebne dozvole i to pod cijenu određenom kaznom, isto tako prema toj odluci niti jedan Šibenčanin neka se ne

usudi doći u Split pod istom kaznom (Šišić, 1904, 31). Ovaj proglas nam jasno govori da je Zadrani Pavao Pavlović, u ovom trenutku protiv kralja Žigmunda Luksemburškog s obzirom da su Splitski priznavali Žigmunda za kralja te iz toga razloga nije im dopustio da dolaze u Šibenik (Novak, 1978, 303).

Obavještava nas da su na Veliki četvrtak sklopili mir (15.4.) između Stjepana Draganića te njegovim srodnicima i Ivana Naplavića, Grgura Draganića i drugim te da je ovaj mir bio postignut u gradskoj palači među prisutnim mnogim plemićima Šibenika i srodnicima s obje strane (Šišić, 1904, 31). Također, informira nas da u Danu uskrsnuća Krista (18.4.) u prijespomenutoj palači komune, ispred većine plemića Šibenčana, sklopili su mir između Stjepana Draganića i Pavla Petrovića (Šišić, 1904, 31). Pavao Pavlović kao knez Šibenika, između ostalog je činio da dođe do pomirenja između „unutrašnjih“ i „vanjskih“ Šibenčana.

Pretposljednji dana u mjesecu travnju sudac Ivan Naplavić i knez Šibenika Pavao Pavlović išli su nadgledniku, na mjesto gdje mora biti nasip kojim se zatvara more te pustili su obilježja u more između kojih su bačena kamenja (Šišić, 1904, 31). Ova Pavlovićeva bilješka je povezana s onom od (5.4.) kada su u Velikom vijeću izabrali četiri plemića i kada su (6.4.) označili mjesto nasipa.

Također, naš kroničar piše da su došli (7.5.) u Šibenik sa zadarskom dvoveslarkom u kojoj su se nalazili zapovjednik Marko de Pomo, Damjan Našić i Andrija Grizogoni poslanici zajednice Zadar za dogovaranje jedinstva između komune Zadra i komune Šibenika i drugih gradova Dalmacije. Istog dana u Velikom vijeću Šibenika bilo je odlučeno putem svih u vijeću da se potvrdi jedinstvo između komuna Zadra i Šibenika, čak i ako se drugi gradovi ne bi slagali s ovim jedinstvom (Šišić, 1904, 31). Kao što vidimo, 7.5.1400. godine, Šibenik se udružio sa Zadrom, ali ostali dalmatinski gradovi se nisu udružili (Lucić, 1979, 822).

Također, piše da su započeli podhvat (19.5.) vezan za nasip između prilaza. Ondje su bila dva suca i Pavao Pavlović je bio treći kao knez te s njima je još bio Stjepan. U ime Oca i Sina i Svetog Duha dajući blagoslov bačen je prvi kamen s malim svežnjem sjemenki (Šišić, 1904, 31). Pavlović ponovno bilježi bilješku vezano za ovaj nasip i prilaz što nam sugerira koliko je i Pavloviću i Šibenčanima ovaj nasip značio.

Dalje, kroničar nas obavještava da je čuo novosti, iz provjerenih izvora i prve ruke, da se kralj Žigmund vratio u Ugarsku te da se živ i zdrav nalazi u Trnavi (Šišić, 1904, 31). Tijekom 1400. godine kralj Žigmund Luksemburški je većinom boravio u Češkoj i Moravskoj, a povremeno dolazio u Ugarsku. Upravo u Ugarskoj će biti protiv ovoga kralja napravljena i urota (Klaić, 1980, 338). Velikaši koji su bili nezadovoljni njegovim postupcima kako u privatnom tako i u javnom životu su odlučili postati urotnici. Žigmund Luksemburški kao udovac je živio prilično hedonistički uz vino, preljub, rastrošnost i dr. Usto nije izvršio zaključke koji su donijeti na saboru u Temišvaru te dijelio je časti, imanja i službe pojedininim za koje su velikaši smatrali da ne treba da tim ljudima budu dodijeljene (Klaić, 1980, 341). Kao što Pavlović bilježi, 13.3. došao je u Budim (Šišić, 1904, 32). Zatim, na blagdan sv. Vitala, urotnici su vidjeli svoju izvrsnu priliku te su ušli u kraljev dvor. Kralj je zarobljen i poslan u Višegrad. Nakon kraljeva zarobljavanja, među urotnicima je nastala nesloga, osobito oko preuzimanja vlasti što će u svakom slučaju doprinijeti da kralj vrati svoje žezlo. No, Nikola Gorjanski je želio izmiriti dvije „zaraćene“ strane te je uspio izdejtstvovati da kralj iz Višegrada pređe u Šikloš (Baranjska županija). Svog sina i brata Ivana dao je kao jamstvo i taoce da će kralj ostati u zarobljeništvu i da ga neće pustiti bez dozvole urotnika. U prvoj polovici kolovoza, nakon dugih pregovaranja, Nikola Gorjanski je uspio da kralju vrati slobodu i da ga vrati na čelo kraljevstva za što je bio nagrađen s 1000 dukata (Klaić, 1980, 341). Pavlović ne piše ništa o otmici i oslobađanju kralja. Pod pritiskom različitih okolnosti, gradova i kraljevstva i on je postao zbunjen na raskrižju koga podržati za kralja i tko će (p)ostati kralj. Dakako, jedan od razloga zašto će Zadrani definitivno prestati podržavati kralja je i njegova otmica. Usto, Pavlović je dijelio ranije stare uspjehe kralja Žigmunda te također zbog njih nije želio pisati njegove nove neuspjehe.

Pavlović piše kako je poslao (28.7.) jednu barku s njegovim stvarima u Zadar. Usto, obavještava nas da je primio (2.8.) cijeli ostatak plaće (Šišić, 1904, 31). Zatim, Zadrani piše da je došao (20.8.) slučaj Ivana, sina Andrije Grizogona jer je prethodne noći pronađen u domu Zanina Barbe i isti dan izvukao ga je Pavlović na način da ga je uputio u Zadar, da još gore ne bi prošao što se tiče ovog slučaja te prilikom njegova povlačenja iz Šibenika dao mu je 8 soldi od svoje plaće (Šišić, 1904, 31).

Pavlović, dalje navodi, da se udaljio (23.8.) iz Šibenika i išao u Trogir te da su stigli u njegovo društvo Daniel Marinov, Ivan Naplavić i Nikola Disotov. Došli su (26.8.) u Trogir, a

udaljili su se (2.10.) iz Trogira (Šišić, 1904, 31). Zatim, piše da je došao (6.10.) u Zadar s cijelom svojom obitelji (Šišić, 1904, 31).

U nastavku, Pavlović piše kako su „unutrašnji“ Splitsani s Klišanima, zajedno s onim iz Poljica i Radobilje imali (29.10.) najveći sukob s Trogiranima udarajući mnoge životinje, paleći sela, udarajući i zarobljavajući ljude, plemiće i pučane. Među zarobljenima bili su: braća Stipe i Niko, sinovi Petra Cegina zvanog Šiločak, Jakob Sobota, Toma Zorin sin Marne, Vito Macarolić, Paparochić i Augustin sin Nikole Acelina kojeg su Splitsani, u gradu Splitu zaklali te odatle za još veći prezir potopili u more blizu grada (Šišić, 1904, 32). Ovaj sukob između Splitsana i Trogirana je nastao iz razloga što su u Splitu bile dvije stranke. Ovi koji su podržavali kralja Žigmunda Luksemburškog i oni koji su smatrali da su njegovi zahtjevi ništa drugo nego otimačina (budući da su mu Splitsani morali isplatiti 35000 dukata). Nakon što je jedna strana izgubila, protjerana je u Trogir. Splitsani nisu željeli da imaju iz Splita neprijatelje u gradu Trogiru, gradu koji je tako blizu Splita, kao odmazdu pljačkali su trogirsku polja. Splitsani (izbjeglice) koji su prešli u Trogir zajedno s Trogiranima opljačkali su Kruševicu i otok Vranjic, zemlju nadbiskupije i koludrice sv. Lovre uz ubijanje i zlostavljanje stanovništva koji nisu pružali jak otpor. Također, povrijeđeni su i nadbiskup i opat koji su se žalili banu. No, Trogirani na osnovi kraljevskih povlastica nisu priznavali taj sud, već isključivo mogu pristupiti trogirskom sudu, a poslije dvije presude i kraljevskom sudu, ali ne dozvoljavaju da bude i drugi sudac. Međutim, nadbiskupi i opatovi zastupnici su pristupili trogirskom sudu i tražili nadoknadu štete te su knez i sudci trogirskog suda donijeli presudu (6.7.1400.) prema kojoj se dvanaest trogirskih plemića treba da zakunu da štetu koji zastupnici nadbiskupa i opata tvrde da je nastala nije nastala uz pristanak ili po naređenju komune. Ukoliko se ne zakunu, komuna bi bila osuđena na 300 zlatnih dukata. Zastupnici strane koja je tužila nisu bili zadovoljni te su oputovali, a tuženi dvanaest trogirskih plemića bili su spremni da polože zakletvu. Zastupnici su poslije stvar uputili banu. Ban je bio na strani Splitsana. Nakon presuda kojima nisu bili zadovoljni, „potpirili su vatru“ oko granice i Zvonimirove povlastice za koju Andreis tvrdi da je krivotvorena. Trogirani su uputili poziv kralju kojeg su sastavili Blaž sin Andrije Marinova i Stjepan sin Petra Dujmova Cega te su postigli povoljnu presudu (1401.) kod kralja Žigmunda Luksemburškog. Usto, Splitsani nezadovoljni sudom preuzeli su oružje u svoje ruke te su zajedno s Klišanima i drugim pljačkali i palili trogirsko polje i selo, zarobili plemiće i pučane te zarobili i Augustina Acelina koji je ubijen i potopljen u more. Trogirani nisu htjeli ostati dužni te su zajedno sa Splitsanima (koji su

već prije došli iz Splita, koje su zvali izbjeglice) napali splitsku teritoriju. No, Splitski su se uspješno obranili te je sa trogirske strane bio veliki broj leševa (Andreis, 1977, 133-134). Grga Novak piše da su nakon ustanka neki Splitski pobjegli u Trogir, Šibenik i druge gradove te da su ponudili Trogiranima savez baš kao i Splitski koji su tada došli na vlast također Trogiranima su ponudili savez, no Trogirani su odbili taj savez, već su htjeli novoizabranu vlast u Splitu pomiriti sa Splitskima koji su pobjegli. Trogirani su se obratili i kralju da kazni sve one koji su krivi za ustanak. Novoizabrani Splitski su napadali lađama Trogir, nakon toga Trogirani s izbjeglim Splitskima su napadali dva puta selo Kruševac i otok Vranjic, teritorij na području Splita te zemlje što su bile u sklopu samostana sv. Stjepana (Sustipana) i koje su pripadale ženskom samostanu sv. Benedikta. Ne samo da su napali, već su ubili i ranili nekoliko ljudi, opljačkali te plijen odnijeli u Trogir. Nadbiskup i opat samostana sv. Stjepana su se žalili banu zbog ovih događaja te je ban pozvao Trogirane na svoj sud u Knin. Trogirani su se pozvali na kraljevske privilegije te da se njima ne može suditi u Kninu (gdje je sud bana), već da se može suditi u Trogiru ili na kraljevskom sudu. Također, nadbiskup je tražio od Trogirana da mu nadoknade štetu, no oni su to odbili. Ban je riješio ovaj spor u korist splitskog nadbiskupa. Ipak, kraljevski sud je donio presudu u korist Trogirana. Zatim, uslijedili su napadi Splitskima s Klišanima, Poljičanima i Radobiljanima o kojima je Pavlović pisao. Ovo su uzroci njegove bilješke, tj. napad pučana i plemića iz Splita zajedno s Klišanima, Poljičanima i Radobiljanima na Trogir. Pavlović je zabilježio što su uradili i koga su ubili (Novak, 1978, 303-305).

Pavlović bilježi da je u Zadar došao (2.12.) knez Nikola, sin kneza Ivana Frankopana (Anža). Došao je u Zadar preko kopno, sa sto konjanika s kojim je bila većina plemića Hrvatske među kojima je veoma poštovani otac nadbiskup krbavski Nikola I i gospodin Bernand, podknez Senja. Isti dan Pavlović je razgovarao s podknezom vezano za Pavlovićevo djelovanje i sutradan otišao je iz Zadra (Šišić, 1904, 32). Pavlović detaljno ne piše o čemu su razgovarali, no vjerojatno o suprostavljenim stranama, o kralju Žigmundu Luksemburškom i Ladislavu Napuljskom. U početku, knez Nikola Frankopan, sin Anža Frankopana koji je oslobodio kraljicu Mariju je bio na strani Žigmunda Luksemburškog te bio je (1402.) protiv Aldemariska i Ladislava Napuljskog, no već krajem iste godine prelazi na stranu Ladislava Napuljskog te od kralja Ladislava dobiva (1403.) grad Okić i drugom poveljom kraljevu dozvolu da može zamijeniti grad Ozalj s gradom Ostrovica u Lici (Klaić, 1980, 353). No, Nikola Frankopan je vrlo brzo prestao podržavati kralja Ladislava te ponovno stao na stranu kralja Žigmunda

Luksemburškog (krajem 1403. ili početkom 1404.) te je i postao knez Raba (Klaić, 1980, 380-381).

Vezano za situaciju povodom napada Trogirana na Split, Pavlović bilježi Andrija Mazojev, Nikola Maričić i Jaša Petrarkin, splitski plemići, kao i Stjepan Petra Cegina trogirski plemić koji su istog dana došli (3.12.) s mnogim konjanicima Hrvatske, Cetine, Klisa i drugim Dalmatincima, kao što su Šibenčani, među kojima su bili Ivan Mišić, Grgur Draganić i Stjepan Cicini nakon žestoke borbe Splićani su ih ubili. Na sličan način bili su ubijeni i još neki drugi Hrvati, Cetinjani čija su trupla ležala na trgu Splita preko dva dana (Šišić, 1904, 32). Bez sumnje, ova bilješka je povezana s onom prethodnom o sukobu Splićana i Trogirana. Izbjeglice iz Splita su se željele vratiti na vlast te su skupile veću četvu koju su činili: Trogirani, Omišani, Klišani, Šibenčani te su provalili u Split. Krvava borba je bila u Splitu, između Splićana (izbjeglica) i novoizabranih (unutrašnjih) Splićana u kojoj su deblji kraj izvukle izbjeglice, odnosno većina koje Pavlović navodi su i ubijeni (Novak, 1978, 305).

Naš kroničar piše da je komuna Zadra dala (18.12.) na raspolaganje svoju galijicu komuni Trogira vezano za njihovu obranu i u cilju napada spomenutih Splićana te galijica je s trogirskim pukom, mornarima kao i strijelcima otplovala iz luke Zadar, a na čelu galijice se nalazio zapovjednik Blaško Andrijin iz Trogira (Šišić, 1904, 32). Usto, Andreis piše da su 19. prosinca Zadrani posudili galijicu Trogiranima (Andreis, 1977, 134).

Godinu 1401. počinje bilješkom o smrti (1.2.) podkneza Tomasa iz Krbave. Iste godine (4.2.) Splićani (unutrašnji) zajedno s narodima vicebana i to Klišanima, Poljičanima, i drugim spalili su mlin kao i cijelu teritoriju Trogira i uzeli su u pljački kao plijen mnoge njihove životinje. Također, zarobili su mnoge ljude među kojima je bio svećenik Jakob, trogirski kanonik (Šišić, 1904, 32). Ovo spaljivanje okolice Trogira i trogirskih mlinova je nastalo zbog vanjske politike Trogira koju su vodili (Benyovsky Latin, 2009, 33). Splićani, pod zaštitom bana kao što Pavlović piše što iz prkosa što iz ponosa su ovo radili. Trogirani, plašeći se dalje za svoj grad i sebe zaključili su (15.2.) mir (Andreis, 1977, 134). Prema Luciću, prvo su se Trogirani izjasnili da su neutralni, poslije su sa Šibenčanima i Cetinjanima nastojali da vrate u Trogir splitske izbjeglice, ali nisu uspjeli što je izazvalo nezadovoljstvo kod Žigmundova bana koji je postao knez, a podban potestat Splita te su Splićani uz njihovu zaštitu pljačkali trogirski polja te nakon pljački i paljenja mlinova Trogirani su odlučili da sklope mir. Kao kaznu su platili (8.3.) banu

200 zlatnih dukata. Također, na zahtjev bana trebalo je otpustiti izbjeglice. Nakon što su primili pismo (28.3.) izbjeglicama je savjetovano da se pošalju poslanici gdje i ostali dalmatinski gradovi pošalju da bi se razgovaralo vezano za mir što nam sugerira da su izbjeglice sa Splitsanima trebali pregovarati (Lucić, 1979, 820-821).

Pavlović nas obavještava, jednom rečenicom, da je preminuo (15.2.) knez Butko (Šišić, 1904, 32). Riječ je o smrti kneza Butka Kurjakovića Krbavskog.

Zatim, piše da je kralj Žigmund Luksemburški, kralj Ugarske, povlačeći se iz dijelova Bohemije, došao u Budim (Šišić, 1904, 32). Za razliku od prethodne godine, ove se kralj većinom nalazio u Ugarskoj (Budim, Trnava, Požun) gdje će i biti urota protiv njega o kojoj kroničar neće pisati.

Vezano za galijicu koja je dana 18.12.1400. dana na raspolaganje Trogiranima, Pavlović piše da su je Trogirani vratili (18.3.1401.) u luku Zadar (Šišić, 1904, 32). No, ne piše da Trogirani nisu imali uspjeha s ovom galijicom niti da su Trogirani i Splitsani postigli mir (Andreis, 1977, 135).

Na blagdan svetog Nikole (6.12.) odrezna je glava na trgu Zadra, Antoniju krojaču jer se urotio s Angelom sinom Nikolaja obrtnika koji striže sukno i nekim drugim strancima te ubili su plemiće Zadra. Ovo se dogodilo za vrijeme upravljanja Ivana Viktora, Koše Benje i Lucijana Jurjevića (Šišić, 1904, 33). Jedna od rijetkih bilješki koja nam otkriva pokušaj urote nižeg sloja i stranaca protiv plemića i jedna od rijetkih bilješki koja nam potvrđuje kako su prolazili - smrtnom kaznom.

Za 1402. godinu, Pavlović piše, kako je bilo odlučeno (7.1.) u Velikom vijeću Zadra u kojem su bila 55 člana, a za je glasalo 48 vijećnika da svaki branitelj može voditi sudbeni postupak čak i za druge u različitim sudovima Zadra i preuzeti k sebi posao Vijeća odvjetnika. Čak je jedan dio išao rektorima Zadra, gospodinu Gvidonu Matafaru, Mavru Grizogenu i Juri Rosi (Šišić, 1904, 33). Tadašnji odvjetnici su završili studij prava najčešće ili u Padovi ili u Bolonji. Prije „ugarske svete krune“ svoju vlast nad ovim prostorom je imala Mletačka Republika. Međutim, pošto sada nije više pod kontrolom „kraljice Jadrana“, a tamo su završili studij, treba na neki način „nostrifikacija“ njihovih diploma, odnosno ovom odlukom je odlučeno

da svi odvjetnici (koji imaju diplomu Mletačke Republike) mogu braniti na sudovima u Zadru. Važna vijest vezano za srednjovjekovno pravosuđe u Zadru.

U novoj bilješci piše da je odlučeno (19.2.) u Velikom vijeću Zadra da Gaspinije Damjan sin pokojnog sudca Mojsija iz Senja i Nikola Teodosijev iz Splita budu članovi Vijeća Zadra (Šišić, 1904, 33).

Naš kroničar nas obavještava i o vremenskim neprilikama u Zadru, odnosno piše da je (23.2.), tijekom noći, prije prvog sna Zadar pogodila velika tuča (grad), jezgra veličine jednog velikog lješnjaka i jednog malog oraha te piše da je iste noći doneseno jedno biće, tj. jedna beba živa oko tri mjeseca kod crkve sv. Martina<sup>55</sup> ispred Zadra. Beba je rođena bez obje noge sve do noktiju, na mjestu nogu imala je s obje strane boka meso veličine jednog kruha. Također, nedostajala je ruka sve do ramena, a u drugoj ruci je imala znak te nekoliko dana prije ovog bila je viđena jedna kometa na nebu (Šišić, 1904, 33).

Pavlović nas informira kako je u Velikom vijeću Zadra bio izabran (16.5.) u rektorat na mjesto Tome Petričevića (Šišić, 1904, 33).

U nastavku nas informira o smrti (26.6.) Stipe sina Josipa Cege te piše da je tijekom molitve na kraju dana Pavlovićeva supruga Grubela se povukla (3.7.) iz Zadra i otišla u Trogir radi izražavanja sućuti i suosjećanja te odavanja počasti povodom Stipine smrti. Išla je s Petrom Kalcinom te vratila se u Zadar u društvu njezina zeta Josipa (Šišić, 1904, 33). Grubuli je preminuo brat te stoga odlazi u svoj rodni grad i dom.

Prije Pavlovićevih bilješki kojima Zadrani, ali i mnogi drugi gradovi više neće biti vjerni kruni kralja Žigmunda treba istaknuti da je za napuljskog namjesnika u Ugarskoj, Dalmaciji, Hrvatskoj, Slavoniji i pridruženim kraljevima imenovan Alojzije Aldemarisko (17.6.) koji je i došao u Zadar, a Zadrani mu otvorili kapije svog grada (Lovrenović, 2006, 33). Alojzije Aldemarisko je došao (23.8.1402.) u Zadar kao maršal Sicilije i vrhovni kapetan napuljske mornarice te je zajedno sa svojih pet galija i jednim brigentinom tražio da Zadrani priznaju za njihova kralja napuljskog kralja Ladislava. Nakon vijeća, Zadrani su poslali poslanstvo vojvodi Hrvoju pod Ostrovicu (o čemu i Pavlović piše u nastavku). No, Alojzije je želio ući u luku Zadra

---

<sup>55</sup>Crkva se nalazi u Pridrazi i jedna je od ranokršćanskih bazilika izgrađena u 5. ili 6. stoljeću. (Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4038>; pristupljeno: 31. kolovoza 2022. godine).

te se zbog toga sastalo i Veliko vijeće Zadra u crkvi sv. Stjepana Mučenika i kao što Pavlović navodi od 78 prisutnih, 70 je glasalo za. O ovom piše i naš kroničar u nastavku (Novak i Maštrović, 1966, 37). Kralj Ladislav Napuljski je imenovao vojvodu Hrvoja za bana Dalmacije i Hrvatske te je on u tome smislu vrlo srčano i djelovao. Pridružio mu se i ban Stjepan Ostoja uz potajnu vjeru i skrivene namjere da će on kao kralj kraljevati Hrvatskom i Bosnom. Ovaj ban je poslao pisma dalmatinskim gradovima da priznaju za kralja Ladislava Napuljskog, između ostalih, i Zadrani su dobili (1401.) pismo koji su skoro priznali kralja Žigmunda Luksemburškog za kralja, a izgubili su otok Pag te nemogućnost kontrole nad otokom Pagom znači i promjenu kralja, ako je nužno. U pismu koji je Hrvoje poslao je navedeno da ukoliko Zadrani priznaju kralja Ladislava Napuljskog za svoga kralja, podignu zastavu kralja Ladislava i uz prisegu na sveti križ da će ih mladi kralj štiti (Klaić, 1980, 344-345).

Pavlović piše kako su rektori Zadra i to Gvidon Matafari, Pavlo Jurjević i Šime Fanfonja, od kojih su dvojica bili odsutni iz grada i to: Gvidon i Pavlo, stoga su Šime Fanfonja zajedno s Damjanom Našićem i Jurjem Rosom sljedećeg dana (28.8.) išli kao poslanici zajednice Zadra k vojvodi Hrvoju pod tabor Ostrovica te su još s njima išli dvojica ekzaminatora: Krešo Grubonja i Gabriel Nosdronja (Šišić, 1904, 33). Nakon što su u lipnju dobili pismo, zadarsko vijeće je odlučilo da pošalje plemiće u svojstvu svojih punomoćnika da pregovaraju sa Stjepanovim i Hrvojevim poslanicima. Naglasak tijekom pregovora je stavljen na otok Pag i prihod tridesetnice (Klaić, 1980, 345). Zadrani su bili zadovoljni kako su pregovori tekli te su u više navrata slali svoje poslanike k Hrvoju.

Pavlović dalje nastavlja kao što nalaže običaj rektori Gvidon i Pavlo zamijenjeni su sve dok se ne vrate, a u Velikom vijeću Zadra proslavivši u crkvi svetog Stjepana Mučenika<sup>56</sup> u Zadru, u kojem su se nalazila 78 vijećnika, sedamdeset vijećnika u Velikom vijeću su izabrali da vikar Alojzije s jasnim principima gospodina Ladislava kralja Jeruzalema i Sicilije kao kapetan pet galija i jednog brigantina koji su se nalazili ispred luke Zadra s malobrojnim iz svoje pratnje uđe u Zadar i tada neka bude podignuta zastava kralja i zastava kraljevstva Ugarske. Gospodin

---

<sup>56</sup>Crkva sv. Stjepana Prvomučenika je ranokršćanska bazilika (V stoljeće) koja je nastala blizu bedema rimskog Jadera i gradskih vrata (Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=3964>; pristupljeno: 1. rujna 2022. godine.) Kroz stoljeća doživjela je brojna dograđivanja. Poslije će biti nazvana crkva sv. Šimuna nakon što su relikvije zadarskog sveca u kovčegu donijete u crkvu. Prvobitno je bila posvećena sv. Stjepanu Prvomučniku, nakon toga Bogorodičinom Uzašaću jer se našla umjesto srušene crkve sv. Marije Velike pa poslije mijenja titular, tj. moći sv. Šime se prenose i biva nazvana crkva sv. Šime (Travirka, 1998, 52-54).

Jakov Raduč, Andrija Grizogono, Grgur Zadulin, Šimo Detriko, Toma Petričević i Pavao Pavlović su imali zadatak da uvedu Alojzija u Zadar svečano s trubama i ostalim te su tako, kao što im je zadano i učinili. Nakon što je ušao preko vrata svetog Krševana (Grizogona) prije svega je ušao u crkvu svetog Krševana (Grizogona)<sup>57</sup> u Zadru u središte prilično štovanih otaca gospodina zadarskog arhiepiskopa Luke de Firma i gospodina opata svetog Krševana (Grisogona). Zatim išao je na trg, do doma mnogošтовanog Mike Sopea s prijespomenutim gospodinima, rektorom i ekzaminatorima te s velikom pratnjom plemića i nepoznatih. Tada su odmah bile podignute zastave kralja i kraljevstva sa zastavom svetog Grizogona uz veliku svečanost i uz pjevanje prigodnih pjesama. U noći koja je uslijedila palile su se vatre preko cijelog grada u znak veselja. Sutradan uslijedila je svečana povorka i misa u crkvi svetog Krševana (Grisogona) uz propovijed, poslije svečanog ručka bio je tripudij (ples) i kolo u domu mnogošтовanog Ludovika Matafara, u vijećnici i na trgu sa Zadrancama (Šišić, 1904, 33-34). Jasno vidimo da Zadar – nekada najpouzdanije Žigmundovo utočište, sada je postao neprijateljski grad koji je počeo podržavati kralja Ladislava Napuljskog. Glavni razlog zašto su se Zadranjani okrenuli prema kralju Ladislavu Napuljskom, a okrenuli leđa kralju Žigmundu Luksemburškom je Pag. Ladislav je ustupio Zadranima Pag bez novčane naknade, ali Zadranjani nisu znali da, iako im je besplatno ustupio Pag, da će ih uskoro prodati uz jeftinu novčanu naknadu venecijanskom lavu (Suić, 1953, 49-50). Kralj Ladislav je imenovao (17.6.) u Napulju, Alojzija Aldemariska namjesnikom u ime kralja. Također, uz ovo imenovanje, napisao mu je u pismo detaljno što treba da radi te da u korist Ladislava Napuljskog osvoji dijelove kraljevstva. Alojzije je došao s pet galija i jednim brigantinom pred Zadar, no kao što iz bilješke saznajemo bilo je vijećano (27.8.) vezano za Aldemariskov dolazak pred luku Zadar. Zadranjani su bili u nedoumici da li pustiti namjesnika u grad i priznati Ladislava Napuljskog za svoga kralja ili ipak ne. Čak su poslali i tri poslanika k Hrvoju u Ostravicu vezano za ovaj dolazak. Iz bilješke saznajemo da je vijeće odlučilo kako je odlučilo te da je ovaj maršal Sicilije i napuljske mornarice pušten u Zadar, a zastave napuljskog kralja su podignute. U grad su ga uveli Jakov Raduč i Pavao Pavlović (Klaić, 1980, 349-350).

Zatim, Pavlović nastavlja da je prvobitno u Senatu bilo vijećano (28.8.) jer galije su slobodno ušle u luku Zadar. Zatim, u Senatu je zaključeno (28.8) da same galije slobodno uđu u

---

<sup>57</sup>Crkva sv. Krševana je crkva muškog benediktinskog samostana koja je dobila ime po svecu Krševanu koji je i zaštitnik grada Zadra. Na njenom mjestu se nalazila ranije crkva te je posvećena 1175. godine (Travirka, 1998, 43).

luku Zadar (Šišić, 1904, 34). Nakon što je Aldemarisku dopušteno (27.8.) da uđe u Zadar, sutradan je dopušteno i galijama koje su se nalazile u luci Zadar (Klaić, 1980, 349-350).

Kapetan Aldemarisko s određenom bosanskom pratnjom, s bratom vojvode i s drugim Zadranima odjahao je (31.8.) k vojvodi u Zemunik<sup>58</sup> tražeći vojvodu, da bi razgovarao s njim vezano za daljnje osvajačke poduhvate (Šišić, 1904, 34). Ova Pavlovićeva bilješka nam dovoljno govori koliko je Zemunik bio važna utvrda i da su se u njemu slali poslanici. Usto, nije Zemunik odabran bez razloga. Tada se nalazio kao granica zadarske komune prema Hrvatskom Kraljevstvu (Jakšić, 2016, 142). Tijekom ovoga razgovora je dogovoreno o vojnom pohodu na Vran. Kao rezultat toga je povijesna činjenica da je iz Zadra prema utvrdi Vran krenulo (6.9.) 1100 pješaka i 500 konjanika Hrvoja Vukčića (Lovrenović, 2006, 101). Također, Hrvoje Vukčić se Žigmundu Luksemburškom prividno pokorio i upravo je vojvoda Hrvoje Vukčić bio glavni zastupnik i desna ruka kralja Ladislava Napuljskog u Hrvatskoj i Bosni (Klaić i Petricioli, 1976, 363-364). Ostrovica se nalazila pod kontrolom vojvode Hrvoja, a Vran je u svojim rukama držao Emerik Bubek koji je (u to vrijeme) bio na strani Žigmunda Luksemburškog. S obzirom na važnost utvrde, osobito za Zadar koja bi zbog svoga položaja dobro štitila grad, tijekom svečanog ručka je dogovarano način kako zauzeti ponovno utvrdu Vran (Klaić, 1980, 350). Pavlović je napisao da je u pratnji Aldemariska bio brat vojvode no ne piše ime, ali riječ je o Vuku Vukčiću kojeg je Ladislav Napuljski zajedno s bratom imenovao za hrvatskog bana (Šišić, 1904, 34).

Među rektorima Jakovom Radučom, Antonijom Grizogonom i Gabrielom Nostronjom, u Velikom vijeću Zadra u kojem su se nalazili preko sedamdeset plemića, među prisutnim gospodinima zadarskim arhiepiskopom, opatima svetog Krševana (Grizogona) i Rogave, tininejskim episkopom, arhiđakonom, arhipresbiterom zakleli su se (3.9.) gospodinu kapetanu Alojziju na svetom Božjem evađelju, na misalu, u ruci već spomenutog arhiepiskopa i kapetana Alojzija na vjernost i štovanje kralju Ladislavu Napuljskom (Šišić, 1904, 34). Ono što je kralj Ladislav Napuljski prije tražio, a to je da mu se uz prisegu iskaže vjernost, sada je i učinjeno. Ova bilješka nam govori da je 3.9.1402. godine Zadar zvanično priznao i prihvatio napuljsku vlast, a sljedećom bilješkom Pavlović bilježi kako će se kralj Ladislav navoditi u ispravama (Lovrenović, 2006, 101). Matafari itekako utječu da Zadranima podrže Ladislava Napuljskog.

---

<sup>58</sup>Zemunik je srednjovjekovno i današnje naselje i utvrda koje se nalazi deset kilometara istočno od Zadra. U srednjem vijeku Zemunik je bio dio zadarske komune ili zadarskog kotara (Jakšić, 1997, 5-7).

Gvidon Matafari je bio Ladislavov vitez. Usto, Gvidon Matafari je bio rektor te je pregovarao s vojvodom Hrvojem koji je tada opsjedao Ostrovcu. Hrvoje je Zadranima poslao pismo koje je upućeno „rektorima, plemićima, vijeću i općini grada“ gdje je on predstavljen kao „vojvoda kraljevstva bosanskog i glavni namjesnik vladara kralja Ladislava i kralja Ostoje“ primio je Zadrane za „obećanu braću“ (Klaić i Petricioli, 1976, 364). Osim Paga, još jedan razlog zašto su Zadrani okrenuli leđa kralju Žigmundu Luksemburškom jest činjenica da je bio zarobljen, a bosanski kralj došao u Knin (Lucić, 1979, 821).

Pavlović piše da je u Senatu Zadra, u kojem su se nalazili 70 plemića bilo odlučeno (4.9.) putem svih plemića da ubuduće kralj Ladislav u svim ispravama Zadra se navodi kao kralj Ugarske, Jeruzalema i Sicilije (Šišić, 1904, 34-35). Nakon što je zvanično priznat za kralja (3.9.), sutradan (4.9.) je odlučano i kako će se zvanično ime Ladislava Napuljskog pisati u prisegama i drugim dokumentima. Također, Pavlović ne piše niti o planovima vezano za Ladislavovu krunidbu niti o krunidbi kralja Ladislava koja se dogodila u Zadru, kao i o mnogim drugim informacijama vezano za Ladislava Napuljskog. Ladislav Napuljski prvobitno nije htio doći u Zadar, već je iz Napulja dijelio privilegije koje je smatrao da treba dijeliti. Dakako, Zadrani su dobili dio prihoda. No, nakon što mu je papa Bonifacije IX postavio kao pratnju kardinala Angela Acioaiola i nakon što je u Barleti obećana kruna napuljski kralj je došao u Zadar (Klaić, 1980, 356-358). U Zadru su ga dočekali vojvoda Hrvoje, knez Ivaniš i mnogi drugi. Tada je bila velika svečanost i oduševljenje, osobito kada ga je ostrogonski nadbiskup Ivan Kanižaj okrunio za kralja (5.8.1403.) najvjerojatnije u katedrali sv. Stošije (Novak i Maštrović, 1966, 38). Pavao Pavlović nije zabilježio krunidbu kralja Ladislava Napuljskog zato što nije ni on sam bio siguran koliko će i na koji način kralj Ladislav Napuljski biti na vlasti i imati pod svojom kontrolom Zadar. I sam Pavlović je znao da vrlo brzo i drugo kraljevstvo i drugi kralj mogu doći i da kralj Ladislav može završiti sa svojim kraljevanjem, ali i životom (imajući na umu kako je prošao njegov otac) stoga zbog svoje nesigurnosti i nesigurnosti vremena u kojem je živio odlučio je izostaviti ovu bilješku. Slutio je da se može dosta toga dogoditi vezano za Zadar, ali nije slutio da će ih Ladislav Napuljski uz cjenkanje prodati Mletačkoj Republici. U to doba se i naslućivalo da će Venecija ponovno zauzeti Zadar, a Pavlović je znao da svi oni koji su protiv Mletačke Republike često su bili vođeni u Mletačku Republiku. Još jedna bitna činjenica jest da krunidba nije tekla tako glatko kao što se očekuje kad kralj čvrsto čuva žezlo u svojim rukama. Bilo je prijedloga da se krunidba dogodi u

Ugarskoj, no kralj Ladislav Napuljski nije htio čuti za taj prijedlog zbog mornarice koju su činile 30 galijskih i koja mu je predstavljala sigurnost. Usto, važna je činjenica da se kralj Ladislav Napuljski nije krunisao krunom sv. Stjepana koju je u Višegradu čuvao knez Karlo, a kraljevski uredi su se nalazili u Stolnom Biogradu što daje mogućnost da svi dovedu u pitanje njegovu krunidbu (Klaić, 1980, 360).

Naš kroničar nas obavještava o još jednoj svojoj funkciji, odnosno piše da je gospodin Alojzije Aldemarisko iz Neapolija, generalni vikar u Dalmaciji, Hrvatskoj i ostalim dijelovima te vrhovni kapetan kralja Ladislava s njegovim pismima poslanim u Zadar postavio Pavla Pavlovića za odvjetnika kralja Ladislava Napuljskog, kao i njegovog namjesnika i svih njegovih zakupnika tridesetine u dijelovima Dalmacije i Hrvatske (Šišić, 1904, 35). Pored brojnih funkcija koje je obavljao Pavlović je obavljao i funkciju kraljevskog odvjetnika i zakupnika kraljevske tridesetine i solana u Hrvatskoj i Dalmaciji. Ova nam bilješka otkriva koliko je Pavlović bio poštivan u Zadru, u tolikoj mjeri da su ga predložili Ladislavovu vikaru da obavlja i ove navedene funkcije (Klaić i Petricioli, 1976, 364). Usto, ova nam bilješka govori još bitniju informaciju, da je kralj Ladislav Napuljski želio uspostaviti svoja regalna prava, među njima je kontrola nad Kraljevskom komorom soli i tridesetine (Raukar, 2007, 314-315).

U novoj bilješci piše (6.9.) kako je niže napisan vikar sa oko tristo ljudi, Šime Detriko glava naroda sa oko četrsto Pažana i oko dvjesto ostalih te sa oko sto seljaka sa čvrste zemlje i sa oko sto balistate još mnogih drugih iz grada i otoka, poslije večere, izašao na polje protiv Vrana s petsto konjanika vojvode Hrvoja (Harvoye) (Šišić, 1904, 35). Ova bilješka je nastala kao rezultat odlaska zadarskih poslanika pod tabor Ostrovicu kao i razgovor koji je uslijedio. Vojska je uspjela ući u Vran te poslije zauzeti kastrum Ljubu (Klaić i Petricioli, 1976, 365).

U Senatu je bilo odlučeno (10.9.) da Filip Jurjević koji na traženje gospodina rektora Zadra nije htio izaći u Vranu, već se zatvorio te nije htio ratovati, da se smatra od tada za nevjernika i neka se sva njegova dobra oduzmu za zajednicu Zadra kao pobunjeniku (Šišić, 1904, 35). Iz ove bilješke se jasno vidi da nisu baš svi bili na strani kralja Ladislava Napuljskog. Filip je jedan od njih koji se nije želio pokoriti te prošao je kako je prošao.

Utvrda Vran se predala (11.10.) kapetanu Alojziju te Alojzije Aldemarisko je ušao u Vran (Šišić, 1904, 35). Ova nam Pavlovićeva bilješka potvrđuje da je Ladislavova vojska na čelu s Alojzijem zauzela Vran. I Emerik Bubek prelazi na stranu Ladislava Napuljskog. Prior vranski

Emerik Bubek je postao ogorčen na kralja Žigmunda Luksemburškog iz više razloga. Prvo, Žigmund je predložio svoga nećaka Alberta IV kao svog nasljednika, zatim kralj Žigmund je smijenio (početkom 1402.) njegova oca Emerika Bubeka s mjesta palatina (Emerik Bubek je bio na čelu urote protiv kralja Žigmunda Luksemburškog). Nakon ovih događaja, ogorčen Detrik Bubek, smatrajući se izdanim vraća se iz Požuna te se predao, tj. pridružio (11.10.) kralju Ladislavu Napuljskom (Klaić, 1980, 351).

Kapetan Aldemarisko (15.10.) zaposjeo je dom Filipa Jurjevića koji se nalazi kod crkve svete Stošije (Anastazije) i počeo je živjeti u njemu (Šišić, 1904, 35). Nakon što je Filip Jurjević odbio pridružiti se vojsci i ratovati na strani kralja Ladislava Napuljskog, proglašen je (10.9.) za izdajnika, oduzeta mu je imovina i imanja u korist Zadra, a kraljev namjesnik Aldemarisko počeo je živjeti u Filipovom domu (Klaić, 1980, 352).

Kapetan Aldemarisko (18.10.) sa oko 50 konja i tri galijske galije išao je pod utvrdu Ljubač te sutradan osvojio je utvrdu te već se u petak, u sumrak vratio u Zadar (Šišić, 1904, 35). Admiral Aldemarisko je ovim osvajanjem Vrana i Ljubača osvojio posljednja mjesta koja su podržavali Žigmunda Luksemburškog (Dujmović, 1976, 117).

Pavlović bilježi, kako se priča da su Marko i Ivan Grbica otišli (21.10.) iz Splita prema Ugarskoj (Šišić, 1904, 35). Nije Filip Jurjević jedini koji se nije htio pokloniti novom kralju, a izdati prethodnog kralja. Neposredno prije no što će Alojzije doći u Split i neposredno prije no što će Splitski priznati Ladislava Napuljskog za svog kralja, kao što vidimo iz bilješke, Marko i Ivan Grbica otišli su izravno u Ugarsku, kod kralja Žigmunda Luksemburškog.

Pavlović piše, kako je gospodin kapetan Alojzije s tri ratna broda u kojem je bilo oko 40 ljudi, dakako Pažana već navečer otputovao (25.10.) prema Splitu (Šišić, 1904, 35). Alojzije Aldemarisko je 25.10. stigao u Split, a 26.10. Splitski su oduzeli kneževsku čast Nikoli i Ivanu Gorjanskom te je Mihovil Naplavić imenovan za potestata s plaćom u iznosu od 4000 libri (Dujmović, 1976, 117).

Zatim, obavještava nas da je u Zadar došla (9.11.) barkuza sa 30 naoružanih kralja Ladislava (Šišić, 1904, 35).

Također, piše da je u Zadar došao (12.11.) s jednom galijom gospodin Anzulije, brat kapetana (Šišić, 1904, 35). Nakon velikih uspjeha koje je Alojzije Aldemarisko zabilježio, u Zadar dolazi i njegov brat.

Pružna nam informaciju da je u Velikom vijeću Zadra vijećano i odlučeno (13.11.) da sve domove Pažana koje su imali na Pagu, neka budu iz temelja srušeni te neka budu iskorijenjeni, sva mjesta soli i zemlje te što god imaju na otoku Pagu moraju biti oslobođena za zajednicu Zadra (Šišić, 1904, 35-36). Zadranici kad su dobili vlast nad Pagom krenuli su po starom. Odlučili su da kazne Pažane za sve uvrede koje su im nanijeli na saboru, kao i sva opiranja u prethodnom vremenskom periodu. Tako, Veliko vijeće je donijelo zaključke te sprovelo da neke kuće budu porušene (osobito onih koji su u prethodnom vremenu bili izrazito protiv Zadra), poharani usjevi, iščupana stabla, pokretna imovina konfiskovana, čak su i solane oštetili, ono zbog čega su prethodnih stoljeća se tako nasilno i maliciozno ponašali prema Pažanima (Suić, 1953, 50).

Trogirani (19.11.) su sa velikom svečanosti podigli barjak gospodina kralja Ladislava i Šibenčani (25.11.) su učinili isto (Šišić, 1904, 36). Zadranici su podigli barjak kralja Ladislava ranije (27.8.) (Andreis, 1997, 137). Trogirani su cetinskom knezu odgovorili da će podići zastavu kralja Ladislava kad to isto učine Zadranici i Šibenčani (Lucić, 1979, 823). U cilju da što više zadobije povjerenje i odanost Splita, Trogira i Šibenika Alojzije Aldemarisko je navedenim gradovima potvrdio prava i privilegije (Dujmović, 1976, 117). Kao što su Zadranici svečano i s velikim oduševljenjem dočekali namjesnika Alojzija Aldemariska u Zadru, slično je bilo i u Trogiru i u Šibeniku. Od svibnja ovi gradovi su bili pod kontrolom vojvode Hrvoja Vukčića i kralja Bosne (Klaić, 1904, 351).

Kapetan Aldemarisko (24.11.) se vratio u Zadar sa svojim galijama (Šišić, 1904, 36). Nakon što je zauzeo utvrde Vran i Ljubač, nakon što se Split, Trogir i Šibenik poklonio njegovu kralju Ladislavu Napuljskom, kraljev namjesnik Alojzije Aldemarisko ponovno dolazi u Zadar (Klaić, 1980, 351).

Informira nas da je došao (1.12.) u Zadar najamnik kralja Ladislava. Isti dan, gospodin kapetan na zvuk trube učinio je proglas na trgu Zadra da svi zadarski plemići koji su tada odsutni iz grada Zadra, koje je običaj odvuкао svugdje po Dalmaciji, Hrvatskoj, također i u Slavoniji moraju se vratiti u Zadar sve do blagdana rođenja Gospodina te koji su se nalazili ili je običaj odvuкао, bilo gdje da se nalaze u roku od četrdeset dana moraju doći. Ukoliko ne dođu smatrat

će se za izdajnika i bit će im oduzeta sva dobra. Isto vrijedi i za sve koji su otišli iz Zadra bez njegova znanja dok se kraljeva izreka ne proglasi (Šišić, 1904, 36). Kao što se može vidjeti iz nekih prethodnih bilješki, u različitim gradovima bilo je onih koji se nisu htjeli pokoriti novom mladom kralju, po cijenu da ostave svoj dom i imanja što su i učinili te odlazili su iz tih gradova. Da bi znao, odnosno bio siguran tko je to učinio doista što ne podržava kralja Ladislava Napuljskog, ali i da bi ih uplašio, Alojzije Aldemarisko je učinio javni proglas u Zadru (1.12.) što je Pavlović i zabilježio (Klaić, 1980, 352). Drugi dalmatinski gradovi počinju podržavati i priznavati Ladislava za svog kralja, a Žigmunda su i dalje podržavali Kurjakovići (Klaić i Petricioli, 1976, 365).

Kapetan Alojzije Aldemarisko je došao u dom Filipa Jurjevića i za kralja Ladislava Napuljskog darovao je vojvodu Hrvoja (Šišić, 1904, 36). Činjenica da je kapetan došao da u ime kralja Ladislava daruje Hrvoja je dovoljna da nam pokaže i dokaže težinu koju je Hrvoje imao i koliko se kralj Ladislav oslanjao na njega. Često ono što je Ladislav zaplijenio mnogima koji su bili na strani Žigmunda Luksemburškog darovao je upravo Hrvoju koji je i donosio odluke prije nego je kralj Ladislav Napuljski došao u Dalmaciju (Lucić, 1979, 837). Ova nam bilješka otkriva da se Alojzije Aldemarisko nakratko zadržao u konfiskovanom domu Filipa Jurjevića te se u njega preselio vojvoda Hrvoje.

U sljedećoj bilješci Pavlović piše o svečanom poslanstvu koje je išlo da se pokloni novom kralju, koje je izabrao kapetan Alojzije Aldemarisko. U Lučićevom i u Šišićevom izdanju nalaze se pogreške gdje je Šišić dodao pojedina kriva imena, odnosno uz greške Šišić je u svom izdanju ovo poslanstvo ostavio nepotpuno, bez pojedinih imena tj. označio je (...). (Šišić, 1904, 36). Kao poslanici su kralju Ladislavu Napuljskom išli: opat sv. Krševana Miroslav, opat sv. Kuzme i Damjana, Pavao i Lucijan Jurjević, Damjan Benja, Juraj Zadulin, Šime Busiolo, Antun i Rastko Damjanov, Benko Galo, Ivan Mihin Našić, Nikola Grgurov (Klaić, 1980, 352). Dakako, da su nabrojani činili svečano poslanstvo koje je Aldemarisko poslao kralju Ladislavu u Apuliju da mu se poklone kao ugarsko-hrvatskom kralju i da ga pozovu u Dalmaciju, odnosno Zadar (Novak i Maštrović, 1966, 38).

Splićani (prognanici) su ušli (21.12.) u Split po nagodbi, peterica od navedenih su bila istjerana iz grada, dvojica plemića i tri pučana te jednom su iskopane oči (Šišić, 1904, 36). Kao što Pavlović bilježi, Splićani (prognanici) su došli u Split, ali su neki bili protjerani, a jednom su

iskopane oči te je između stranaka sklopljen mir (24.12.) posredstvom Hrvoja te navedeni mir je admiral Aldemarisko i potvrdio (6.1.) (Andreis, 1977, 137-138).

Dalje, za 1403. godinu bilježi sljedeće bilješke. Pavlović piše kako je kapetan Aldemarisko prešao galijom (27.1.) u Apuliju (Šišić, 1904, 36). Nakon uspjeha koje je zabilježio iz dana u dan, iz grada u grad, iz utvrde u utvrdi kapetan Alojzije Aldemarisko odlučio je da osobno ode kralju Ladislavu Napuljskom, da ga o svemu obavijesti i sve mu prenese te ga pozove u Zadar, odnosno Dalmaciju.

U nastavku piše kako je kapetan Aldemarisko zaplijenio (28.1.) dobra Damjana Našića te je javljeno njegovoj supruzi i sinu Petru da u roku tri dana napuste dom (Šišić, 1904, 36). Ova nam bilješka otkriva da ni Damjan Našić nije priznao novog kralja za svog kralja te su i njemu kuća i imovina oduzeti. No, kao što vidimo Našić je promijenio svoju odluku te je Ladislav Napuljski i Našiću i njegovim sinovima poveljom, povratio njihova dobra te tim činom oprostio nevjeru (Klaić, 1980, 352-353). Damjan Našić je posjedovao nekretnine blizu samostana sv. Platona (Dominika), uz Kneževu palaču, zatim blizu sv. Vida, sv. Spasitelja, sv. Tome, sv. Pusterle, sv. Mihovila (Begonja, 2017, 209). No, ova koja je zaplijenjena i koja se spominje u Pavlovićevom spisu u kojoj je živio se nalazila blizu sv. Vida.

U nastavku bilježi nove Hrvojeve uspjehe, tj. piše da su Antonije i Franjo de Contarenis sa svojim naoružanicima i s vicebanom Hrvojem i mnogoštovanim Alojzijem Matafarem prešli prema Bihaću. Istog dana gospodina Pavla Bisena su Ugri izabrali za bana Hrvatske. Hrvojevi pučani su ga odveli kao zarobljenika u Zadar i bio je predan u ruke kapetana Alojzija (Šišić, 1904, 36-37). Umjesto imena Alojzije Matafari treba da piše Alojzije Aldemarisko. Dalje, vidimo koliki je značaj Hrvoje Vukčić Hrvatinić imao za kralja Ladislava i njegovu vojsku te zašto ga je toliko cijenio i zašto ga je toliko poštivao. Pavao Bisen je bio izvrstan ratnik u boju kod Nikopolja te to je jedan od razloga zašto ga je kralj Žigmund Luksemburški imenovao (1403.) banom. No, prethodni ban Emerik Bubek (koji je prešao na stranu Ladislava Napuljskog) je pozvao Pavla Bisena na zbor plemstva te ga tada (na prevaru) zarobio i izručio vojvodi Hrvoju. Ovaj vojvoda ga je dalje poslao (5.2.) u Zadar te ga je Aldemarisko držao kao zarobljenika u zatvoru, no uspio se osloboditi (Klaić, 1980, 354).

Obavještava nas da se časna sestra Mariza, kći Kreše Zadulina zaredila (18.2.) za opaticu samostana svete Marije redovnica u Zadru, potom je napustila službu (Šišić, 1904, 37).

Niže potpisani gospodin opat Rogove<sup>59</sup> s dvojicom plemića i to s upraviteljem kneževine Troje<sup>60</sup> Petrom i s poslanicima Jakovom Radučom i Šimom Detrikom vratio se (10.3.) u Zadar, u galiji kapetana Alojzija Aldemariska s bratom kapetana Anzulinom (Šišić, 1904, 37). Petar Andreis je bio među pratnjom kralja Ladislava Napuljskog u Zadru.<sup>61</sup> U Zadar je došao 1402. godine da bi izvršio posljednje pripreme vezane za kraljev dolazak i krunjenje u Zadru te je tijekom svog boravka u Dalmaciji rješavao određene poslove za kralja.

Pavlović nas obavještava da je preminuo (25.8.) Nikola Benja (Šišić, 1904, 37).

Godinu 1404. počinje bilješkom kako su u noći prije sumraka, prognanici Rabljani ušli (7.2.) u grad Rab te njihovim ulaskom bili su ubijeni mnogoštovani Damjani Stjepan Domine<sup>62</sup>, Nikola Zaro<sup>63</sup>, a njegov sin kao dječak smrtno je ranjen, također je ubijen i neki sveštenik Luka iz Trogira i neki pučanin pretpostavljajući zbog straha da će plivanjem pobjeći bio je potopljen u more (Šišić, 1904, 38). Iako su Rabljani podržavali kralja Žigmunda Luksemburškog, tj. Stjepana i Ivana Frankopana (koje su birali za svoje knezove) ipak će Rabljani početi podržavati kralja Ladislava Napuljskog, krajem 1402. godine. Glavni razlog je taj što je i Nikola Frankopan prestao podržavati kralja Žigmunda i počeo podržavati kralja Ladislava. Tijekom krunidbe (5.8.1403.) kralja Ladislava Napuljskog u Zadru, Rabljani nisu bili prisutni, ali su svoje poslanike poslali (17.8.) da se poklone kralju Ladislavu Napuljskom te da im kralj potvrdi prava i povlastice vezano za otok Pag. Kralj Ladislav je ispunio njihovu molbu. Nije prošla ni godina dana, krajem 1404. jednim dijelom zahvaljujući i Nikoli Gorjanskom, Nikola Frankopan se pomirio s kraljem Žigmundom Luksemburškim te su rapski poslanici došli k njemu u Senj. Poslanici su se žalili Nikoli na stanje u općini Rab i željeli su izabrati za kneza, kneza koji je pripadao strani Žigmunda Luksemburškog. Rabljani su za doživotnog kneza izabrali Nikolu Frankopana te je imao 1000 libri godišnju plaću (Brusić, 1926, 85-86). Upravo ove činjenice su

---

<sup>59</sup>Samostan sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu kod Tkana na otoku Pašmanu (Galović, 2012, 103).

<sup>60</sup>Komuna Troja u provinciji Foggia, u južnoj Italiji (Dostupno na: [https://www.treccani.it/enciclopedia/troia\\_res-471ccb10-07b1-11e0-9962-d5ce3506d72e/](https://www.treccani.it/enciclopedia/troia_res-471ccb10-07b1-11e0-9962-d5ce3506d72e/); pristupljeno: 8. kolovoza 2022. godine).

<sup>61</sup>Dostupno na:

[https://www.treccani.it/enciclopedia/perretto-de-andreis\\_%28Dizionario-Biografico%29/](https://www.treccani.it/enciclopedia/perretto-de-andreis_%28Dizionario-Biografico%29/); pristupljeno: 8. kolovoza 2022. godine.

<sup>62</sup>Rod Domine (poslije Dominis) je jedan od najstarijih plemićkih rodova na otoku Pagu. Članovi ove obitelji su zauzimali najviše položaje još prije tri generacije koji se nalaze u zapisima dvojice notara u drugoj polovici 14. stoljeća (Mlacović, 2008, 230).

<sup>63</sup>Zaro je ugledan rod s otoka Raba. Frane je obnašao (1378.) funkciju rapskog sudca te njegovi sinovi Krsto, Nikolet i Petar su bili rapski vijećnici (Mlacović, 2008, 243).

razlozi zašto dolazi do navedenih ubojstava na otoku Rabu i dolaska prognanika na otok Rab. Međutim, Josip Deželjin u svome djelu *Rab kroz stoljeća* navodi: *Rabljani, međutim, nisu ostali vjerni kralju Ladislavu ni punu godinu dana. Izmirili su se sa Sigismundom u Senju i preko svojih poslanika ponudili Nikoli Gorjanskom čast rapskoga kneza. On ponudu prihvaća i pod zakletvom obećaje Rabljanima da će poštovati njihove povlastice, stare ustanove i običaje* (Deželjin, 2010, 92). Također, i Mirko Marković u svom radu *Poznavanje otoka Raba od antičkih zemljopisaca do pojave prvih topografskih karata* umjesto kneza Nikolu Frankopana piše Nikola Gorjanski: *Iako je kralj njihovoj želji odmah udovoljio, oprezni Rabljani još iste godine zatražiše i zaštitu kod pristalice kralja Sigismunda, kneza Nikole Gorjanskog. On im doista obećao zaštitu i prihvatio godišnju nagradu od tisuću libara* (Marković, 1987, 51-52). Riječ je o knezu Nikoli Frankopanu, a ne o Nikoli Gorjanskom. Do pogreške je došlo jer su i Deželjin i Marković citirali Brusićevu knjigu *Otok Rab* (Brusić, 1926, 86-87) koja spominje i Nikolu Gorjanskog i Nikolu Frankopana vezano za ovu vijest, u ispravnom kontekstu, ali Brusić kada spominje novog kneza piše samo knez Nikola, bez prezimena što je navelo na pisanje pogrešnog prezimena, tj. pogrešne osobe. Točno da je i Nikola Gorjanski bio (više puta) biran za kneza Raba, ali ranije.

Zatim piše o gradskoj kuli na Rabu koju su privrženici Ladislava Napuljskog čuvali (10.2.) za svog kralja te o povratku dvoveslarke koja je bila pod vodstvom Franje Jurjevića. Imali su za cilj da zaštite Rabljane koji su pobjegli s Ludovikom Matafarem (Šišić, 1904, 38). Ova nam bilješka potvrđuje da su i početkom 1404. godine Rabljani bili na strani Ladislava Napuljskog, a Filip Jurjević da se borio na strani Žigmunda Luksemburškog.

U nastavku piše da su u subotu, rektori Zadra Gvidon Matafari, Antonije Grizogoni i Ivan Viktor prognali Ivana sina Andrije Grizogonija izvan grada Zadra, na preko 50 milja i na godinu dana. Sutradan (23.3.) kada je bila Cvjetnica udaljio se Andrija Grizogoni iz Zadra u progonstvo (Šišić, 1904, 38).

Sljedeća Pavlovićeva bilješka predstavlja zanimljivost, odnosno bilježi da su tijekom proljeća mali broj lastavica došle do dijelova Dalmacije i ove ptice selice koje su došle prije vremena, kao što je običaj, prešle su preko mora i ondje prije odlaska u toplije krajeve, savile su svoja gnijezda (Šišić, 1904, 38). Tijekom raznoraznih zbivanja u Zadru, Pavlović nam prenosi zanimljivu epizodu o prijevremenom dolasku lastavica.

Zatim, nastavlja da je u četvrtak, pobožna gospođa Franciska Zivaleli opatica redovnica samostana svetog Nikole iz Zadra preminula te sutradan je bila predana za pogreb. U ponedjeljak, sestra Koliza kćer Franje Jurjevića, redovnica istog samostana izabrana je i javno proglašena u opaticu samostana. Sestra Koliza preselila je (26.4.) kod Gospodina i u nedjelju, njezino tijelo je sahranjeno. Zatim, potvrđena je i proglašena (11.5.) za opaticu istog samostana pobožna gospođa sestra Katarina kćerka Nikole Blasisa (Šišić, 1904, 38). U sklopu ovih bilješki, Pavlović nas informira o novostima vezane za samostan sv. Nikole.

Pavlović zatim piše da se pojavio (11.5.) znak na nebu, naime pojavilo se sunce opasano lukom saveza, izvan kruga je išao mjesec i između kruga slijedila je jedna zvijezda (Šišić, 1904, 38). Kao što vidimo u prethodnim bilješkama te kao što ćemo vidjeti u narednim, kako vrijeme odmiče, Pavlović sve manje priča o događajima koji su vezani za Zadar, a sve više o nekim zanimljivostima, čudima, vremenskim (ne)prilikama, kazni iz osвете za neposlušne Pažane, oštroj zimi i drugo. U nastavku spominje kako je na otoku Pašmanu u mjestu Zotus ženu po imenu Priba koju nakon što je umrla i sahranjena, više ljudi ju je vidjelo na otoku. Usto, sve više i više novina se dogodilo u domu Venturina de Cesanisa. Nakon što su skupili više stvari i pokućanstva u domu, na mjestu gdje je izdahnula u istom domu biva raspirena vatra. Osim što su neki otočani, u noći ondje blizu spavali, već u zoru su ušli u dom i ugasili vatru. Piše kako je zapaljen dom sa svim stvarima i mnoge druge novine su bile na otoku da iz straha ondje u blizini ljudi osobito noću nisu se usudili zadržavati. Vladao je strah, a ljudi su htjeli slobodu (Šišić, 1904, 38-39). Šišić za mjesto na Pašmanu piše Othus te navodi kako danas nema traga ovom mjestu na otoku Pašmanu ili piše da je do Lučićeva izdanja (Šišić, 1904, 38), a Lučić za ovo mjesto piše isto Othus (Lučić, 1758, 436). Prilikom prijepisa došlo je do pogreške prepisivača. Riječ je o mjestu Zotus na otoku Pašmanu<sup>64</sup>

U petak 3.10. Pažani su zarobili Belotu iz Paga te su ga odveli na Pag. Sutradan ujutro, Pavlo Jurjević, knez Paga, objesio ga je preko roba o klato (Šišić, 1904, 39). Zadrani su se osobito usmjerili protiv onih koji su na ninskom saboru bili najglasniji protiv Paga. Jedan od njih je Belota, a kako vidimo sudio mu je knez Paga kojeg su postavili Zadrani, isti Pavao koji je bio poslanik Zadra na ninskom saboru. Također, isti je i Belota Damijanić koji je bio poslanik Paga na saboru (Suić, 1953, 50).

---

<sup>64</sup>HR-DAZD-31. kutija II, fasciolo VI, folio 1-3v.

Dalje, Pavlović piše kako, nijedna mala ptičica, kao npr. vrapci ili neka druga vrsta nije se pojavila u Zadru, ali zato su se u izobilju nalazile mučne muhe te su se razmnožavale tijekom cijelog ljeta. Zatim, piše da je tijekom zime bila nestašica vode, tj. jedva se mogla pronaći u bunarima. Dakako, nestašica vode je nastala zbog oštre zime. Nastavlja o oštroj zimi, odnosno o snijegu koji je zavejao i na planinama i na obali. Usto, napominje i da su na mnogim otocima i blizu grada Zadra i obala i luka iako su dovoljno velike i prostrane ipak su se zaledile. Kao posljedica tih niskih temperatura, ribari su mnoge male ribe koje su plivale u moru pronašli mrtve. Slično je bilo i sa žabama kojima su se prsti i noge bile zaledile. Uz sve to, Pavlović bilježi da se, krajem ožujka, spustila neka magla. Piše i da su mnogi plemići, sluge, siromasi, bogataši, svjetovni ljudi, klerici kao i religiozni ljudi pali u krevet, buncajući s jakim kašljem i glavoboljom. Precizira da su u početku oko 15 plemića te oko 20 pučana ležali bolesni te poslije je preko tisuću ležalo u krevetu u gradu Zadru. Malobrojni od ovih bolesnih su umrli i to prilično stari (Šišić, 1904, 39-40). Ova bilješka nam dokazuje da kako vrijeme odmiče, tj. kako sudbina Zadra postaje sve zamršenija i neizvjesnija, sve manje piše o osobama i događajima od kojih Zadar ovisi ili bi u budućnosti (povoljno ili nepovoljno) mogao ovisiti, a sve više bilježi ovakve bilješke.

Za 1405. godinu piše kako su u mjesecu veljači druga dvojica Pažana i jedan Senjanin Mervica zarobljeni i odvedeni u Zadar te su obješeni. Mervica pred Zadrom i druga dvojica kod luke (Šišić, 1904, 39). Vidimo da su i dalje Zadrani kažnjavali Pažane koji su se borili protiv njih u prethodnom periodu te su ih zarobljavali i kažnjavali, što će i dalje činiti, a Pavlović svakako bilježiti (Suić, 1953, 50).

Rektori Zadra Antonije Grizogoni, koji je tada bio odsutan, Nikola Matafari, Gabriel Nosdronja, u Senatu Zadra u kojem su se nalazili trideset plemića, Gvido Matafari, Krešo Zadulin, Ivan Našić, Koša Benja, Ilija Grubonja, Grgur Rosa, Frančisko Jurjević, Jakob Fero, Šimun Fanfonja, Nikola, Krešo Rajnjeri, Nikola Gnaro, a ekzaminator je bio umjesto rektora Antonija Grizogonija koji tada nije bio prisutan i kroničara Pavla Pavlovića te je odlučeno (12.3.) da otok Novalja biva predan Zadru i ondje blizu upravo iz toga razloga je pripravljena neka utvrda (Šišić, 1904, 40). Iz ove Pavlovićeve bilješke saznajemo da je tada (1405.) Novalja bila samostalan otok, a danas je mjesto na otoku Pagu (Šišić, 1904, 40). Zbog ove odluke će nastati spor između Zadra i Raba koji će zabrinuti i kralja Ladislava te je u Dalmaciju došao sudac

Benedikt Acciaiuoli da riješi ovaj spor. Sudio je u veljači (1407.) i vjerojatno je presudio u korist Zadrana jer je iste godine izabran za kneza Ivan od Lusignana, knez kojeg su Zadranjci podržavali (Klaić, 1980, 385).

Nova bilješka je o Pažaninu koji je bio zarobljen u Scrixu (današnji Karlobag, Ličko-senjska županija) po imenu Zork, stisnut je na rep konja te zatim je obješen o klato blizu Zadra (Šišić, 1904, 40).

Andriola sin Stjepana s Raba, s nekoliko prognanika Rabljana, preko mjere mira i sloge s „unutrašnjim“ Rabljanima ušli su (20.6.) u Rab u večernjim satima i sutradan poslije svečane mise u katedrali potvrdili su mir i jedinstvo između „unutrašnjih“ i „vanjskih“ Rabljana svečanom prisegom (Šišić, 1904, 40). Kao što su i u drugim gradovima bili sukobi između onih koji su podržavali Žigmunda Luksemburškog i onih koji su podržavali Ladislava Napuljskog, situacija na Rabu je bila slična. Ladislav Napuljski i Žigmund Luksemburški su imali svoje pristalice koji su se srčano borili. Nakon bilješke iz 1404. godine koja nam govori o sukobu ove dvije strane, sada nam bilješka iz 1405. godine govori o primirju. Kao što je Pavlović zabilježio, 1405. godine sklopljeno je primirje između ove dvije strane. Primirje jest sklopljeno (1405.) između pristalica Žigmunda i Ladislava, ali borba za Rab će se nastaviti i poslije zabilježene godine (Deželjin, 2010, 91). Prvobitno su Rabljani bili na Žigmundovoj strani za što su prilično zaslužni krčki knezovi Stjepan i Ivan te braća Nikola i Ivan Gorjanski. Međutim, kao što se dogodilo i u nekim drugim gradovima, krajem 1402. godine Rabljani su ovaj put počeli podržavati kralja Ladislava Napuljskog i time podražili sukobe među pristalicama ova dva kralja. Nakon Ladislavove krunidbe u Zadru (1403.) te nakon c. dvanaest dana ovom ugarsko-hrvatskom kralju su se poklonili izaslanici Raba. Ne bez razloga jer im je kralj Ladislav potvrdio stečene povlastice kao i zaštitio njihov dio na otoku Pagu. Nije prošla ni puna godina dana, a Rabljani ponovno za svog kralja priznaju Žigmunda Luksemburškog. Kralj Ladislav Napuljski uvidivši da je izgubio Rab krenuo je brodovljem na ovaj otok, no knez Nikola (koji je bio na strani Žigmunda Luksemburškog) osvaja (1408.) Rab, a Rabljani za svoga kralja priznaju Žigmunda Luksemburškog.

Zatim, sljedeća je jedna od rijetkih bilješki o Mletačkoj Republici, odnosno piše da je na blagdan svetog Ivana Krstitelja vojska Mletačke Republike ušla (22.6.) u Veronu (Šišić, 1904, 40). Francesco stariji je abdicirao s vlasti u korist svoga sina Francesca III Novella da Carrara.

Budući da je Gian-Galezza preminuo od kuge (1402.), Francesco mlađi pokušao je ostvariti ono što nije uspio ostvariti njegov otac uspio je da bude proglašen (1404.) gospodarom Verone. Mletačka Republika je mudro iskoristila trenutnu „pat“ situaciju vezano za Vicenzu i uspjela je da joj Vicenza postane vjerna. Uslijedio je rat, odnosno Da Carrara je napao Mlečane, a oni su odgovorili na te napade te Verona i Padova su se žestoko branili. Kao što Pavlović bilježi, Mlečani su ušli u Veronu (22.6.1405.). Iz razloga što su smatrali da bi mogli predstavljati opasnost Francesco i njegova dvojica sinova su u Veneciji pogubljeni (Orthali i drugi, 2007, 269-270). U Lučićevom izdanju je zabilježeno da su ušli na blagdan svetog Ivana Krstitelja (24.6.) u Veronu (Lučić, 1758, 437). Istina je da je 24.6. blagdan sv. Ivana Krstitelja, no nije istina da je Mletačka Republika ušla 24.6. u Veronu, već 22.6 (Šišić, 1904, 40).

Naš kroničar Pavlović nas obavještava (7.7.) da je vidio neku malu životinju, ali nije mogao dobro razlikovati je li bila mačka. Imala je 8 nogu, jednu glavu, dva repa i kao dva tijela spojena blizu srca, na velikoj glavi se nalazilo uho. Mrtva životinja bila je izložena blizu crkve sv. Platona u Zadru (Šišić, 1904, 40). Šišić za ovu bilješku piše: *Bianchi ove crkve ne navodi u svom djelu. Možda nam je to neobično ime i krivo priobćeno u Luc. Izd.?* (Šišić, 1904, 40). No, Bianchi ovu crkvu spominje u svome djelu te ime ove crkve sv. Platona<sup>65</sup> u Zadru nije krivo napisano u Lučićevom izdanju, već je doista postojala u Zadru te se nalazila ispod ostataka crkve sv. Dominika. U Bianchievom djelu piše *L' antiaca chiesa di s. Platone formó di tale nuovo templo la sagrestia* (Bianchi, 1877, 416). Vezano za crkvu sv. Platona nisu nam ostali mnogobrojni podaci ni ostaci koji će dokazati na njezino postojanje, ali je ostao nadvratnik na kojem se nalazi križ, koji se danas nalazi u zgradi Sveučilišta u Zadru. Na osnovi nadvratnika možemo pretpostaviti da je građevina bila prilično velika. Crkva sv. Platona je i obnovljena u srednjem vijeku, no srušili su je zbog gradnje crkve sv. Dominika (1280.). Upravo u toj građevini bit će osnovano (1396.) i prvo sveučilište u Hrvatskoj (Regan i Nadilo, 2009, 14). Iako je ova crkva srušena prije 125 godina, nakon što je Pavlović pisao ovu bilješku, kod Pavlovića i drugih Zadrana je ostao uvriježen naziv crkva sv. Platona pa zato Pavlović piše baš taj naziv. Također, Daniele Farlati je u svom djelu *Illyricum sacrum* piše o crkvi sv. Platona (Farlati, 1765, 20). Farlati nam je potvrdio da se crkva sv. Dominika prije zvala crkva sv. Platona.

---

<sup>65</sup>Naziv je dobila po svecu sv. Platonu koji je ubijen (266.) iz razloga što se nije htio odreći krćanske vjere (Regan i Nadilo, 2009, 14).

Zadranin piše da je Pažanin bio je obješen o klato (Šišić, 1904, 40). Po ovim bilješkama se vidi koliko su Zadrani bili željni i žedni osвете te su činili što su činili, tj. na koji su način kažnjavali Pažane.

Za 1406. godinu pronalazimo sljedeće bilješke. Pavlović nam govori da je ankonitanska lađa na kojoj se nalazila i roba i Dubrovčani doživjela (24.1.) brodolom na otocima blizu Zadra te kako se priča 36 ljudi je nestalo (Šišić, 1904, 40). Zatim, Zadranin piše da ga je svećenički zbor crkve sv. Dominika (22.3.) imenovao za opunomoćenog poslanika i zastupnika crkve. Notar je bio Teodor Prandije (Šišić, 1904, 40). Ovom bilješkom navodi još jednu u nizu svojih funkcija koje je obavljao.

Navodi da je sluga Krešul Zivaleli ranio iznad čela Ivana, sina Andrije Grizogona u prisustvu rektora Antonutija Grizogona, Nikole Matafara i Krešula Kršavića (Šišić, 1904, 41).

Sljedeća bilješka nije odoljela potpuno zubu vremena te je prilično nejasna, odnosno piše da je u prisustvu rektora Gvidona Matafarija, Kreše Zadulina i Šimuna Kršavića izbrisano Pavlovićevo ime na traženje Andrije de Serza. Zatim piše o Andriji Grizogoniju i Veturini Calzini (te dio nedostaje) jer sam je izmjerio da običava posudbu jednog dukata za koliko mu drago (te ponovno dio teksta nedostaje) te piše nije odsutan da jedan od njihovih sin, unuk i drugi brat su bili u vojsci pod utvrdom Novigrada (Šišić, 1904, 41). Ova bilješka, kao i još neke su dijelom oštećene.

Pavlović bilježi da je Karlucije de Turi iz Neapolija, čovjek s ovog područja, uveo (9.6.) ih u posjed Novalje (Šišić, 1904, 41). Također, piše da su bile spaljene kuće 22. ili 29.8. mnogoštovanog Nikole blizu samostana svetog Nikole i stube koje su ulazile u novi samostan (Šišić, 1904, 41). Pridjev *novitiae* nam potvrđuje da je u 14. stoljeću izgrađen novi samostan sv. Nikole u Zadru, kao što Bianchi navodi (Bianchi, 1877, 403-404).

Među prisutnim rektorima Zadra Antonijem Grizogonom, Krešom Botonom i Gabrijelom Nosdronjom u Velikom vijeću grada Zadra dolje napisani hrvatski plemići bili su prihvaćeni kao građani Zadra i vijećnici (Šišić, 1904, 41.) Ovoj bilješci dio je oštećen pa do nas nisu došla imena hrvatskih plemića.

Kao prvu bilješku za 1407. godinu, Pavlović bilježi vezano za utvrdu Novigrad i Skrizu (Šišić, 1904, 41). Zadar je pod vlašću kralja Ladislava Napuljskog osvajao nove gradove, kao što

vidimo i to: Novigrad i Skrizu. Također, Pag je bio u izvrsnim odnosima sa Skrizom jer im je slao suce i održavao trgovačke veze na visokoj razini. Također, Pavlović je zabilježio da su utvrdili i Novigrad i Skrizu. Glavni razlog zašto su to radili jeste da bi ga mogli braniti od budućih napada (Suić, 1953, 56). Zatim, piše da je Ivan, sin Andrije Grizogona u vojsci pod utvrdom Novigrada pogođen (10.2.) strijelom u desno bedro (Šišić, 1904, 41).

Također, Pavlović bilježi da je Petra muža Pavlovićeve sluškinje Milice, uvečer, Vlak, dok je sam išao prema mlinu, smrtno ranio (8.3.) iznad glave te još mnogim drugim ranama preko cijelog tijela. Sahranjen je kod crkve svete Marije (Šišić, 1904, 41).

Sljedeća bilješka nam govori da je posvećena (21.6.) crkva svetog Krševana (Grisogena) u Zadru (Šišić, 1904, 41). Iz literature je poznato da je crkva sv. Krševana posvećena 1175. godine kada je proširena, a posvetio ju je zadarski nadbiskup Lampridije (Bianchi, 1877, 299). No, Pavlović navodi da je ova crkva posvećena 1407. godine, ali nije pisao razloge zašto je posvećena. No, prije posvećenja, crkva je preuređivana te je ponovno posvećena 1407. godine što je naš kroničar i zabilježio.

Nastavlja da je u zoru (25.6.), bio strašan potres (Šišić, 1904, 41). Ovo je još jedan u nizu potresa koje Pavlović bilježi.

Zatim, piše da su ušli kao izabrani rektori Zadra Andrej Dominis, Madij Fanfonja i kroničar Pavlo Pavlović (Šišić, 1904, 41). Također, još jedna u nizu funkcija rektora koju je Zadrarin zabilježio.

Naš kroničar bilježi da je gospodin Ivan iz Lusignana, vojvoda od Barutija potvrđen (16.7.) u Velikom vijeću Zadra na jednu godinu u upraviteljstvo Zadra (Šišić, 1904, 42). U Lučićevom izdanju nije ostao iznos plaće, tako da ni u Šišićevom prijepisu nije navedena njegova plaća, odnosno mjesto gdje piše iznos plaće je oštećeno. Ladislav Napuljski je poslao Ivana iz Lusignana zajedno s galijama radi vojnih pohoda za koje je bio zadužen s obzirom da je nakon njegova odlaska i povjerenje i prilike u ovom dijelu njegova kraljevstva opadalo. Godine 1405. zauzeo je Rab te kasnije se vratio u Zadar gdje je imenovan knezom Zadra o čemu i Pavlović bilježi. Također, jedan je od zaslužnih za osvajanje Novigrada i Skrize o čemu je također naš kroničar pisao (Ljubić, 1875, 81).

Na svetkovini svetog Jakova počelo je (25.7.) bratstvo u gradu Zadru, za čiju svečanost je bila otpjevana svečana misa u crkvi svetog Stjepana u Zadru i u kapeli svetog Jakoba među rektorima Zadra bili su prisutni: Andrija Dominis s Raba, Mazalo Fanfonja i Zadrani Pavao Pavlović (Šišić, 1904, 42). Kao što se danas slavi (25.7.) sveti Jakov apostol iz Pavlovićeve bilješke saznajemo da je se i tada (25.7.1407.) slavio kao i na kojem mjestu.

U narednoj bilješci piše da je sin Budola Ruska ranio (26.7.) s mačem pod bradu Ivana iz Casola, koji je bio notar Zadra u periodu (1381. – 1417.)<sup>66</sup>. No i ova bilješka je oštećena (Šišić, 1904, 42).

Pavao Pavlović je bio izabran i potvrđen za namjesnika samostana sv. Marije u Zadru. Notar je bio Teodor de Prandino koji je bio notar Zadra u periodu (1403. – 1441.)<sup>67</sup> (Šišić, 1904, 42).

Godinu 1408. počinje bilješkom da je u Šibeniku bio (8.4.) veliki požar i da su mnoge kuće spaljene (Šišić, 1904, 42). Zatim nastavlja da je Frankola organizirao (22.4.) gozbu te su slike blažene Djevice i arkanđela Gabrijela prenesene do crkve Male braće s najvećim svečanostima. Prisutni su bili: nadbiskup, sveukupno svećenstvo, vojnici, plemići, stranci, djevojke, supruge i drugi. Zatim, Pavlović piše kako se sve odvijalo uz pratnju crkvenih pjesama i glazbenih instrumenata s mnoštvom prolivenih suza iz pobožnosti. Nadbiskup je održao svečanu misu, a poslije mise se održala Frankolova gozba (Šišić, 1904, 42). Ovo je jedna od rijetkih gozbi koje Pavlović prenosi te se procesija dogodila jer je spomenuti Frankola doživio pobožno otkrivenje (Fabijenac i Sardelić, 2009, 271). Broj prisutnih koje je Pavlović nabrojao nam dovoljno govori o veličini i značaju navedene gozbe. Osobito treba imati na umu da je bila nedjelja te da je u pitanju 1408. godina (srednji vijek) kada su i sami Zadrani svjesni da će uskoro biti na raskrižju i kada su osim svojim različitim i zahtjevnim poslovima pod pritiskom različitih kraljeva i kneževa.

Nadbiskupa Luku iz Ferma je zatvorio u nadbiskupiju kaštelan Chioso, zatim je odveden u utvrdu te tada crkvena zvona nisu zvonila (Šišić, 1904, 42). Zadarski nadbiskup Luka iz Ferma je radio protiv kralja Ladislava Napuljskog, za kralja Žigmunda Luksemburškog te bio je optužen za urotu (Čoralić i Karbić, 2008, 74). Nadovezuje se za prethodnu bilješku i piše da je

---

<sup>66</sup>HR-DAZD-31. kutija V, fascicolo I-IV, folio 161-231v.

<sup>67</sup>HR-DAZD-31 kutije XXXII-XXXVII, fascicolo I-VI, folio 1-319v.

nekom nagodbom i pod određenim uvjetima oslobođen (Šišić, 1904, 42). S obzirom da je bio zadarski nadbiskup imao je podršku Zadrana, odnosno njegovo zatvaranje je izazvalo ogorčenje kod građana stoga je vrlo brzo i oslobođen (Čoralić i Karbić, 2008, 74).

Pavlović piše da je među rektorima Šimom Detrikom, Šimom Fanfonjom i Šimom Zadulinom bio izabran (14.7.) za kneza Paga (Šišić, 1904, 42).

U nastavku piše da je otišao (25.7.) iz Zadra u Pag te da je došao u Pag te sutradan izabrao podkneza i suce (Šišić, 1904, 42). Kroz spis Pavlović je prilično detaljno opisao sukobe i nesuglasice između Zadra i Paga, tijekom godina koje je on bilježio. Ali njihovo neprijateljstvo i borba sežu puno dalje u prošlost i imaju puno veće uzroke. Postojala je Kraljevska komora te je Ludovik Anžuvinski nakon 1358. godine odlučio da tridesetina i porez na sol idu Kraljevskoj komori, a ne dalmatinskim komunama. Naravno, Ludovik Anžuvinski je kontrolirao prihode koje je imala Kraljevska komora. S obzirom da tijekom devedesetih godina u Zadru nije bila prisutna „čvrsta ruka anžuvinska“, već je preovladavala opća nesigurnost i kolebanje, Zadranima su navedenu situaciju nastojali okrenuti u svoju korist. U periodu 1391. – 1393. tridesetina i prihod od soli je išao Zadranima, a pozadina ove Žigmundove odluke je činjenica da je Stjepan Dabiša imao kontrolu nad većinom dalmatinskih gradova te je pokušavao pridobiti i Zadar, kao i njegov prethodnik Tvrtko I Kotromanić. Usto, Zadranima je išao i izvozni porez na sol u iznosu 10 dukata za centenarij modija soli. No, kralj Žigmund Luksemburški je obavijestio Zadrane (1392.) da poslije rujna banu Ivanu Krčkom (Ivanu Frankopan) pripada polovina tridesetine i poreza, a druga polovina općini Zadar. No, Zadranima su se oglušili na kraljevu obavijest, pravdajući se da imaju prilično velike troškove vezano za održavanje Zemunika. Zatim, u narednom periodu prihodi od soli pripadaju Kraljevskoj komori. No, početkom 15. stoljeća Žigmund Luksemburški gubi svoj utjecaj kako u Dalmaciji tako i u ostalim dijelovima svog kraljevstva, što su Zadranima iskoristili preuzevši nadležnosti i prihode Kraljevske komore jer s jedne strane Žigmundov utjecaj slabi (1401.), s druge strane kralj Ladislav Napuljski se krunio (1403.) u Zadru. Najvjerojatnije je svojim krunisanjem za kralja Ladislav Napuljski preuzeo i pravo nad Kraljevskom komorom koja je u međuvremenu postala Zadarska komora (Camera comunis Jadre), kao pravo na tridesetinu i pravo na prodaju soli. Godine 1409. kada je Mletačka Republika kupila Zadar preuzela je i Komoru soli i tridesetine u Zadru. Jasno je da je nekad

komora bila Kraljevska nekad Komunalna, no u svakom slučaju Zadrani su imali korist od soli i svim silama, ne birajući sredstva nastojali su imati monopol (Raukar, 2007, 309-317).

Pavlović završava svoje bilješke s ovom bilješkom i 1408. godinom. Njegov prestanak pisanja bilješki ima veze s promjenom sudbine grada, odnosno Mletačka Republika osluškuje stanje u Zadru i prema tome i djeluje. Ladislav Napuljski je u Veneciji vidio zaštitu te joj se obratio za pomoć, prvobitno biva odbijen, ali godine 1408. Venecija prihvaća njegove molbe (Klaić, 1976, 367). Ladislav Napuljski je pregovarao u smjeru da zajedno s Venecijom bude u savezu, da ima zaštitu i pomoć od Venecija, a da Ladislav Napuljski da Veneciji određene povlastice i koncesije, kao što je ulazak brodova Mletačke Republike u zadarsku luku. No, Venecija na ovaj dogovor nije pristala jer je iz više razloga imala veće apetite. Zatim, Ladislav Napuljski nudi Zadar i druge gradove oko Zadra, kao i sva prava na Dalmaciju za 300.000 dukata. No, Mletačka Republika je cijenila da je ova cijena previsoka te ponovno odbija ponudu Zadra. Kralj nudi Mletačku Republiku za 200.000 dukata, no pomorska i trgovačka republika odbija i ovu ponudu te na kraju Zadar s kotarom, Novigrad, Vran i Pag, kao i sva prava na Dalmaciju bivaju prodani za 100.000 dukata koje je Venecija od početka nudila. Ne treba ni spominjati kako su se Zadrani osjećali potišteni, poraženi i poniženi kad su čuli navedenu prodaju uz sve cjenkanje koje je bilo te su skinuli zastavu kralja Ladislava koju su postavili (Novak i Maštrović, 1966, 39-40). Ugovor je potpisan u Mletačkoj Republici, odnosno u crkvi sv. Silvestra 9.7.1409. godine (Klaić, 1980, 394-398). Vojska Mletačke Republike je 31.7.1409. godine ušla u Zadar te će biti na vlasti do 1797. godine (Raukar, 1987, 29).

Čitajući Pavloviće bilješke jasno uviđamo koliko je Pavlović bio značajna osoba svog vremena, obavljao brojne dužnosti, ali uviđamo i činjenicu koliko od tadašnjeg vladara ovisi i prilike u određenom gradu. Osim što je obavljao dužnost zadarskog rektora, izabran je i za trogirskog kneza (1386.) (Šišić, 1904, 9), zatim šibenskog kneza (1399.) (Šišić, 1904, 29) i pašskog kneza (1408.) (Šišić, 1904, 42). Sve ove funkcije naš kroničar je obavljao iz razloga što je tada bio naklonjen vladajućoj strukturi (prvobitno Ludoviku, odnosno Žigmundu Luksemburškom i Mariji, Ludovikovim nasljednicima, zatim Ladislavu Napuljskom), obavljao i o istim prilično škrto i šturo bilježio.

## 4. HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA KNJIŽEVNOST

Zanimljivo je da se tadašnja domovina Hrvata nalazila između dvije svjetske međe i to zapadne koja je svoje sjedište imala u Rimu te istočne koja je pak svoje sjedište imala u Carigradu. Značaj ovih međi pokazat će se stoljećima kasnije kada će Hrvatska s njima i zbog njih ući u različite oružane sukobe te u pojedinim trenucima “gledati s visoka”, a nekada “pasti i na koljena”. Prvobitno jezik Hrvata je bio latinski jezik koji je također bio i književni jezik i jezik kojim su se tadašnji Slaveni povezali s drugim. Zahvaljujući latinskom jeziku jasno se vidi koliko se razlikuju te koliko sličje svojim susjedima (Prosperov Novak, 2003, 5).

Hrvatska srednjovjekovna književnost ima tri grafije i to: glagoljicu, bosančicu (ćirilicu) i latinicu. Najstarije tekstove imamo napisane glagoljicom (11. stoljeće), zatim bosančicom (ćirilicom) (12. stoljeće) i latinicom (14. stoljeće). Pisanje glagoljicom nije samo najstarije, već i najopsežnije tijekom srednjeg vijeka te dokazano je da su neki tekstovi koji su pisani bosančicom (ćirilicom) ili latinicom u biti prijepisi tekstova koji su pisani glagoljicom. Uvriježeno je mišljenje da su tijekom srednjeg vijeka jedino pisane liturgijske i biblijske knjige. Činjenica jest da su nastajale u velikoj mjeri, ali postoji i niz drugih tekstova u prozi, diplomatici, statuti, regule, moralizatorsko-didaktička proza, kronike i niz drugih. Usto, treba paziti da je veliki broj mnogih djela nastalih u srednjem vijeku izgubljen te nije došao do nas (Damjanović, 1998, 6-8).

## 5. KNJIŽEVNA ANALIZA PAVLOVIĆEVA SPISA *MEMORIALE*

Jedan od zadataka književnosti, nakon što se izabere književno djelo koje je nastalo tako davno, jest da se pokuša maksimalno otkloniti oštećenja i nedoumice koje su nastale na djelu zbog vremena koje je prošlo, kao i utvrditi autorstvo, izvor, vrijeme nastajanja djela te naposljetku kritički ispitati djelo.

Pavlovićev spis *Memoriale* je prilično zanimljivo analizirati i s književnog aspekta, odnosno izvršiti književnu analizu te usporediti ovo djelo s drugim djelima kako onim koji su nastali daleko prije ili poslije pisanja ovog djela tako i onim koji su nastali u istom ili približnom vremenskom periodu. Istovremeno, izvršiti analizu i onih djela koja su nastala kako u hrvatskoj književnosti tako i u drugim književnostima. Također, važno je analizirati i genezu pisanja kronike i ljetopisa od starog Rima pa sve do suvremenog doba jer mnoge kronike i ljetopisi koji su nastali i nekoliko stoljeća poslije su nastali po uzusu na ona iz starog Rima, nastali, ali i postali “kalem” navedenih izvora i uzora. Književna analiza može nas dovesti i do informacija koja su djela nastala s namjerom za objavljivanje, a koja su pisana isključivo za osobne potrebe, ali ipak su ugledala svjetlost dana i došle u naše ruke. Upravo je jedno takvo djelo Pavlovićev spis *Memoriale*.

Većinu likova koji se spominju u spisu *Memoriale* nije izmislio Pavlović, već su stvarni, živjeli su tada i doživjeli su svoju sudbinu koju je naš kroničar dijelom i zabilježio te ovo njegovo djelo možemo nazvati i povijest u slikama čime se Pavlović znantno više i ostvario, a znantno manje u umjetničkom dijelu djela. Dnevnik-kronika je realistično djelo jer se u djelu nalazi skoro sve kao i u realnom životu Zadra. Pavlović je više vodio o tome računa nego o “estetskim zakonima” koje posjeduje svako djelo tako da ne pronalazimo “umjetnički svijet” u sklopu spisa *Memoriale*. Ali zato “zakoni svakodnevnog života” su itekako prisutni te ih vidimo iz bilješke u bilješku sa stranice na stranicu te se ovo djelo poistovjećuje sa stvarnim životom te autor nam piše istinu. No, čitanjem i analiziranjem ovog djela je najbolji način da se približimo autoru i tadašnjem životu u Zadru uz opasku da treba paziti na sve zamke koje sadrži ovo djelo iz više razloga. Prvo što predstavlja prijepis prijepisa i što do nas nije došlo u cijelosti, pojedini dijelovi nisu nam ostali sačuvani. Zatim, Pavlović nije sve pisao kako je mislio, već je pisao ono što je mislio da treba da bude napisano.

### 5.1. Izdanja, prijepisi i riječ prepisivača

Na kraju spisa *Memoriale* (u Lučićevom izdanju) pronalazimo sljedeći tekst: *Ego Petrus Fanfoneus V.I. Doctor hunc Libellum manu propria fideliter exemplavi ex quodam alio libello scripto manu q. D. Federici de Rosa, qui ibidem manu propria testatur se illum exeplassse fideliter ex quodam antiquissimo libello manu saepius supradicti D. Pauli de Paulo script. 1544. die Iovis 13. Nov* (Lučić, 1666, 438) koji nam potvrđuje da je ovo djelo prijepis prijepisa Pavlovićeva djela.

Hrvatski povjesničar Ivan Lučić je objavio prijepis ovoga djela: *Memoriale Pavli de Pavlo patritii jadrensis* u svome djelu: *De regno Dalmatiae et Croatiae libri sex* (1666.). Sedam godina poslije ponovno je izdao prijepis Pavlovićeva djela s određenim ispravkama u djelu *Inscriptiones Dalmaticae* (1673.). Schwandner je Pavlovićev spis kojeg je Lučić prvi put izdao, objavio 1748. godine u djelu: *Scriptores Rerum Hungaricum, Dalmaticarum, Croaticarum, et Slavonicarum veteres ac genuine*. Naposljetku, na osnovu Lučićeva teksta hrvatski povjesničar Ferdo Šišić je ovu dnevnik-kroniku pod naslovom: *Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga* (1904.) objavio u *Vjestniku Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva*.

### 5.2. Naslov, tema i ideja djela

Naslov *Memoriale* je jedan od uvriježenih naziva za djela ovog tipa koji se prenosio stoljećima. Naslov nije dao Pavlović jer on je samo bilježio bilješku za bilješkom bez namjere da objavljuje ili da dođe u ruke svih nas. Naslov je dao ili neki prepisivač ili hrvatski povjesničar Lučić. Također, još i neka druga djela, koja su nastajala i prije i poslije Pavlovićeva djela, sadrže ovaj naziv: *Memoriale Functionum Ecclesiae Metrop. Jadrensis*; *Memoriale Vitae Sacerdotalis*; *Epithomata introductorium memoriale quatuor librorum sententiarum*; *Memoriale Petri Fabri*. Isti naziv je iz latinskog ušao i u talijanski jezik, npr. *Il Memoriale*.

Pojam *memoriale* je došao iz starog Rima, odnosno od *libellus memorialis* ili *scrinia memoriolarum*. Pod ovim pojmom su se obično bilježili događaji koje vezemo za najvažnije ili neke od najvažnijih osoba, a obično ih pišu određeni podanici koji imaju neki ugled i integritet (Zlatar, 1991, 244). U ovom slučaju to je naš kroničar Pavlović o čijem životu nemamo pouzdane informacije, ali s obzirom na one koje smo saznali iz njegova *Memoriale* koje je

funkcije sve obavljao u Zadru, Trogiru i drugim gradovima da je uživao izuzetno velik ugled. Usto, naziv *memoriales* u srednjem vijeku označava *ispravu posebne važnosti*.

Tema ovog djela je društveno-politički život Zadra, ali i privatni život kroničara u 14. i početkom 15. stoljeća. Mjesto radnje je Zadar i okolica uz spominjanje mnogih drugih mjesta, kao što su: Favencija (Faenza u Italiji), Trnava, Požega, Lendava, Vran, Apulija, Rim, Trogir, Pag, Novigrad, Nin, Senj, Ostrovica, Split, Krk, Koprani, Raštani, Obrovac, Šibenik, Baška (otok Krk), Rab, Padova, Klis, Salona, Topusko, Zagreb, Brač, Hvar, Cetina, Dubrovnik, Poljica, Budim, Jeruzalem, Sicilija, Zemunik kod Zadra, Ljubač kod Nina, Hrvatska, Cres, Pašman, Novalja, Karlobag, Verona, Dalmacija, Bosna, Austrija, Ugarska, Boemija i još mnoga druga mjesta. Veći dio spisa upravo čine događaji povezani s ovom tematikom i čine kostur spisa. Bilježi razne svakodnevne događaje, bilo one iz društveno-političkog života bilo iz njegovog privatnog života.

Već prilikom čitanja naslova *Memoriale*, bez čitanja spisa unutar korica, stječemo dojam da se radi o sjećanjima određene osobe. No, prilikom početka čitanja spisa jasno shvatamo da nam prilikom čitanja sljedećih stranica je poznato te znamo da će samo uslijediti godine, a nije nam poznata te ne znamo tematiku o čemu će Pavlović pisati. Upravo osnovni smisao njegova spisa su bilješka za bilješkom koje nam pružaju nove i po tematici apsolutno različite informacije. Na taj način Pavlović oživljava taj period, ali njegov smisao nije u umjetničkom i emotivnom doživljaju djela, već jednostavno u saznavanju informacija kako poznatih tako i nepoznatih.

U spisu *Memoriale* jasno se može napraviti distinkcija između primarne i sekundarne radnje. Sve događaje koje je Pavlović bilježio vezane za sebe i za sudbinu grada Zadra, kao što je njegov izbor za rektora Zadra, dolazak raznoraznih kraljica, glasnika, banova, biskupa, oslobađanje kraljice Marije, sklapanje mira u Zadru, borba Zadrana za Pag, kao i svi događaji vezani za Pag, ubrajaju se u primarnu radnju, a oni događaji koji su indirektno vezani za grad Zadar ili nisu nikako vezani za Zadar, kao što je smrt Ludovika, kralja Ugarske, sukob Trogirana u Trogiru, povratak Trogirana u Trogir, što nam potvrđuje o različitim utjecajima u Trogiru. Prvobitno, dolazak našeg kroničara kao kneza u Trogir bio je nezakonit i ne tako transparentan i ne postoje zvanične potvrde iz Budima. No, nakon zarobljavanja kraljice Elizabete, njezine neizvjesne sudbine, a naposljetku i smrti cjelokupna situacija postaje složenija i nepovoljna za

Pavlovića i obitelj Cege, odnosno trogirski poslovi na način koje Zadranin obavlja dovode do pada potpore, a kraljica u zarobljeništvu ne može pomoći te izbija sukob i Pavlović biva protjeran iz Trogira. No, nakon godinu dana u Trogiru dolazi do većeg sukoba između bosanske i ugarske stranke (Klaić, 1985, 30-35). Nadalje, Pavlović bilježi o pojavi čudnih znakova na nebu, smrti Ivana Paližne, smrti prvog bosanskog kralja Tvrtka I Kotromanića, spadaju u sekundarnu radnju. Znatno veći dio djela predstavlja primarnu radnju, ali ipak postoje i bilješke koje čine sekundarnu radnju.

Pavlović je ovim spisom nastojao i dijelom uspio da njegov spis odražava tadašnji život Zadra i drugih gradova gdje je na dužnosti. Nije mu samo Zadar u prvom planu, iako je njemu kao Zadraninu najvažnije i najviše piše o njemu. Samo dijelom je uspio zbog načina pisanja bilješki, odnosno ne tako bogatog vokabulara, okićenog i ugladenog stila pisanja, kao i ograničenosti njegovih bilješki. Njegov ideološki koncept je bio da predstavi život u Zadru pod vlašću “ugarske svete krune” u čemu je i uspio, usto bilježeći i neke usputne događaje. Činjenica jest da je njegova ideja bila da bilježi povijesne događaje koji su povezani s vladarima, poslije i događaji povezani s drugim vladarem kraljem Ladislavom Napuljskim što je osnovna smisao djela, ali tako isto da i ne bilježi događaje koji su povezani s tadašnjim zadarskim neprijateljima: vladaricom mora Mletačkom Republikom i Osmanskim Carstvom. Upravo ova dva dijela bilježenje raznoraznih događaja vezanih za prijatelje te s druge strane nije bilježio nikakve događaje vezane za neprijatelje je način pisanja te se upravo time vodio i prije nastajanja djela i tijekom nastajanja djela što je predstavljalo njegovo umjetničko nadahnuće. S obzirom da je bilježio najviše raznorazne događaje vezane za ugarske vladare, poručuje nam da Zadranici trebaju živjeti pod vlašću Ugarske, a ono što nije htio poručiti kroz svoje djelo naprosto nije ni bilježio. Već nam naslov *Memoriale* (iako ga nije dao Pavlović, već netko od prepisivača ili Lučić) otkriva ideju djela Pavlovićeva sjećanja na događaje, ali samo one događaje vezane za Ugre, iako ponekad spominje događaje koji su direktno ili indirektno povezani s neprijateljima, ipak ne predstavljaju ni sporednu ideju djela. Svoj dnevnik završava 1408. godine, a već 1409. godine Ladislav Napuljski je prodao Zadar i Dalmaciju uz cjenkanje i “budi zašto” Mletačkoj Republici kako istu ne bi izgubio u ratovima koji bi uslijedili te nakon što je došla na vlast “kraljica Jadrana” Zadranin je svjesno prestao bilježiti o životu u Zadru jer ovaj novi vladar ne predstavlja njegovu ideju djela iz razloga što se ne uklapa u njegov ideološki koncept. Ova ideja je napisana na osnovu sačuvanih bilješki, bilješka o rođenju sina nije prva Pavlovićeva bilješka u spisu, ali je

prva sačuvana bilješka te način na koji je pisao o napadima Mlečana koji su bili ranije, na osnovi Carla Federica Bianchia koji njega u pojedinim dijelovima svoje knjige citira, možemo samo nagađati, ali ne možemo sa sigurnošću tvrditi.

### 5.3. Struktura djela i diskurs

Spis Zadranina se sastoji isključivo od biljeških različitih duljina koje se nalaze u određenoj vezi što daje smisao cjelokupnom djelu. Što se tiče slojevite strukture prema Solaru (Solar, 2005, 40-41) postoji zvukovni sloj, sloj jedinica značenja i sloj svijeta djela te čitajući ovo djelo ne pronalazimo sklad unutar ove podjele, odnosno uočavamo da naš kroničar tijekom pisanja spisa nije vodio računa niti o zvuku riječi niti o njihovoj intonaciji, već o drugom sloju, odnosno o značenju riječi koji nam pruža odgovore na raznorazna pitanja. Također, Solar piše o sloju ideja i sloju aspekata (Solar, 2005, 42) među kojima u ovom djelu ne pronalazimo veliku razliku jer iz aspekta Pavlovićeva promatranja nastajale su i ideje za njegov rukopis. U Pavlovićevom spisu zastupljena je mikrostruktura jer ovaj Zadranin piše najčešće rečenicu po rečenicu ili nekoliko rečenica u sklopu jedne bilješke. Kod mikrostrukture, a samim time i kod Pavlovića pronalazimo veliki broj veznika te interpunkcija. Usto, kod mikrostrukture misli autora su napisane na jedan logičan način, u ovom slučaju jedna za drugom, koje se kao takve povezane i složene mogu i zamisliti što je kod našeg kroničara slučaj.

Kod Pavlovića je neravnomjerna i duljina bilješki, ali i broj bilješki unutar jedne godine. Nekad piše bilješku koja se sastoji od nekoliko riječi: *Die 7. mensis aprilis natus fuit filius meus* (Šišić, 1904, 3); a nekad piše bilješku od velikog broja rečenica: *Die mercurii 11. mensis martii rebellaverunt nobis Pagenses et eodem die eligerunt inter se tres rectores pro regimine eorum, videlicet Dissicium, Rastigna dictum Palaz et Cenucum, et praeceperunt ser Ioanni de Soppe, tunc comiti nostro ibidem, poena capitis usque diem tertiam, recedere ab insula Pagi, et captivaverunt duos nostros nobiles, ser Ioannem filium quondam Dominici de Nassis et ser Simeonem de Pechiaris et cancellarium per nos eis datum, tunc ibi existentem. Die crastina, videlicet die iovis, hora circa vesperarum, huius nova attigerunt Iadram. Ergo immediate interposuimus curam parandae ultionis. Die dominico proxime sequenti, circa horam meridiei, pro nasciscenda ultione expedivimus unam galearum nostrarum minorum, scilicet optime ad hoc opus fulcitam, et multas barchas armatas et alias quamplures, pro transfretandis equitibus et*

*peditibus nostris ad ipsam insulam, quorum capitaneus generalis extitit ser Damianus de Nassis cum duobus consiliariis, videlicet ser Andrea de Grisogono et ser Crescio Raynerii, armator vero praedictae galeae extitit ser Georgius de Zadulinis. Die lunae proxime sequenti, expeditimus alteram nostram galeam, scilicet maiorum, cuius patronus seu armator extitit ser Blasius de Soppe, quo die etiam nonnullae aliae barchae illius profectae sunt praemissa occasione. Die mercurii immediate sequenti, hora quasi meridiei, ipsi Pagenses per gentes nostras in quodam rumore prope Pagum, ubi promunierant et in quo fugerant, omnes relicta terra Pagi conflicti sunt, quorum quidem arripientes fugam, ceteri omnes masculini sexus, exceptis minoribus aetate, aut interfecti aut captivati sunt, sed pro minori parte interfecti; inter quos captivos fuerunt duo rectores eorum, ser Dissicius et Cernuc, Rastigna vero tertius rector, aufugit Arbum cum uno filio et multis Pagensibus. Die veneris proxime 86 ipsorum inter laicos et clericos, ligatis manibus eodem funiculo, in galea maiori fuerunt ducti Iadram, et in logia dominis rectoribus Iadrae praesentati, ubi unus dicatorum sacerdotum ser Bermeae mitriatus fuit et in eadem mitria ductus fuit una cum praedictis aliis clericis ligatus ut supra, ad dominum archiepiscopum Iadrae pro eo, quia nitebatur eligi in episcopum Pagi. Laicorum vero tunc a medio fuerunt positi ad torturam. Die lunae sequenti, praedictus capitaneus cum consiliariis post horam tertiam in Pago unum praedictorum rectorum Pagi, scilicet Dissicium, in platea suspenderunt per gulam. Die martis sequenti 24. mensis martii, domini rectores Iadrae erectis furcis super iactum portus, tres praedictorum Pagensium, videlicet Ioannem Tutnich, fratrem Damiani Striani et Jacobum Marangonum suspenderunt per gulam et eodem die duobus ipsorum captivorum, ser Ballio filio Damiani Tutnich et filio Lucae Leonis de Iadra eruerunt oculos (Šišić, 1904, 18-19). Kao što vidimo bilješka vezana za kaznu Pažanima je prilično opširna osim što nam pokazuje o nesrazmjeru u odnosu na većinu drugih bilješki koje su relativno kratke, dokazuje nam koliko su Pavlović i Zadrani osjećali prezir prema Pažanima, koliko su se spremni svetiti i koliko je za njih i njihovu obitelj značio Pag, njegova sol i solane.*

Pavlović niti je u velikoj mjeri znao niti je planirao pisati o događajima koji su se dogodili mnogo stoljeća ranije, u Rimu i cijeloj Europi, kao što pronalazimo u djelima: *Ljetopis Popa Dukljanina, Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium, De gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificum*, već je njegovo djelo po sadržaju bliže djelu *Obsidio Iadrensis* jer prikazuje u većoj mjeri život Zadra tijekom perioda kada su autori živjeli i pisali. U ovom je osnovna razlika ovih djela. Kada se uoči ova razlika u sadržaju detaljnim čitanjem i

uspoređanjem uočava se razlika u poznavanju antičkih i srednjovjekovnih izvora te stila djela. Usto, uočava se razlika na morfološkoj i sintaktičkoj razini.

Što se tiče društvene upotrebe jezika kojeg Pavlović koristi ovdje je riječ o tadašnjem političkom diskursu s obzirom da je Pavlović obnašao raznorazne političke funkcije. Upravo diskurs je ovdje određen s dvije strane: jezične i konteksta o kojem se piše. Jezični diskurs je diskurs tipičnog srednjovjekovnog latinskog dnevnik-kronike koji je sličan drugim dnevnik-kronikama nastalim u ovom periodu. Bez sumnje i kontekst djela, odnosno događaji koji su se događali o kojima Pavlović piše s dozom izbirljivosti određuju diskurs spisa pa je i na taj način kontekstualno određen ovaj tekst. Diskursne oznake pronalazimo u velikoj mjeri, osobito ako se analizira semantički pogled vezan za koheziju, a to su veznici uz pomoć kojih je i nastao ovaj spis na način koji je nastao te zahvaljujući kojima su vezani dijelovi teksta što signalizira međuovisnost iskaza unutar teksta (Badurina, 2008, 96-98). Osim veznika pronalazimo i niz drugih riječi (neki od njih imaju značenje, a neki ne) koji se prožimaju kroz tekst, a koji čine diskurs takav kakav jest: *videlicet*, *scilicet*, *deinde*. Sadržajno značenje teksta odgovara referencijalnom značenju što se već dokazalo i pokazalo u povijesnoj analizi. Također, u spisu *Memoriale* je zastupljeno pragmatičko poimanje veznih jedinica (pragmatičkih oznaka) nakon čega se razvija pragmlingvistički koncept gdje je rečenica u tekstu povezana s prethodnom rečenicom i na taj način gradi sadržajno značenje (Badurina, 2008, 100-101). Diskurs ovog teksta je srednjovjekovni diskurs dnevnik-kronike koji najčešće počinje s danom i datumom kada se nešto dogodilo te opisivanjem događaja gdje i što se dogodilo. Na taj način Pavlović je gradio diskurs iz bilješke u bilješku iz godine u godinu koje se sastoje od širokog spektra veznika, priloga, različitih fraza i izraza, koji se ponavljaju kroz tekst, uz pomoć kojih Pavlović gradi odnose između teksta i konteksta (kontekstualizirani tekst) na temelju kojih je nastao ovakav diskurs. Pavlovićev spis se sastoji od pisanja novih misli, odnosno informacija i povezivanja tih misli, odnosno informacija i tako iz godine u godinu. U rukopisu ne pronalazimo citate i parafraziranje između aktera o kojima Pavlović piše već samo bilješke.

Pronalazimo ideje, motive, ideologiju Pavlovića, ali i mnogih Zadrana koji su kolektivno djelovali na osnovi čega je i napravljen ovakav diskurs, odnosno Pavlović je učinio i lingvističku i društveno-političku integraciju u ovaj tekst pri čemu je došlo do ispreplitanja tadašnjeg latinskog srednjovjekovnog jezika s tadašnjim političko-društvenim događajima i reformama

koje su dolazile i prolazile o čemu je Pavlović bilježio. Usto, prilikom analize diskursa treba paziti na uvjete pod kojima su Zadrani živjeli i Pavlović djelovao jer oni su itekako utjecali na ovakav diskurs te nam taj Pavlovićev semantički aspekt teksta puno toga i otkriva i skriva. Upravo iz toga razloga u ovakvom diskursu se nalazi odnos moći, odnos koji je tada bio zastupljen u Zadru, ali i odnos koji bi mogao biti izazvan da je Pavlović otvoreno pisao o osjetljivim temama. Pavlović nije pisao svoje mišljenje o svim tim osobama, događajima i pojavama, ali je na osnovi svog mišljenja bilježio na način na koji je bilježio.

#### 5.4. Kompozicija, fabula i siže

Spis *Memoriale* je sačinjen od sačuvanih bilješki koje je naš kroničar vrijedno i revno bilježio u periodu 1371. – 1408. godine. Za sve godine nisu nam sačuvane bilješke, odnosno Pavlović nije bilježio, pa tako sačuvana je za 1371. godinu, za period 1372. – 1377. nisu nam ostale bilješke, te ponovno imamo bilješku za 1378. godinu. Za 1379. godinu ponovno nije zastupljena bilješka te nakon ovih prekida od 1380. pa nadalje do 1408. kontinuirno bilježi. Pavlović nije imao određen šablon po kojem je pisao svoje bilješke niti uglađeni stil, već pošto je pisao za svoje privatne potrebe samo je pisao od ovisnosti od događaja koji su se zbivali i materijala kojeg je imao te na taj način je komponirao svoje djelo.

Djelo Pavla Pavlovića *Memoriale* smatra se dnevnik-kronika. Dnevnik je iz razloga što naš kroničar piše detalje iz svog privatnog života, odnosno počinje s informacijom da je rođen njegov sin: *Die 7. mensis aprilis natus fuit filius meus* (treba imati na umu da od sačuvanih bilješki počinje s ovom o rođenju sina), zatim nadalje bilježi još neke druge podatke iz svog privatnog života, kao što je njegova vjeridba: *Die martis 11. mensis aprilis ante prandium, desponsavi uxorem meam Grubulam* (Šišić, 1904, 9), o svom odlasku u Trogir kako bi otišao po svoju suprugu te njihovom povratku u Zadar kao i vjenčanju: *Die dominico 19. mensis novembris recessi a Iadra de sero, causa eundi Tragurium pro traducendo praedictam uxorem meam et die martis de sero 21. dicti mensis applicui Tragurium et cras die sequenti recessi a Tragurio ante prandium; quod est 23. praedicti mensis novembris, applicui Iadram cum ipsa uxore mea et celebravi nuptias in nomine Domini et suae Sanctae Matris* (Šišić, 1904, 9). Dalje piše i o procjeni stvari i odjeće njegove kćeri Mikiline koje su odnesene njezinom suprugu kao miraz. Također, piše i o ugovaranju braka između Josipa i Mikiline te o sklapanju braka između

istih: *Die iovis hora circa vesperarum 28. mensis martii, venit Iadram ser Matthaeus quondam ser Petri de Tragurio pro parte ser Ioseph, filii ser Colani de Tragurio et uxore mea Grubula, coepit primo meam, deinde statim filiae meae Michlinae manum, in nomine Spiritus Sancti, contrahendi illud matrimonio inter praedictos ser Ioseph et dominam Michlinam* (Šišić, 1904, 24-25). Dalje, govori o odlasku Mikiline iz Zadra u Trogir k njezinom suprugu Josipu kao i o dokumentu obaveza; nadalje piše da su u Šibenik stigli supruga, kćerka kao i cijela Pavlovićeva obitelj, odmah poslije piše da su ga posjetili Mikilina, njezin suprug i sluškinja u Šibenik te da su se vratili u Trogir: *Die mercurii 26. mensis novembris, existente me in Sibenico in offitio comitatus, ipsa filia mea Michlina una cum praedicto viro suo Joseph et cum una servitiola visitavit me Sibenicum veniens per mare, et die veneris 5. decembris reversa est Tragurium* (Šišić, 1904, 29). Pavlović piše i o dolasku njegove cijele obitelji u Zadar; zatim piše o odlasku Grubule u Trogir zbog Stipetove smrti: *Die lunae hora completorii, 3. mensis iulii, recessit Grubula et ivit Tragurium pro condolendo se de praedicta morte et ivit cum ipsa ser Petrus de Calzina, gener eius et die mercurii de meridie reversa est Iadram, quam associavit ser Ioseph, gener eius* (Šišić, 1904, 33). Sve su ovo elementi koji nam pokazuju i dokazuju da se radi o dnevniku. No, ovo je znatno manji dio Pavlovićeva djela. Veći dio predstavlja kroniku, odnosno mnogi drugi događaji koje naš kroničar bilježi, događaji koji su se zbivali iz dana u dan, iz mjeseca u mjesec i iz godine u godinu, kao što su: dolazak glasnika vezano za potvrđivanje mira (1381.), smrt kralja Ugarske Ludovika (1382.), dolazak novog bana Stjepana Lackovića (1383.), sukob između Zadrana i Ugri (1384.), o povratku nadbiskupa u Zadar (1385.), o sukobu između Trogirana (1386.), o smrti kraljice Elizabete u Novigradu (1387.), o znakovima na nebu (1388.), o odlasku bana Ladislava iz Zadra (1389.), o potresu u Zadru (1390.), o smrti kralja Tvrtka I Kotromanića (1391.), o ulasku odmetnutih Trogirana u Trogir (1392.), o načinu pomirbe Trogirana (1393.), o njegovom izboru za rektora (1394.), o oslobađanju iz zatvora zadarskog nadbiskupa (1395.), odlasku galije iz luke na istok (1396.), o svom odlasku u Nin u svojstvu glasnika k gospođi Ani (1397.), o svom ponovnom izboru za rektora kao i novom potresu (1398.), o mjerenju veličine lađe (1399.), o javnom proglasu vezano za Dubrovčane (1400.), o sječi Antonijeve glave na trgu (1401.), o odluci da galije uđu u luku Zadar (1402.), o smrti časne sestre Marize (1403.), o prijevremenom dolasku lastavica (1404.), o tome kako je ugledao neku malu životinjicu za koju točno nije mogao prepoznati o kojoj se radi (1405.), o ulasku u posjed Novalje (1406.), o posvećenju crkve sv. Krševana (1407.), o požaru u Šibeniku (1408.). Kao što

vidimo, raznorazni događaji koji se smijenjuju jedan za drugim, bez detaljnih objašnjenja govore nam da je riječ o kronici. Slobodnije rečeno možemo istaknuti da se radi o tzv. godišnjacima. Još jedna osobina kronike jeste što nema detaljnih opisivanja prilikom pisanja o događajima već naš kroničar šturo, škrto, kratko bilježi događaj za događajem te kao takav predstavlja povijesni izvor. Pavlović je paralelno kompilirao događaje u kojima je i sam sudjelovao i o kojima je čuo. Provjerom njegovih bilješki možemo zaključiti da je Pavlović prilično pouzdan kroničar koji je oprezno pisao svoje djelo jer je imao u podsvijesti da bilo tko u bilo kojem trenutku može doći do njegovih bilješki i radi njih odlučivati o njegovoj sudbini, pa čak i ubiti. Ipak se radi o srednjem vijeku.

Zbog žanra djela i zbog načina vođenja dnevnik-kronike, kojeg je vodio većinom kronološki, kod Pavlovića pronalazimo fabulu. Činjenica da je on većinom kronološki pisao događaje kako su se događali, tj. kako je vidio ili čuo, među kojima postoji uzročno-posljedična veza. S obzirom da djelo ima vrijednost koje ima i književno i umjetnički fabula se ne može odrediti po definiciji teorije književnosti, već se sastoji od nizanja godina, a unutar svake godine nalaze se bilješke. Treba imati na umu i konvencije književne vrste, odnosno drugačije je kada se piše neko djelo svjesno da se izda, kao npr. roman pa se pazi na svaki dio fabule romana ili komedija jer se zna da će se izvoditi na pozornici, onda se obično piše prema pravilima teorije književnosti.

U pojedinim dijelovima spisa pronalazimo i siže. Ali, opet i taj siže kojeg pronalazimo u spisu se ne može definirati po pravilima koje nalaže teorija književnosti. Siže u spisu je određen i determiniran na osnovi Pavlovića, odnosno vremena kada je on čuo neku vijest koja je povezana za neki događaj ili osobu. Kronološki po vremenskom slijedu određene vijesti ne idu, kao što je Pavlović pisao, ali idu prema njegovom saznanju.<sup>68</sup>

### *5.5. Izraz i sadržaj*

Činjenica da postoji jasna granica između izraza i sadržaja koja se može uočiti i kod Pavlovića, ali treba istaknuti da ono što je Zadranin smatrao da treba napisati to je i napisao, ono što mu odgovara da bude na papiru to se i nalazilo na papiru, ono što je smatrao da ga može

---

<sup>68</sup>Većina pojmova iz teorije književnosti je nastala nekoliko stoljeća poslije, znatno poslije nastajanja djela *Memoriale* te svi pojmovi i elementi koje propisuje teorija književnosti trebaju se primijeniti, pronaći i analizirati, ali imajući u vidu činjenicu da je ovo srednjovjekovno djelo te pronaći karakteristike istog.

diskreditovati o tome nije ni pisao. No, njegove bilješke koje su kratke imaju takav izraz da nas samo obavijeste o određenom događaju ili osobi, ali zanimljive su bilješke gdje detaljno piše o određenom događaju ili osobi, koje sadrže bitne informacije. Analizirajući sadržaj kod pojedinih bilješki, kao npr. zakletva na vjernost “svetoj ugarskoj kruni”, bez obzira što kod Pavlovića ne postoji ta velika umjetnička vrijednost, ipak stječemo sliku o načinu postizanja zakletve i postizanja vjernosti prema Ugrima, iznad srebrenog križa ili oltara. Zatim, zahvaljujući Pavloviću te analizirajući sadržaj bilješke saznajemo te stvaramo sliku pred svojim očima o načinu na koje je kralj Žigmund Luksemburški kanio kazniti vinovnike za smrt kraljice Elizabete, ali saznajemo i način na koji su se uspjeli obraniti, a uspjeli su se obraniti zahvaljujući mudrosti našeg kroničara. Nadalje, čitajući sadržaj saznajemo i o sukobima te ubojstvima koja su uslijedila nakon što pojedini nisu mogli biti izabrani da obnašaju i budu nositelji sudačke časti u Splitu. Bez dvojbe, treba razlikovati izraz i sadržaj ne samo u spisu, već općenito u književnosti. Nije zastupljen veliki broj bilješki s bogatim sadržajem, većinom je riječ o izrazima koji sa sobom nose određeni sadržaj, ali sadržaj koji ne otkriva mnogo, već većinom otkriva kad se nešto dogodilo, tko je sudjelovao, gdje se dogodilo, kamo je upućeno ili kamo su upućeni i slično. Veliki broj bilješki predstavljaju izraz s ovim sadržajem, dok one s bogatijim sadržajem su rijetke.

Što se tiče sadržaja Pavlovićevo djelo ne predstavlja imitaciju, već je po svome sadržaju, odnosno po sadržaju bilješki itekako originalno djelo, ali što se tiče forme u kojoj je pisan i forme bilješke koje se nalaze unutar djela, spis predstavlja imitaciju još jednog srednjovjekovnog dnevnik-kronike koji je za razliku od mnogih sačuvan. Bez sumnje, tijekom svoje karijere Pavlović je čitao te imao dodira s drugim srednjovjekovnim kronikama koje su pisane na sličan ili identičan način te je i sam na takav jedan način odlučio pisati svoj dnevnik-kroniku. Po formi djelo je imitacija, a po sadržaju predstavlja originalno djelo.

Što se tiče originalnosti što se tiče forme djela, djelo nije originalno već predstavlja jedno u nizu srednjovjekovnih djela, a što se tiče sadržaja, bez dvojbe, ovaj spis je itekako originalan te nam kroničar pruža informacije o povijesti Zadra pa čak i o odnosu s Pažanima koje nigdje drugo ne možemo preuzeti. Po formi ovo djelo nije ni steklo ni izgubilo svoju originalnost u srednjem vijeku jer je pisano po uzusu koji je nastao u antici po antičkim memorialima uz određeno “kalemljenje” u srednjem vijeku. Također, što se tiče jezika, morfologije i sintakse djelo ni u

tome nema svoju originalnost koju ima Tomina *Historia Salonitana*, već je prihvatio utjecaj talijanskog jezika, kao i raznorazne modifikacije srednjovjekovnog latiniteta.

### *5.6. Funkcija i uloga likova u spisu Memoriale te grupiranje likova*

Onu funkciju koju su osobe koje se spominju imali u realnom životu Zadra imaju i u spisu *Memoriale* samo što je Pavlović pronicljivo često prenosio dio njihove uloge. Naprimjer zabilježene su samo neke aktivnosti kraljice Elizabete i njezinih kćerki Marije i Jadvige u Zadru te su one predstavljene kao kraljica i njezine kćeri (kao i u realnom životu), ali od svih aktivnosti i boravka u Zadru Pavlović je prenio na papir sljedeće: krunisanje kraljice Marije nakon smrti kralja Ludovika, dolazak kraljice Elizabete s kćerima Marijom, Jadvigom i drugom pratnjom u Zadar, kraljičino predavanje ključa od srebrene škrinje, informaciju o Elizabetinoj smrti u zarobljeništvu u Novigradu, zatim da je njezino tijelo bilo preneseno u samostan sv. Krševana, da se kraljica Marija oslobodila iz zarobljeništa te da se susrela sa svojim suprugom, da je tijelo putem brigantina preko mora prenijeto u Obrovac. Također, još jedan primjer možemo izdvojiti vezano za Ivana Paližnu te on funkciju koju je imao u realnom životu ima i u spisu, ali Pavlović navodi samo pojedine bilješke. Tako bilježi bunu Ivana Paližne, zatim da je sebe proglasio za vranskog priora i zapalio domove Zadrane, kao i njegovu smrt. Naš sam kroničar one funkcije koje je obavljao u životu bilježi u ovom spisu, kao što su: rektor Zadra, knez Trogira, Šibenika, Paga, odvjetnik kralja Ladislava te zakupnik kraljevske tridesetine i Solana u Hrvatskoj i Dalmaciji. Ono što je obavljao to je i zabilježio u svom spisu *Memoriale*.

U Pavlovićevom spisu osnovnu podjelu likova možemo izvršiti na dvije skupine: na likove iz Pavlovićeva privatnog života i likove iz društveno-političkog života Zadra. Kao likovi iz pripovijedačevog privatnog života su: supruga Grubela, kćerka Mikilina, Pavlovićev zet Josip, Pavlovićev rođak Andrija Cega, Grubelin brat Stipe Cega.

Pavao Pavlović spominje veliki broj ostalih osoba koji su povezani poput paukove mreže te poput pauka razvijaju tu paukovu mrežu. Likovi iz političko-društvenog života Zadra su oni koji su se prvobitno borili za “svetu ugarsku krunu”, a poslije mnogi od njih su prešli na stranu kralja Ladislava Napuljskog. Neki od likova koji su vezani za političko-društveni život Zadra, a koje Pavlović spominje su: kralj Ugarske Ludovik, kraljice Elizabeta i njezine kćeri Marija i Jadviga, hrvatski knez Butko Kurjaković, Ottonellus de Discalciis, Damjan Našić, Ludovik

Jurjević, Saladin Saladinović, Krešo Našić, Koša Benja, Stjepan od Lendave, Toma od sv. Jurja, Ivan Petrizo, Damjan Benja, Frančesko Zadulin, Ladislav od Lučenca, knez Anž (Ivan V. Frankopan), Jakov Raduč, Ivan Jurjević, Ivan Viktor, Benedikt Galo, Marin Matafari, Juraj Našić, Damjan Ciprijani, Andrej Grisogoni, Petar Matafari, Blažo Sope, Grgur Zadulin, Marin Ginano, Ivan Čubretić, Tomas Petričević, Pavao Mihajlović, Ivan Sope, Pavao Jurjević, Filip Jurjević, Rafael Sorba, Marko Fanfonja, Šimun Detrik, senjski biskup Leonard, Krescencije Varikaša, Benedikt Galo, Tibald Našić, Ilija Grubonja, Marko Fanfonja, Grgur Rosa, Gabriel Nosdronja, kninski kaštelan Adam, Šimun Kucila, Šimun Detriko, Ivan Fumato, Marin Ginano, Mavro Grizogeno, Pavao Našić, Zoilo Našić, Grgur Zadulin, Ivan Naplavić, Grgur Draganić, Stjepan Draganić, Marko de Pomo, Daniel Marinov, Nikola Distov, Nikola IV Frankopan, Andrija Mazojev, Nikola Maričić, Jaša Petrarkin, Stjepan Petra Cegina, Ivan Mišić, Grgur Draganić, Stjepan Cicini, Lucijan Jurjević, Gaspinije Damjan, Nikola Teodosijev, Alojzije Aldemarisko, Šime Fanfonja, Krešo Grubonja, Gabriel Nosdronja, Toma Petričević, Hrvoje Vukčić, Pavao i Lucijan Jurjević, Juraj Zadulin, Šime Busiolo, Antun i Rastko Damjanov, Benko Galo, Ivan Mihin Našić, Nikola Grgurov, Antonije i Franjo de Contarenis, Alojzije Matafari, Nikola Benja, Damjan i Stjepan Domine, Nikola Zaro, Franjo Jurjević, časna sestra Koliza, Belota Damijanić, Jakob Fero, Nikola Gnaro, Krešul Zivaleli, Krešul Kršavić, Karlucije de Turi, Stjepan Lacković, Ivan Paližna, kralj Karlo Drački, trgovac tkaninom Zanin, njegov rođak Dankarlo, Petar Frankalaka, Miskolo Milešić, Tvrtko I Kotromanić, ban Ivan Horvat, cetinski knez i bosanski vojvoda Hrvoje.

Ovaj omjer likova iz privatnog i javnog života najbolje oslikava koliko ovaj spis predstavlja dnevnik, a koliko kroniku, odnosno koliko je Pavloviću bilo značajnije da bilježi događaje iz javnog života koji su vezani za Zadar i tek poneki da zabilježi iz privatnog života.

Kod Pavlovića ne pronalazimo zastupljenu konverzaciju između likova u spisu niti je Pavlović sprovodio ideju dijaloga, polifonije ili heteroglosija u svom spisu, ali pronalazimo jednu svijest i jedan glas i to je "autorov glas" te njegov glas predstavlja sredstvo i cilj i taj jedan glas usmjerava čitav tijek radnje. Glas koji određuje tijek nastajanja i razvoja bilješki. Iako susrećemo veliki spektar likova i mrežu raznoraznih događaja, ne susrećemo njihov dijalog, kao i polifoniju i heteroglosije. Svi ovi pojmovi su međusobno povezani te kada nema dijaloga često nema ni ostala dva, polifonije i heteroglosije. Nema heteroglosija, ali ima monoglosije.

### 5.7. Od teksta do konteksta – postavljanje granica i drugi elementi književne analize

Pavlović je događaje bilježio kronološki, onim redom kako su se događali, odnosno kako je on saznao za iste. Nije čekao određeni trenutak u svom životu, tj. zreliju dob svog života pa napisao dnevnik-kroniku. Dakako, nakon što je obnašao određene funkcije i nakon što je izbivao iz Zadra, tijekom kojeg perioda je znatno manje ili nikako nije pisao, poslije je pisao i o tim zbivanjima, ali znatno manje bilješki za tu godinu. Kao potvrda ove tvrdnje je godina 1386., odnosno bilješke iz te godine kada bilježi šest bilješki od kojih su tri vezane za Trogir, odnosno njegov izbor za kneza Trogira, sukob Trogirana na trgu te njegovo protjerivanje iz Trogira, ostale tri su odlazak nadbiskupa u Trogir, kao i njegov povratak u Zadar, dolazak bana Tome od sv. Jurja u Zadar te posljednju bilješku za ovu godinu napisao je o Petru Pikontiju. Za bilješke pisao je datume, pa čak i za one koje nisu tako značajne, odnosno za koje ne bi zapamtio datum, kao što je dolazak i odlazak raznoraznih ljudi, požari koji su zahvatile određene domove, pojave na nebu koje je vidio, kao i mnoge druge, dovoljne su nam da sa sigurnošću tvrdimo da je bilješke o događajima pisao postupno onako kako su se i dogodili. Još jedan argument ovoj tvrdnji je posljednji dio kronike kada završava kako je izabran za kneza Paga i kako odlazi na Pag. Prije toga više piše o sporednim događajima i pojavama upravo zato što je sudbina neizvjesna, što nije znao tko će doći za vladara i tko će biti sljedeći od “starijih” da ide pred “novog” vladara što nam potvrđuje da nije sve smislio pa napisao djelo, već ipak postupno pisao.

Činjenica da je veći dio bilješki pisao u prošlom vremenu ne može biti pokazatelj da je djelo napisao *ex abrupto*, već svoje bilješke nije pisao istog trenutka, ali ih je napisao neposredno poslije događanja ili neposredno poslije nakon što je saznao za iste pa je iz toga razloga odlučio većinu bilješki pisati u prošlom vremenu. Iako je pisao postupno i neposredno poslije, opet one koje je pisao ipak nisu u prezentu. Isti stil pisanja, iste karakteristike srednjovjekovnog latiniteta u dnevnik-kronici, upotreba istih vremena, bilježenje o svojim funkcijama i događajima iz svog privatnog života, pisanje za događaje koji su vezani za njegov život u prvom licu, a za druge pisanje u trećem licu, nam govori da je ovu dnevnik-kroniku pisala jedna osoba Pavao Pavlović te da ovo djelo nije produkt više ruku.

Cjelokupan Pavlovićev tekst ujedno predstavlja i kontekst o kojem piše, od početka do kraja. Samo treba imati na umu da prvi dio teksta, odnosno početak je izgubljen, a vezano za zadnji dio, odnosno kraj naš kroničar je svjesno prestao s pisanjem, odnosno stao je s dolaskom

Mletačke Republike. Tako da granica teksta u odnosu na kontekst o kojem piše su početak i kraj teksta. Kontekst spisa možemo prepoznati na osnovi jezika kojim je Pavlović pisao te na osnovi izvanjezične situacije koja se događala oko Pavlovića (Hoey, 1991, 269). U nekim književnim djelima je teško, a u nekim i nemoguće postaviti granicu koja razgraničava tekst i kontekst, no kod Pavlovića je tu granicu prilično lako postaviti i odgovor je u tri riječi: početak i kraj teksta.

Struktura određenog književnog djela nastaje pod utjecajem različitih faktora koji ovise i od autora i od djela i od vremena u kojem djelo nastaje. Struktura djela kod Pavlovića nije nastala “sama od sebe”, već je nastala pod utjecajem onog što je Pavlović vidio ili čuo i što je smatrao da treba biti napisano. U ovom slučaju upravo izvantekstovni odnosi su ti koji su kreirali djelo, odnosno na osnovi kronologije onog što se događalo je Pavlović i bilježio. U određenim djelima, mašta autora je ta koja kreira tijek djela, u nekim drugim su određeni dokumenti ili neki predmet ili pojava iz neke umjetnosti su ti koji čine podlogu na kojoj nastaje djelo, ali kod našeg kroničara naglasak je na izvantekstualnosti. Od vremena nečijeg dolaska i odlaska ili od donošenja raznoraznih odluka ovisi vrijeme kada će biti napisana bilješka, ukoliko je Pavlović čuo za nečiju smrt od te vijesti (koja ponovno predstavlja izvantekstualnost) ovisi “kostur” njegova spisa te još od niz drugih događaja koji čine ovo djelo. Naš kroničar je direktni sudionik većine događaja koji predstavljaju izvantekstualnost djela gdje je obavljao različite funkcije zahvaljujući kojima je bio obaviješten o svim ovim događajima. Na pitanje “Koliko je izvantekstualnost imala utjecaja na Pavlovićev spis?” neupitno možemo napisati da je imala veliki utjecaj. Kao što je Pavlović svjesno bio predstavnik svog grada predstavljajući ga na raznim funkcijama i boreći se za interes Zadra za koji je smatrao da je najbolji, ekvivalent možemo napraviti i u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti gdje je Zadranin nesvjesno predstavnik toga književnog perioda u kojem je živio i djelovao te kao i mnogi Zadranici imao svoju ideologiju koju je i slijedio. Da bi se kvalitetno povezo književnik s izvantekstualnim kontekstom potrebno je znati i njegovu biografiju, koju mi većinom znamo iz spisa. Stoga Pavlović je pod okriljem Ugarske, a poslije uz potporu kralja Ladislava Napuljskog obnašao te već spomenute funkcije stoga je i vodio dnevnik-kroniku na način kako je vodio. Naposljetku dolazi i Mletačka Republika te Pavlović protiv koje je cijelo vrijeme bio prije odustaje od bilježenja izvantekstualnog konteksta. Analizirajući Pavlovićev spis, većim dijelom se analizira i tadašnja ideologija Zadrana. Upravo zato što je Pavlović bio izvrsno informiran daje prilično

zanimljivu dozu njegovom djelu te za njegov tekst slobodno možemo reći da je situativan te svjedoči raznoraznim osobama, događajima i pojavama.

Protagonista ovog djela je naš kroničar Pavao Pavlović. Spominjao je sebe na način: *ita quod primus rector qui incoepit servare dictam clavem, mandato dominarum reginarum praedictarum, ego fui* (Šišić, 1904, 7); *Die 26. mensis novembris ante prandium, populus Tragurii expulit me manu armata ab officio dicti comitatus* (Šišić, 1904, 10); *cum domino Iacobo praedicto (et me), ser Ioannes de Victor* (Šišić, 1904, 14); *Oratores autem istius pacis fuerunt: dominus Iacobus de Raduchis, ser Damianus de Ciprianis, ser Crescius de Nassis, ser Andreas de Grosogonis et ego Paulus de Paulo* (Šišić, 1904, 14-15); *dominos: Gregorium de Nassis, Andream de Grisogonis et Georgium de Rosa tunc rectores, cum sex nobilibus ad haec fienda deputatis, videlicet dominis Iacobo de Raduchis, Cressole de Nassis, Simeone de Cuzilla, Marino Ginano, Cosa de Begna et me Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 18); *Die martis penultimo mensis madii secesserunt a Iadra euntes Nonam, causa ibi faciendi synodum, et cras die mercurii dominus Paulus de Georgiis, ser Marinus de Ginanis et ego Paulus* (Šišić, 1904, 21); *et haec indulgentia incepit existentibus rectoribus Iadrae dominis Marco de Fanfognis, Simeone de Detrico et me Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 22); *Eodem die 25. mensis iunii, existente rectore me Paulo cum Ioanne de Soppe et Mauro de Grisogonis* (Šišić, 1904, 28); *quo capto praeceptum fuit domini Iacobo de Raduchis, ser Andrae de Grisogonis, ser Georgio de Zadulinis, ser Simoni Detrico, ser Thomasio de Petrizio et mihi Paulo* (Šišić, 1904, 34). Pavao Pavlović u svojoj dnevnik-kronici spominje sebe na način: *ego Paulus de Paulo* (Šišić, 1904, 15); *me Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 20); *me Paulo* (Šišić, 1904, 28); *mihi Paulo* (Šišić, 1904, 34); *ego Paulus* (Šišić, 1904, 21). Prilikom pisanja svog imena, nekad i bez imena, Pavao Pavlović piše ili *ego* ili *me* ili *mihi*. Razlog zašto piše ove zamjenice nije (kao što na prvi pogled djeluje) da naglasi da se radi o njemu ili da sebi daje na važnosti, ne, nego da se u biti zna da je riječ o njemu, o kroničaru, ukoliko se iz konteksta ne može zaključiti. *Paulus de Paulo* nam skoro ne otkriva ništa i izuzetno je teško iz ove fraze otkriti detaljne informacije i zato prilikom analiziranja i istraživanja njegove genealogije *Paulus de Paulo* nam ne otkriva mnogo.

Prilikom književne interpretacije djela važno je postaviti pitanje: “Koja je autorova intencija prije početka pisanja djela?” te “Što predstavlja normativnu tezu?”. Svatko iz različitih razloga što privatnih što javnih počinje pisati određeno djelo. Uz intenciju vezujemo i drugi

važan segment, a to je cilj pisanja djela. “Koji cilj želi postignuti autor djela?” Što se tiče našeg kroničara on, s obzirom da je obnašao različite dužnosti i da je poznao prilike ne samo u Zadru već i u Europi, koliko je to u srednjem vijeku bilo moguće, odlučio se da napiše jednu kroniku o navedenim događajima, kroniku koja će obilježiti jedno razdoblje, jednu epizodu iz povijesti Zadra zahvaljujući kojoj ćemo mi poslije lakše proučavati povijest Zadra u tome periodu. Prilikom pisanja početka kronike njegov cilj nije bio da se kao književnik proslavi ili da istu objavi, ne, nego njegov cilj je bio da za sebe piše događaje, odnosno da “svjedoči” o onome gdje je bio direktni sudionik. Nadalje, događali su mu se u životu usponi i padovi i u privatnom životu te one najvažnije za svakog je bilježio u svoje djelo. Stoga, Pavlović je imao u podsvijesti da ovaj njegov dnevnik-kronika može doći u bilo čije ruke u bilo koje vrijeme te je iz toga razloga pisao na način na koji je pisao te očito dolazi do determinacije. U ovom djelu autor je determinirao značenje rečenica, ali treba istaknuti da u pojedinim dijelovima spisa determinacija je došla zbog određenih jezičnih konvencija i autorovog nepoznavanja pravila gramatike latinskog jezika. Napominjem da intencije u Pavlovićevim mislima nisu iste kao ono što je napisao. Često se događa da persona nekad jedno misli, a drugo piše. Bez obzira što je sam Pavlović autor spisa, ipak treba razlikovati te dvije intencije. Također, za Pavlovićev tekst se ne može napisati ni da je zagonentan bez obzira na njegovu intenciju pisanja jer Pavlović je prilikom pisanja svake bilješke dobro promislio o onome što će napisati i pazio je na kraj. Još jedan dokaz da je Pavlović svoje djelo pisao isključivo za sebe jest i stil pisanja kao morfološke i sintaktičke karakteristike njegova djela uz konvencionalan način pisanja. Jasno se vidi da nema ni književne elegancije ni dotjerivanja ni “estetike” djela. Usto, do ovakvog zaključka se došlo ne samo na osnovi interpretacije Pavlovića spisa već i na osnovi povijesno i društveno-političke interpretacije toga vremena. U njegovom djelu nema šifriranja određenih dijelova teksta, kao što je to slučaj u nekim djelima, osobito djelima epistolarne književnosti te onako kao što je pisao takvo i značenje tekst ima te je s toga stajališta lako razumjeti tekst, kao i do dolaženja do različitih implikacija te kako su stoljeća prolazila značenje teksta je isto, ali je različito razumijevanje. Nema potrebe dešifrirati cijeli tekst ili određene dijelove teksta. U većem dijelu teksta može se poistovijetiti autorovo i izričajno značenje jer jednostavno one dijelove koje Pavlović nije želio ili nije smio napisati nije ni pisao. U ovom srednjovjekovnom djelu značenje autora je jednako značenju teksta. Do ove konstatacije se dolazi prilikom rekonstruiranja autorova značenja. Prilikom interpretacije Pavlovića djela jasno se dolazi do autorove intencije

tako da hipotetička intencija nije potrebna. Detaljni podaci o Pavlovićevom životu nisu nam ostali sačuvani tako da prilikom književne interpretacije spisa nije moglo doći do značajnih izvantekstualnih izvora informacija. Ono što je poznato u teoriji književnosti o Pavloviću služi nam više kao potvrda bilješki iz spisa nego kao nešto potpuno novo što je ostalo sačuvano. Prilikom analize Pavlovićeve intencije dakako da se poštivala književna autonomija koju on kao autor i njegovo djelo imaju, ali na osnovi niza činjenica i dokaza može se pouzdano posegnuti do Pavlovićeve intencije što nas je jasno dovelo do razumijevanja i teksta i Pavlovića.

Zahvaljujući vremenu i prostoru dolazi do nastajanja i razvijanja događaja. Bez sumnje u cjelokupnom dijelu djela je prisutna vremensko-prostorna povezanost teksta zahvaljujući kronotopu, odnosno zahvaljujući kojoj i šest stoljeća poslije dolazi do povezivanja autora s čitateljem. Kada neka osoba nešto piše, što o sebi, što o drugim, teško je da može biti potpuno objektivna, no Pavlović svoje bilješke piše prilično objektivno, ali treba imati na umu i na fizičko, mentalno i emocionalno shvaćanje čitatelja, kao i na njegovu percepciju djela. Činjenica da su povijest, kultura i političko-društveni život ujedinjeni u ovo djelo, odnosno u događaje koji se odvijaju i likovi koji se pojavljuju jesu produkt toga vremena i prostora koje je Pavlović sintetizirao na svoj način uz odlike srednjovjekovnog latiniteta. Spis nije imaginaran niti su imaginarni likovi i događaji. Ali, ovo djelo nije posve ogledalo tadašnjeg života Zadra jer je u tom kronotopu Pavlović neke značajne događaje i osobe svjesno izostavio. Prilikom stvaranja kronotopa kod Pavlovića nema emocija kada piše o nečijem odlasku on piše samo da je otišao ne piše da žali za njim, da je sretan zbog odlaska, njegove zasluge što bi dovelo do stvaranja emocija i drugo. Jednostavno nas informira da je otišao tako da čitatelj ne može potpuno doživjeti taj odlazak, kao i razloge odlaska. Slično je i sa nečijim dolaskom, najčešće piše da je netko došao bez razloga i detalja te se samo na tu rečenicu svodi njegov kronotop puta i kronotop susreta. Isto je i s većinom drugih kronotopa, kao što je: kronotop grada, kronotop trga, kronotop kuće, kronotop utvrde i niz drugih. Svodi se na spominjanje pojma i razlog spominjanja. Kako dolazi do "susreta" prošlosti i sadašnjosti u ovom djelu možemo izdvojiti nekoliko konkretnih kronotopa: kronotop grada Zadra, kronotop okružnih gradova, kronotop mira, kronotop dolaska, kronotop odlaska, kronotop sukoba.

S obzirom da je Pavlović isključivo bilježio događaje iz vremena tijekom kojeg je živio, dakako da je kronotop kao vremensko-prostorna poveznica spisa itekako zastupljena te je na taj

način vrijeme koje je prolazilo, prolazilo je na teritoriji gdje su se događaji i događali, a sve to zajedno Pavlović je bilježio. Tako Pavlović počinje svoju bilješku najčešće s datumom nekada i vremenskom odrednicom kada se nešto dogodilo te nastavlja o događaju kao i na teritoriju na kojem se dogodilo ili će se dogoditi. Neki od primjera su sljedeći: *Die 17. martii applicuit Iadram frater Stephanus de Faventia, ordinis praedicatorum, legatus pontificis Urbani, ad praedicandum crucem (contra) antipapam Clementem, et eodem die coepit (praedicare) in ecclesia Sanctae Anastasiae ante prandium, (et post) prandium in ecclesia apud praedicores* (Šišić, 1904, 3). U navedenoj bilješci nalazimo na početku zapisan datum, odnosno *17. martii* nakon toga slijedi mjesto radnje, odnosno *Iadram* te poslije je zabilježen događaj, odnosno dolazak legata pape Urbana, kao i njegova aktivnost u Zadru. Na ovoj bilješci se izvrsno vidi koncept kronotopa u Pavlovićevom spisu. Jasno se vidi da su prostor i vrijeme kao koordinate povezani, ali oni kao takvi ovise od stvarnosti, oni su u ambivalentnom odnosu gdje se u središtu nalaze raznorazni ljudi. Ovakav koncept kronotopa je velikim dijelom odredio i književni žanr ovog djela jer predstavlja nit između osoba, vremena, prostora i autora djela koji je oblikovan u književno djelo te se zahvaljujući kronotopu ono što je zapisano može i zamisliti te naposljetku i interpretirati književno djelo. Pavlović je svjesno i radi načina na koji je bilježio, korelirao vrijeme, prostor te događaje i osobe u svom djelu veći dio na linearan način te pred kraj zbog neizvjesnosti budućih događaja i dolaska novih vladara dolazi do permutacije načina bilježenja, odnosno uočavamo i retardaciju. Zadrani je otvorio prostor za svoje bilješke, bilježio ono što je smatrao da treba bilježiti i nakon što je uvidio da će doći Mletačka Republika kao nova gospodarica na Jadranu zatvorio je prostor svog bilježenja.

Pavlovićevo djelo u velikoj mjeri sadrži deikse koje predstavljaju sponu između onog što se događa - konteksta i autora teksta Zadrana (Badurina, 2008, 71). Zahvaljujući deiksima upućuje se na osobu, predmet, događaj o kojima se piše te kod Pavlovića pronalazimo: društvenu, vremensku, prostornu, deiksu govornog tijeka. Prepoznatljiva deiksa je zamjenica *ego* koju Pavlović piše kada spominje sebe, ali koju piše ne da bi naglasio da je riječ o njemu (jedna od funkcija zamjenice *ego* je i to), ne, nego ta zamjenica predstavlja deiksu kojom Pavlović skreće pažnju da je riječ o njemu: *Oratores autem istius pacis fuerunt: dominus Iacobus de Raduchis, ser Damianus de Ciprianis, ser Crescius de Nassis, ser Andreas de Grisogonis et ego Paulus de Paulo, et iuravimus omnes dictam pacem super unam crucem argenteam, in qua erant certae reliquiae sanctorum* (Šišić, 1904, 14-15).

Također, pronalazimo i društvenu deiksu: *Die 19. praedicti mensis, Iadrenses defenderunt bladum, carnes et ceteras alis res, quas antedicti Ungari depraedati erant in villis Iadrensiarum; et hoc fuit in campo archiepiscopatus prope arcum* (Šišić, 1904, 7). Nailazimo i na vremensku deiksu: *Eodem die, hoc est 16. mensis ianuarii, applicuit novum, quod domina regina senior obiit in castro Novigradi in captivitate* (Šišić, 1904, 10). Uz vremensku, postoji i prostorna deiksa: *...restituimus, dedimus et consignavimus thesauros et res pagensium ecclesiarum, quae erant in manibus domini archiepiscopi praedicti, et hoc in praesentia comitis Ioannis Cubretich, tunc praesidentis in Pago; et hoc fuit in sacristia ecclesiae Sanctae Anastasiae de Iadra quos thesauros et res idem vicebanus eodem die in duobus capsis clausis affixis et sigillatis tribus sigillis...* (Šišić, 1904, 20).

Uz sve navedene, nailazimo na deiksu govornog tijeka: *...in qua ivit dominus admiratus regius ser Philippus de Georgiis, dominus Raphael de Sorba pro abasciatore nostro ad dictum dominum regem et ser Ioannes pro patrono dictae galeae cum commissione per nos supradictos sex eis data* (Šišić, 1904, 21); *quae galea fuit soluta pro tribus mensibus* (Šišić, 1904, 21).

Semantički odnos rečenica u tekstu može biti *lanac* i *paralelno*. Kod Pavlovića je u najvećem dijelu zastupljen paralelni odnos rečenica, odnosno bilješki. Da je zastupljen paralelni način rečenica može se vidjeti čitanjem bilješki za 1371., 1378. i 1380. godinu gdje piše: *Die 7. mensis aprilis natus fuit filius meus* (Šišić, 1904, 3); *Die 7. mensis decembris, iam intrante crepusculo noctis, deruinavit pars quirinalis domus habitationis Ioannis de Gallo* (Šišić, 1904, 3); *Die 17. martii applicuit Iadram frater Stephanus de Faventia, ordinis praedicatorum, legatus pontificis Urbani, ad praedicandum crucem (contra) antipapam Clementem, et eodem die coepit (praedicare) in ecclesia Sanctae Anastasiae ante prandium, (et post) prandium in ecclesia apud praedicatores. Die 19. mensis decembris venit Iadram novus banus, videlicet dominus Henricus, et inde die 25. dicti mensis recessit dominus Nicolaus de Zeech. Die (29. mensis decembris) obiit serenissima princeps domina Elizabeth, consors Caroli inclyti regis Ungariae* (Šišić, 1904, 3-4). Čitajući bilješke za ove godine jasno se vidi da je svaka naredna rečenica različita u odnosu na prethodnu, postoji jednakost među njima, ali po značenju iako slijedi jedna za drugom, jedna s drugom nije povezana.

Samo u pojedinim dijelovima spisa je zastupljen lančani odnos među rečenicama kada se naredna rečenica direktno nadovezuje za prethodnu, odnosno otkriva nam sljedeću informaciju

koja je povezana s predhodnom rečenicom. Takav odnos rečenica je kada govori o nečijem dolasku i odlasku, kao u 1385. godine: *Die 18. mensis augusti idem dominus archiepiscopus ivit Pagum. Die martis 21. mensis (augusti) post vespervas, idem dominus archiepiscopus reversus est Iadram* (Šišić, 1904, 9) ili za 1389. godinu gdje piše: *Die sabbati 28. mensis augusti applicuit Iadram dominus episcopus segniensis, vicarius generalis domini nostri regis Ungariae in Dalmatia, ac etiam vicarius comitis nostri, scilicet domini comitis palatine regni Ungariae. Idem dominus episcopus recessit die 25. augusti de sero, anno proximo sequenti* (Šišić, 1904, 13). Ne samo da je većina rečenica u paralelnom odnosu, već je i većina bilješki u paralelnom odnosu, a manji dio u lančanom.

Dakako da koheziju teksta čini sam autor na onaj način na koji smatra da je najbolje povezati rečenice unutar teksta koji stvara. Prema Haliday i Hasan postoji pet vrsta kohezije: referencija, supstitucija, elipsa, konjunktivna kohezija te leksička kohezija (Haliday i Hasan, 1976, 4). Nadalje, De Beaugrande i Dressler tipove kohezije navode: rekurenciju, parcijalnu rekurenciju, paralelizam, parafrazu, zamjenjivački element, elipsu (De Beaugrande i Dressler, 2010, 62-100).

Većinu ovih vrsta kohezije nalazimo kod Pavlovića ili potpuno ili dijelom. Prvu ćemo izdvojiti supstituciju, kada je jedan element zamijenjen drugim bez mijenjanja značenja koju pronalazimo i kod Pavlovića. Pronalazimo ju u sljedećim primjerima: *Die 11. mensis septembris in aurora **obiit** serenissimus princeps Lodovicus rex Ungariae et **hoc** in Ternovia* (Šišić, 1904, 5). Pronalazimo ju i u ovom primjeru: *Die 2. mensis februarii, dominus Nicolaus praepositus Sancti Petri de Posega et dominus Detricus Bubech, transmissi pro parte serenissimarum reginarum senioris et iunioris Ungariae, videlicet dominae Elizabeth et Mariae, **in consilio generali, in quo fuerunt consilarii septuaginta quinque, receperunt a singulis nostrum in dicto consilio existentium, iuramentum homagii et fidelitatis antedictis dominis reginis, super sancta quattuor evangelia tacto missale*** (Šišić, 1904, 6).

Kroz cijeli spis pronalazimo i konjunktivnu koheziju gdje je cjelokupan tekst povezan s veznicima. Neki od veznika zahvaljujući kojima je zastupljena konjunktivna kohezija su: *et, ut, quomodo, quod, postquam, dum, quia, si, nisi, licet, qui, quae, quo, ubi, quantum, ille, illae, illud, sic*. Primjer konjunktivne kohezije najbolje se može vidjeti na sljedećoj bilješci: *Die 16. mensis novembris dominus Vladislavus, castellanus et vicarius Iadrae, praesentavit nobis pro*

*parte dominarum reginarum antedictarum clavem arcae praedicti Sancti Simeonis, ut per regimen servaretur, et data fuit mihi Paulo de Paulo, tunc rectori, praedicta clavis, ita quod primus rector qui incoepit servare dictam clavem, mandato dominarum reginarum praedictarum, ego fui* (Šišić, 1904, 7).

Također, pronalazimo i elipsu. Ona se često pojavljuje kada se jednom navede subjekt i poslije se izostavi niti imenom niti zamjenicom se ne navodi. Primjer je sljedeća bilješka: *Die martis 8. mensis martii, Petrus vir Milize servitialis meae, de sera, per quosdam Vlacorum, dum solus pergeret ad molendina, mortaliter super caput vulneratus et multis vulneribus per totam personam peremptus fuit et die veneris eiusdem mensis 25. sepultus fuit apud ecclesiam Sanctae Mariae presbyterorum* (Šišić, 1904, 41). Prvo je naveo subjekt *Petrus vir Milize*, nakon toga ga oslovio sa zamjenicom *solus*, a poslije piše predikate *vulneratus; peremptus fuit* i *sepultus fuit* izostavljajući subjekt. Također, i u sljedećoj bilješci kod dva predikata *sepulturae* i *tradita fuit* gdje su dva različita subjekta ne pronalazimo ih u tekstu već su skrivena: *Die lunae 7. mensis aprilis, religiosa domina Francischina de Zivalellis, abbatissa monialium Sancti Nicolai monialium de Iadra, obiit et cras die sequenti sepulturae tradita fuit* (Šišić, 1904, 38).

Nadalje, od nabrojanih izdvojiti ćemo i referenciju i to osobnu: *Die 16. mensis novembris dominus Vladislavus, castellanus et vicarius Iadrae, praesentavit nobis pro parte dominarum reginarum antedictarum clavem arcae praedicti Sancti Simeonis, ut per regimen servaretur, et data fuit mihi Pauli de Paulo, tunc rectori, praedicta clavis, ita quod primus rector qui incoepit servare dictam clavem, mandato dominarum reginarum praedictarum, ego fui* (Šišić, 1904, 7) gdje Pavlović bilježi za sebe da je bio prva osoba koja je čuvala ključ kraljice Elizabete. Zatim, pronalazimo i pokaznu referenciju: *Die (29. mensis decembris) obiit serenissima princeps domina Elizabeth, consors Caroli inclyti regis Ungariae* (Šišić, 1904, 4) gdje se pokazna referencija odnosi na Elizabetu Pjast i kao vladaricu i kao suprugu kralja Karla Roberta Anžuske. Uz navedene, pronalazimo i komparativnu referenciju: *Die iovis 23. mensis februarii de nocte ante primum somnum, fuit in Iadra grando maxima, ita quod fuerunt grana magnitudinis unius magnae avelanae et quasi unius parvae nucis* (Šišić, 1904, 33) kada uspoređuje grad (led) s velikim lješnjakom i malim orahom.

Pavlovićev spis obiluje i rekurencijom što nam pokazuje i sljedeći primjer: *Die 8. mensis iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninus draperius, Dancarolus cognatus eius*

et **Petrus** Franchalanca una cum Miscolo Milesich. Die 11. dicti mensis praedicti **Zaninus**, **Dancarolus** et **Petrus** in hora tertiarum fuerunt trassinati per civitatetem et capita eorum fuerunt amputata in platea Iadrae et corpora ipsorum separate a capitibus, ibi steterunt per totam diem usque ad vespervas (Šišić, 1904, 8). Nakon što je spomenuo imena urotnika u sljedećoj rečenici ponovno spominje ta imena čime čini rekurenciju. Osim rekurenciju, u izobilju pronalazimo i parcijalnu rekurenciju. Jedan od primjera je: *Die sabbati 29. mensis iulii recessimus a civitate Iadrae una cum domino Iacobo de Raduchis, causa eundi Spaletum pro videndis metis inter Spalatenses et Clissienses constituti super hoc una cum dominis Paulo vicebano et episcopo traguriensi et Thomasio Thomasii et Saraceno Radovani de Sibenico, die lunae proxime **venimus** in Spaletum et cras die martis primo augusti **pervenimus** iuxta fluvium Salonae pro ipso negotio explendo* (Šišić, 1904, 22).

Iako Zadranin nije vodio računa o mnogim drugim književnim elementima ipak je većim dijelom vodio računa o koherenciji teksta. Bilježio je bilješku za bilješkom bez neke naročite organizacije, ali u skladu s razvojem događaja dolazi do progresije teme. Žanr je i sam takav da se unaprijed ne može detaljno planirati što će se bilježiti, odnosno pouzdano se ne može znati kako će se odvijati događaji u budućnosti što nam dokazuje i činjenica da je prestao pisati svoj dnevnik-kroniku kada je njegov neprijatelj došao u Zadar. No, usprkos svemu Pavlovićeve bilješke su izvrsno organizirane gdje je Pavlović pokazao svoju inteligenciju te zahvaljujući ovakvoj organizaciji bilješke iako su dospjele do nas na način na koji su dospjele i poslije toliko stoljeća lako su čitljive i koherentne su te uz povezivanje s tadašnjom suvremenošću i realnošću može se razumijeti smisao teksta. Treba istaknuti da Pavlović nije imao ciljane niti unaprijed određene recipijente koji bi i prema kojima bi se mogla najbolje “ravhati” koherencija teksta, a od recipijenta dijelom ovisi i percepcija koherencije. Kod Pavlovića pronalazimo relacijsku referenciju kojom naš kroničar povezuje različite segmente na osnovi kojih dobivamo rezultate. Kod relacijske referencije je bitan uzrok-posljedica od čega je spis *Memoriele* i sazdan.

S obzirom na Pavlovićevo obrazovanje i poznavanje latinskog jezika, antičke književnosti i drugih oblasti znanosti kohezija teksta kao i mnoge gramatičke i književne značajke teksta nisu ispravne, ali imajući u vidu inteligenciju koju je imao tekst je koherentan, smislen i razumljiv.

Informacija je relevantna kada se ista može povezati i miješati s nekim drugim informacijama na osnovi čega se dolazi do zaključaka, proširi se svoj vidik i znanje o toj tematici, “praznine” koje su bile zastupljene se “popune” i drugo (Wilson i Sperber, 2004, 609-610). Upravo za ovaj Pavlovićev spis, bez obzira koliko bio štur i s određenim gramatičkim greškama kao i bez velike književne i stilske vrijednosti, upravo zbog svih bilješki koje sadrži, što nam pruža brojne informacije, treba istaknuti da je itekako relevantan. Hrvatska srednjovjekovna povijest i srednjovjekovna povijest Zadra je donekle poznata, ali ovo djelo nam kao relevantno djelo itekako služi da se riješe određene nedoumice i ispune “praznine” koje imamo usprkos tome što djelo zbog vremena koje je prošlo ipak sadrži određene praznine. Ova teorija relevantnosti se osobito odnosi na dio o Pagu, odnosno odnos Zadrana prema Pažanima koji Pavlović zorno ilustruje. Upravo tijekom rada ne samo književne, već i povijesne i filološke analize te nakon što se došlo do važnih rezultata iz sva tri dijela, ovo djelo nam potvrđuje da je prilično relevantno.

Van Dijk u svom znanstvenom radu piše o unutarnjoj (semantičkoj) i vanjskoj (sociokulturnoj) relevantnosti, kao i o lokalnoj i globalnoj relevantnosti (Van Dijk, 1982, 415-426). Čitajući našeg kroničara pronalazimo unutrašnju relevantnost, odnosno pronalazimo niz bilješki, odnosno informacija što dovodi do te relevantnosti, dok nailazimo i na vanjsku, tj. većina tih bilješki je povezana s kontekstualnim parametrom, odnosno sociokulturnim životom u Zadru, kao i izvan njega. Usto, na istom tome tekstu pronalazimo i lokalnu relevantnost koja se direktno može primijeniti na grad Zadar i okolicu, kao i globalnu relevantnost, kada se spominju, doduše rjeđe, ali ipak se spominju događaji u mjestima izvan Zadra i Hrvatske kao što su: smrt tada najmoćnijeg vladara svijeta Ludovika Anžuvinca u Trnavi, odlazak zadarskog nadbiskupa u Rim na rukopoloženje, odlazak zagrebačkog biskupa Pavla Horvata, kneza Tome i drugih u Apuliju.

Iako se Pavlović trudio da piše objektivno, ipak u pojedinim dijelovima se vidi subjektivnost i kome je naklonjen. Njegova subjektivnost se najbolje vidi prilikom pisanja pridjeva, odnosno superlativa ili određenih riječi vezano za stranu na čijoj je bio: *Die (29. mensis decembris) obiit serenissima princeps domina Elizabeth, consors Caroli inclyti regis Ungariae* (Šišić, 1904, 4); *Die 11. mensis septembris in aurora obiit serenissimus princeps Lodovicus rex Ugariae et hoc in Ternovia* (Šišić, 1904, 5); *Die 2. mensis februarii, dominus Nicolaus*

*praepositus Sancti Petri de Posega et dominus Detricus Bubech, transmissi pro parte serenissimarum reginarum senioris et iunioris Ungariae* (Šišić, 1904, 6); *eundem casum notificavi illustrissimis principibus dominis nostris regi et reginae* (Šišić, 1904, 12); *ad honorem domini nostri Sigismundi Ungariae regis et dominae Mariae consortis eius* (Šišić, 1904, 14); *Die 24. mensis decembris applicuit ante portum Iadrae excelsus dux (Leucadiae) dominus Carolus cum una galea, cuius celsitudini ego locutus fui in ecclesia Sancti Iacobi ultra portum* (Šišić, 1904, 17); *Die martis 23. mensis madii applicuit Iadram reverendissimus pater dominus Ioannes episcopus sagrabiensis* (Šišić, 1904, 21); *legati serenissimi principis et domini nostri Sigismundi regis Ungariae* (Šišić, 1904, 22); *Die 24. mensis novembris applicuit ad portum Iadrae cum duabus galeis Venetorum a sepulcro Domini excellens dux Austriae, filius quondam domini Alberti ducis Austriae* (Šišić, 1904, 26); *inter quos reverendissimus pater dominus episcopus corbaviensis et dominus Bernhardus vice-comes Segniae* (Šišić, 1904, 32); *Die martis primo mensis februarii, obiit magnificus vicecomes Thomas de Corbavia* (Šišić, 1904, 32); *Die dominicali scilicet 13. mensis martii, serenissimus dominus noster Sigismundus rex Ungariae retrocedens a partibus Boemiae, applicuit Budam* (Šišić, 1904, 32). Za drugu stranu, stranu kojoj nije bio naklonjen je često pisao samo ime ili titulu, bez pridjeva, superlativa ili određenih riječi po kojima bismo znali na čijoj je strani, odnosno da je protiv njih: *Die (14. mensis februarii) obiit rex Bosnae, de quo venerat novum Iadram die 19. (eiusdem) mensis (februarii)*(Šišić, 1904, 15); *Die (23. mensis martii) obiit Ioannes de Palisna, prior Auranae* (Šišić, 1904, 16); *Die martis (20.) mensis februarii, Crisii in curia domini nostri regis Sigismundi, interfectus fuit Stephanus Lazchovich cum nepote suo* (Šišić, 1904, 23); *Die 15. mensis februarii, videlicet die martis, obiit comes Butcho* (Šišić, 1904, 32); *Die sabbati 21. mensis octobris Marcus et Ioannes Garbiza secesserunt de Spaleto, euntes versus Ungariam, ut dicitur* (Šišić, 1904, 35); *Die veneris 3. mensis octobris captus fuit Bellota de Pago per alios Pagenses et ductus fuit in Pagum aliquibus vulneribus vulneratus* (Šišić, 1904, 39); *De mense februarii alii duo Pagenses et unus Segniensis, Mervicca scilicet, capti ut supra et ducti Iadram, suspensi fuerunt, scilicet ipse Mervicca ante Iadram et alii duo ad portam* (Šišić, 1904, 39); *Die iovis 4. scilicet mensis iunii sequentis, adhuc unus Pagensis, qui captus fuerat pridie in Scrixa, nomine Zorcus, fuerit coactus ad caudam equi usque furcas et inde suspensus ad furcas prope Iadram* (Šišić, 1904, 40); *Die martis 8. mensis martii, Petrus vir Milize servitialis meae, de sera, per quosdam Vlacorum, dum solus pergeret ad molendina, mortaliter super caput vulneratus et*

*multis vulneribus per totam personam peremptus fuit* (Šišić, 1904, 41). Vezano za pape na osnovi riječi *antipapam* znamo na čijoj je strani: *Die 17. martii applicuit Iadram frater Stephanus de Faventia, ordinis praedicatorum, legatus pontificis Urbani, ad praedicandum crucem (contra) antipapam Clementem* (Šišić, 1904, 3).

S obzirom da piše dnevnik-kroniku nije se pozivao na druge autore niti mu je pozivanje na druge autore bilo potrebno. Usto, ne pronalazimo ni reinterpretaciju drugih djela, ali u pojedinim dijelovima pronalazimo parafraziranje izvora na osnovi kojih je Pavlović bilježio svoju bilješku. Za nešto što nije bilo pouzdano, već o čemu se pričalo piše *fertur*: *Die sabbati 9. mensis februarii fertur, quod corpus dominae reginae fuit portatum Iadram et repositum in monasterio Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 10); *Die lunae 11. mensis novembris venit usque territorium Iadrae exercitus bosnensis magnus, et depraedatus est animalia, ut fertur, scilicet magna in ipso territorio 1.700, videlicet 700 boves aratorios et totidem vaccas, asinos 300, et animalia minuta tria milia...* (Šišić, 1904, 11). Također, piše i *ad vocem populi*: *Die veneris 27. mensis decembris in Tragurio, ad vocem populi interfecti fuerunt ser Petrus Ioseph et ser Stephanus Doymi dictus Chernuch* (Šišić, 1904, 12). Koristi i glagol *dicitur*: *in eodem consilio Marcolinum Slovii, qui principalis auctor dicitur fuisse huius nefandi sceleris* (Šišić, 1904, 25); *ita quod eodem nocte fuerunt interfecti quattuor de familia Communis et hoc fuit 26. mensis iunii, nocte, ut praedicatur* (Šišić, 1904, 25); *Patronus eius erat Spinarich, cum 70 hominibus super eam, quae (chocha) dicebatur capacitatis 1200 vascellorum, cuius longitudo erat, ut egomet mensuravi, vargorum meorum 52* (Šišić, 1904, 27).

Također, u više navrata piše o dolaženju novosti: *Die (14. mensis februarii) obiit rex Bosnae, de quo venerat novum Iadram die 19. (eiusdem) mensis (februarii)* (Šišić, 1904, 15); *Die mercurii 12. predicti mensis huiusmodi novum venit Iadram, videlicet quod banus praedictus captivavit priorem Auranae et comitem Michloss de Palisna, fratrem eius, comitem Ostrovize* (Šišić, 1904, 17); *Die crastina, videlicet die iovis, hora circa vesperarum, nova attigerunt Iadram* (Šišić, 1904, 19).

Također, koristi i glagol *audio i video*: *Die 5. mensis iunii audivi novum quod dominus noster rex Sigismundus reversus est Ungariam, et locutus fuit hoc, qui propriis oculis vidit ipsum sanum et incolumen in loco vocato Vela Sobotta* (Šišić, 1904, 31). Uz ovaj koristi i glagol *video*: *Die 7. mensis iulii vidi quoddam animal parvulum, non bene poterat discerni an gatta fuisset,*

*quod habebat pedes octo caput unum et caudas duas et quasi videbantur duo corpora coniuncta iuxta pectus* (Šišić, 1904, 40).

Fenotekst je površinska struktura teksta, koja već na prvi pogled se vidi, nije pisana po pravilima klasičnog latinskog jer je djelo pisano u drugoj polovici 14. i početkom 15. stoljeća, no i kao takav dovodi do generiranja čime se stvara genotekst što upravo daje snagu ovom djelu. Fenotekst često ne otkriva detaljne podatke što je slučaj i u spisu *Memoriale*, već dubinskim čitanjem pojedinih dijelova, odnosno genotekstom može se doći do odgovora na suštinska pitanja. Moć ovog spisa nije u fenotekstu, već u genotekstu te iz toga razloga je toliko dragocjen. Fenotekst i genotekst predstavlja tekst koji dolazi od Pavlovićeve svijesti do finalnog teksta koji je sačuvan na način koji je sačuvan i u obimu u kojem je sačuvan, ali ponovno treba imati na umu da upravo zbog te Pavlovićeve podsvijesti i posljedica koje je mogao imati genotekst je takav, a zbog Pavlovićeva znanja o književnosti i gramatici latinskog jezika s druge strane fenotekst je pisan na takav način (Moranjak-Bamburać, 2003, 28).

S obzirom da je Pavlović pisao svoje bilješke kratko i šturo kroz cjelokupan njegov spis nalazi se aluzija, odnosno na prvi pogled se čini da nas je Pavlović obaviještavao o svemu, no detaljnim čitanjem i analizom svake bilješke u većini bilješki, osobito onih što se direktno tiču političko-društvenog života Zadra prisutna je aluzija u većoj ili manjoj mjeri. Ako je Pavlović bilježio o tome, bilježio je na način da prenese informacije, ali da se ne oda na čijoj je strani i koga podržava.

Ovakav način bilježenja može se zaključiti, već na početku njegova spisa iz bilješke: *Die 17. martii applicuit Iadram frater Stephanus de Faventia, ordinis praedicatorum, legatus pontificis Urbani, ad praedicandum crucem (contra) antipapam Clementem, et eodem die coepit (praedicare) in ecclesia Sanctae Anastasiae ante prandium, (et post) prandium in ecclesia apud praedicatores* (Šišić, 1904, 3). Poznat je sukob između pape Urbana VI i Klementa VII kada su se obojica predstavljali kao legitimni te da su obojica valjani. No, način na koji Pavlović bilježi ovu bilješku o dolasku legata aludira nam da je on ipak na strani pape Urbana VI.

Također pisanje pridjeva u superlativu *serenissimus* aludira nam o poštivanju kojeg je Pavlović iskazivao kralju Ludoviku te da ga je podržavao bez detaljnog opisivanja kralja: *Die 11. mensis septembris in aurora obiit serenissimus princeps Lodovicus rex Ungariae et hoc in Ternovia* (Šišić, 1904, 5). Zatim, bilješka iz 1384. godine: *Die 8. mensis februarii fuit rixa inter*

*Iadrenses et Ungaros, qui debebant transfretari in Apuliam in subsidium regis Caroli cum Ioanne bano et nepote dicti prioris Auranae* (Šišić, 1904, 7) aludira nam da je bilo onih koji su podržavali kralja Karla te pritekli mu u pomoć.

Kao i prethodni pojam i fiktografikalnost je pojam koji sve više dobiva na važnosti u književnosti je minimalno zastupljen kod našeg kroničara, ali ga ipak pronalazimo. Predstavlja miješanje fikcije i faksije te stvarnih i izmišljenih likova. Kod Pavlović ga pronalazimo u bilješci iz 1404. godine kada piše o nekoj ženi po imenu Priba: *De mense iunii in insula Pasmani in loco Othus, quaedam mulier Priba nomine, postquam moriretur et sepulta esset in eadem insula per plures ibi existentes visibiliter visa est et maxime per quandam aliam mulierem quam ipsa mortua manu propria verberaverat et nisi exproclamasset adiutorium et cucurissent gentes quae prope erant, interficiebat ipsam, qui adcurrentes viderunt eam et exclamantem verberatam et excapillatam, nec viderunt quemquam circa ipsam, sed dixit eis, quod visibiliter vidit et cognovit ipsam quae mortua plures et plures novitates fecit in domo quondam Venturini de Cesanis ibi existente et demum coadunatis pluribus rebus et massariciis dictae domus in loco ubi expiravit...*(Šišić, 1904, 38-39). S obzirom da je Pavlović pisao o istinitim događajima (faksiji) i stvarnim događajima ovo je jedan od rijetkih primjera izmišljenih događaja i osoba (fikciji) u njegovom spisu. Spis završava bilješkom iz 1408. godine, a ovaj izmišljeni lik piše pred sam kraj, tj. smješta ga u 1404. godinu kada i njegove bilješke gube smisao, onaj smisao koje su imale, a koje su napisane u ranijim godinama.

Iako pojam intermedijalnost, koji predstavlja uvođenje novog umjetničkog medija pri čemu dolazi do miješanja s već postojećim modalitetima, odnosno dolazi do “oživljavanja” specifičnosti novog medija u određenoj umjetnosti gdje su zastupljeni određeni mediji<sup>69</sup>, u tragovima pronalazimo i kod Pavlovića. S obzirom da je Zadraniin pisao o raznoraznim osobama, događajima i građevinama, ne treba da čudi što donekle pronalazimo i intermedijalnost u spisu *Memoriale*. Pojam intermedijalnost unutar određene umjetnosti sadrži više medija, ali u svakom slučaju granice treba pronaći i podvući te zahvaljujući tim granicama najveću korist od svih umjetnosti najčešće ima povijest književnosti.

No, kod Pavlovića pronalazimo izuzetno mali procenat intermedijalnosti i taj mali dio vezan je za arhitekturu, odnosno gradnju i izgled sakralnih objekata pa tako nailazimo na

---

<sup>69</sup> Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27638>; pristupljeno: 25.11.2023. godine.

bilješku o početku građenja kapele sv. Šime Pravednika koja je danas crkva u Zadru: *Die lunae 28. dicti mensis madii, me existente rectore cum praedictis, de nostro mandato inceperunt portari lapides et calx, pro fabricatione capellae Sancti Simeonis Iusti, et die veneris 8. mensis iunii proxime venturi, incepit laborari fundamentum pro ipsa capella amplianda, cuius fundamenti primum lapidem ego Paulus cum episcopali benedictione posui* (Šišić, 1904, 24). Dalje, otkriva nam o novoizgrađenom stubištu samostana sv. Nikole: *Die dominicali 22. (aut 29.) mensis augusti, cobustae fuerunt quaedam domus ser Nicolai prope monasterium Sancti Nicolai et scala qua ingrediuntur novitiae intrantes monasterium, et fuit de nocte circa primum somnum* (Šišić, 1904, 41).

Što se tiče umjetničkih tehnika u spisu *Memoriale* zastupljene su u izuzetno maloj mjeri ili neke od njih nikako nisu zastupljene. Tijekom pisanja većine bilješki Pavlović uopće nije mislio na umjetničke tehnike i one koje su zastupljene naš kroničar ih nije pisao da bi zadovoljio formu, već zbog određenog događaja, pojave i sl. o kojoj bilježi zahvatio je i umjetničku tehniku.

S obzirom na način koji je bilježio kod Pavlovića uopće ne pronalazimo niti portret niti tragove portreta prilikom pisanja o određenim osobama pa tako ne navodi ni fizičke ni moralne ni psihološke ni društvene osobine likova koje predstavlja u svom spisu. Čak i kada piše događaje iz svog privatnog života ne navodi portrete niti kad piše važnije događaje koji su vezani za sudbinu Zadra ni tada ne navodi portrete, već samo detaljnije piše o događaju. Iako je ovo izuzetno važan element u književnim djelima s obzirom da Pavlović ni o ovom nije vodio računa ipak ga ne pronalazimo.

Umjetnička tehnika o pejzažu nije zastupljena u sklopu bilješki, već ju pronalazimo kada Pavlović svjesno opisuje određene pojave direktno vezano za prirodu, kao što je opisivanje snijega i leda na planinama i obali, kao i da je more zaledilo. Ovaj opis je nastao kao rezultat Pavloviće bilješke o snazi i izgledu zime: *...et iam sequenti hyeme fuerunt maxime siccitates, ita quod de aqua in puteis vix poterat reperiri, venti septentrionales a festo Sanctae Luciae de mense decembris quasi per dies centum cum asperrimis frigoribus et insuetis continuo vigerunt profundissimae nives, glacies grossissimae et latae in montibus et apud maritima, ita ut multi portus et littora satis large congelata fuerunt per insulas nostras et iuxta civitatem, propter quod multi parvulorum piscium in mari natantes mortui inveniebantur a piscatoribus, aucupes etiam capiebant ranunculas paucas cum digitis sive pedibus desiccatis frigore et gelu maximo...* (Šišić,

1904, 39). Nadalje, kod opisivanja eksterijera nema detaljnih skoro nikakvih opisivanja, već samo spominje: *combusta fuit domus magistri Tomani pilliparii, quae est prope portam bechariae* (Šišić, 1904, 4); *hoc in Ternovia* (Šišić, 1904, 5); *applicuit Iadram* (Šišić, 1904, 6); *recessi a Iadra* (Šišić, 1904, 42); *eundi Tragurium* (Šišić, 1904, 9); *applicui Tragurium* (Šišić, 1904, 9); *a Tragurio* (Šišić, 1904, 9); *ivit Pagum* (Šišić, 1904, 9); *in platea Tragurii* (Šišić, 1904, 9); *iter arripuerunt versus Apuliam* (Šišić, 1904, 10); *recessit versus Chroatiam* (Šišić, 1904, 10); *castrum Clissii reddidit se regi bosnensi* (Šišić, 1904, 14); *per mare usque in Obrovaz* (Šišić, 1904, 14); *intraverunt Tragurium* (Šišić, 1904, 14); *combustae fuerunt plures domus in confinio Sancti Petri Veteris* (Šišić, 1904, 16); *apud ecclesiam Sanctae Anastasiae* (Šišić, 1904, 16); *ante portum Iadrae* (Šišić, 1904, 17); *ultra portum* (Šišić, 1904, 17); *combustae fuerunt quattuor stationes iuxta bechariam in opposito domus eorum de Georgiis* (Šišić, 1904, 17); *applicuit personaliter in Carinum* (Šišić, 1904, 17); *recessit a Iadra* (Šišić, 1904, 17); *qui sunt in Tragurio et extra* (Šišić, 1904, 17); *aufugit Arbum* (Šišić, 1904, 19); *secesserunt de Nona in barchis Pagensium et iverunt Pagum* (Šišić, 1904, 21); *causa eundi ad partes orientales* (Šišić, 1904, 21); *causa eundi Spaletum* (Šišić, 1904, 22); *reversi fuimus Spaletum* (Šišić, 1904, 22); *mitterent Tininium* (Šišić, 1904, 23); *fugit Sibenicum* (Šišić, 1904, 26); *applicuit ad portum Iadrae* (Šišić, 1904, 27); *a sepulcro Domini excellens dux Austriae* (Šišić, 1904, 26); *venerat de Segnia* (Šišić, 1904, 27); *quod transmittere volebamus eam Segniam* (Šišić, 1904, 28); *vel providere de segura transportatione eius usque Sagrabiam* (Šišić, 1904, 28); *applicuit Sibenicum* (Šišić, 1904, 29); *reversus est Ungariam* (Šišić, 1904, 31); *in loco Vela Sabbota* (Šišić, 1904, 31); *a Sibenico et ivi Tragurium* (Šišić, 1904, 31); *a Tragurio* (Šišić, 1904, 31); *de Poglizia et Radobiglia* (Šišić, 1904, 32); *in mari prope civitatem* (Šišić, 1904, 32); *applicuit Iadram* (Šišić, 1904, 32); *secessit a Iadra* (Šišić, 1904, 32); *secessit a portu Iadrae* (Šišić, 1904, 32); *retrocedens a partibus Boemiae* (Šišić, 1904, 32); *applicuit Budam* (Šišić, 1904, 32); *in platea Iadrae* (Šišić, 1904, 36); *apud ecclesiam Sancti Martini ante Iadram* (Šišić, 1904, 33); *transiverunt versus Bihachium* (Šišić, 1904, 37); *ante tempus consuetum transfretaverunt ultra mare* (Šišić, 1904, 38); *in insula Pasmani in locto dicto Othus* (Šišić, 1904, 38); *ductus fuit in Pagum* (Šišić, 1904, 39); *et inde suspensus ad furcas prope Iadram* (Šišić, 1904, 40); *cum intrinsecis intraverunt Arbum* (Šišić, 1904, 40); *exercitus communis Venetiarum intravit Veronam* (Šišić, 1904, 40); *introduxit nos in possessionem Novagliae* (Šišić, 1904, 41); *recessit et ivit versus Scrisia* (Šišić, 1904, 41); *ita quod multae domus concrematae fuerunt* (Šišić, 1904,

42). Bez ikakvih detaljnih opisivanja i slično Pavlović samo spominje grad, građevinu i drugo, tj. događaj vezan isto.

Detaljniji opis eksterijera pronalazimo kada opisuje vrstu lađe, odnosno piše: *quae (chocha), dicebatur capacitatis 1200 vascellorum, cuius longitudo erat, ut egomet mensuravi, vargorum meorum 52, praterea corridors quod excedebat proram per quattuor vagos, vel longitudo eius erat cum ipso corridorio, quantum est ab angulo domus ser Ioannis et ser Blasii fratrum, filiorum quondam ser Georgii de Soppe, procedendo usque portas bechariae et usque ad finem domus domini Pauli militis de Georgiis, vel quantum distat ab angulo domus alterae, quae est in platea haeredum domini Iacobi de Cesanis militis, procedendo usque logiam magnam Iadrae et usque ad secundam columnam ipsius logiae et latitudo ipsius chochae erat vargorum meorum 13 et arbor eius desuper coopetoria circumdat palmis 12. Chabia autem eius per crucem erat palmorum 12 $\frac{1}{2}$  ad quodque latus ita, quod 14 homines stantes in ea praeliando defendant ipsam* (Šišić, 1904, 27). Također, oba puta kada opisuje pojave na nebu automatski je zastupljeno i detaljnije opisivanje eksterijera. Jedna od tih bilješki je: *Die 8. mensis ianuarii de nocte circa horam secundam, apparuerunt in Iadra signa mirabilia in coelo, videlicet apparuit quidam splendor magnus, quasi columna nubis, igne accensa, cum magna et numerosa caducitate stellarum, dupliciter longo cursu consueti moris et haec signa duraverunt per spatium unius horae et ultra, ita quod omnes custodes civitatis qui hoc viderunt, exclamabant prae timore maximo et certi nautae cum barchetis fugiebant in terram* (Šišić, 1904, 12).

Što se tiče opisivanja enterijera, kao i opisivanje eksterijera skoro da nikako nije zastupljeno. Kada spominje neku građevinu piše samo da se u njoj odvija događaj, a ne opisuje unutrašnjost građevine, iako građevine, osobito sakralne tada imale su zanimljiva mjesta za opisivanje: *prandium in ecclesia apud praedicatores* (Šišić, 1904, 3); *in quadam domo seu solario* (Šišić, 1904, 4); *in cancellaria mediocri* (Šišić, 1904, 5); *iuvare alter alteri* (Šišić, 1904, 5); *super sancta quattuor evangelia* (Šišić, 1904, 6); *super arcam Sancti Simeonis* (Šišić, 1904, 7); *quas antedicti Ungari depraedati erant in villis Iadrensiis* (Šišić, 1904, 7); *super brachio Sancti Grisogoni martyris et alias res super altari in ecclesia Sanctae Barbarae* (Šišić, 1904, 8-9); *in ecclesia Sanctae Anastasiae* (Šišić, 1904, 9); *repositum in monasterio Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 10); *de castro Novigradi* (Šišić, 1904, 10); *in ecclesia Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 14); *in sala communitatis* (Šišić, 1904, 10); *super unam crucem argenteam in qua erant*

*certae reliquiae sanctorum* (Šišić, 1904, 15); *super reliquias existentes in procuratoria dicti communis* (Šišić, 1904, 16); *in ecclesia Sancti Iacobi* (Šišić, 1904, 17); *super reliquias perpetuam amicitiam et ligam* (Šišić, 1904, 18); *in ecclesia sua cathedrali die predicta* (Šišić, 1904, 19); *et hoc fuit in sacristia ecclesiae Sanctae Anastasiae* (Šišić, 1904, 20); *in monasterio Sancti Nicolai monialium de Iadra* (Šišić, 1904, 20); *in ecclesia Sancti Marci Venetiis* (Šišić, 1904, 22); *in ecclesia Sanctae Mariae presbyterorum Iadrae* (Šišić, 1904, 22); *in ecclesia Sanctae Anastasiae* (Šišić, 1904, 22); *intraverunt in domo Petri Zori* (Šišić, 1904, 26); *audita missa in ecclesia Sanctae Mariae maioris super altare Sancti Simeonis* (Šišić, 1904, 27); *in domo ser Zanini Barbae* (Šišić, 1904, 31); *in ecclesia Sancti Stephani* (Šišić, 1904, 34); *ingressus est ecclesiam Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 34); *in domo ser Lodovici de Matafaris in logia* (Šišić, 1904, 34); *in consilio generali de Iadra* (Šišić, 1904, 34); *in consilio sapientum Iadrae* (Šišić, 1904, 35).

Ovakav način pisanja enterijera i eksterijera je itekako razumljiv jer je Pavlović pisao tijekom srednjeg vijeka, a ne tijekom realizma kada su detaljni opisi (kada se može preskočiti i niz stranica, a da se i dalje bude upućen u tematiku) bili zastupljeni. Naglasak je bio na bilježenju događaja, a ne na opisivanju toga događaja, samim time nije zastupljeno ni opisivanja eksterijera ni enterijera.

Što se tiče figurativnog oblika djela najviše u njemu pronalazimo realistične slike likova i okolnosti, jer je Pavlović iz već spomenutih i razumljivih razloga pisao objektivno, izuzev donekle bilješki o Pagu i Pažanima, ali druge slike kao što su: romantične, bajne, fantastične, groteskno-satirične nikako nisu našli svoje mjesto u ovom spisu. S obzirom da nije citirao djela iz antičke književnosti nisu ni u kojem slučaju zastupljene mitološke slike. Donekle, možemo reći da postoje i alegorijske i simboličke slike, osobito kada piše o davanju podrške Ugrima i njihovom kralju.

Tijekom književne analize Pavlovićeva spisa te nakon uviđanja da nema podudarnosti sastavnica ovog djela, kao i da ne postoji sklad jasno se uočava da ovaj spis nema veliku književnu vrijednost, ali kao povijesni izvor i “oporuka” toga vremena itekako je značajan. Većina njegovih bilješki je objektivna i istinita bez Pavlovićeva iskazivanja emocija i osjećanja. Prilikom pisanja nije vodio računa o osnovnim teorijskim dijelovima djela niti je imao znanja i vještine da književno oblikuje svoj spis. Također, ne uočava se i “estetska priroda” Pavlovićeva

pisanja tako da nije poštivao “književne estetske zakone”, već je poštivao “književne srednjovjekovne zakone”, kao i “svoje zakone”. Prilikom analize točno se uočava Pavlovićevo iskustvo koje je stekao obnašajući različite funkcije te pred kraj svog spisa, kad ni sam nije bio siguran kako će se odvijati situacija i nije želio da ovo djelo postane “corpus delicti” za buduće osvajače i vladare Zadra te je bilježio o nekim sporednim pojavama i događajima, kao što su: posvećenje crkve sv. Krševana, o potresu koji je pogodio Zadar, o požaru u Šibeniku, o smrtnom ranjavanju Petra, supruga Milice, o tome kako je vidio neku malu životinju, o njegovom izboru za kneza Paga, kao i o odlasku na Pag. Pred kraj svog spisa političko-društvene događaje u Zadru je zanemario, već je pisao, kao što vidimo, neke općenite.

Zadranin je imao fikciju koju je sproveo u svoje djelo te o većini događaja o kojima piše su se doista dogodili te o većini osoba o kojima piše su doista živjele. Ako bi navodili postojanje autorske digresije kod Pavlovića možemo istaknuti da je ona u pojedinim dijelovima prisutna jer Zadranin je većinom kronološki bilježio događaje, odnosno kako je on saznao da su se događali, ali kao što je već navedeno u povijesnoj analizi riječ je o velikom broju događaja. Budući da je o nekim događajima naknadno saznao zbog tadašnje prirode prijenosa informacija dakako da dolazi do umetnutih epizoda u kronici Pavlovićeva spisa upravo iz tih razloga. Instrumentarij za vrednovanje književnog djela nastalog u srednjem vijeku te onog nastalog znatno kasnije ne može biti isti zbog različitih razloga, ali ovo je u nizu srednjovjekovnih dnevnik-kronika koji je vođen u srednjem vijeku, ali jedno od rijetkih koje je “odoljelo zubu vremena” i koje je sačuvano te čitanjem i analizom njegova spisa “oživljava” se period o kojem je bilježio.

Književno djelo se može cijeliti i vrednovati. Ljudi nakon čitanja djelo koje pročitaju mogu cijeliti i ocijeniti, a znanstvenici djelo vrednuju (Velek i Voren, 1974, 286-287). Bez sumnje, zbog funkcija koje je naš kroničar obnašao u pojedinim njegovim bilješkama koje su napisane (najčešće o Ugrima) te o pojedinim njegovim bilješkama koje nisu napisane (najčešće o Mletačkoj Republici) uočava se da djelo nema veliku književnu vrijednost, već njegovo djelo u pojedinim dijelovima itekako predstavlja propagandu i podstrek kako za njega tako i za druge.

Čitajući i analizirajući Pavlovićev rukopis *Memoriale* odstupanja u odnosu na gramatička pravila i književnu konvenciju itekako se uočavaju. *Licentia poetica* podrazumijeva da književnik radi literarnog efekta namjerno koristi rečenice koje nisu točne što kod Pavlovića uočavamo kroz cijeli spis, ali kod našeg kroničara ne dolazi do svjesnog zamijenjivanja prezenta

konjunktivom u određenim rečenicama ili obratno, korištenje određenih stilskih figura na pojedinim mjestima, korištenje umjetničkih tehnika, pisanje semantičnog odnosa među rečenicama na način na koji je pisao ili korištenje stila pisanja koji je koristio svjesno te zbog *licentia poetica*, ne, nego Pavlović s obzirom da nije imao visok stupanj obrazovanja niti je bio eruditivan jednostavno je bilježio najčešće *ex tempore* bez truda i želje da postigne literarni efekt u svom djelu, koji se i ne vidi, ali vide se greške kako i s aspekta gramatike tako i s aspekta književnosti.

## 6. USPOREDBA PAVLOVIĆEVOG DJELA S DRUGIM

Zadranin Pavao Pavlović nije jedini koji je i prije i poslije pisao dnevnik-kroniku. I drugi na području Hrvatske, ali i drugih zemalja su pisali djela sličnog žanra, sličnog žanra, ali neki su potpuno različite i kvalitete i kvantitete. Upravo zahvaljujući pojmu intertekstualnosti moći će se uočiti sličnosti i razlike između ovog djela i drugih: *Historia Salonitanorum pontificum atque Spalatensium*, *De gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificatum*, *Ljetopis popa Dukljanina* i *Obsidio Iadrensis*. Uspoređujući više djela koja su gledana iz više perspektiva uviđamo odnos između tekstova kroz opisivanje, parafraziranje, citiranje, prevođenje. Autori prije pisanja prvog slova svojih djela pravili su tekstualno-povijesni i sustavno-konceptualni plan od kojih je sve i krenulo i paralelnom književnom analizom može se zaključiti o sličnostima i razlikama toga tekstualno-povijesnog i sustavno-konceptualnog plana. Bez obzira što svako djelo možemo promatrati kao autonomno što ono i jest, ipak zahvaljujući postupku intertekstualnosti može se uočiti ne samo tekstualno-povijesni i sustavno-konceptualni plan književnika, već i odnos između tekstova, kao i sličnosti i razlike između tih istih tekstova, njihove forme i sadržaja. Kada se direktno poveže više tekstova kroz intertekstualnost, indirektno se povežu i treba povezati biografije autora (ukoliko su poznate), kao i glavni motiv nastajanja djela. Često njihova biografija i glavni motiv predstavljaju ogledalo njihova djela te zahvaljujući informacijama iz njihove biografije, kao i pronalazenju i ispravnom tumačenju glavnog motiva analiza i postupak sprovođenja intertekstualnosti može biti uspješno sproveden.

S obzirom da se većinom radi o tekstovima srednjeg vijeka bitan je izvornik (ukoliko postoji) te ukoliko nam nije dostupan onda je itekako bitno pokušati izvršiti rekonstrukciju teksta, “zaokružiti” tekst kao cjelinu te izvršiti analizu teksta i intertekstualnu analizu. Također, zahvaljujući intertekstualnom postupku može se uočiti je li i u kojoj mjeri tekst izvoran ili predstavlja razradu nekog teksta iz srednjeg vijeka ili pak antike. Stoga intertekstualni pristup će donijeti relevantne novosti kako za Pavlovićevo djelo *Memoriale* tako i za druga analizirana djela, kao što su: objektivnost, odnosno subjektivnost autora, izvori koji koriste, odnosno ne koriste, tematika o kojoj pišu i još niz drugih primijenjenih informacija nakon izvršene paralelne analize. Ovi književnici imaju iste ili slične književne kanone što predstavlja “kostur” njihova pisanja, ali oni pod utjecajem raznoraznih faktora pišu svoja djela, zadržavaju žanr u kojem pišu.

Od četiri tipa intertekstualnosti konkretno kod Pavlovića je zastupljeno “isključenje” ili “ekskluzija” jer ne dolazi do miješanja drugih tekstova s ovim tekstom koji je napisao Pavlović. S obzirom da je Pavlović bilježio isključivo svoje misli, odnosno ono što je smatrao da treba da bude napisano, a da pri tome nije koristio druge izvore niti parafrazirao niti citirao, bez sumnje kod njega je riječ o isključenju. Kod većine drugih kroničara, osobito kod Splicićanina Tome pronalazimo intrasemiotičke citate koji se nalaze unutar djela *Historia Salonitana*.

### 6.1. Geneza izdavanja djela (ljetopisa, kronika, dnevnika) kroz povijest

Pavao Pavlović nije jedini autor koji je izdao dnevnik-kroniku. Djela ovog ili sličnog žanra su pisana i znatno prije (pr. Kr.) te znatno poslije (i u 21. stoljeću) kako u Hrvatskoj tako i u cijeloj Europi. Obrazac je nastao u Rimu te se kao takav poput požara širio duž cijele Europe pa stigao i u Hrvatsku.

Tablica 1. Geneza izdavanja djela (ljetopisa, kronika, dnevnika) kroz povijest

Naziv djela	Period izdanja
<i>Annales maximi</i>	2.st.pr.Kr.
<i>Annales regni Francorum</i>	8.-9. stoljeće
<i>Gesta Hungarorum</i>	12. stoljeće
<i>Ljetopis popa Dukljanina</i>	12. stoljeće
<i>Pověst' vremjan'nyh" lět"</i>	12. stoljeće
<i>Chronicon Hungarico-Polonicum</i>	13. stoljeće
<i>Historia Salonitana</i>	13. stoljeće
<i>Summa historiarum a Cutheis: De gestis civium Spalatinorum</i>	14. stoljeće
<i>Gesta vicariorum Bozne</i>	14.-15. stoljeće
<i>Memoriale</i>	14.-15. stoljeće
<i>De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum</i>	14.-15. stoljeće
<i>Regum Dalmatiae et Chroatiae gesta</i>	15.-16. stoljeće
<i>Chronicon breve Regni Chroatiae</i>	16. stoljeće
<i>Ljetopis crkveni Andrije Zmajevića</i>	17. stoljeće
<i>Annales Minorum</i>	17. stoljeće
<i>Kronika Franjevačkog samostana u Vukovaru</i>	18.-19. stoljeća
<i>Franjevački samostan sv. Katarine Kreševo</i>	18.-19. stoljeća
<i>Ljetopis kreševskog samostana</i>	18. stoljeće
<i>Notitia provinciae Bosnae Argentinae</i>	18. stoljeće
<i>Protocollum conventus Suttiscae</i>	18. stoljeće
<i>Ljetopis Mula Mustafe Bašeskije</i>	18. stoljeće

<i>Annuae sive historia ab anno inclusive 1748. et subsequis (1767) ad posteritatis notitiam</i>	18. stoljeće
<i>Kronika Franjevačkog samostana u Brodu na Savi</i>	18.-20. stoljeća
<i>Memoriale Functionum in Ecclesia Metropolitana Jadrensi</i>	19. stoljeća
<i>Ljetopis Društva hrvatskih književnika u Zagrebu</i>	19. stoljeće
<i>Journal</i>	19.-20. stoljeća
<i>Ljetopis samostana sv. Lovre u Šibeniku</i>	20. stoljeće
<i>Dnevnik Ane Frank</i>	20. stoljeće
<i>Kratka kronika obitelji Weber</i>	20. stoljeće

## 6.2. Ljetopis popa Dukljanina

*Ljetopis popa Dukljanina* je itekako istraživano i analizirano djelo raznih znanstvenika kroz stoljeća jer predstavlja izvrstan povijesni izvor. Raznovrsna istraživanja i analize su pružile prilično različite informacije. Original nije ostao sačuvan što u velikoj mjeri otežava istraživanje. Ljetopis je napisan na slavenskom jeziku te ga je njegov tvorac preveo na latinski jezik što nam potvrđuje jedan prijepis iz 17. stoljeća. Kao što je Pavlovićev *Memoriale* došao do nas u nepotpunom izdanju tako je isto i *Ljetopis popa Dukljanina* u fragmentu (Mijušković, 1988, 9). Kao povijesni izvor pruža važne informacije o odnosu Hrvatske prema papi, odnosu Hrvatske prema Bizantu te odnosu Hrvatske prema okruženju. Povijest Hrvatske ovoga doba je prilično složena jer se nalazila između Istoka i Zapada, zatim Rima, ali i svojim okruženjem Mletačke Republike i Ugarske Kraljevine (Mošin, 1950, 11).

*Ljetopis popa Dukljanina* počinje obraćanjem čitatelju što predstavlja prijevod sa slavenskog na latinski jezik te govori o Gotima gdje je opisan njihov život i ratovi na osnovi onoga što je čitao i čuo od starijih. Nadalje, navedeno je niz vladara, njihovih potomaka, sukoba između njih te njih s drugima. Zatim, u ljetopisu piše da su nakon podjele nastala Primorje i Srbija. Primorje su podijelili na dva dijela i to na: Bijelu Hrvatsku ili Donju Dalmaciju te Crvenu Hrvatsku ili Gornju Dalmaciju. Nailazimo na neka imena, kao što su: Svetolik, Vladislav, Tomislav, Sebeslav i drugi. Piše o ugarskom velikašu Kisu koji je opustošio Bosnu zajedno sa svojom vojskom, kao i reakciju kralja Časlava na ovaj događaj. Također, piše i da su stanovnici Epidaura podigli grad koji su nazvali Raguzij, odnosno Slaveni su taj grad nazvali Dubrovnik. U novom poglavlju nam otkriva da su banovi, župani i drugi bili radosni kada su čuli da je unuk

kralja Radoslava došao te su ga odveli u Tribunju te je u Tribunju krunisan za kralja zbog čega je nastao sukob između kralja i župana Ljutomira u kojem je župan Ljutomir ubijen. Zatim, piše o novim vladarima. Spominje i Samuila, osnivača Makedonskog Carstva. Nadalje spominje dječaka Vladimira da je postao mudar kralj, no piše i o događajima koji su poslije uslijedili vezano za Vladimira. Piše da Mihalja je postao kralj, kao i da je Mihalja uzeo i kraljevstvo bratu Radoslavu te predao sinu Vladimiru. Zatim je navedeno da je poslije Mihaljine smrti kraljevstvo preuzeo miroljubivi Radoslav koji je poslao ljude po Bodina koji se nalazio u tamnici u Antiohiji te mu je predao Gripoli (Grbalj) i Budvu. Također, navodi o Bodinovim osvajanjima: Bosna, Raška, Drač i drugo. Poslije, narod je ipak kao nasljednika izabrao brata kralja Bodina, Dobroslava. Posljednje poglavlje XLVII ovog ljetopisa nam govori da je knez Radoslav otišao bizantskom caru Emanuelu na osnovi čega je mogao da vlada zajedno s braćom. Urošev sin Desa sa saveznicima preoteo je Zetu i Tribunje, a Radoslav i njegova braća su nastavila vladati primorjem (Mošin, 1950, 39-105).

### *6.2.1. Sličnosti između djela Ljetopis popa Dukljanina i Memoriale*

Zajedničkih karakteristika između djela *Ljetopis popa Dukljanina* i *Memoriale* ima u maloj mjeri i ona se ogleda u pisanju svakodnevnih događaja s tim da u djelu *Memoriale* o tome je pisano kroz cjelokupno djelo, a u *Ljetopisu popa Dukljanina* pisanje o aktualnim događajima pronalazimo tek na kraju. Također, u oba djela pronalazimo “dokazni materijal” koji pronalazimo samo u ovim djelima te koje nam služi kao svjedočanstvo.

U *Ljetopisu popa Dukljanina* kao i u drugim djelima pronalazimo bilješke o suvremenim događajima koji su se događali, činjenica u mnogo manjoj mjeri u odnosu na Pavlovićev dnevnik-kroniku, odnosno kako se stranice listaju pred kraj *Ljetopisa popa Dukljanina* dolazi se do tada suvremenih događaja koje se odnose i na pobunu protiv kralja Radoslava te se ovaj sin Gradihne uputio caru Emanuelu koji je bio na njegovoj strani i zahvaljujući kojem je nastavio vladati zajedno sa braćom.

Oba djela nam i danas nakon toliko stoljeća služe kao izvrsno svjedočanstvo vremena kojeg opisuju i “dokazni materijal” za događaje koji su se zbili. Samo neke od osoba i događaja koji su opisani, a koje pruža izvrsno svjedočanstvo jest: namjere cara Vasilija da osvoji Bugarsku, Rašku, Bosnu, Dalmaciju i druge primorske okruge. Napad Dobroslava sa sinom na

Grke koje je ubio veliki broj, sukob vojske kralja Dobroslava i kneza Ljutovida, kao i odnosi koji su poslije uslijedili, Bodinovo, Vladimirovo te ostale braće zauzimanje Raške; zatim saznajemo da se Bodin okrunio dijademom te tako postao car te ponovnom Bodinovom ratovanju, načinu na koji je Bodin zauzeo Zetu i Rašku i Bosnu gdje je postavio kneza Stefana te Drač. Također, bilježi i način na koji je Bodinov brat Dobroslav postavljen za kralja, kao i o zarobljavanju kralja Dobroslava tijekom boja u Diokleji (Duklji).

### 6.2.2. Razlike između djela *Ljetopis popa Dukljanina* i *Memoriale*

Razlike između ova dva djela se nalaze u većoj mjeri nego sličnosti. Neke od njih je pisanje datuma na početku bilješke u *Memoriale*, zatim pronalazak moralno-didaktičkih elemenata te pisanje o događajima koji su se znatno ranije dogodili, a sve ovo se nalazi u *Ljetopisu popa Dukljanina*.

Autor *Ljetopisa popa Dukljanina* je nizao bilješku za bilješkom, događaj za događajem, ali uopće nije bilježio niti datum niti godinu. U *Ljetopisu popa Dukljanina* pronalazimo fraze koje se često ponavljaju te služe kao vremenska odrednica za događaj o kojem se piše: *post eum regnaverunt, regnavit post eum, accepitque post eum, temporibus huius floruit*. Osim ovih pronalazimo i druge vremenske odrednice koje su česte ne samo u ovom ljetopisu, već i u drugim srednjovjekovnim ljetopisima: *tunc, in diebus illis, Regnante ergo Ciaslavo rege, post haec, eo tempore, post haec non multo tempore transacto, eodem itaque tempore, quo aduto*. S obzirom da se u ovom djelu uopće ne spominju godine i kronologija događaja u potpunosti nije točna ovo djelo iako se tako zove po odlikama književne vrste nije ljetopis.

Unutar ovog djela, kao i unutar djela *Historia Salonitana* pronalazimo moralno-didaktičke dijelove koje imaju za cilj da pošalju jednu moralno-didaktičku poruku čitatelju. Ni Tomi Arhiđakonu ni popu Dukljaninu nije bio samo cilj da nas obavijesti o određenim ljudima i događajima, već da usto utječu na čitatelja o važnosti vjere, kršćanstva, moralnosti koje sve to sa sobom nosi. U nekoliko navrata je istaknuta molitva, obraćanje Bogu te promjene na pozitivnu stranu koje se događaju nakon iste. Jedna od tih poruka se nalazi u poglavlju XXXVI vezano za otrovne zmije i okretanje molitvi, odnosno Bogu: *Erant praeterea per montem Obliquum igniti serpentes, qui statim ut aliquos percutiebant, absque ulla tarditate moriebantur caeperuntque magnum damnum facere, tam de hominibus, quam de animalibus. Tunc rex Vladimirus*

*orationem fudit ad dominum cum lacrimis, ut deus omnipotens liberaret populum suum ab illa perstifera morte...*(Mošin, 1950, 79). Zatim, pronalazimo i moralno-didaktičke motive u priči o kralju Vladimiru koji nakon što se okreće molitvi, odnosu Bogu iz tamnice od zatočenika ponovno postaje kralj, tj. oženi se s kraljevom religioznom i dobrohotnom kćerkom (Mošin, 1950, 80-81). Također, imamo i moralno-didaktički dio o smrti kralja Vladimira, odnosno nakon što je ubijen za ručkom, njegov ubojica je ubijen za večerom što nam poručuje da onako kako se mi ponašamo prema drugima, nama će se i vratiti, odnosno da ne možemo mi drugima činiti zlo, a očekivati dobro. Kod našeg Pavlovića ne pronalazimo ove didaktičko-moralne motive unutar djela *Memoriale*. Također, čitajući i djelo *Historia Salonitana* i *Ljetopis popa Dukljanina* uviđamo i jedan od zajedničkih ciljeva, a to je podučavanje čitatelja, utjecaj na čitatelja s teološke strane.

Činjenica da za Pavlovićev *Memoriale* pouzdano ne možemo tvrditi o čemu su ranije bilješke pisane jer nam taj dio nije ostao sačuvan, već je ostao dio koji govori o aktualnim događajima, ali *Ljetopis popa Dukljanina* prikazuje povijesni pregled. U ovom djelu je zanimljivo da kroz cijelo djelo autor kreće s određenim osvajačem i njegovom braćom te nastavlja vezati događaje vezano za njihove potomke. Jedan od primjera, već na početku, osvajanja je vojske Totile i njegova brata Ostroila, zatim njegova sina Svevlada. Nadalje, piše o rođenju Svevladova sina Selimira i njegovu vladanju. Poslije Selimira došao je na vlast njegov sin Vladin koji je kao i otac vladao u miru. On je imao sina Ratimira koji ga je naslijedio i koji je progonio kršćane. Poslije njega od njegove loze još su četiri kralja vladala poslije kojih je iz iste loze došao Svetimir kojeg je naslijedio sin Svetopelek. Kroz cjelokupno djelo *Ljetopis popa Dukljanina* nalazi se rodoslov mnogih vladara. Usto, pruža i informacije o nastajanju i stvaranju Hrvatske, kako je došlo do podjele. Autor je dosegnuo nekoliko stoljeća u prošlost za razliku od Pavlovića.

### 6.3. Arhiđakonova *Historia Salonitana*

Pavlović i Arhiđakon nisu imali isti cilj za pisanje svojih djela. Pavlović piše bilješke o različitim ljudima i događajima na način na koji je smatrao da treba pisati i koliko je to moguće objektivno za svoje potrebe i svoju "ljubav" te nije nastojao da drugi o tome čitaju za njegova života. Djelo Splitsanina je simbolično nazvano *Historia Salonitana* jer je Tomin cilj da zapiše i

ostavi informacije o splitskoj i salonitanskoj crkvi znajući da postoje i druge crkve i nadbiskupije i da će tek biti osnovane nove te ih jasno stavljajući na njihovo mjesto. Stoga, smatra se dostojnim da između ostalog, ostavi informacije o salonitanskoj i splitskoj crkvi, ali i druge važne povijesne informacije. Za razliku od Zadrana, Splićaninu je stalo te pisao je s tom nakanom da i drugi čitaju i znaju o onome što on piše i način na koji piše te da nametne ono što on piše čitateljima u čemu je prilično uspijevaio tada, ali i danas kada je postao prilično citiran. Toma Arhiđakon je izvrstan stilista, erudita koji se školovao u Bolonji, nakon što se vratio u rodni grad imao autonomiju, ugled, znanje i moć i kao takav djelovao u Splitu.

Toma Arhiđakon je rođen ili 1200. ili 1201. godine (Matijević Sokol, 2001, 34). Poticao je iz ugledne patricijske obitelji te išao u školu magistra Qualterija i magistra Treguana (Šegvić, 1927, 42). Ubrzo, i ova zanimljiva ličnost hrvatskog srednjovjekovlja odlazi na studij u Bolonju te studira crkveno i kanonsko pravo (Gulin, 2004, 30). Neke od funkcija koje je ovaj splitski klerik i kroničar obavljao su: javni notar u Splitu (1227. – 1232.) kao klerik, podđakon te kao arhiđakon (Matijević Sokol, 2001, 37). No, Arhiđakon je ušao u više sukoba s nadbiskupom Guncelom (Gulin, 2004, 32-33). Godine 1227. Toma je već djelovao u javnoj službi, no ne postoje podaci kada se vratio u svoj rodni grad (Šegvić, 1927, 48-49). Toma Arhiđakon je s trideset godina bio izabran za arhiđakona na način da nadbiskup Guncela nije htio potvrditi Katalda za arhiđakona, čekajući njegovu potvrdu Kataldo je i preminuo (Gulin, 2004, 32-33).

Sastoji se od poglavlja različitih tematika od kojih neka govore o povijesti Salone i društveno-političkom životu u Saloni, zatim o svecima Dujmu, Dominionu. Također, spominje i odnos Dioklecijana prema kršćanima, kao i o nastojanjima Lava da svrgne Gliecerija s vlasti te težnjama Maksima za pontifikatom. U *Historia Salonitana*, Toma Arhiđakon opisuje bijeg stanovnika iz Salone te povratak u Salonu i osnivanje grada Splita. Otkriva i priču o nadbiskupima Donje Dalmacije koje je zahvatila pijavica i koji su poginuli. Piše o različitim nadbiskupima: Arniru, Petru, Bernardu, Guncelu, Stjepanu, Huginu, Ivanu, Rogeriju, odnosno biskupima: Lovri, Mihi, Lamprediju, Martinu, kao i kraljevima: kralju Zvonimiru, kralju Ladislavu, kralju Beli, kralju Andriji, kralju Beli IV, kralju Konradu, kraljici Mariji, papama: Inocentu III, knezu Grguru Bribirskom, Također, Toma Arhiđakon piše i kako je s trideset godina bio izabran za arhiđakona, ali i peripetije koje su se zbog toga stvorile. Piše i o svom odlasku u Ankonu te biranju Gargana de Arscindisa za načelnika Splita. Također, govori i o

plemenu Tatara i opasnostima koje su sa sobom donijeli. Toma Arhiđakon navodi i borbu između Zadranana i Mlečana, kao i raznoraznim drugim sukobima unutar Hrvatske, kao onaj između Splitskana i Trogirana. Toma Arhiđakon spominje i informacije za svoj izbor, kao i sve ono kroz što je prošao. Ove i druge informacije sadrži djelo *Historia Salonitana* (Perić i Matijević Sokol, 2003, 11-319).

### 6.3.1. Sličnosti između djela *Historia Salonitana* i *Memoriale*

Iako postoji razlika u životu i djelu između Tome Arhiđakona i Pavla Pavlovića ipak njihova djela imaju određene zajedničke karakteristike, kao što su: žanr, obojica su pisali djelomično o događajima o kojima su bili svjedoci te pisali su o crkvenim dužnosnicima i crkvama.

Pavlovićevo djelo je dnevnik-kronika, a Arhiđakonovo djelo je kronika ili historija. Po žanru djela imaju sličnosti, ali detaljnom analizom uviđaju se i razlike. Oba djela su nastala na osnovi djela koja su pisana u starom Rimu te oba djela smatraju se *kronikom*. Ni u jednom od ova dva djela bilješke o osobama i događajima se ne nižu bez nekog utvrđenog plana i koncepcije, već autori svjesno i savjesno pišu o istim. Također, i Pavlovićevo i Tome Arhiđakona djelo ima odlike *memoriale* što znači kao “spomenik”, “spomen-zdanje”, no osnovno značenje je “zabilješka”, “vijest”. Upravo mnoge katedralne crkve, samostane i župe odlikuje pisanje *memoriale* kojih čine zanimljiv sadržaj. Na osnovi *memoriale* su se razvile pontifikalne kronike. No, vezano samo za Tomino djelo treba napisati što je u najužem smislu. Prvo i najviše odlika ima kao *historia*, zatim ima odlika i kao *kronika*, ali u pojedinim dijelovima ovo djelo ima elemenata i *memoriale* (Katičić, 2003, 383-393).

Oba kroničara su pisali o aktualnim temama toga vremena. Toma Arhiđakon je pisao o svađi između nadbiskupa Guncela i arhiđakona Tome jer nakon što je Splitskanin izabran za đakona nadbiskup Guncel ga nije htio potvrditi nakon pobune u gradu i nakon Tominog odlaska u rimsku kuriju te tamo je uspio da ostvari svoja prava koja su mu bila ugrožena u rodnom gradu. Također, piše i o dovođenju kneza Grgura, načelniku Garganu o načinu kojim je upravljao gradom te o ratu koji je vodio s gusarima. Također, spominje i uzbunu kod Svetog Stjepana, o ratu između Splitskana i Trogirana koja je izbila zbog kraljevih povlastica, kao i niz drugih informacija. Doduše, Toma Arhiđakon u drugom dijelu svoje kronike piše o aktualnim

dogadajima, a Pavlović (treba imati na umu da su do nas stigle sačuvane bilješke) piše kroz cjelokupni svoj spis od dolaska i odlaska raznoraznih ljudi pa nadalje.

I Pavlović i Toma Arhiđakon su pisali o raznoraznim crkvenim dužnosnicima i građevinama. Splićanin je pisao o salonitanskim biskupima Gliceriju i Natalu, zatim o splitskom nadbiskupu Ivanu, nadalje naveo je i određen popis splitskih i salonitanskih nadbiskupa. Također, arhiđakon piše i o izuzeću biskupa Gornje Dalmacije koji su poginuli u oluji, kao i o promaknuću osorskog biskupa Lovre u nadbiskupa na saboru koji je bio održan u Splitu. Zatim, piše i o izuzeću zadarske biskupije, kao i o hvarskoj biskupiji. Toma Arhiđakon bilježi i o sljedećim nadbiskupima detaljne informacije: Arniru, Petru, Bernardu, Guncelu, kao i mnoge druge informacije. Zadranin sporadično u svome spisu bilježi o odlasku i dolasku različitih biskupa i nadbiskupa. Zadarskog biskupa Petra Matafarija spominje u novom kontekstu vezano za indulgencije koje su bile i u Zadru. Ponovno spominje i senjskog biskupa Leonarda kada je kralj Žigmund Luksemburški tražio okrivljene za smrt kraljice Elizabete. Obojica su pisali o crkvenim dužnosnicima, ali treba spomenuti jednu ključnu razliku. S obzirom da je Toma Arhiđakon svaku bilješku detaljno bilježio tako je pisao i o crkvenim dužnosnicima i građevinama dok Pavlović je tek usputno bilježio i nadbiskupima, biskupima i drugim.

### 6.3.2. Razlike između djela *Historia Saloniana* i *Memoriale*

Činjenica je da njihova djela imaju dodirnih točki, ali razlika između djela se itekako osjeti. Zahvaljujući svojoj erudiciji i obrazovanju Toma Arhiđakon je pisao o dalekoj prošlosti koju je izvrsno poznao kao antičku književnost kojom se izvrsno koristio što uviđamo čitajući njegovo djelo.

Jedna od razlika jeste pisanja povijesnog dijela o gradu o kojem se piše. Toma Arhiđakon pisao je genezu Salone i o tome što je Lukan pisao o ovom gradu. Dalje, piše i o Saloni u doba Cezara, kao i o svecima Dujmu i Domnionu. Također, piše i o osnivanju i gradnji grada Splita te načinu kako su barbari osvojili Salonu, kao i o salonitanskim biskupima Gliceriju i Natalu. Sve su ovo informacije o povijesnom kontekstu koje Toma bilježi o Saloni i Splitu. S druge strane Pavao Pavlović barem u ovim sačuvanim bilješkama uopće ne spominje povijesni razvoj Zadra.

Kao što je navedeno, Zadranin je svoje djelo *Memoriale* napisao na osnovi *libellus memorialis* ili *scrinia memoriolarum* koji su bili poznati u Rimu, a Splićanin je svoje djelo

napisao na osnovi *Liber pontificalis*<sup>70</sup> koje pruža kratke biografske podatke o papama od Petra do kraja IX stoljeća. Pisanje knjige je nastavljeno pa imaju i zapisi sve do 1431. godine. Po uzoru na stari Rim i na prostoru Karolinškog Carstva su nastale slične knjige koje prikazuju genezu nadbiskupija i biskupija. Sve je krenulo zahvaljujući dvoru Karla Velikog, odnosno zahvaljujući imenu Pavao Đakon koji je napisao povijest Langobarda (*Historia Langobardorum*) i povijest biskupije Metz (*Gesta episcoporum Mettensium*)<sup>71</sup>. Ova Tomina kronika kao i druge slične predstavljaju kao kronološke kataloge crkve te nam govore o drugim događajima (Matijević Sokol, 2001, 43-44). Predložak za pisanje djela *Historia Salonitana* našem kroničaru je bio *Liber pontificalis*. Bez sumnje naš ju je kroničar, s obzirom koliko je bio obrazovan i načitan, ne samo poznao, već ju je i koristio prilikom pisanja svoga djela kao jedan od vrela. Toma ne govori samo genezu Crkve, govori i genezu grada i zemlje, na početku u poglavljima. Činjenica jest da je ovo povijest splitske crkve, ali isto tako *Historia Salonitana* je i povijest Splita i Hrvatske. Također, i Tomina kronika ima karakteristike *gesta (archi)episcoporum* (Katičić, 2003, 394). Također, ovo djelo smatra se i *historia* i ima svoje početke u staroj Grčkoj. Kao književni žanr zahtijeva istinu, a nekad prilično teško praviti distinkciju jer su se događaji zbivali u dalekoj prošlosti.

Toma Arhiđakon jest i poznao i koristio izvore iz antičke književnosti pa neke od fraza koje nam to potvrđuju jesu one koje govore o Augustovom pohodu u ilirske krajeve: *in historiis uero Romanorum habetur, quod cum imperator Augustus in partibus Illyricis exercitum duceret et ipse alio properaret*. Spominje i pjesnike koji su pisali o mitskom junaku Kadmi: *Secundam poetarum fabulas Cadmus dicitur in eandem deuenisse prouintiam*. Opisuje i građanske ratove između Cezara i Pompeja što potvrđuje da je poznao Cezarovo djelo *De bello civili*. Nadalje, uviđamo da je tijekom pisanja svog djela i znao i koristio sadržaj iz sljedećih knjiga: *Ljetopis popa Dukljanina*, *Liber pontificalis*, *Chronicon Hugarico-Polonicum*, *Gesta Hungarorum*. Citirao je neke od korifeja antičke književnosti kao što je Horacija, doduše ne posve točno, ali

---

<sup>70</sup> *Liber pontificalis* pruža povijest o papama u formi biografije. Kao takve oni sadrže: podrijetlo i rodno mjesto pape, duljinu njihovog pontifikata, izdavanje dekreta, važnije odluke, građanski i crkveni događaji, građenje i obnova rimskih crkvi, donacije crkvama, mjesto pokopa, vrijeme upražnjenja stolice do izbora sljedećeg pape. (Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/liber-pontificalis>; pristupljeno: 7. rujna 2023. godine).

<sup>71</sup> Neke od najpoznatijih djela ovog žanra koji su nastali tijekom IX stoljeća su: *Gesta pontificatum*, *Gesta episcoporum*, *Gesta sanctorum patrum Fontanellensis coenobii*, *Gesta abbatum* i još mnoga druga (Matijević Sokol, 2001, 44).

veći dio je citirao i to djelo *Saturae I, 3: Cur in amicorum uitiiis tam cernis acutum, ut serpens Epitaurius*; i s drugim Horacijevim citatom nije bio posve precizan: *Cui eternos honores Dalmatico peperit triumpho*. Također, citirao je i Ovidijeve *Epistulae ex Ponto: Subdita montane brachia Dalmatie*. Citirao je i Lukana: *Qua maris Adriaci longas ferit unda Slonaset trepidum in molles zefiros excurrit Yader*. Navedeno parafraziranje i citiranje kako iz antičkih izvora tako i iz srednjovjekovnih jasno nam govori ne samo o Tominom obrazovanju, već i o erudiciji i samoučenju.

Toma kao arhiđakon želio je da unutar njegova djela bude prožet poučni dio što se itekako osjeti prilikom čitanja pojedinih dijelova djela *Historia Salonitana*. Moralno-didaktički dijelovi njegove kronike se već vide prilikom pisanja o svetcima Dujmu i Domnionu: *Primus itaque beatus Paulus apostolus qui ab Ierusalem usque Illiricum repleuit euangelio Christi; non tamen ipse per se intrauit Illiricum predicare, sed misit Titum discipulum suum, sicut dicit ad Timoteum: Crescens abiit in Galatiam, Titus in Dalmatiam...* Također, dio kada govori o Saloni kao uglednom gradu koji je zbog grijeha njezinih sugrađana spao na takvu bijedu je izvrstan primjer moralno-didaktičkog dijela. Još jedan dio gdje nalazimo moralno-didaktičke dijelove je dio gdje piše o prvom splitskom nadbiskupu Ivanu, odnosno njegovom životu i stavu prema Crkvi i životu. Radi se o dvije osobe koje su živjele u različitom periodu, različitom gradu, imali različito obrazovanje i obavljali različite funkcije, ali napisali djelo koje pripada skoro istom književnom rodu, ali na različit način.

#### *6.4. Kronika Mihe Madijeva de Barbazanisa De gestis Romanorum imperatorum et summorum pontificatum*

Kroničar Miha Madijev je imao djeda koji je također nosio isto ime i prezime te koji je bio prijatelj kroničara Tome Arhiđakona s kojim je išao u Ankonu stoga ovu dvojicu ne treba miješati. Njegov djed je igrao značajnu ulogu u društveno-političkom životu grada Splita te bio je: splitski poslanik, gradski sudac, usto u javnim ispravama spominje se i kao svjedok. Njegov sin, a Mihin otac se zvao Madij Mihin koji je također bio gradski sudac (Šišić, 1903, 5-6). Miha Madijev je rođen u Splitu oko 1284. godine. Vršio je funkciju gradskog suca. Jedan je od gradskih vijećnika koji su odlučili i odobrili (1327.) da se Split preda Mletačkoj Republici. Poslije i pod upravom Mletačke Republike obnašao je značajne funkcije što i ne čudi s obzirom da je bio za mletačkog dužda (Šišić, 1903, 6-9).

Dio njegove kronike ostao je sačuvan. Ono što saznajemo iz naslova jest da je ovo trebala biti historija Careva i Papa, osobito jer su se tada vodile borbe između Gibelina i Gvelfa u Italiji o kojima je on saznao informacije. Također, i u splitskom Statutu (1312.) kojeg je napisao potestat iz Ferma, i Miha Madijev se nalazio među plemićima koji su trebali da nadziru i rad potestata. Također, poslije je izvršavao i dopune u istom Statutu. Obnašao je dužnost i suca. Između ostalog, bio je i u vijeću koje je odobrilo da se Split preda u ruke Mlečanima. Uz navedeno, obnašao je dužnost i općinskog savjetnika (Fisković, 1977, 154-155). Uz sve ovo, natpis nam otkriva da ipak dio djela nedostaje, odnosno prvi dio djela. Taj dio je obuhvaćao događaje koji su se dogodili prije 1290. godine. Do Lučića nije došao prijepis prijepisa pa onda nije došao ni do nas (Šišić, 1903, 13-14).

Počinja o papi Nikoli IV koji je izabran za papu 1290. godine te u istoj bilješci piše da su babilonski sultan i Saracena zauzeli Akon. Također, Miha Madijev navodi i o izboru i životu drugih papa: papi Celestinu V, papi Bonificiju VIII, papi Benediktu XI, papi Klementu V, Ivanu XXII, kao i o kraljevima: kralju Andriji, kralju Karlu, kralju Filipu Lijepom, kralju Karlu, kralju Robertu i drugim. Zatim piše o biskupima, nadbiskupima i mnogim drugim. Spominje i sukob između Mlečana i Đenovljana te obaviještava nas da se Zadar odmetnuo (1300.) iz ruku Mlečana te prešao na stranu bana Pavla i njegovih sinova. Dalje, spominje i mletačku opsadu Zadra (1313.) te bana Mladena (sina Pavla koji je preminuo). Nakon većine tema o papi i vladarima kroničar Miha Madijev se osvrće na podrijetlo Splita i Splitskana. Zatim, navodi da su Trogir i Šibenik postigli savez (1322.) protiv bana Mladena jer su se htjeli prikloniti Mlečanima. Dalje, piše poglavlje *O porazu bana Mladena od strane bana Ivana* te nastavlja s poglavljem *O zarobljivanju Mladena, od strane Karla, kralja Ugra* koji ga je sa oružanom stražom doveo do Zagreba. Također, piše i o knezu Fridrihu, odnosno da mu je odsječena glava u gradu Urbinu. Navodi i sukob između Splitskana i kliškog kneza Jurja. Dalje piše da je Karlo, kralj Ugarske poslao plemića Nikolu zajedno s vojskom Ugri i Kumana na područje Dalmacije i Hrvatske da bude ban. Svoju kroniku završava poglavljem *O smrti Karla, vojvode Apulije, sina kralja Roberta* u kojem piše da je Karlo preminuo (1328.) te da je jedan velikaš Merč u nakani da ubije ugarskog kralja, kraljici mačem odsjekao četiri prsta te je odmah bio i ubijen (Fisković, 1977, 160-183).

#### 6.4.1. Sličnosti između djela *De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum* i *Memoriale*

Sličnosti između ova dva djela se ogledaju u pisanju datuma na početku bilješke, pisanju o crkvenim dužnosnicima te kod obojice književnika i Zadrana i Splitsanina uočavamo bilježenje pojava na nebu, kao i pisanje o svakodnevnim događajima u Zadru, odnosno Splitu.

Izrazita sličnost između Madijeve kronike *De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum* i Pavlovićeve dnevnik-kronike *Memoriale* jest što prilikom pisanja početka bilješki Madijev u drugom dijelu svog djela kao i Pavlović navodi godinu, mjesec i datum bilješke pa tako pronalazimo bilješku: *Godine Gospodnje MCCCXXV, mjeseca kolovoza, dana osmog, Balian, splitski nadbiskup, ušao je u Split, posvećen i potvrđen po papi. Pavao* obično svoje bilješke počinje s pisanjem datuma s tim da je godina navedena za sve bilješke na početku poglavlja.

Osim što je pisao o papama Miha Madijev kao što i sam naslov otkriva pred kraj svoje kronike pisao je i o nadbiskupima: splitskom nadbiskupu Balianu te o zagrebačkom biskupu Augustinu koji je poslije postao biskup u crkvi Nucere u Apuliji. Za razliku od Pavlovića, ali slično Tomi Arhiđakonu o ovom nadbiskupu i biskupu Miha je pisao crtice iz njihovih biografija, a ne rečenicu ili dvije.

Još jedna zajednička karakteristika između ova dva kroničara jest pisanje pojava na nebu te Miha Madijev piše: *Godine Gospodnje MCCCXXX sunce se zamračilo u ono vrijeme usred dana te postalo tamno i mračno kao mjesec VIII podnjevši pomrčinu svima na svijetu koji su bili na otvorenom očito.* U srednjem vijeku ovakve pojave često su se smatrale kao znakovi i poruke koje se šalju građanima.

Još jedna zajednička karakteristika Pavlovića i Madijeva jest pisanje bilješki o svakodnevnim događajima u gradovima u i o kojima su bilježili. Kao što je Pavlović bilježio, tako je i Miha Madijev bilježio o tome da su gradovi Šibenik i Trogir postigli savez protiv bana Mladena, zatim da je ban Ivan porazio bana Mladena te da je kralj Karlo zarobio bana Mladena. Također, spominje i rat koji su splitski građani vodili protiv kneza Jurja, kao i mir između kliške kneginje i supruge kneza Jurja te splitskih građana.

#### 6.4.2. Razlike između djela *De gestis romanorum imperatorum et summorum pontificum* i *Memoriale*

Budući da su oba djela prilično drugačijeg sadržaja zaključuje se da im je različit izvor nastajanja djela, zatim Miha je citirao određene dijelove antičke književnosti te pisao je o podrijetlu svojih sugrađana.

Po sadržaju i drugim elementima, Madijevo djelo je sličnije djelu *Historia Salonitana* nego Pavlovićevom *Memoriale*. Kada se gleda izvor pisanja, za pisanje prvog dijela vezano za pape i vladare kao i osnovne crtice o njihovim životima, Madijev izvor i uzor je bio *Liber pontificalis*, a već poslije vidi se Tomin utjecaj. Tako Miha Madijev spominje sljedeće pape: Nikola IV, Celestin V, Bonificije VIII, Benedikt XI, Klement V, Ivan XXII. Zatim, piše o vladarima: Henrik, sinu kralja Majolike Alafantu, kralju Apulije Robertu, sinu kralja Uroša Stefanu, ugarskom kralju Karlu, kralju Raške Urošu, banu Mladenu i banu Ivanu, kliškom knezu Jurju, banu Dalmacije Mikcu. Po naslovu se jasno može zaključiti što je Mihi Madijevu bio cilj prilikom pisanja svog djela koji je bio suprotan od Pavlovićeva. Miha Madijev je imao različite izvore i različite načine dolaska do istih. Onaj dio kronike koji govori o talijanskim događajima nam otkriva da je najvjerojatnije koristio talijanske kronike do kojih je tada vrlo lako mogao doći što zbog blizine talijanskih gradova što zbog dobre povezanosti što zbog političke situacije, ali i talijanski načelnici koji su se nalazili u Splitu su mu otkrivali i govorili raznorazne informacije. Nadalje, koristio je raznorazne kronike iz arhive grada Splita iz kojih je crpio informacije, kao i gradski statut (Šišić, 1903, 14-17).

Miha Madijev je citirao antička djela po ugledu na Tomu Arhiđakona. Nije citirao na način i u mjeri u kojoj je Toma jer Miha nije imao ni razinu njegova obrazovanja ni erudiciju, ali je ipak citirao Lukana: *Qua maris Adriatici longas ferit unda Salonas et tepidum in mobiles Zephyros excurrit Jader*. Identičan citat pronalazimo i kod Tome u kronici *Historia Salonitana* te se lako može zaključiti da je Miha Madijev kod njega i vidio ovaj citat. Dalje, citirao je i Seneku. S obzirom da su se djela ovog stoičara koristila u srednjem vijeku kao “građa” za mnoge udžbenike ne treba da čudi što je i Miha Madijev koristio njegov citat. Miha Madijev je za razliku od Pavlovića ipak citirao određene antičke izvore, ali treba imati na umu da je ipak te citate pročitao u segmentima u kojima je i pisao.

Pavlović uopće nije pisao o podrijetlu Zadrana, no Miha Madijev je posvetio jednu bilješku o podrijetlu Splitskana te piše kako je Split nastao iz Salone. Spominje i Dioklecijana, zatim da je Totila razorio Salonu te da je tadašnje stanovništvo pobjeglo na otoke. Nakon toga došli su do Dioklecijanove palače blizu Salone te je iz salonitanskih građana rođeno i razvijeno rimsko plemstvo. O ovom je detaljnije pisao i Toma Arhiđakon. Dakako, da je i Tomi i Mihi bilo bitno da pokažu i dokažu podrijetlo Splita jer što je grad, odnosno narod stariji to ima veću vrijednost što su ovi prominentni Splitskani itekako znali.

### *6.5. Književno djelo Obsidio Iadrensis*

Još jedno djelo o Zadru, samo drugog autora i o drugom periodu (nešto ranijem) je djelo *Obsidio Iadrensis*. Djelo koje nam potvrđuje koliko je tada kada nije bila razvijena tehnologija i Zadranima i drugima bilo bitno da pišu, da izbace iz sebe i strah i bijes i neizvjesnu budućnost svoje obitelji i sebe za koju su se plašili, a sve ovo im zadaje isti neprijatelj Mletačka Republika. I ovo djelo ima dosta i sličnosti i razlika u odnosu na Pavlovićev spis. Ovo književno djelo počinje prologom (prve knjige) o tome kako su Mlečani poput vuka koji napada janje napali Zadar, prvi grad Dalmacije te dugo vremena su mučili stanovništvo. Zatim, piše za pobjedu Zadra. U nastavku slijede bilješke, odnosno piše da nakon što je ugarski kralj Karlo preminuo, Ludovik, kao novi kralj bio je željan i žedan novih osvajanja i teritorija. Mnogi gradovi, osobito Zadar, uputili su kralju svoje izaslanike i darove, no zbog sporog koraka Zadrana kralj nije ni dobio darove, već prije nego što su izaslanici došli se uputio u Ugarsku. Dužd je pisao Zadranima i drugima te građani Zadra i građani drugih gradova su pozitivno reagirali na duždeva pisma koja su stigla. Dok su ova pisma stizala kralj Ludovik se nalazio na području Bihaća. Zatim slijedi dio kako su Mlečani opsjeli Zadar s mora. Dana 13. kolovoza 1345. godine kapetan Petar zajedno s galijama počinio je strašan zločin nad Zadranima na način da na koga god su naišli ili su ubili ili potopili u more. Također, ni Zadranima nisu htjeli biti pod mletačkom vlašću te se nisu htjeli predati već ratovati. Iz svega navedenog, Zadranima su pripremili oružje, oko grada različite naprave te su vijećali kojem gospodaru bi predali svoj grad. Odlučili su se obratiti kralju Ludoviku te su mu tajno poslali poslanika Franju Jurjevića koji je pristao udovoljiti njihovim molbama. Kao svjetlo u tami koje je zahvatilo Zadranima u ovom periodu je pismo kralja Ludovika

u kojem piše da će sa svojom vojskom pomoći Zadranima što je razglašeno na trgu<sup>72</sup>. Mlečani su i dalje opsjedali Zadar te su maranama izradili strojeve kojima su gađali Zadar. Budući da su Mlečani zabilježili trijumfe podigli su i drugi sikat kako bi bolje nadzirali Zadrane. Prva knjiga završava bilješkom o dolasku Marina Faliera koji je bio zadužen za opsadu Zadra (Glavičić i Vratović, 2007, 114-202). Druga knjiga počinje pričom o uzimanju trojakog nebeskog oružja za obranu kako bi se savladao neprijatelj. Ludovik je poslao (1346.) dva pisma Zadranima te nakon što su Mlečani čuli da su se Zadrani odlučili nalaziti pod “ugarskom krunom” izgradili su nove utvrde na moru i kopnu kako bi opsjedali grad. U ovoj borbi veliki broj poginulih i ranjenih bio je s obje strane, ipak su Zadrani uspjeli zabilježiti pobjedu. Nakon raznih sukoba, peripetija, izdaja, Zadrani su htjeli postići primirje s Mlečanima. Ali i sami su mislili koliko će im to primirje vrijediti. No, ubrzo ugarski kralj i vojska napušta ove krajeve i odlaze u panonske predjele. Nadalje, Zadrani su poslali svog poslanika Mlečanima. Tri rektora s dvanaest zadarskih predstavnika kada su čuli odgovor nisu htjeli pristati na ovakve duždove uvjete. Također, i u luci nastao je sukob između Zadrana i Mlečana u kojem su Zadrani zabilježili novi trijumf. Međutim, zbog nepodnošljive situacije u gradu, na trgu je oko dvije stotine ratnika zahtijevalo mir i sporazum s Mlečanima. Poslanici su došli ispred dužda Andrije Dandula da zamole za oprost kao i da kažu da će predati grad Zadar duždu. Dužd zajedno sa svojim saradnicima je pristao na ovaj sporazum. Zadrani su otvorili gradsku kapiju kao grad sa svim tvrđavama i drugim predali dvojici kapetana, predstavnika Mletačke Republike koji su žurnim koracima uz zvuk trube i bubnjeva ušli u grad (Glavičić i Vratović, 2007, 204-289).

### 6.5.1. Sličnosti između djela *Obsidio Iadrensis* i *Memoriale*

Između djela *Obsidio Iadrensis* i *Memoriale* pronalazimo prilično sličnosti koja se ogleda u tome da autori oba djela su vjerni Ugrima, pišu o aktualnim događajima vremena u kojem su živjeli dok daleku prošlost zanemaruju i ne citiraju druge autore niti se pozivaju na druga djela.

Prije svega mjesto događanja je isto, tj. Zadar. Nadalje, u oba djela otkrivamo da su Zadrani kao svog vladara željeli ugarskog kralja, a ne Mletačku Republiku. Period koji je obuhvaćen u djelu *Obsidio Iadrensis* je 1345. – 1346., a period koji obuhvaća sačuvani dio Pavlovićeva *Memoriale* je 1371. – 1408. Vidimo da period nije identičan, ali je približan, iako je

---

<sup>72</sup> Danas se ovaj trg naziva Narodni trg (Glavičić i Vratović, 2007, 303).

približan smjenjivali su se raznorazni događaji. Dio koji je objašnjen u *Obsidio Iadrensis* vjerno i dramatično pokazuje koliko su se Zadrani, usprkos napadima sa svih strana branili i koliko su, usprkos svim opstrukcijama Mlečana, bili vjerni Ugarskom Kraljevstvu. Također, Pavlović je bilježio da su i Zadrani, kao i sam kroničar bili vjerni Ugarskom Kraljevstvu.

U djelu *Obsidio Iadrensis* i *Memoriale* nalaze se aktualni događaji koji su se zbivali u Zadru. Glavni cilj oba djela jest da zabilježi te navedene borbe za Zadar, za život Zadrana i za “svetu ugarsku krunu”. Mjesto radnje je isto, ali pod apsolutno različitim okolnostima. Pavlović je svoje djelo pisao kao djelo “Zadar u miru”, a ovo *Obsidio Iadrensis* je nastalo kao “Zadar u borbi”.

Ni jedan autor nije citirao prominentne književnike iz antičke književnosti što nam donekle govori da djela ovih književnika nisu ni poznavali ili su za njih znali u malom opsegu. Usto, iz razloga što ova djela nisu pisana za javnost, smatrali su da ih i ne treba “obogaćivati” i “kititi” citatima antičkih autora pa su samo pisali svoje bilješke i svoje dojmove. Doduše u *Obsidio Iadrensis* pronalazimo nekoliko motiva i citata iz *Biblije*, kao što je citiranje Davida: *Domine, quid etc; Preparamini contra Babilonem, id contra confusionem Iadrę, per circuitum omnes qui tenditis arcum, debellate eam, non parcatis iaculis, quia Domino peccavit*. Usto, parafrazira i Egideja.

#### 6.5.2. Razlike između djela *Obsidio Iadrensis* i *Memoriale*

Iako se radi o djelu koje je napisano u istom gradu ipak se uočavaju razlike. Neke od njih su: struktura djela, zatim spominjanje Mletačke Republike te način opisivanja događaja.

*Obsidio Iadrensis* je srednjovjekovno djelo kojem je cilj da prikaže i pokaže borbu Zadrana za svoj grad protiv Mlečana. Opisan je samo taj jedan period od godinu dana, kao mali segment povijesti grada Zadra poput kapljice u moru. Autoru je bio cilj da zabilježi kroz šta sve prolaze građani Zadra zbog Mletačke Republike od gladi, žeđi, neiznemoglosti, danonoćnog nespavanja, strahova pa do povrijeđivanja i ubojstava. Pavlović iz apsolutno drugih pobuda piše svoje djelo, piše još jednu u nizu srednjovjekovnu dnevnik-kroniku s raznovrsnim informacijama koji su vezani za društveno-politički život Zadra uz znatno veći period pisanja bilješki.

Zanimljivo je da ono što je konkretno cjelokupna tema u djelu *Obsidio Iadrensis*, a to su napadi Mletačke Republike na Zadar, Pavlović skoro nikako ne piše, odnosno u cijelom spisu samo u jednoj rečenici spominje Mletačku Republiku i to kratko se osvrće na događaj koji se odigrao na Apeninskom poluotoku i koji nema veze s Dalmacijom i Zadrom: *Die 22. mensis iunii, in festo Sancti Ioannis Baptistae exercitus communis Venetiarum intravit Veronam per partem* (Šišić, 1904, 40). Ovakav Pavlovićev stav, odnosno bojazan prema Mletačkoj Republici govori nam uz ono što je napisano u *Obsidio Iadrensis* kroz što su Zadrani zbog Mletačke Republike prošli te koliko su se iste plašili. Kao što je minimalno pisao o Mletačkoj Republici, minimalno je pisao i o Osmanskom Carstvu. U sačuvanim bilješkama Pavlović nije pisao o Mletačkoj Republici, ali u onim koje su nastale ranije ipak piše i on o Mlečanima i njihovim napadima na Zadar.

Budući da djelo *Obsidio Iadrensis* obuhvaća manji vremenski period u odnosu na djelo *Memoriale* događaji koji su zabilježeni u njemu, tj. svi napadi Mletačke Republike na Zadar opisani su detaljno, dok Pavlović je činio suprotno, tj. većinu događaja nije pisao detaljno, osim onih vezanih za Pag i Trogir, ali i o tim događajima bi se moglo raspravljati koliko je pisao detaljno. Jedan primjer je opisivanje opsada Mlečana s kopna: *Diluculo applicant illius illustre solemnitatis, qua mater Ecclesia laudes debitas horis canonicis mirifice exaltationi Sanctę crucis deuotissime decantat, obsidium equoris et cuneus ille in Nonę ciuitate collocatus, qui erat equitum trecentorum et peditum octingentorum ex tota Italia congregatorum, iuxta ecclesiam S. Chrysogoni de fonte fixum construere ceperunt habitaculum versus vrbem et ibi confecerunt contra ciuitatem eorum quam Italici et Longobardi bastidam, Dalmatici et Croati sticatum appellare consueuerunt...* Ne samo da je autor detaljno pisao o napadima Mletačke Republike, već je čak objavljivao i sadržaj raznih pisama koji su stizali u Zadar od predstavnika Mletačke Republike.

Za razliku od djela *Memoriale* gdje se nalaze tragovi subjektivnosti, ali ne u tolikoj mjeri kao u djelu *Obsidio Iadrensis*. Ti tragovi su u ovom djelu vidljiviji zato što je opisan kraći vremenski period, odnosno boj između Mlečana i Zadrana koji je na nekim stranicama do utanačina opisan te se osobito ta subjektivnost, tj. preuveličavanje odnosi na broj poginulih i ranjenih s obje strane. Pavlović rijetko ovako detaljno opisuje bitke koje se događaju, već on za razliku od djela *Obsidio Iadrensis* kraće, općenitije te obuhvaća veći vremenski period prilikom

pisanja svog djela. U jednom dijelu djela, autor iskazuje svoju subjektivnost u iskazivanju sposobnosti Ugri, odnosno njihov značaj za Zadar. U borbi između Mlečana i Zadrana, prema ovom izvoru, Mlečani bi pobijedili jer je veliki broj Zadrana poginuo, ali zahvaljujući manjem odredu Ugri, s tim da je ovdje naglasak na manjem odredu Ugri, veliki broj Mlečana je poginuo, a kod Zadrana poslije nije nitko.

### 6.6. O profilu ljudi koji su pisali navedena djela

Svi koji su pisali djela bili su direktno vezani za događaje koji se događaju te su bili sudionici istih. Nalazili su se na “izvoru informacija” te iz tih razloga su navedena djela nastala. Većinom su bilježili ono što su vidjeli svojim očima, ali i ono što su čuli. Pavao Pavlović je obavljao različite dužnosti u gradu i kao takav ne samo da je vidio nego je bio organizator ili direktno uključen u raznorazne događaje u i izvan Zadra. Slično je i s Tomom. Kao arhiđakon u splitskoj nadbiskupiji svaki dan je bio u prilici promatrati, ali i “osjetiti na svojoj koži” događaje i odluke koje su se donosile i onako učen bilježio o istim. Još jedan dalmatinski plemić Miha Madijev koji je bio u prilici da bilježi navedene događaje, poput Tome je bilježio. Ovo pisanje Madijevo je potvrda kolika je bila “intelektualna širina” tadašnjeg plemića, ali i uključenost u društveno-politički život grada.

Zajednička osobina ovim autorima jest skromnost koja se u velikoj mjeri osjeti čitajući njihova djela. Bilo im je bitno da osobe i događaji o kojima pišu književno budu ispred njih te da za neke osobe i događaje imamo pouzdane i relevantne informacije dok oni kao autori istih ostaju u sjenci, nekada čak i nepoznati ili o njima možemo nagađati, a njihovo djelo se proslavi te pruža vjernu sliku o vremenu i gradu o kojem su bilježili. Takva djela su: *Obsidio Iadrensis* i *Ljetopis popa Dukljanina*, pa čak *Memoriale* Pavla Pavlovića. Toma Arhiđakon kao autor djela *Historia Salonitana pontificum atque Spalatensium* nam je ostao poznat iz razloga što je tada studirao u Bologni te prije njegova odlaska na studij nema detaljnih i pouzdanih informacija o njegovom životu. Da se nije školovao u Bologni vjerojatno bismo o njemu znali, kao što znamo o Pavlu Pavloviću. Miha Madijev je iz ugledne splitske obitelji Madijev pa za njega još znamo dijelom zbog djeda Mihe Madijeva koji je bio aktivan u svome gradu, ali dijelom i zbog aktivnog društvenog života samog pisca.

## 7. FILOLOŠKA ANALIZA

U ovom dijelu doktorskog rada analizirana je filološka analiza. Sama činjenica da je Pavlović pisao tijekom srednjeg vijeka, u formi bilješki, dovoljno govori, tj. ukazuje nam da tekst obiluje osobitostima srednjovjekovnog latiniteta. Ovaj dio je podijeljen u dva dijela: *Morfološka analiza* i *Sintaktička analiza*. Latinitet srednjeg vijeka je poznat kao “latinski s puno pogrešaka i s puno osobitosti uz veliki utjecaj kršćanstva” te kao takav se nalazi i u Lučićevom, ali i Šišićevom izdanju.

### 7.1. Srednjovjekovni latinitet

Zahvaljujući srednjovjekovnom latinskom jeziku koji se “kalemio” i modificirao na klasični latinski jezik, život europske civilizacije je “koračao” iz godine u godinu, iz stoljeća u stoljeće. Usto, direktno se vezao za kršćanstvo kako kroz činjenicu da su, u sve većoj mjeri, nastali kršćanski tekstovi tako i kroz činjenicu da se kroz mnoge druge latinske tekstove, u sve većoj mjeri, prožimaju kršćanski motivi i utjecaji. Usto, službeni jezik crkve postaje latinski jezik te iz tog razloga latinski jezik dobiva još veći značaj tada u odnosu na antiku. Srednjovjekovni latinski jezik nije samo jezik religije nego i književnosti, znanosti, kulture, svakodnevnog života koji se miješao s materinskim jezicima drugih zemalja. Srednjovjekovna latinska književnost dosegla je svoj vrhunac u 12. stoljeću te se u mnogim djelima, kao i kod našeg kroničara vidi utjecaj klasičnog latinskog, kršćanstva i vulgarnog latinskog (Perić, 1981, 1-7)

Možemo reći da se radi o novoj formi jezika na koji su utjecali antika, kršćanstvo, materinski jezici od kojih je ta forma posuđivala leksik, teme, retorička sredstva i drugo te kao takav srednjovjekovni latinski jezik je “nasljednik” klasičnog latinskog jezika. Ne možemo reći da se radi o “duplikatu” budući da su se dogodile vidljive promjene u srednjovjekovnom latinskom jeziku. Ovisi od osobe do osobe koje su pisale jer su mnoge osoba u svojoj svijesti zamišljale klasični latinski jezik i na osnovi toga reproducirali svoj tekst. Srednjovjekovni latinski jezik je bio “oruđe” kojim su uspijevali da njihova djela budu čitljiva i dostupna drugima te zahvaljujući latinskom jeziku nastale su njihove zamisli. Zbog navedenog dolazi do miješanja “starih” riječi (riječi iz klasičnog latinskog jezika) i “novih” (srednjovjekovnog latinskog jezika), zatim “starih” riječi s novim značenjem. Upravo iz tih razloga, uz nezaobilazni utjecaj

kršćanstva, se javlja nova terminologija, a tekstovi i teme iz Biblije utječu na srednjovjekovnu latinsku sintaksu i stil pisanja. Dakako, treba navesti i druge faktore koji su utjecali na srednjovjekovni latinski jezik, kao što su: promjene u vladanju i načinu vladanja, nastajanje i razvoj sveučilišta, ekspanziju kršćanstva, utjecaj Aristotela (Mantello i Rigg, 1996, 3-4).

S obzirom na nivo obrazovanja ne možemo očekivati da tadašnji kolonisti, vojnici, farmeri i drugi pričaju “Ciceronov latinski”, tj. latinski iz “zlatnog doba” rimske književnosti, već su oni pričali “narodni latinski jezik”. Za srednjovjekovni latinski jezik možemo reći da je on “jezik bilješki” i veliki broj djela u formi bilješki različitih ljudi, od kojih mnoga nisu ostala sačuvana, nastajala su pa poslije i nestajala. Usto, period srednjeg vijeka je period kada su mnogi imali potrebu bilježenja određenih poslova i događanja koja su bila, kao i naš kroničar. Pisanje bilješki je bio izvrstan način da se izrazi svoje mišljenje i tijek događaja, kratko, sažeto i neobjektivno te na taj način “iskorištavali” su antički latinski jezik. Tada srednjovjekovni latinski jezik postaje jezik za pisanje povijesti, filozofije i različitih traktata. Dokaz tvrdnje da je latinski jezik imao primat sve do četrnaestog stoljeća jest činjenica da materinskim jezicima nije bilo pridavano na važnosti. Kolika je bila važnost latinskog jezika toliko nije bila važnost materinskog jezika (Mantello i Rig, 1996, 71-73).

Osim što je i u Zadru i u mnogim drugim mjestima bila zastupljena višejezičnost na srednjovjekovni latinski jezik su utjecali i mnogi drugi faktori: vlast koja je bila zastupljena (Mletačka Republika je na teritoriji pod kojom je vladala nametala talijanski jezik što se itekako osjeti i kod Pavlovića), trgovina, migracije, obrazovanje i drugo. Ovi navedeni vanjski faktori su itekako utjecali na formiranje i reformu leksika uz razne prefikse, sufikse i infikse, ali i formiranje potpuno novih riječi. Tako dolazi do susreta i miješanja latinskog jezika s grecizmima, hebreizmima, slavizmima, romanizmima i drugim. Za svaki segment je karakterističan utjecaj nekog jezika. Na crkvu i stvari vezano za crkvu u velikoj mjeri utjecao je starogrčki, za ribarenje, pomorstvo i neke zanate utjecao je talijanski jezik. Također, treba istaknuti da srednjovjekovni latinski jezik nije materinski jezik nijednog naroda, ali su drugi materinski jezici utjecali na srednjovjekovni latinski jezik (Bartulović, 2015, 72-74).

### 7.1.1. Leksik

Pavlovićev spis obiluje velikim brojem riječi koje su karakteristične za srednjovjekovni latinitet. Neke podrijetlo vode iz antike, neke iz drugih jezika, a neke su svoju tvorbu doživjele upravo u srednjem vijeku. U odnosu na klasični latinski dijelom su promijenile značenje. Riječ *novus* u klasičnom latinskom ima značenje *nov* (Marević, 2000, s. v. novus), a u srednjem vijeku predstavlja *vijest, novost* (Kostrenčić i dr., 1969-78, s. v. novum). Zatim *praedicare* u antici označava *oglašavati, očitovati, najaviti, spominjati, isticati* (Marević, 2000, s.v. praedicare), a u srednjem vijeku *držati propovijed, propovijedati* (Konstrenčić i dr., 1969-78, s. v. praedicare). Glagol *proclamare* u antici prvo označava *vikati, krištati* (Marević, 2000, s. v. proclamare), a u srednjem vijeku *objaviti, razglasiti, dignuti tužbu* (Kostrenčić i dr., 1969-78, s. v. proclamare). Riječ *unio* u antici označava *jedan, jedinica, jedinstvo* (Marević, 2000, s.v. unio), a poslije *sporazum, nagodbu* (Kostrenčić i dr., 1969-78, s. v. unio). Nadalje, *indulgentia* u klasičnom latinskom označava *popustljivost, blagost, obzirnost, milost* (Marević, 2000, s.v. indulgentia), a u srednjem vijeku *oprost, oprost kazne, privilegij, povlastica* (Kostrenčić i dr., 1969-78, s. v. indulgentia).

Tablica 2. Prijevod i značenje određenih riječi iz Pavlovićeva spisa tijekom srednjeg vijeka

Latinski jezik	Srednjovjekovni latinski
novum	vijest, novost
balista	vrsta luka, metaljka za strelicu
partisanus	vojnici naoružani kopljem oštropercem; pripadnik pomoćnih četa
passare	mjeriti "korakom", mjeriti
passus	mjera za dužinu, zemljišna mjera, korak, paš
pater	počasni naziv pape, biskupa, opata
pater	duhovni otac, ispovjednik
posse	moćnost
praedicare, predicare	držati propovijed, propovijedati
praefixio	naznaka, određenje
praelatus, prelat	crkveni dostojanstvenik, crkveni poglavar
praesumere	usuditi se, drznuti
prenominatus	prije poimenično naveden, prije naveden
presbyter	svećenik, svjetovni svećenik
princeps	knez pokrajine

privatus	tajan
processio	svečana povorka prilikom blagdana, procesija
proclamare	objaviti, razglasiti, oglasiti
proiectus	što se ubacuje, materijal koji se baca
proprialis, proprius	svoj, vlastiti
quantitas	suma, količina, iznos
quarta	četvrtina, četvrti dio, mjera za suhe sitne stvari, osobito žitna mjera, mjera za tekućine, osobito vinska mjera
quirinalis	okrenut prema sjeverozapadu, sjeverozapadni
quondam	pokojni
ramusculus, ramulus	grančica, ogranak
ranuncula	žabica
rector	upravljač, rektor
rektoratus	služba ili čast upravljača ili nadstojnika
religiosa	redovnica, opatica, duvna
sacramentum	društvo povezano zakletvom za vršenje tajnih čina
sacramentum prestare	položiti prisegu
servitiola	sluškinjica
solarium	plaća, plaćanje
solemnitas	svetkovina, blagdan, svečana i zakonska pravna formula, jasnost, počasni naslov
soror	opatica, redovnica
specialis	osobit, privatan
sponsare	zaručiti, vjeriti
statio	trgovina, dućan, štacun
pillizarius	krznar
sartor	krojač, krpač
logia	trijem, peristol, vijećnica, sudnica
poena	kazna
secedere	otići
bladum	žito, usjevi
coniectus	doprinos, prisilni zajam

U djelu Zadranina pronalazimo riječi grčkog podrijetla koje su većinom vezane za Crkvu, odnosno crkveni vokabular: *ecclesia* (ἐκκλησία), *archiepiscopus* (αρχιεπίσκοπος), *martyris* (μάρτυς), *episcopus* (ἐπίσκοπος), *Trinitatis* (Τριάς), *diaconus* (διάκονος), *abbas* (ἄββας), *Christi* (Χριστός), *synodum* (σύνδοδος), *papa* (πάππας), *presbyter* (πρεσβυτέριον), *archidiaconus* (ἀρχι + διάκονος), *evangelia* (εὐαγγέλιον), *syndicus* (σύνδικος), *archangeli* (ἄρχω + ἄγγελος).

Riječ *frater* ima više značenja. Može označavati *brata* (krvno srodstvo), zatim *redovnika*, kasnije označava i *fratra* (Rigg, 1996, 74). U Pavlovićevom spisu pronalazimo ovu riječ u različitim značenjima. Najčešće se nalazi kao brat u smislu krvnog srodstva: *comes Butcho, olim comitis Budislavi, nomine suo, fratrum et nepotum suorum ex una parte* (Šišić, 1904, 5); *comes Thomasius frater domini prioris et bani iter arripuerunt versus Apuliam* (Šišić, 1904, 10); *quantum est ab angulo domus ser Ioannis et ser Blasii fratrum, filiorum quondam ser Georgii de Soppe* (Šišić, 1904, 27); *frater domini capitanei* (Šišić, 1904, 35); *cum domino Anzulino, fratre eiusdem domini capitanei* (Šišić, 1904, 37); *et nepos et alterius frater erat in exercitu sub castro Novigradi* (Šišić, 1904, 41). Također, Pavlović bilježi imenicu *frater* u značenja crkvenog dužnosnika u sljedećim bilješkama: *in ecclesia fratrum minorum cum maxima solemnitate* (Šišić, 1904, 42); *Ioannem Tutnich, fratrem Damiani Striani et Jacobum Marangonum* (Šišić, 1904, 19).

Slično je i vezano za riječ *soror*. Označava sestru u krvnom srodstvu, ali također i časnu sestru koja služi Bogu. Sestra po krvnom srodstvu nalazimo u sljedećim primjerima: *domina Draga soror sua* (Šišić, 1904, 6); *dominae Edvigae sororis eius* (Šišić, 1904, 8); *dominae Marchitae suae sororis* (Šišić, 1904, 24). Soror kada označava časnu sestru nalazimo u sljedećim slučajevima: *venerabilis domina soror Mariza, quondam ser Crescii de Zadulinis* (Šišić, 1904, 37); *religiosa domina soror Coliza, filia quondam domini Francisci de Georgiis* (Šišić, 1904, 38); *religiosa domina soror Catharina, filia quondam ser Colani de Blassis* (Šišić, 1904, 38).

U Pavlovićevom spisu, riječ *pater* najčešće označava jednog od glavnog crkvenog dužnosnika, na različitim mjestima i pod različitim okolnostima te navedenu riječ nalazimo u sljedećim slučajevima: *Die 19. mensis ianuarii in consilio generali, praesentibus patribus domino Petro de Matafaris archiepiscopo iadrensi, domino Grisogono de Soppe, abate monasterii Sancti Grisogoni de Iadra et domino abate de Rogove* (Šišić, 1904, 15); *inter quos reverendissimus pater dominus episcopus corbaviensis et dominus Bernhardus vice-comes*

*Segniae* (Šišić, 1904, 32); *in medio reverendissimorum patrum dominorum archiepiscopi iadrensis* (Šišić, 1904, 34).

U tekstovima srednjeg vijeka pronalazimo pored imena pisanje pojmova *senior* i *ser*. *Senior* naglašava da je riječ o starijoj osobi (starijoj po dobi) i najčešće se piše iza imena, a *ser* označava mnogoštvovanu osobu i piše se ispred imena. Mlađa osoba se označava s *iunior*. Primjeri s riječi *senior* u Pavlovićevom tekstu su sljedeći: *Maria filia senior* (Šišić, 1904, 5); *reginarum senioris et iunioris* (Šišić, 1904, 6); *Elizabeth regina Ungariae senior* (Šišić, 1904, 6); *domina Maria regina iunior, domina regina senior* (Šišić, 1904, 6); *magister Bandinus senior* (Šišić, 1904, 17); *senior rector existens* (Šišić, 1904, 22).

U velikoj mjeri se nalazi i pisanje *ser* ispred imena (u Šišićevom izdanju): *ser Lodovicus de Georgiis* (Šišić, 1904, 5); *ser Damianus de Begna* (Šišić, 1904, 5); *ser Saladinus de Saladinis* (Šišić, 1904, 5); *ser Petrus Ioseph et ser Stephanus Doymi* (Šišić, 1904, 12); *ser Augustino de Casotis* (Šišić, 1904, 12); *ser Nicole Avelini* (Šišić, 1904, 12); *ser Cosa de Begna* (Šišić, 1904, 5); *ser Casotum* (Šišić, 1904, 12); *ser Augustini, ac ser Petrum* (Šišić, 1904, 12); *ser Nicolai de Grisogonis* (Šišić, 1904, 12); *ser Damianus de Ciprianis* (Šišić, 1904, 14); *ser Crescius de Nassis* (Šišić, 1904, 14); *ser Cosa de Begna* (Šišić, 1904, 18); *ser Andreas de Grisogono* (Šišić, 1904, 21); *ser Georgius de Zadulinis* (Šišić, 1904, 19); *ser Benedictus de Gallo* (Šišić, 1904, 14); *ser Marinus de Ginanis* (Šišić, 1904, 21); *ser Crescius de Varicassis* (Šišić, 1904, 23); *ser Simon Detrici* (Šišić, 1904, 26); *ser Antonius de Grisogonis* (Šišić, 1904, 24); *ser Marinus de Ginanis* (Šišić, 1904, 21); *ser Artivitius de Rivignano* (Šišić, 1904, 27); *ser Gregorius de Zivalellis* (Šišić, 1904, 27); *ser Bartolomeus de Milano, ser Georgius de Nassis, ser Georgius de Rosa, ser Simon de Detrico et ser Simon de Fanfogna* (Šišić, 1904, 29); *ser Philippus de Georgiis* (Šišić, 1904, 21); *ser Thomassi de Petrachis* (Šišić, 1904, 29); *ser Michaelem filium ser Stephani Dragani* (Šišić, 1904, 30); *ser Daniel Martini* (Šišić, 1904, 31); *ser Michaelem filium praedicti ser Stephani Dragovich* (Šišić, 1904, 30); *ser Andreas Mazoy, ser Nicola Maricich* (Šišić, 1904, 32); *ser Gaspinus Damianus* (Šišić, 1904, 33); *ser Stipe, filius ser Zege Ioseph* (Šišić, 1904, 33); *ser Colanus de Begna* (Šišić, 1904, 37); *ser Damianus et ser Stephanus de Dominis, ser Nicolaus de Zaro* (Šišić, 1904, 38); *ser Elia de Grubogna* (Šišić, 1904, 40); *ser Marcus de Pomo, ser Damianus de Nassis et ser Andreas Nicolai de Grisogonis* (Šišić, 1904, 31); *ser Daniel Marini, ser Ioannes Naplavich et ser Nicolaus Dissote* (Šišić, 1904, 31).

U Šišićevom izdanju pronalazimo puni naziv *dominus: dominus Anzulinus* (Šišić, 1904, 35); *domini nostri regis* (Šišić, 1904, 35); *dominus capitaneus* (Šišić, 1904, 36); *domini nostri regis Ladislavi* (Šišić, 1904, 35); *ad festum Nativitatis Domini nostri* (Šišić, 1904, 36); *domini regis* (Šišić, 1904, 36); *domino Paulo* (Šišić, 1904, 15); *ad praedictum dominum regem* (Šišić, 1904, 36); *dominis Andreolo de Dominis* (Šišić, 1904, 42); *dominum archiepiscopum* (Šišić, 1904, 42); *dominus Lucas de Firmo* (Šišić, 1904, 42); *dominus Henricus* (Šišić, 1904, 3); *dominus Nicolaus de Zeech* (Šišić, 1904, 3); *domina Elizabeth* (Šišić, 1904, 4); *domino Iacobo de Raduchis et domino Paulo de Georgiis* (Šišić, 1904, 4); *dominus Carolus* (Šišić, 1904, 17); *dominum Ottonem ducem Brunsvicensem, virum dominae reginae Ioannae* (Šišić, 1904, 4); *domini Pauli de Georgiis* (Šišić, 1904, 38); *dominus Isnardu de Guarco* (Šišić, 1904, 4); *domina Maria filia senior* (Šišić, 1904, 5); *domini comitis* (Šišić, 1904, 13); *dominus episcopus* (Šišić, 1904, 13); *dominus Petrus Picontius* (Šišić, 1904, 12); *domino fratre Benedicto* (Šišić, 1904, 14); *domini nostri Sigismundi Ungariae regis dominae Mariae consortis eius* (Šišić, 1904, 14); *dominus Iacobus de Raduchis* (Šišić, 1904, 20); *domino Paulo milite de Georgiis* (Šišić, 1904, 15); *dominus frater Grisogonus de Soppe* (Šišić, 1904, 16); *domino Raphaele de Sorba* (Šišić, 1904, 16); *domino Tibaldo de Nassis* (Šišić, 1904, 16); *dominis Paulo vicebano et episcopo traguriensi et Thomasio Thomasii et Saraceno Radovani* (Šišić, 1904, 22); *dominus Petrus de Matafaris* (Šišić, 1904, 22); *dominis Marco de Fanfognis, Simeone de Detrico* (Šišić, 1904, 22); *dominis rectoribus* (Šišić, 1904, 19); *domina abbatissa* (Šišić, 1904, 22); *dominorum rectorum* (Šišić, 1904, 22); *domini Paulus Caroli et Carolus* (Šišić, 1904, 22); *domini nostri Sigismundi regis Ungariae* (Šišić, 1904, 22); *dominae Elizabeth* (Šišić, 1904, 6); *dominae Marchitae* (Šišić, 1904, 24); *dominus Aloysius Aldemarisco* (Šišić, 1904, 35); *domini regis Ladislavi* (Šišić, 1904, 35); *domini regis* (Šišić, 1904, 36); *dominus vicarius* (Šišić, 1904, 35); *domino Aloysio* (Šišić, 1904, 35); *domini Ioannis* (Šišić, 1904, 23); *dominum Vulch* (Šišić, 1904, 17); *domino Butcho* (Šišić, 1904, 18).

U tvorbi riječi koje često predstavljaju novokovanice se koristi sufiks *tas* što nalazimo i kod Pavlovića u sljedećim slučajevima: *festivitas* (Šišić, 1904, 4); *civitas* (Šišić, 1904, 5); *auctoritas* (Šišić, 1904, 5); *potestas* (Šišić, 1905, 5); *unitas* (Šišić, 1904, 15); *fraternitas* (Šišić, 1904, 5); *fidelitas* (Šišić, 1904, 15); *communitas* (Šišić, 1904, 18); *captivitas* (Šišić, 1904, 11); *maiestas* (Šišić, 1904, 21); *Trinitas* (Šišić, 1904, 11); *societas* (Šišić, 1904, 31); *facultas* (Šišić, 1904, 20); *utilitas* (Šišić, 1904, 26); *voluntas* (Šišić, 1904, 28); *commoditas* (Šišić, 1904, 29);

*libertas* (Šišić, 1904, 30); *infidelitas* (Šišić, 1904, 36); *novitas* (Šišić, 1904, 39); *siccitas* (Šišić, 1904, 39); *infirmitas* (Šišić, 1904, 39); *aestas* (Šišić, 1904, 19); *solemnitas* (Šišić, 1904, 42); *capacitas* (Šišić, 1904, 27); *civilitas* (Šišić, 1904, 16).

Usto, prisutan je i sufiks *tudo*: *celesitudo* (Šišić, 1904, 17); *magnitudo* (Šišić, 1904, 33); *aegritudo* (Šišić, 1904, 39); *latitudo* (Šišić, 1904, 27); *longitudo* (Šišić, 1904, 27).

Među navedenim sufiksima koji obično tvore novokovanice i koji su uobičajni za srednji vijek je i sufiks *io*: *praedicatio* (Šišić, 1904, 34); *celebratio* (Šišić, 1904, 40); *statio* (Šišić, 1904, 17); *rehabitio* (Šišić, 1904, 23); *fabricatio* (Šišić, 1904, 24); *deliberatio* (Šišić, 1904, 24); *procuratio* (Šišić, 1904, 25); *receptatio* (Šišić, 1904, 26); *convocatio* (Šišić, 1904, 26); *obligatio* (Šišić, 1904, 27); *electio* (Šišić, 1904, 29); *palatio* (Šišić, 1904, 31); *occasio* (Šišić, 1904, 19); *advocatio* (Šišić, 1904, 33); *vociferatio* (Šišić, 1904, 34); *possessio* (Šišić, 1904, 41); *deturbatio* (Šišić, 1904, 29); *restitutio* (Šišić, 1904, 29); *proditio* (Šišić, 1904, 22); *unio* (Šišić, 1904, 18); *processio* (Šišić, 1904, 34).

Pridjevi kao novokovanice često završavaju na sufiks *bilis*: *mirabilis* (Šišić, 1904, 12); *venerabilis* (Šišić, 1904, 17); *culpabilis* (Šišić, 1904, 22); *terribillis* (Šišić, 1904, 26); *nobilis* (Šišić, 1904, 37).

Jedna od osobitosti srednjovjekovnog latiniteta su i novokovanice (s drugim sufiksima i prefiksima, u odnosu na već navedene): *qurinalis* (Šišić, 1904, 3); *cancellaria* (Šišić, 1904, 5); *doctor* (Šišić, 1904, 26); *rector* (Šišić, 1904, 14); *constantia* (Šišić, 1904, 6); *evangelia*, *missale* (Šišić, 1904, 6); *creditor* (Šišić, 1904, 8); *proditor* (Šišić, 1904, 8); *terraemotus* (Šišić, 1904, 26); *princeps* (Šišić, 1904, 5); *territorium* (Šišić, 1904, 11); *splendor* (Šišić, 1904, 12); *gubernator* (Šišić, 1904, 12); *ambasciator* (Šišić, 1904, 20); *conflictus* (Šišić, 1904, 14); *procurator* (Šišić, 1904, 35); *sala* (Šišić, 1904, 14); *iuramentum* (Šišić, 1904, 6); *procuratoria* (Šišić, 1904, 16); *rectoratus* (Šišić, 1904, 22); *instrumentum* (Šišić, 1904, 27); *armator* (Šišić, 1904, 19); *patronus* (Šišić, 1904, 32); *logia* (Šišić, 1904, 34); *platea* (Šišić, 1904, 36); *sententia* (Šišić, 1904, 21); *indulgentia* (Šišić, 1904, 22); *papa* (Šišić, 1904, 22); *privilegium* (Šišić, 1904, 22); *ambasciata* (Šišić, 1904, 22); *mandatum* (Šišić, 1904, 20); *fundamentum* (Šišić, 1904, 24); *exactor* (Šišić, 1904, 24); *examinator* (Šišić, 1904, 25); *monumentum* (Šišić, 1904, 21); *auctor* (Šišić, 1904, 25); *legum doctor* (Šišić, 1904, 26); *missa* (Šišić, 1904, 9); *cursus* (Šišić, 1904, 39); *malefactor* (Šišić, 1904, 33); *statuta* (Šišić, 1904, 33); *communitas* (Šišić, 1904, 18); *galeotta* (Šišić, 1904, 31);

*iudex* (Šišić, 1904, 31); *signaculus* (Šišić, 1904, 31); *sartor* (Šišić, 1904, 33); *cimator* (Šišić, 1904, 33); *forensis* (Šišić, 1904, 33); *cometa* (Šišić, 1904, 33); *completorium* (Šišić, 1904, 33); *creatura* (Šišić, 1904, 33); *tripudia* (Šišić, 1904, 34); *chorea* (Šišić, 1904, 34); *insularis* (Šišić, 1904, 35); *homagium* (Šišić, 1904, 34); *villanus* (Šišić, 1904, 35); *stipendiator* (Šišić, 1904, 36); *districtum* (Šišić, 1904, 36); *piscator* (Šišić, 1904, 39); *sacramentum* (Šišić, 1904, 40); *gatta* (Šišić, 1904, 40); *scala* (Šišić, 1904, 41); *castrum* (Šišić, 1904, 14); *campum* (Šišić, 1904, 13); *persona* (Šišić, 1904, 28); *regius homo* (Šišić, 1904, 41); *fratalea* (Šišić, 1904, 42); *capella* (Šišić, 1904, 24); *musicum instrumentum* (Šišić, 1904, 42).

Jedna od osobitosti srednjovjekovnog latinskog jezika jest i riječi koje završavaju na *arius*, a koje označavaju zanimanje: *vicarius* (Šišić, 1904, 13); *balistarius* (Šišić, 1904, 13); *consiliarius* (Šišić, 1904, 16), *cancellarius* (Šišić, 1904, 27); *merzarius* (Šišić, 1904, 27), *commissarius* (Šišić, 1904, 28), *pillizarius* (Šišić, 1904, 27); *popularius* (Šišić, 1904, 23); *insularius* (Šišić, 1904, 35); *notarius* (Šišić, 1904, 40). Prvobitno pridjevi koji završavaju na *arius* su označavali od čega je što, a poslije označava osobu koja obavlja određeni posao ili dužnost.

U srednjem vijeku učestalo je da prilozima završavaju na *ter*, što je i kod Pavlovića itekako prisutno: *corporaliter* (Šišić, 1904, 9); *personaliter* (Šišić, 1904, 17); *dupliciter* (Šišić, 1904, 12); *turpiter* (Šišić, 1904, 14); *reverenter* (Šišić, 1904, 18); *solemniter* (Šišić, 1904, 19); *similiter* (Šišić, 1904, 38); *specialiter* (Šišić, 1904, 23); *letaliter* (Šišić, 1904, 25); *totaliter* (Šišić, 1904, 23); *noviter* (Šišić, 1904, 37); *mortaliter* (Šišić, 1904, 38); *visibiliter* (Šišić, 1904, 38).

Nezaobilazan je utjecaj kršćanstva u spisu *Memoriale* te fraze, riječi i motive, koje vezujemo za kršćanstvo: *dominus Nicolaus praepositus Sancti Petri de Posega* (Šišić, 1904, 6); *super sancta quattuor evangelia tacto missale* (Šišić, 1904, 6); *super brachio Sancti Grisogoni martyris et alias res super altari in ecclesia Sanctae Barbarae* (Šišić, 1904, 8-9); *celebravit in ecclesia Sanctae Anastasiae in Iadra missam novellam* (Šišić, 1904, 9); *in sacristia ecclesiae Sanctae Anastasiae de Iadra* (Šišić, 1904, 20); *in ecclesia Sancti Marci Venetiis in die Ascensionis Domini, in ecclesia Sanctae Mariae presbyterorum Iadrae ubi requiescit sanctum corpus beati Simeonis Iusti* (Šišić, 1904, 22); *in ecclesia Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 14); *apud ecclesiam Sanctae Mariae presbyterorum* (Šišić, 1904, 22); *prope monasterium Sancti Nicolai* (Šišić, 1904, 22); *in abbatissam monasterii Sanctae Mariae monialium de Iadra* (Šišić, 1904,

37); *apud ecclesiam Sancti Martini ante Iadram* (Šišić, 1904, 33); *in monasterio Sancti Nicolai monialium de Iadra* (Šišić, 1904, 20); *sub campanilo monasterii Sanctae Mariae monialium de Iadra* (Šišić, 1904, 22); *in ecclesia Sanctae Anastasiae* (Šišić, 1904, 32); *apud fratres minores* (Šišić, 1904, 19); *procurator generalis venerabilis domini Stephani abbatis Sanctae Luciae de Besca* (Šišić, 1904, 17); *in privilegio domini papae* (Šišić, 1904, 17); *reverendissimus pater et dominus Petrus de Matafaris archiepiscopus Iadrae* (Šišić, 1904, 22); *domina abbatissa* (Šišić, 1904, 22); *reverendi patris domini Leonardi episcopi segniensis* (Šišić, 1904, 23); *ultrascriptus dominus abbas Rogove* (Šišić, 1904, 37); *presbyter Lucas de Tragurio* (Šišić, 1904, 38); *religiosa domina soror Coliza* (Šišić, 1904, 38); *ipsa domina soror Coliza migravit in Domino* (Šišić, 1904, 38); *cum solemnitate missarum* (Šišić, 1904, 42); *ad instar ipsius beatae Virginis ob reverentiam* (Šišić, 1904, 42); *dominus Lucas de Firmo, archiepiscopus iadrensis* (Šišić, 1904, 42).

Jedna od osobitosti srednjovjekovnog latiniteta je i pisanje novca, tj. iznos novca kao i u čemu je izražen: *salarium offitii libras quinquaginta* (Šišić, 1904, 8); *ut fertur ducatorum duo milia trecentum* (Šišić, 1904, 26); *quattuor milia ducatorum auri anno* (Šišić, 1904, 28); *mille ducatos* (Šišić, 1904, 28); *quinque milia ducatos* (Šišić, 1904, 28); *cum ducatis quattuor milia ducentis decem* (Šišić, 1904, 28); *400 librarum pro prima tertiae pagae, sive salarii mei* (Šišić, 1904, 29); *in libras octodecim* (Šišić, 1904, 30); *in libras ducentum* (Šišić, 1904, 30); *libras solidos octo* (Šišić, 1904, 29); *cum salario consueto ducatorum auri, ad rationem solidorum septuaginta duo pro ducato* (Šišić, 1904, 42); *quas portavit ad virum suum, ducatis centum quadraginta octo* (Šišić, 1904, 25); *fecit instrumentum dotale 300 ducatorum auri ser Artivitus de Rivignano, cancellarius Iadrae, et etiam instrumentum obligationis centum ducatorum* (Šišić, 1904, 27); *feceret per illud instrumentum dotale se recipisse omnes trecentos ducatos* (Šišić, 1904, 27).

Tadašnja tijela odlučivanja u Zadru, u Lučićevom izdanju, obično su pisana velikim početnim slovom, ali postoje slučajevi kada su pisana i malim slovom: *Cons. generali*; *cons. Civ.*; *Cons. Sapientum*; *Consilium generale*; *Consilium Iadrae*; *Cons. generali Civ.*; *Generali Cons.*; *Generali consilio*; *Consil.*; *Consilio*; *Consil.*; *Consilio Iadrae*; *Consilio generali*; *Consilio Iadrae*; *Cons. generali*; *Cons. sapientum*; *generale Consilium*; *Consilium sapientum*; *Cons. secretum Iadrae*; *Consilium*; *Consilio Iadre*; *in cons. generali Iadrae*; *generali consilio Iadrae*;

*consilio generali; in secreto Consilio Iadrae; per majus, & generale consilium Jadrae de cons. Civ. Iad.; per Cons. Sapientum; per con. secretum; consilii sapientum Iadrae; in sapienti cons.; per majus Conislium; generali Cons.; consilium secretum; consilio secreto; Cons. generali Civ. Sibenici; generali cons.; Generali Cons.; in consilio generali d. Civ.; in Consilio generali Iad.; Consil.; in generali consilio Iad.; Consilio Iadrae; in Consilio generali Iadrae; Consilio Iadrae generali; consilio sapientum; Cons. generali; Cons. sapientum; Cons. sapientum; generali cons.; in secreto consilio Iadrae.*

Tijela odlučivanja, u Lučićevom izdanju, pisana su nesustavno i velikim i malim početnim slovom, a u Šišićevom sustavno malim: *maius et generale consilium Iadrae* (Šišić, 1904, 25); *consilium sapientum* (Šišić, 1904, 18); *consilium generale* (Šišić, 1904, 27); *consilium secretum* (Šišić, 1904, 20); *maius consilium* (Šišić, 1904, 28); *consilio generali* (Šišić, 1904, 6); *consilio sapientum* (Šišić, 1904, 34); *consilio sapientum Iadrae* (Šišić, 1904, 34); *secreto consilio Iadrae* (Šišić, 1904, 24); *generali consilio civitatis Iadrae* (Šišić, 1904, 41); *generali consilio Iadrae* (Šišić, 1904, 14).

U izdanju Ivana Lučića i Ferda Šišića pronalazimo diftonge što predstavlja pitanje egdotike i upravo zbog egdotičkog pravila su uneseni u ova izdanja.

Nema sumnje da je veliki utjecaj na našeg kroničara tijekom pisanja *Sjećanja* imao talijanski jezik, odnosno riječ je o venecijanskom dijalektu koji se već u 11. stoljeću pričao u cijeloj Mletačkoj Republici i djela koja su pisana venecijanskim dijalektom su bilješke, zapažanja i slično te većinom nisu ostala sačuvana, dok su se zakoni, dokumenti pisali na latinskom jeziku do kraja srednjeg vijeka, odnosno do 17. stoljeća. Dakako da je došlo do utjecaja latinskog jezika na talijanski jezik što se vidi više usporedbom s morfološke strane, ali usporedbe i sintakse.<sup>73</sup>

Tablica 3. Usporedba riječi iz spisa s riječima u talijanskom jeziku

<b>Latinski</b>	<b>Talijanski</b>
<i>fuit</i>	<i>fu</i>
<i>crepusculo</i>	<i>crepuscolo</i>
<i>de</i>	<i>de</i>
<i>apud</i>	<i>apud</i>

<sup>73</sup>Riječi na latinskom jeziku su pisane u onom obliku u kojem se nalaze u Pavlovićevom tekstu.

<i>serenissima</i>	<i>sereno</i>
<i>solario</i>	<i>solario</i>
<i>ser</i>	<i>signore</i>
<i>vicarius</i>	<i>vicario</i>
<i>et</i>	<i>e</i>
<i>civitas</i>	<i>citta</i>
<i>pro</i>	<i>pro</i>
<i>regina</i>	<i>regina</i>
<i>soror</i>	<i>sorella</i>
<i>sua</i>	<i>sua</i>
<i>praelatis</i>	<i>prelate</i>
<i>baronibus</i>	<i>barone</i>
<i>cardinale</i>	<i>cardinale</i>
<i>episcopo</i>	<i>episcopo</i>
<i>nostro</i>	<i>nostro</i>
<i>ultimo</i>	<i>ultimo</i>
<i>castellanus</i>	<i>castellano</i>
<i>servare</i>	<i>servire</i>
<i>mandato</i>	<i>mandato</i>
<i>nepote</i>	<i>nipote</i>
<i>depraedati</i>	<i>depredare</i>
<i>campo</i>	<i>campo</i>
<i>archiepiscopatus</i>	<i>arcivescovo</i>
<i>salarium</i>	<i>salario</i>
<i>offitii</i>	<i>ufficio</i>
<i>per</i>	<i>per</i>
<i>separata</i>	<i>separata</i>
<i>vesperas</i>	<i>vespri</i>
<i>creati</i>	<i>creati</i>
<i>firmata</i>	<i>firmata</i>
<i>prestito</i>	<i>prestito</i>
<i>sacramento</i>	<i>sacramento</i>
<i>iovis</i>	<i>giovedì</i>
<i>sabbati</i>	<i>sabato</i>
<i>dominico</i>	<i>domenica</i>
<i>lunae</i>	<i>lunedì</i>
<i>mercurii</i>	<i>mercoledì</i>
<i>dominicalis</i>	<i>domenica</i>
<i>celebravit</i>	<i>celebrare</i>

<i>missam</i>	<i>messa</i>
<i>desponsavi</i>	<i>spozare</i>
<i>de sero</i>	<i>di sera</i>
<i>sequenti</i>	<i>segunte</i>
<i>platea</i>	<i>platea</i>
<i>manu armata</i>	<i>manu armata</i>
<i>a</i>	<i>a</i>
<i>ab offitio</i>	<i>dall'ufficio</i>
<i>equitum</i>	<i>equino</i>
<i>obsidendi</i>	<i>assedando</i>
<i>sequenti</i>	<i>sequente</i>
<i>dormierunt</i>	<i>dormirono</i>
<i>ad manum salvam</i>	<i>a mano salva</i>
<i>unus Teutonicus</i>	<i>un Teutonico</i>
<i>propria manu</i>	<i>propria mano</i>
<i>festo Sancti Grisogoni</i>	<i>festa di San Gregorio</i>
<i>martyris</i>	<i>martire</i>
<i>maximus conflictus</i>	<i>massimo conflictu</i>
<i>homines</i>	<i>uomini</i>
<i>factus fui</i>	<i>fu fatto</i>
<i>rector</i>	<i>rettore</i>
<i>renuntiavit offitio</i>	<i>rinunciai all'ufficio</i>
<i>corpus</i>	<i>corpo</i>
<i>die primo mensis decembris</i>	<i>primo giorno de mense</i>

Koliki je utjecaj talijanskog jezika na Pavlovića vidi se, ne samo kroz morfologiju, već i kroz sintaksu na sljedećim primjerima<sup>74</sup>:

*super reliquias perpetuam amicitiam et ligam contra aemulos domini nostri regis et nostros utriusque partis, inter praedictos ... cum sex nobilibus* (Šišić, 1904, 18);

*sopra le reliquie perpetua amicizia e lega contro i nemici del nostro re e di entrambe le parti tra i predetti... e noi allora rettori con sei nobili;*

*factus sum rector Iadrae* (Šišić, 1904, 24);

*sono fatto rettore di Zara;*

<sup>74</sup>Prvo je napisan latinski tekst iz Pavlovićeva *Memoriale*, a poslije prijevod na talijanski jezik.

*contrahendum matrimonium cum filia mea* (Šišić, 1904, 25);  
*contraendo matrimonio con la filia*;

*supradictis die et hora* (Šišić, 1904, 25);  
*sopradetti giorno e ora*;

*in nomine Patris et Fillii et Spiritus Sancti* (Šišić, 1904, 25);  
*in nome del Padre, del Figlio e dello Spirito Santo*;

*per sex menses* (Šišić, 1904, 30);  
*per sei mesi*;

*cum maxima solemnitate* (Šišić, 1904, 42);  
*con la massima solennità*;

Na navedenim primjerima (i na morfološkoj i na sintaktičkoj razini), nesumnjivo se vidi utjecaj talijanskog jezika.

Hrvatski jezik, odnosno hrvatska sintaksa nije u tolikoj mjeri utjecala na Pavlovića, kao što je utjecao talijanski jezik. S obzirom da je pisao tijekom srednjeg vijeka, itekako se osjeti utjecaj srednjeg vijeka (što je objašnjeno u prethodnom dijelu rada). Ne treba da čudi velik utjecaj talijanskog jezika s obzirom da je prethodno Mletačka Republika bila na vlasti te bila u toj situaciji. Ali, donekle dolazi do ispreplitanja s morfološke strane hrvatskog i latinskog jezika.

Tablica 4. Usporedba riječi iz spisa s riječima u hrvatskom jeziku

<b>Latinski jezik</b>	<b>Hrvatski jezik</b>
<i>noctis</i>	<i>noć</i>
<i>domus</i>	<i>dom</i>
<i>papam</i>	<i>papa</i>
<i>novus</i>	<i>nov</i>
<i>banus</i>	<i>ban</i>
<i>festivitas</i>	<i>fešta</i>
<i>primum</i>	<i>primarno</i>
<i>tertiarum</i>	<i>tercijarni</i>
<i>solario</i>	<i>solarijum</i>

<i>vicarius</i>	<i>vikar</i>
<i>intentione</i>	<i>intencija</i>
<i>capitanes</i>	<i>kapetan</i>
<i>translatum</i>	<i>translacija</i>
<i>corpus</i>	<i>korpus</i>
<i>cancellaria</i>	<i>kancelarija</i>
<i>doctor</i>	<i>doktor</i>
<i>constantia</i>	<i>konstanta</i>
<i>senior</i>	<i>senior</i>
<i>iunior</i>	<i>junior</i>
<i>receperunt</i>	<i>recipient</i>
<i>singulis</i>	<i>singl</i>
<i>evangelia</i>	<i>evanđelistar</i>
<i>baronibus</i>	<i>baron</i>
<i>cardinale</i>	<i>kardinal</i>
<i>castellanus</i>	<i>kaštelan</i>
<i>rector</i>	<i>rektor</i>
<i>archiepiscopatus</i>	<i>arhiepiskop</i>
<i>villis</i>	<i>vila</i>
<i>arhiepiscopus</i>	<i>arhiepiskop</i>
<i>iadrensis</i>	<i>zadarski</i>
<i>amputata</i>	<i>amputacija, amputirano</i>
<i>data</i>	<i>dati</i>
<i>altari</i>	<i>oltar</i>
<i>missa</i>	<i>misa</i>
<i>naturalis</i>	<i>naturalno</i>
<i>bosnensis</i>	<i>bosanski</i>
<i>vocem</i>	<i>vokal</i>
<i>barchae</i>	<i>barka</i>
<i>brigentinum</i>	<i>brigentín</i>
<i>personaliter</i>	<i>personalno</i>
<i>diaconus</i>	<i>đakon</i>
<i>stationes</i>	<i>stanice</i>
<i>procurator</i>	<i>prokurator</i>
<i>instrumentum</i>	<i>instrument</i>
<i>magister</i>	<i>magistar</i>
<i>mandato</i>	<i>mandat</i>
<i>facultatem</i>	<i>fakultet</i>
<i>monasterio</i>	<i>manastir</i>

<i>ambasciatore</i>	<i>ambasador</i>
<i>unione</i>	<i>unija</i>
<i>commissione</i>	<i>komisija</i>
<i>metis</i>	<i>meta</i>
<i>concesso</i>	<i>koncesija</i>
<i>participes; participati</i>	<i>participacija</i>
<i>specialiter</i>	<i>specijalno</i>

S morfološke strane jasno se vidi ispreplitanje hrvatskog i latinskog jezika, no sa sintaktičke razine nije bio veliki utjecaj hrvatskog jezika na našeg kroničara. Često pisanje prijedloga *ad, per, pro, a (ab), de, ubi, super, ultra* u sklopu rečenice je česta pojava u Pavlovićevoj kronici, no nije tako česta pojava u našem jeziku (da se koristi uvijek na mjestima gdje je naš kroničar koristio). Tako da je riječ o srednjovjekovnom načinu pisanja koji se uvriježio tijekom ovog povijesnog razdoblja kojem se nije usprotivio i naš srednjovekovni kroničar. Hrvatski jezik nije utjecao u velikoj mjeri, ali jest talijanski.

### 7.1.2. Ortografija

Analiza vezano za ortografiju se može raditi, većim dijelom, uz pretpostavku, a paleografska analiza se ne može nikako raditi iz razloga što su do nas stigli (nepotpuni) prijepis prijepisa i na osnovi istih će se analizirati.

#### 7.1.2.1. Pisanje riječi *quondam*

U velikoj mjeri koristi i *quondam* koja najčešće označava pokojnu osobu: *ser Casotum, dicti quondam ser Augustini, ac ser Petrum dicti quondam ser Stephani* (Šišić, 1904, 12); *alter filius quondam ser Augustini* (Šišić, 1904, 12); *fratre Benedicto, quondam Lucae de Iadra* (Šišić, 1904, 14); *magnificus Vulch banus, quondam domini Vulchi vojvodae de Bosna* (Šišić, 1904, 16); *omnes culpabiles seu participes mortis quondam dominae Elizabeth suae socrus* (Šišić, 1904, 22); *ser Doyco (quondam Ioannis)* (Šišić, 1904, 23); *ser Matthaesus quondam ser Petri de Tragurio* (Šišić, 1904, 25); *ser Matthaesus quondam ser Petri* (Šišić, 1904, 25); *dominarum Marchete viduae quondam ser Ioannis de Calzina* (Šišić, 1904, 24); *excellens dux Austrae, filius quondam domini Alberti ducis Austriae* (Šišić, 1904, 26); *comes Nicolaus, filius quondam domini comitis Anz* (Šišić, 1904, 32); *cum Angelo quondam Nicolai cimatoris* (Šišić, 1904, 33).

### 7.1.2.2. Skraćenice u Lučićevom i Šišićevom izdanju

U Lučićevom izdanju *ser* je obično skraćen sa *S*: *S. Damianus de Nassis*, *S. Coxa de Begna*; *S. Simone de Cucilla*; *S. Simone Detrici*; *S. Simon*; *S. Antonius de Grisogonis*; *S. Damiani de Cedulinis*; *S. Marino de Ghinanis*; *S. Grisog.*; *S. Petri, Ioseph.*; *S. Ioseph filii S. Cori*; *S. Marco de Cipcho*; *S. Matthaeus. S. Petri, Ioseph.*; *S. Ioseph filii S. Cori*; *S. Marco de Cipcho*; *S. Ioseph*; *S. Mathaeus*; *S. Petri*; *S. Andreae de Grisogonis*; *S. Ioannis de Calzina*; *S. Andreae de Grisog.*; *S. Doymi*; *S. Fran.*; *S. Marzoli Petri Andreae*; *S. Gabriel de Nosdrogna*; *S. Cosme, & Damiani S. fratri Frederico de Georgiis, Damiano de Begna, S. Georgio de Cedulinis, S. Simone Busiole, & Nicolae Gregorii, S. Antonio, & Cresciolo Damiani S. Ioanni Mich.*; *S. Ioannem fil. q. Dominici de Nassis, & S. Simone de Pechiaris, & Cancell.*; *S. Damianus de Nassis*; *S. Andrea de Grisog. & S. Crescius Raynerii*,

Također, u Lučićevom izdanju, skraćenica *S*. označava i *sanctus*: *S. Marci Venet.*; *S. Nic. monialium*; *S. Anastasiae*; *S. Luciae de Besca*; *Conventus Minorum S. Francisci de Iadra*; *in festo S. Grisogoni Martyris*; *in Ecclesia S. Anastasiae*; *S. Nicolai prope Mon. S. Nic.*; *Ecclesia S. Grisogoni*; *Ecclesia S. Stephani de Iadra*; *in festo S. Io. Bapt.*; *festo S. Luciae*; *D. Thomam de S. Georgio*<sup>75</sup>; *S. R. Vng.*<sup>76</sup>; *S. Grisogoni*; *S. Martini*; *S. Grisogoni Martyris*; *Conventus Minorum S. Francisci de Iadra*; *S. Petri Veteris*; *in festo S. Viti*; *Canonica S. Anastasiae*; *Abbatissa Mon. S. Nicolai Monial. de Iadra*; *S. Luciae*; *Ecclesiam S. Platonis de Iadra*; *in festo S. Io. Bapt.*

Označava i *scilicet*: *S. D. Loisio de Matafaris*; *S. D. C. Palatini R. Vng.*<sup>77</sup>; *S. D. Lod.*; *s. cum D. Iacobo*; *s. S. Benedictus de Gallo S. Marinus de Matafaris, & S. Gregorius de Nassis*; *200. s. hominum*; *S. DD.*; *s. majorem*; *s. optime*; *s. Disicium*; *s. die Sabb.*; *s. Martii*; *s. S. Damianus de Nassis*; *scilicet die iovis*; *s. Cerne de Cernota*; *Meruicca s.*; *s. ipse Meruicca*; *die Iovis 4. s. men.*

Osim što najčešće ispred osobe piše *ser* nekada piše *dominus* i *domina* što možemo vidjeti u sljedećim primjerima (kada je osoba uglednija i značajnija). No, ova riječ u Lučićevom izdanju je skraćena s *D*: *D. Annam Csam. Segniae*; *D. Michlinam*; *DD. Marchete*; *D. Ioannis de Grisogonis*, *D. Catharinae*; *D. Marchitae suae sororis*, & *D. Colizae de Varicassis*; *D. D. Zaido*

<sup>75</sup>*D.* označava *dominus*, a *S.* označava *Sancto*.

<sup>76</sup>*S.* označava *sacrae*, a *R.* označava *Regni*.

<sup>77</sup>*S.* označava *scilicet*, *D.* (*domini*), *C.* (*comiti*)s, a *R.* (*regni*).

*de Matafaris, Antonutio de Grisogonis; DD. rectores; D. Paulo de Georgiis; D. Isnardus de Guarro; D. Maria; D. Vir Ottonellus de Scalz ll. D. & Vic. Iadrae; DD. Rectoribus; D.N.R. Sig. Vng. R.; DD. Rectores; D.R.; D. Elizabeth.; D. Leonardi Episcopi Segnien.; D.R. Ioanne; DD; D. R.<sup>78</sup>; Vic.D. N. R. Vng. Generalis; D.R.; D.D. NN.; D. Regis Helisab.; D. Iacobo Radunch; Cap. Generalis fuit D. Marcus de Spinell. de Vegla; D. N. Zigismundi Hung R. & D. M.<sup>79</sup>; D. N. Iesu Christi; D. N. R.; ejusdem R.; D.N.R.; D. PP<sup>80</sup>.; D. N. R. Sig. Vng. R.; D. R.; D. N R.; D. N. R. H.; D. N. Sig. R. Hung.; D.R.Ladis; D. R.;*

Također, *D.* označava i *dux: Bareti D.*;

Malo slovo *d.* označava *dictus*, 3.: *d. Civit.; d. D. R.; d. Galeae; d. men. Iunii; d. S. Simon; d. dotis; C<sup>81</sup>. d. Civ.; in consilio generali d. Civ.; d. Civ. Spal.; d. domus; d. Venturini.*

Također, u Lučićevom izdanju pronalazimo skraćenicu *i* za *comes: C. Tho. Frater D. Prioris, & B.*<sup>82</sup> *Comes Thomasinus, frater domini prioris et bani; C. Trag.; C. Ioan. de Gara, ac C. Butcho de Corbavia; C. Corbaviae; C. Ioan. de Gara; C. Ioannis Cubretich; C.Anz; C. Buteo olim C. Budislavi; C. Michloss de Palisna; C. Anz.; C.; C. Draghissa; C. Anz; C. Buteo C. Budislavi; C. Ioannes Mislenovich; S.D.Vutcho,&C.Karolo de Corbavia; tunc C.; C. Ioannis Cubretich; C. Ioan. de Gara; C. Ioan. de Gara, ac C. Butcho de Corbavia; C. Nic.*

Kada piše skraćenicu za sebe piše *C: ego C*; kao i za *duce* piše *C* te za *centum*.

Malo slovo *c* koristi i kao pisanje skraćenice *etc.*, kao i za broj *centum*.

Zatim, skraćenicu *B.* je najčešće za *banus: B. D. C. Thomasinus de S. Georgio*<sup>83</sup>; *D. Iohannes B.; Ioanne B.; Henrico Lazchovich B.; D. Henrico B.; Ioanne B.; B.; B. Iohanne; B. Sclavoniae; B.Ladislavus; D. Detricum Rubech. B. Sclavoniae; B. Clissiam; B. praedictus; B. Slavoniae; V. D. Vulch B. q. D. Vulchi; D. B.*<sup>84</sup>; *B. praedictus; V. B.*<sup>85</sup>; *Magnif. D. Vuterch B.*

<sup>78</sup>*D.R.* označava *domina regina*.

<sup>79</sup>*D.* označava *dominus, N.(nostri), R.(rex), a D. M.(dominae Mariae)*.

<sup>80</sup>*Domini papae*.

<sup>81</sup>*C* označava *comitem*.

<sup>82</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu *C. (comes), D. (domini)* i *B. (bani)*.

<sup>83</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu *B. (banus)* i *C. (comes)*.

<sup>84</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu *D. (domini bani)*.

<sup>85</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu *V. (Vice)*.

*Clissiam; D. B. Ioannem C. Segniae*<sup>86</sup>; *Magnif.D.B.Chroatae, & Dalm.; D. B.&C.*<sup>87</sup>; *cum D. Ioanne de Gara fratre D. Bani, & C. Corbaviae*<sup>88</sup>.

Također, slovo B. označava i skraćenicu za *Bosna: R. B.*

Slovo B. označava i skraćenicu za *beatus, 3.: B. Virginis; B. Simeonis; Sanctum Corpus B. Simeonis Iusti.*

Za vicebano piše *V.B.: D. Paulo Michalivich. V.B.; D. V. B.; idem V. B.; Dominis Paulo V.B.; Paulus Michael V. B. Chroatorum Legati Ser.Principis; D. Bernhardus V. Comes Segniae; D. V. C.; V. C. Thomas de Corbavia; V. B. Harvoy.*

Skraćenica R. se odnosi na *rex: R. Vng.; Dictus R.; R. in Civ.; R. Caroli; R.; D. N. R. Vng. Generalis; R. Vng. D.N.R.; Capitaneus exercitus R. in Dalm.&Chroat; D. N. Zigismundi Hung R.; R. Bosnae; D.N.R.; D. N. R.; D.N.R. Sig. Vng. R.; RRrum.; RR.; R. Caroli; R. Bosnen.*

Također, R. označava i *reverendissimus: R. P. D. Ioannes Episcopus Sagab.;*<sup>89</sup> *R. Pater; R. patris D. Leonardi Episcopi Segnien.; R. R. Patrum.*

Nadalje, R. znači i *regius: Capitaneus exercitus R. in Dalm.&Chroat.; R. Admiratus; te regiae: R. M.*<sup>90</sup>

Slovo M je skraćenica za *mille.*

Slovo q. sa točkom je skraćenica za *quondam: dicti q.; q.; Benedicto q. Lucae de Iadra; Magnif. V. D. Vulch B. q. D. Vulchi; S. Iohannem fil. q. Dominici de Nassis; q. D. Elizabeth.; q. S. Petri; q. S. Ioannis de Calzina; q. D. Francisci de Georgiis; q. S. Crescii de Cedulinis; q. D. Francisci de Georgiis; q. S. Colani de Blass.; q. Venturini de Cesena; q. S. Stephani de Arbo.*

Skraćenice u Lučićevom izdanju koje Šišić nije ostavio u tome obliku su: *fil.; S.Coxa de Begna S. Elia de Grubogna S. Georgio de Rola S. Francisco de Georgiis, S. Iac. de Ferra, S. Simone de Fanfogna, S. Colane de Galello, S. Crescio de Rainerii, S. Colane de Guano exam. loco D. Antonii Rectoris praedicti & me Paulo de Paulo; S. Dominici; vid.; S. Simone de Schavo;*

---

<sup>86</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu B. (*banus*) i C. (*comes*).

<sup>87</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu B. (*banus*) i C. (*comes*).

<sup>88</sup> U ovom primjeru pronalazimo i zamjenicu B. (*banus*) i C. (*comes*).

<sup>89</sup> U ovom primjeru P. znači *pater*, a D. (*dominus*).

<sup>90</sup> U ovom primjeru pronalazimo i skraćenicu M. (*maiestas*).

*q. dicto; S. Andreae de Grisogonis; Feb. 16.; S. Vet. de Calzina; prox.; S. D. Loisio de Matafaris; men Feb.26.; die Sab. men. Mart. 12; Ecclesia S. Grisogoni; die Sab. 25. Iunii; D. Andreolus de Duminis; 16. ejusdem men. D.; Bareti D.; C. Iadrae; cū; S. Iacobi; Civ.; S. Stephani; c.; S. Budoli; Ioannem de Casol. Cancell.; D. Thomam de S. Georgio Dalmat. & Chroat. Bannum, & Commune Civ. Iadrae; S. R. Vng. & DD. NN.RR. vel D. Mariae R. Vng. D.; D. Elizab.; Sacram.; S. Grisogom; D. Banum; S. Saledinum de Salad. Fran. de Cedul; de Con. d. Civit.; d.C.V. men. Martii D. Archiepiscopus; D. Archiepiscopus; S. Anastasiae; Aug. idem D. Archiepiscopus; D. Archiep.; B. & die 13. Ianuar.; die 16. ejusdem mens.; Iad.; Jan.; D.R. senior; Feb. men. D. Episcopus; C. Tho. Frater D. Prioris, & B.; D. Paulus de Georgiis; D. Iohannes B.; Die Sabb. 9. Feb.; nob.; D. N. Zigismundi Hung R. & D. M.; D. Iacobus de Radinibus S. Damianus de Zipriano, S. Crescius de Nassis S. Andreas de Grisogonis; die Sabb. 10. Sept.; D. Paulo; Ambasc.; D. Detricum Rubech. B. Slavoniae; 15. ejusdem men.; D. Paulo; die primo Aug.; Sept. 18.; D. Rafaele de Dorba, & S. Frederico de Grisogonis; S. Michaellem filium S. Stephani Dragani; S. Saracenum Coxe; Die 20. Aug.; f. filii S. Andreae de Grisogonis vid.; S. Zanini Barbae; s. solidos octo; Die Lunae 21. Aug.; T.; vid. D. Vidone de Mataf. D. Cresciolo Cedulinis, & S. Ioanne de Nassis S. Coxa; juramētū; eorū; cū; ipsū; famulū; Iadrā; è; auct.; prandiū; Ianuen; finē.*

Jedinu skraćenicu koju nalazimo u Šišićevom izdanju je *etc – et cetera* (Šišić, 1904, 31).

### 7.1.2.3. Pisanje riječi *vice*

Što se tiče riječi *vice*, Šišić ne piše uvijek na isti način i sustavno, već ju pronalazimo u sljedećim oblicima: *vice-comes* (Šišić, 1904, 32); *vicecomitem* (Šišić, 1904, 42); *vicecomes* (Šišić, 1904, 32) i *vice-bano* (Šišić, 1904, 37).

### 7.1.3. Morfološka analiza

Propast Zapadnog Rimskog Carstva se osjetio na mnogim razinama pa tako i na jeziku i stilu pisanja te je znanje o književnom latinskom jeziku postalo sve više površno i pogrešno. U tekstovima su u sve većoj mjeri zastupljene jednostavne strukture. U srednjem vijeku određeni glagoli, zamjenice i pridjevi (komparativ) su se formirali u “srednjovjekovnom mozaiku” i na taj način stvorili morfološke karakteristike. Isto je preneseno i u Pavlovićevom spisu.

### 7.1.3.1. *Pisanje suus i proprius*

Prema Rigg (Rigg, 1996, 86) tijekom srednjeg vijeka je nesigurno pisanje zamjenice *suus*, pa se često umjesto *suus* piše *proprius*, no navedeno nije slučaj kod našeg kroničara. Često piše zamjenicu *suus*, *sua*, *suum* i skoro uvijek u točnom padežu piše: *nomine suo* (Šišić, 1904, 5); *soror sua* (Šišić, 1904, 6); *maiestati suae* (Šišić, 1904, 11); *exercitu suo* (Šišić, 1904, 17); *uxore sua* (Šišić, 1904, 17); *suo nomine* (Šišić, 1904, 20); *nepote suo* (Šišić, 1904, 23); *nepotum suorum* (Šišić, 1904, 5); *suae sororis* (Šišić, 1904, 24); *virum suum* (Šišić, 1904, 25); *suum scelus* (Šišić, 1904, 26); *suum cadaver* (Šišić, 1904, 26); *maius dedecus suum et suorum* (Šišić, 1904, 26); *permiserunt suis* (Šišić, 1904, 26); *viro suo* (Šišić, 1904, 27); *possessionibus suis* (Šišić, 1904, 28); *attinentibus suis* (Šišić, 1904, 31); *suorum sociorum* (Šišić, 1904, 34); *litteris suis* (Šišić, 1904, 35); *gentibus suis* (Šišić, 1904, 35); *gente sua* (Šišić, 1904, 35); *archiepiscopatu suo* (Šišić, 1904, 42); *domini archiepiscopi praedicti, sui, ac nostrae communitatis* (Šišić, 1904, 20); *in nomine Domini et suae Sanctae Matris* (Šišić, 1904, 9); *pro negotiis suis* (Šišić, 1904, 14); *in ecclesia sua cathedrali* (Šišić, 1904, 19); *dominae Elizabeth suae socrus* (Šišić, 1904, 22); *dominae Marchitae suae sororis* (Šišić, 1904, 24); *suum consiliarium* (Šišić, 1904, 32); *galeottam suam* (Šišić, 1904, 32); *galeis suis* (Šišić, 1904, 35); *corpus suum* (Šišić, 1904, 38).

Postoji i slučaj kada piše pogrešno: *loco sui* (Šišić, 1904, 24); *consanguine sui* (Šišić, 1904, 25).

Rjeđe piše *proprius*: *manu propria* (Šišić, 1904, 39); *nomine proprio* (Šišić, 1904, 16); *nominibus praedicti domini bani et proprio* (Šišić, 1904, 16).

### 7.1.3.2. *Antroponimi na laus (lavus) i lus*

U Pavlovićevom tekstu pronalazimo antroponime na *laus (lavus)* i *lus*. Antroponimi na *laus (lavus)* su: *Nicolaus* (Šišić, 1904, 6), *Budislavi* (Šišić, 1904, 5), *Vladislavus* (Šišić, 1904, 7).

Antroponimi na *lus* su: *Paulus* (Šišić, 1904, 26); *Carolus* (Šišić, 1904, 22); *Rigoscolus* (Šišić, 1904, 4); *Otonellus* (Šišić, 1904, 5); *Dancarolus* (Šišić, 1904, 8); *Miscolo* (Šišić, 1904, 8); *Ladislavus* (Šišić, 1904, 12), *Mazolo* (Šišić, 1904, 24); *Cressole* (Šišić, 1904, 18); *Marculi* (Šišić, 1904, 25); *Marchuli* (Šišić, 1904, 25); *Petrulus* (Šišić, 1904, 26); *Marcolus* (Šišić, 1904, 26); *Crescolus* (Šišić, 1904, 26); *Zoilum* (Šišić, 1904, 28); *Bartolo* (Šišić, 1904, 29); *Franculum*

(Šišić, 1904, 40); *Cresciolo* (Šišić, 1904, 40), *Misciolo* (Šišić, 1904, 36), *Magioli* (Šišić, 1904, 36), *Andriolus* (Šišić, 1904, 40); *Budoli* (Šišić, 1904, 42); *Francolus* (Šišić, 1904, 42).

#### 7.1.3.3. Imenice i pridjevi nastali od imena mjesta

U srednjovjekovnim tekstovima, tako i kod Pavlovića često se pišu imenice (ljudi), a te imenice su nastale od imena mjesta: *Traguriensibus* (Šišić, 1904, 32); *nullus Ragusiensis* (Šišić, 1904, 30); *nullus Spalatensium* (Šišić, 1904, 31); *nullus Sibenicensis* (Šišić, 1904, 31); *nobilibus Sibenicensibus* (Šišić, 1904, 31); *per Spalatenses* (Šišić, 1904, 32); *Sibenicensibus* (Šišić, 1904, 32); *Cetinensium* (Šišić, 1904, 32); *Spalatenses intrinseci* (Šišić, 1904, 32); *Clissiensibus* (Šišić, 1904, 32), *Pogliziensibus* (Šišić, 1904, 32); *per eosdem Tragurienses* (Šišić, 1904, 32); *comitiva Bosnensium* (Šišić, 1904, 34); *Pagensium* (Šišić, 1904, 19); *Sibenicensis* (Šišić, 1904, 36); *Arbensium* (Šišić, 1904, 40); *Ragusiensium* (Šišić, 1904, 40); *Spalatenses intrinseci cum Clissiensibus* (Šišić, 1904, 32).

Slično je i s pridjevima. Pridjevi su također formirani od imena mjesta i obično završavaju na *-ensis* (Rigg, 1996, 84), kao što vidimo u sljedećim primjerima: *domini Nicolaus episcopus corbaviensis et Ioannes episcopus nonensis* (Šišić, 1904, 18); *archiepiscopi iadrensis* (Šišić, 1904, 34); *reverendissimus pater dominus Ioannes episcopus sagrabiensis* (Šišić, 1904, 21); *episcopo traguriensi* (Šišić, 1904, 22); *patris domini Leonardi episcopi segniensis* (Šišić, 1904, 23); *Adamus castelanus tininiensis* (Šišić, 1904, 24); *existentibus rectoribus iadrensisibus* (Šišić, 1904, 24); *domini presbyteri Marchuli canonici traguriensis* (Šišić, 1904, 25); *Dominicus Prodanicus Bergomensis* (Šišić, 1904, 26); *ser Andreas Mazoy, ser Nicola Maricich et Iusca Petracchis, nobiles cives spatatenses, ac ser Stipe Petri Zegis, nobilis civis traguriensis* (Šišić, 1904, 32); *gente traguriensi* (Šišić, 1904, 32); *presbyter Iacobus, canonicus traguriensis* (Šišić, 1904, 32); *praesentibus dominis archiepiscopo iadrensi* (Šišić, 1904, 34); *episcopo tininiensi* (Šišić, 1904, 34); *nobiles iadrenses* (Šišić, 1904, 36); *archiepiscopus iadrensis* (Šišić, 1904, 8).

#### 7.1.3.4. Pisanje riječi *causa* s različitim značenjem

Riječ *causa* nije potpuno zamijenila riječ *res* kod Pavlovića budući da nalazimo nekoliko puta i ovu riječ: *defenderunt bladum, carnes et ceteras alias res* (Šišić, 1904, 7); *super brachio Sancti Grisogoni martyris et alias res* (Šišić, 1904, 8); *consignavimus thesauros et res pagensium ecclesiarum* (Šišić, 1904, 20); *thesauros et res idem vicebanus eodem die in duobus capsis clausis affixis* (Šišić, 1904, 20); *fuerunt aestimatae res ac vestes* (Šišić, 1904, 25);

*transmisi res et massaricias meas* (Šišić, 1904, 29); *demum coadunatis pluribus rebus et massariciis dictae domus* (Šišić, 1904, 39); *combussisset domum cum omnibus rebus* (Šišić, 1904, 39). No, u pojedinim slučajevima *causa* mijenja *res* što vidimo: *pro eadem causa rursus ivi ad comitem praedictum* (Šišić, 1904, 13); *qui eadem causa missus fuerat ad eundem comitem Anz* (Šišić, 1904, 13); *creati fuimus in ambasciatores praemissa causa ser Crescius de Varicassis, ser Simon Detrici et ego Paulus* (Šišić, 1904, 23).

Za razliku od prije, u srednjem vijeku se *causa* najčešće koristi kao prijedlog s genitivom “*radi*”, “*zbog*”: *causa eundi Tragurium* (Šišić, 1904, 9); *causa quaerendi et capiendi ser Casotum, dicti quondam ser Augustini, ac ser Petrum dicti quondam ser Stephani* (Šišić, 1904, 12); *causa obsidendi Vranam* (Šišić, 1904, 14); *causa absentandi se ex districtu pro negotiis suis* (Šišić, 1904, 14); *causa visitandi corpus beati Simeonis* (Šišić, 1904, 17); *causa ibi faciendi synodum* (Šišić, 1904, 21); *causa eundi ad partes orientales* (Šišić, 1904, 21); *causa habendi inter se colloquium de factis regis* (Šišić, 1904, 34); *causa eundi Pagum* (Šišić, 1904, 42); *creavimus patronum alium pro dicta galea armanda, causa eiusdem insulae Pagi* (Šišić, 1904, 28).

Također, ima i svoje prvobitno značenje: *poenitens eum tot malorum fuisset causa* (Šišić, 1904, 26).

#### 7.1.3.5. Komparativ

U Pavlovićevom tekstu *Memoriale* pronalazimo jedan komparativ s perifrazom *plus* i *minus*: *de vino vascellos duos circa modiorum 21 vel modicum plus aut minus* (Šišić, 1904, 29).

Također, pronalazimo i pridjev koji se deklinirao po nepravilnoj komparaciji: *melius possimus invenire dictam pecuniam* (Šišić, 1904, 28).

Pronalazimo i oblik *maxime* + *pozitiv*: *cum maxima solemnitate* (Šišić, 1904, 42).

Nadalje, kao komparativ kod Pavlovića pronalazimo *maior*, *maius*, *minor* u sljedećim frazama: *galea maiori* (Šišić, 1904, 19); *ecclesia Sanctae Mariae maioris* (Šišić, 1904, 27); *pro maiori parte* (Šišić, 1904, 39); *per maius et generale consilium Iadrae* (Šišić, 1904, 25); *ad maius dedecus suum* (Šišić, 1904, 26); *per maius consilium Iadrae* (Šišić, 1904, 28); *galeam nostra maiorem* (Šišić, 1904, 28); *cum praedicatione unius fratris minorum* (Šišić, 1904, 34); *in ecclesia fratrum minorum* (Šišić, 1904, 42); *conventus minorum Sancti Francisci* (Šišić, 1904,

14); *nostram galeam, scilicet maiorem* (Šišić, 1904, 19); *pro maiori contemptu* (Šišić, 1904, 32); *unius fratris minorum* (Šišić, 1904, 34).

#### 7.1.3.6. Upotreba prijedloga

Prijedlog *apud* je čest prijedlog u tekstovima srednjeg vijeka koji označava mjesto: *in ecclesia apud praedicatores* (Šišić, 1904, 3); *apud ecclesiam Sanctae Anastasiae* (Šišić, 1904, 16); *apud fratres minores* (Šišić, 1904, 18); *apud eum* (Šišić, 1904, 26); *apud ecclesiam Sancti Martini* (Šišić, 1904, 33); *apud nos* (Šišić, 1904, 39); *apud maritima* (Šišić, 1904, 39); *apud ecclesiam Sanctae Mariae* (Šišić, 1904, 41).

Prijedlog *ad* se u puno većoj mjeri koristi u srednjem vijeku, kao što ga i naš kroničar često koristi te ima znatno šire značenje, jedan od njih je i ono što bi u klasičnom latinskom bio neizravni objekt (u dativu), Pavlović u svome tekstu tijekom srednjeg vijeka piše s *ad* (u akuzativu): *ad comitem praedictum* (Šišić, 1904, 13); *ad eundem comitem Anz* (Šišić, 1904, 13); *ad dominum archiepiscopum Iadrae pro eo* (Šišić, 1904, 19); *ad dictum dominum regem* (Šišić, 1904, 21); *ad dominam Annam* (Šišić, 1904, 24); *ad virum suum* (Šišić, 1904, 25); *ad virum eius Ioseph* (Šišić, 1904, 27); *ad dandum viro suo* (Šišić, 1904, 27); *ad dominum Zoilum* (Šišić, 1904, 28); *ad praedictum dominum nostrum regem et dominum Zoilum notificantes* (Šišić, 1904, 28); *ad nos* (Šišić, 1904, 28); *ad beneplacitum nostrum* (Šišić, 1904, 28); *ad me* (Šišić, 1904, 29); *ad protomagistrum Sibenici* (Šišić, 1904, 31); *ad Harvoye voyvodam* (Šišić, 1904, 33); *ad voyvodam in Semunich* (Šišić, 1904, 34); *ad furcas* (Šišić, 1904, 40); *ad portam* (Šišić, 1904, 39); *ad caudam equi* (Šišić, 1904, 40); *ad furcas prope Iadram* (Šišić, 1904, 40); *ad molendina* (Šišić, 1904, 41). Zatim, za točno određeni vremenski rok ili vremensku odrednicu: *usque ad secundam dominicam proxime venturam* (Šišić, 1904, 23); *ad auroram sabbati* (Šišić, 1904, 26); *usque ad finem domus domini Pauli militis de Georgiis* (Šišić, 1904, 27); *usque ad secundam columnam ipsius logiae et latitudo ipsius chochae* (Šišić, 1904, 27); *usque ad decem annos* (Šišić, 1904, 28); *usque ad festum Nativitatis Domini nostri* (Šišić, 1904, 36); *ad vespervas* (Šišić, 1904, 8); *ad Comichium* (Šišić, 1904, 23). Koristi prijedlog *ad* i kod drugih fraza: *ad praedicandum* (Šišić, 1904, 3); *ad vocem populi* (Šišić, 1904, 12); *ad destructionem Ioannis de Palisna* (Šišić, 1904, 13); *ad manum salvam* (Šišić, 1904, 32); *ad bonum commune* (Šišić, 1904, 14); *ad honorem domini nostri Sigismundi Ungariae regis et dominae Mariae consortis eius* (Šišić, 1904, 14); *ad componendam pacem* (Šišić, 1904, 17); *ad ducale dominium Venetorum* (Šišić, 1904, 20); *ad*

*ipsam regiam maiestatem* (Šišić, 1904, 21); *ad instar ipsius beatae Virginis* (Šišić, 1904, 42); *ad fidelitatem sacrae coronae regni Ungariae et commune civitatis Iadrae* (Šišić, 1904, 8); *ad quem recipiendum et convitandum ad civitatem fuerunt missi ad galeam eius* (Šišić, 1904, 26); *ad torturam* (Šišić, 1904, 19). Također, i za iskazivanje ukupnog iznosa: *ad quantitatem ducatorum in auro novem et solidorum decem* (Šišić, 1904, 29); *ad rationem solidorum triginta quinque* (Šišić, 1904, 38); *ad rationem solidorum novem* (Šišić, 1904, 30); *ad rationem solidorum septuaginta duo* (Šišić, 1904, 42); *ad quem recipiendum et convitandum ad civitatem fuerunt missi ad galeam eius* (Šišić, 1904, 26).

Pisanje prijedloga *per* je prilično često u srednjovjekovnim tekstovima i koristi se uz različite osobe, vremenske odrednice, pojmove i drugo. Pojam *per* se koristi kada označava mjesto radnje: *per civitatem* (Šišić, 1904, 8); *per spatium* (Šišić, 1904, 12); *per mare* (Šišić, 1904, 29); *per gulam* (Šišić, 1904, 19); *per moenia* (Šišić, 1904, 25); *per terram* (Šišić, 1904, 29); *per quattuor vargos* (Šišić, 1904, 27); *per crucem* (Šišić, 1904, 27); *per personam totam* (Šišić, 1904, 41). Zatim stoji uz vremensku odrednicu: *per totam diem* (Šišić, 1904, 8); *per triduum* (Šišić, 1904, 11); *per unam horam* (Šišić, 1904, 23); *per totam noctem* (Šišić, 1904, 26); *per omnes dies* (Šišić, 1904, 40); *per tempus sex mensium* (Šišić, 1904, 30); *per sex menses* (Šišić, 1904, 30); *per quattuor menses* (Šišić, 1904, 30); *per duos dies et ultra* (Šišić, 1904, 32); *per tempus unius anni* (Šišić, 1904, 30); *per plures dies* (Šišić, 1904, 38). Također, zamjenjuje u pasivnim konstrukcijama vršitelja radnje koji je u klasičnom latinskom izražen prijedlogom *a*, *ab* i ablativom. Navedno je uobičajeno u srednjovjekovnim latinskim tekstovima. U ovom djelu pronalazimo: *per ipsum dominum* (Šišić, 1904, 9); *per fratres conventus* (Šišić, 1904, 40); *per famulam* (Šišić, 1904, 41); *per quosdam Vlacorum* (Šišić, 1904, 41); *per Francolum* (Šišić, 1904, 42); *per dominum archiepiscopum* (Šišić, 1904, 42); *per homines Cyofi castellani* (Šišić, 1904, 42). Usto nalazi se uz sredstvo s kojim se vrši radnja: *per litteras* (Šišić, 1904, 12); *per certis negotiis* (Šišić, 1904, 12); *per verba* (Šišić, 1904, 25); *per illud instrumentum* (Šišić, 1904, 27); *per publicum arengum* (Šišić, 1904, 30); *per quadraginta octo ballotas* (Šišić, 1904, 33); *per tesseram* (Šišić, 1904, 32); *per ballotas et pissides* (Šišić, 1904, 34); *per modum pacis* (Šišić, 1904, 40).

U Pavlovićevom tekstu pored prijedloga *per* pronalazimo i prijedlog *pro* koji služi za oznaku mjesta, odnosno da pokaže na čijoj se strani netko nalazi, kome je naklonjen i koga podržava: *pro parte serenissimarum reginarum senioris et iunioris Ungariae* (Šišić, 1904, 6);

*pro parte dominarum reginarum* (Šišić, 1904, 7); *pro parte nostrae communitatis* (Šišić, 1904, 18); *pro parte regia* (Šišić, 1904, 24); *pro parte ser Ioseph* (Šišić, 1904, 25); *venerunt pro parte communitatis Arbi* (Šišić, 1904, 28); *pro quolibet non abstante quod unius eorum filius et nepos et alterius frater erat in exercitu sub castro Novigradi* (Šišić, 1904, 41). S prijedlogom *pro* iskazuje kako je neka strana prošla: *pro minori parte interfecti* (Šišić, 1904, 19); *pro eo* (Šišić, 1904, 19). Koristi se i za vremensku oznaku, tj. da se iskaže određeni vremenski period: *creatus fui in rectorem Iadrae pro duobus mensibus* (Šišić, 1904, 20); *quae galea fuit soluta pro tribus mensibus* (Šišić, 1904, 21); *pro octo dies sequentes* (Šišić, 1904, 22); *condemnavimus ipsum ad confinem civitatis, vel Anconae vel Arimini, pro duobus annis* (Šišić, 1904, 27); *presbyter Petrus Hudomich electus fuit prior sancti Martini pro duobus annis* (Šišić, 1904, 27). Zatim, koristi se kad se navodi određeni iznos, mjera ili objekt “za”: *dominus noster rex Ungariae deliberavit restituere nobis insulam Pagi pro quattuor milia ducatorum auri anno* (Šišić, 1904, 28); *qui deberent coniectare dictos quinque milia ducatos, vel pignora aurea, argentea et perlatum, ac aliorum iocalium pro eis* (Šišić, 1904, 28); *creavimus patronum alium pro dicta galea armanda* (Šišić, 1904, 28); *habui residuum 400 librarum pro prima tertia pagae, sive salarii mei* (Šišić, 1904, 29); *ad rationem solidorum triginta quinque pro singulo modio dicti vini* (Šišić, 1904, 29); *turris magna quae tenebatur pro domino nostro rege a gente sua* (Šišić, 1904, 38); *insula Novaliae intromittatur pro communi Iadrae* (Šišić, 1904, 49); *cum salario consueto ducatorum auri, ad rationem solidorum septuaginta duo pro ducato* (Šišić, 1904, 42). Također, koristi se i kada označava slobodnu volju po kojoj se nešto radi “po”: *inter quinquaginta nobiles et totidem populares, commissarias et viduas pro libito voluntati* (Šišić, 1904, 28); *in praedicto comitatu posse condemnare ultra statuta Sibenici et bannire omnes malefactores pro libitu voluntatis* (Šišić, 1904, 30). Najčešće, u *Sjećanjima* označava i uzrok “zbog”: *pro traducendo praedictam uxorem meam* (Šišić, 1904, 9); *pro quo offitio intromittendo* (Šišić, 1904, 9); *pro cuius exercitus timore* (Šišić, 1904, 11); *pro eadem causa rursus ivi ad comitem praedictum* (Šišić, 1904, 13); *pro negotiis suis* (Šišić, 1904, 14); *pro tractanda pace* (Šišić, 1904, 18); *pro eis et fratribus eorum* (Šišić, 1904, 18); *pro regimine eorum* (Šišić, 1904, 18); *pro nasciscenda ultione* (Šišić, 1904, 19); *pro transfretandis equitibus et peditibus* (Šišić, 1904, 19); *pro defendendis iuribus nostrae insulae Pagi* (Šišić, 1904, 21); *Die eodem fecit mihi loqui per ipsum dominem vicecomitem pro factis meis* (Šišić, 1904, 32); *recessit Grubula et ivit Tragurium pro condolendo se de praedicta morte* (Šišić, 1904, 33); *inceptit fratulea ipsius in civitate Iadrae, pro cuius*

*solemnitate fuit cantata missa solmenis* (Šišić, 1904, 42); *cum multa effusione lachrymarum pro devotione* (Šišić, 1904, 42). Također, Zadrani prijedlog *pro* koristi kada se ide ili nalazi u nekom svojstvu “kao” ili “za”: *ivi pro ambasciatore communis* (Šišić, 1904, 20); *pro ambasciatore nostro* (Šišić, 1904, 21); *ser Ioannes pro patrone dictae galeae* (Šišić, 1904, 21); *fuerunt aestimatae res ac vestes pro dote dominae Michlinae* (Šišić, 1904, 25); *iverunt ambasciatores pro communi Iadrae* (Šišić, 1904, 33); *sed clausit se contra exercitum praedictum habeatur ex tunc pro infideli* (Šišić, 1904, 35).

U srednjovjekovnim latinskim tekstovima česta je upotreba prijedloga *per*. Osim *per*, u puno manjoj mjeri, pronalazimo *a* ili *ab*. Kao što se u antičkom latinskom nalazio prijedlog *a* ili *ab* dijelom ga u srednjovjekovnim tekstovima, tako i Pavlovićevim mijenja prijedlog *per*, ali ne potpuno budući da i kod Pavlovića u određenoj mjeri pronalazimo ovaj prijedlog, ali ne u sklopu pasivne rečenice kao u antici. Prijedlog *ab* u srednjem vijeku i kod našeg kroničara označava udaljavanje bez dodira granične međe. Pavlović je ovo pravilo primjenjivao najčešće, ali ne uvijek, u sklopu Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva: *a nuntiis nostris* (Šišić, 1904, 4); *a portu Iadrae* (Šišić, 1904, 32); *a consilio duodecim sapientum* (Šišić, 1904, 5); *a civitate Iadrae* (Šišić, 1904, 22); *a ser Florio Tavilich* (Šišić, 1904, 29); *a eodem ser Paulo* (Šišić, 1904, 30); *a generali consilio* (Šišić, 1904, 30); *a Sibenico* (Šišić, 1904, 30); *a ser Paulo Petri Barte* (Šišić, 1904, 29); *a manu salva* (Šišić, 1904, 32); *a portu Iadrae* (Šišić, 1904, 32); *a partibus Boemiae* (Šišić, 1904, 32); *a porta Iadrae* (Šišić, 1904, 36); *a gente sua* (Šišić, 1904, 38); *a Cherso* (Šišić, 1904, 38); *a festo Sanctae Luciae* (Šišić, 1904, 39); *a piscatoribus* (Šišić, 1904, 39); *a consilio sapientum* (Šišić, 1904, 41). Vidimo piše *a sepulcro Domini* (Šišić, 1904, 26), iako se navedeni grob nije nalazio unutar Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva.

Također, često se upotrebljava prijedlog *de*, odnosno pored imena piše se i prijedlog *de* te mjesto odakle je navedena osoba ili predstavlja njezino podrijetlo ili odakle dolazi: *Ioannis de Gallo* (Šišić, 1904, 3); *Stephanus de Faventia* (Šišić, 1904, 3); *ser Benedictus de Gallo* (Šišić, 1904, 23); *dominus Andriolus quondam ser Stephani de Arbo* (Šišić, 1904, 40); *ser Andream Marulae de Spaleto* (Šišić, 1904, 24); *quinque personas de Sibenico* (Šišić, 1904, 30); *Cerne et Cernota et Ioannes de Segna* (Šišić, 1904, 28); *ser Marco de Cippicho de Tragurio* (Šišić, 1904, 25); *omnes de Spaleto* (Šišić, 1904, 25); *Ioannes Ioannis de Bononia* (Šišić, 1904, 26); *Mladinus recevo de Tragurio* (Šišić, 1904, 26); *ser Bartolomeus de Milano* (Šišić, 1904, 29); *ser*

*Thomasius Dominici de Sibenico* (Šišić, 1904, 29); *qui aufugerat de Ragusio* (Šišić, 1904, 30); *dominis Andreolo de Dominis de Arbo* (Šišić, 1904, 42); *procurator monasterii Sanctae Mariae monialium de Iadra* (Šišić, 1904, 42); *dominus Lucas de Firmo* (Šišić, 1904, 42); *ser Zanini Barbae de Sibenico* (Šišić, 1904, 31); *syndicus et procurator fratrum et conventus Sancti Dominici de Iadra* (Šišić, 1904, 40); *illi de Vrana* (Šišić, 1904, 13); *illorum de Saladinis* (Šišić, 1904, 18); *omnes de Grisogonis* (Šišić, 1904, 23).

U klasičnom latinskom jeziku bio je zastupljen genitiv kojeg često u srednjem vijeku, ali i kod našeg kroničara mijenja izraz: de + ablativ: *de exercitu praedicto* (Šišić, 1904, 14); *de nostro exercitu* (Šišić, 1904, 14); *de exercitu suo* (Šišić, 1904, 14); *de quo* (Šišić, 1904, 39); *de poena et culpa* (Šišić, 1904, 22); *de praedictis* (Šišić, 1904, 23); *de nostro mandato* (Šišić, 1904, 24); *de cetero* (Šišić, 1904, 24); *de praesenti* (Šišić, 1904, 25); *de popularibus* (Šišić, 1904, 25); *de civitate* (Šišić, 1904, 27); *de dicto loco et tempore* (Šišić, 1904, 30); *de hoc* (Šišić, 1904, 33); *de factis regis* (Šišić, 1904, 34); *de aqua* (Šišić, 1904, 39); *de potioribus* (Šišić, 1904, 39); *de singula domo* (Šišić, 1904, 39); *de eodem consilio* (Šišić, 1904, 25).

Dalje, pronalazimo i u rasporedu de + ablativ + genitiv: *de confirmatione pacis* (Šišić, 1904, 4); *de consilio dictae civitatis ac totius communitatis nostae* (Šišić, 1904, 9); *de castro Novigradi* (Šišić, 1904, 11); *de exercitu comitis Anz* (Šišić, 1904, 14); *de eorum territorio* (Šišić, 1904, 11); *de genere Cubrianorum* (Šišić, 1904, 20); *de consilio civitatis Iadrae* (Šišić, 1904, 25); *de receptatione et convocatione praedicti principis* (Šišić, 1904, 26); *de licentia regiminis* (Šišić, 1904, 27); *de segura transportatione eius* (Šišić, 1904, 28); *de possessionibus suis insularum Brachiae et Lesinae* (Šišić, 1904, 28); *de iactu fiendi* (Šišić, 1904, 30); *de factis regis* (Šišić, 1904, 34).

Također, pronalazimo i de + genitiv + ablativ + genitiv: *de eius conspectu presbyterum Bartuzium et Bartum* (Šišić, 1904, 20).

Nadalje, Pavlović piše i: de + ablativ + nominativ: *de familia Communis* (Šišić, 1904, 25).

Zatim, piše i: de + ablativ + akuzativ: *de vino vascellos duos* (Šišić, 1904, 29); *de grano quartas 150* (Šišić, 1904, 30).

Također, prijedlog *de* nalazimo i s brojevima: *de non quinque* (Šišić, 1904, 34); *de non unus* (Šišić, 1904, 35).

Prijedložni izrazi vremena s *de*: *de nocte* (Šišić, 1904, 12); *de sero* (Šišić, 1904, 9); *de mane* (Šišić, 1904, 9); *de meridie* (Šišić, 1904, 33); *De mense iunii* (Šišić, 1904, 38); *De quo die veneris (4.) mensis iulii proxime sequentis* (Šišić, 1904, 39); *de mense decembris* (Šišić, 1904, 39); *de sera* (Šišić, 1904, 41); *De mense februarii* (Šišić, 1904, 39).

Prilozi *ubi* i *ibi* najčešće označavaju mjesto: *ibi steterunt per totam diem usque ad vespas* (Šišić, 1904, 8); *remanente ibi ipso domino Paulo* (Šišić, 1904, 15); *iuravimus super brachium Sancti Grisogoni martyris ubi reverenter dictam pacem et unitatem* (Šišić, 1904, 15); *ibi apud fratres minores* (Šišić, 1904, 18); *ita quod prae timore ibi in propinquo homines praesertim nocte non audebant morari* (Šišić, 1904, 39); *ibi prope reparetur quoddam fortalitium* (Šišić, 1904, 40); *ibi cum certis nobilibus nostris* (Šišić, 1904, 41).

Osim priloga *ibi*, pojavljuje se i prilog *ubi*: *ubi requiescit sanctum corpus beati Simeonis Iusti* (Šišić, 1904, 22); *ubi iacet eius sanctum corpus* (Šišić, 1904, 22); *ad locum ubi debet esse iactus* (Šišić, 1904, 31); *transfretaverunt ultra mare et ubi aliis temporibus bis ante recessum nidificabant, tunc semel* (Šišić, 1904, 38); *domus in loco ubi expiravit* (Šišić, 1904, 39); *ubi consecratae fuerunt per dominum archiepiscopum* (Šišić, 1904, 42).

Pavlović koristi i *versus*: *versus Ungariae* (Šišić, 1904, 35); *versus Spaletum* (Šišić, 1904, 35); *versus Bihachium* (Šišić, 1904, 37); *versus Scrisia* (Šišić, 1904, 41).

Pronalazimo i prijedlog *sub*: *sub Vrana* (Šišić, 1904, 14); *sub castro Tinini* (Šišić, 1904, 15); *sub campanilo monasterii Sanctae Mariae monialium* (Šišić, 1904, 22); *sub eadem poena* (Šišić, 1904, 31); *sub castrum Lyube* (Šišić, 1904, 35); *sub poena contumaciae et infidelitatis ac confiscationis omnium bonorum* (Šišić, 1904, 36); *sub patronatu domini Francisci domini Pauli de Georgiis* (Šišić, 1904, 38); *sub castro Novigradi* (Šišić, 1904, 41); *sub castro Ostrovize* (Šišić, 1904, 33); *sub barba* (Šišić, 1904, 42).

Također, kod Pavlovića je česta upotreba prijedloga *super* osobito kada ponavlja vijest vezano za neku osobu i događaj, pa se referira s prijedlogom *super*: *super facto Pagensium* (Šišić, 1904, 21); *super hoc* (Šišić, 1904, 22); *cum supranominatis duobus* (Šišić, 1904, 22); *supradictis die et hora* (Šišić, 1904, 25); *supradictus ser eodem regimine nostro* (Šišić, 1904,

25); *supradictus ser Matthaeus* (Šišić, 1904, 25); *galea superius dicta* (Šišić, 1904, 28); *superius descripto* (Šišić, 1904, 34). Osim što se najčešće koristi da spomene već spomenuti događaj ili osobu prijedlog *super* se koristi i u sljedećim slučajevima: *super sancta quattuor evangelia* (Šišić, 1904, 6); *super arcam Sancti Simeonis* (Šišić, 1904, 7); *super brachio Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 8); *super altari in ecclesia Sanctae Barbarae* (Šišić, 1904, 9); *super iactum portus* (Šišić, 1904, 19); *super altare Sancti Simeonis* (Šišić, 1904, 27); *super eam* (Šišić, 1904, 27); *super missale* (Šišić, 1904, 34); *super fronte* (Šišić, 1904, 41); *super caput vulneratus* (Šišić, 1904, 41). Kao što vidimo prilično često koristi riječ *super* prilikom zaklinjanja iznad nečeg, ali i kada se želi pomenuti da je netko ranjen pa mjesto ranjavanja i slično.

Kod Zadranina je zastupljen i prijedlog *ultra*: *ultra portum* (Šišić, 1904, 17); *ultra eam* (Šišić, 1904, 28); *ultra statuta Sibenici* (Šišić, 1904, 30); *ultra scriptus* (Šišić, 1904, 31); *per duos dies et ultra* (Šišić, 1904, 32); *in quo fuerunt nobiles ultra septuaginta* (Šišić, 1904, 34); *ultra mare* (Šišić, 1904, 38); *ultra solitum modum* (Šišić, 1904, 39); *dierum ultro centum numero* (Šišić, 1904, 39); *ultra mille* (Šišić, 1904, 39).

Također, naš kroničar koristi i *ultrascriptus* i *infrascriptus*: *Ultrascriptus dominus vicarius* (Šišić, 1904, 35); *infrascripti nobiles Croatorum* (Šišić, 1904, 41). Kod Zadranima nalazimo i: *desuper coopertoria* (Šišić, 1904, 27); *insuper* (Šišić, 1904, 23).

#### 7.1.4. Sintaksa

Za našega kroničara ne može se reći da je izvrsno poznao latinski jezik, pa tako pisanje njegove sintakse je puno pogrešaka i manjkavosti. Nije u velikoj mjeri latinski jezik čitao i učio iz srednjovjekovnih priručnika pa samim time nije po potrebi i točno koristio konjunktive, konstrukcije akuzativ s infinitivom, nominativ s infinitivom i druge. Određene glagole često vezuje s infinitivom te pisanje prijedloga je itekako zastupljeno što je u kontrastu u odnosu na latinski jezik antike.

##### 7.1.4.1. Particip prezenta kao particip simultanosti

Particip prezenta kao particip simultanosti podrazumijeva da se radnja odvija istovremeno s radnjom glagola što je i kod Pavlovića itekako slučaj (Perić, 1981, 66). Obično radnja participa prezenta se odvija istovremeno s radnjom glagola u spisu.

*Die 7. mensis decembris, iam intrante crepusculo noctis, deruinavit pars quirinalis domus habitationis Ioannis de Gallo (Šišić, 1904, 3);*

*Ego igitur Paulus de Paulo tunc senior rector existens, cum supranominatis duobus primus fui, qui habui ipsam clavem (Šišić, 1904, 22);*

*et eodem die intraverunt in domo Petri Zori, tunc rectoris existentis et illorum de Papalibus, quaerentes ibi si possent invenire Thomam Dobruli et Dionysium Eliae, Nicolaum Papalis generum praedicti Thomae (Šišić, 1904, 26);*

Također, u pojedinim rečenicama gdje se javlja particip zastupljena je anteriornost.

*quod multi parvulorum piscium in mari natantes mortui inveniebantur a piscatoribus (Šišić, 1904, 39);*

*die iovis 17. pervenimus Tininium, praevenientes dominum regem (Šišić, 1904, 23).*

U jednoj bilješci pronalazimo dva participa prezenta te prvi particip predstavlja da se radnja odvija prijevremeno, a drugi da se radnja odvija poslijevremeno u odnosu na glagol.

*Die ultimo mensis septembris circa mediam noctem, Ioannes de Palisna, asserens se priorem Auranae, concremavit certas domunculas Iadretinorum nostrorum et certas metas, fori extrahentes ante portas Iadrae, a parte boreali Sancti Martini (Šišić, 1904, 13);*

#### 7.1.4.2. Akuzativ cilja

Osim što naš kroničar koristi *ad* ispred oznake mjesta, kao i u klasičnom latinskom jeziku pronalazimo akuzativ cilja: *applicui Iadram (Šišić, 1904, 10); applicui Tragurium (Šišić, 1904, 9); applicui Pagum (Šišić, 1904, 42); applicuit Iadram (Šišić, 1904, 13); applicuit Segniam (Šišić, 1904, 11); applicuit Budam (Šišić, 1904, 32); applicuerunt Iadram (Šišić, 1904, 18); applicuerunt Sibenicum (Šišić, 1904, 31); ivi Nonam (Šišić, 1904, 24); ivi Tragurium (Šišić, 1904, 31); ivit Romam (Šišić, 1904, 8); ivit Pagum (Šišić, 1904, 9); ivimus Nonam (Šišić, 1904, 21); visitavit me Sibenicum (Šišić, 1904, 29); bannivi...Iadram...Tragurium (Šišić, 1904, 30); nec praesumat accedere Spaletum (Šišić, 1904, 31); nullus...praesumat accedere Sibenicum (Šišić, 1904, 30); ingrederetur Iadram (Šišić, 1904, 34); redisse debuissent Iadram (Šišić, 1904, 36); ductus fuit captivus Iadram (Šišić, 1904, 37); ducti Iadram (Šišić, 1904, 39); intraverunt Arbum (Šišić, 1904, 40); intravit Veronam (Šišić, 1904, 40).*

#### 7.1.4.3. Pisanje participa prijevremenosti (perfekta) pasiva i glagol *sum esse fui*

Particip prijevremenosti (perfekta) pasiva koji stoji s prezentom glagola *biti* predstavlja prezent pasivni koji u klasičnom latinskom prevodimo perfektom, a u srednjem vijeku prevodimo kao prezent pasivni (Rigg, 1996, 85), kao što vidimo u sljedećim slučajevima: *facti sunt* (Šišić, 1904, 5); *reversus est* (Šišić, 1904, 11); *egressus est* (Šišić, 1904, 11); *interfecti aut captivati sunt* (Šišić, 1904, 19); *reversa est* (Šišić, 1904, 24); *sum reversus* (Šišić, 1904, 24); *factus sum* (Šišić, 1904, 24); *mortuus est* (Šišić, 1904, 26); *praedati sunt* (Šišić, 1904, 32); *ingressus est* (Šišić, 1904, 35); *profectus est* (Šišić, 1904, 35); *reversi sunt* (Šišić, 1904, 29); *submersus est* (Šišić, 1904, 38); *visa est* (Šišić, 1904, 38); *infirmati sunt* (Šišić, 1904, 39); *mortui sunt* (Šišić, 1904, 39); *parata est* (Šišić, 1904, 28).

Particip prijevremenosti (perfekta) pasiva koji stoji s perfektom glagola predstavlja perfekt pasivni je čest u srednjem vijeku i prevodi se kao perfekt pasivni za razliku od prije kada se prevodio kao pluskvamperfekt (Rigg, 1996, 85). Pomoćni glagol *biti* je postao norma prilikom pisanja perfekta i jedna od značajki srednjovjekovnog latiniteta. Naš kroničar piše ovu frazu prilično često: *confirmata fuit* (Šišić, 1904, 4); *fuit facta* (Šišić, 1904, 27); *combusta fuit* (Šišić, 1904, 20); *translatum fuit* (Šišić, 1904, 5); *fuit sepultum* (Šišić, 1904, 5); *coronata fuit* (Šišić, 1904, 5); *data fuit* (Šišić, 1904, 29); *revelata fuit* (Šišić, 1904, 8); *fuerunt amputata* (Šišić, 1904, 8); *creati fuerunt* (Šišić, 1904, 25); *fuerunt trassinati* (Šišić, 1904, 8); *contracta fuit* (Šišić, 1904, 8); *electus fuit* (Šišić, 1904, 24); *assumptus fuit* (Šišić, 1904, 9); *fuit portatum* (Šišić, 1904, 10); *liberata fuit* (Šišić, 1904, 11); *locutus fui* (Šišić, 1904, 11); *depraedatus est* (Šišić, 1904, 11); *interfecti fuerunt* (Šišić, 1904, 12); *fuerunt illatae* (Šišić, 1904, 12); *transmissae fuerunt* (Šišić, 1904, 12); *fuerunt concremata* (Šišić, 1904, 13); *missus fuerat* (Šišić, 1904, 13); *mortuus fuit* (Šišić, 1904, 14); *fuerunt interfecti* (Šišić, 1904, 14); *captus fuit* (Šišić, 1904, 14); *fuit vulneratus* (Šišić, 1904, 14); *suspensus fuit* (Šišić, 1904, 40); *concrematae fuerunt* (Šišić, 1904, 42); *fuit portatum* (Šišić, 1904, 10); *consecrata fuit* (Šišić, 1904, 41); *liberatus fuit* (Šišić, 1904, 42).

Kod našeg kroničara se nalazi i nekoliko slučajeva, koji se sastoje od participa perfekta i glagola *biti* u imperfektu: *depraedati erant* (Šišić, 1904,7); *erat parata* (Šišić, 1904, 28); *proiectum erat* (Šišić, 1904, 40).

Pronalazimo particip futura aktivnog i glagol *sum esse fui*, odnosno perifrastičnu konjugaciju aktivnu: *nos facturi sumus* (Šišić, 1904, 28).

#### 7.1.4.4. Glagoli *existo, habeo* i *eo* u Pavlovićevom *Memoriale*

U srednjem vijeku glagol *existo* je često mijenjao glagol *sum esse fui*. Tako je i kod našeg kroničara, kao što vidimo u sljedećim primjerima: *Spalatenses exititii per concordiam intraverunt Spaletum* (Šišić, 1904, 36); *Arbensium exititii intraverunt civitatem Arbi* (Šišić, 1904, 38); *captus in archiepiscopatu suo et ductus in castrum exitit* (Šišić, 1904, 42); *quorum capitaneus generalis exitit ser Damianus de Nassis, videlicet ser Andrea de Grisogono et ser Crescio Raynerii, armator vero praedictae galeae exitit ser Georgius de Zadulinis* (Šišić, 1904, 19); *examinator (exitit) ser Gabriel de Nosdrogna* (Šišić, 1904, 25); *alius nomine Marinus Gavazulich similiter vulneratus exitit* (Šišić, 1904, 25); *cuius patronus seu armator exitit ser Blasius de Soppe* (Šišić, 1904, 19).

Za izricanje budućnosti također se koristi i glagol *habeo, habere, habui, habitum* što jasno vidimo u sljedećoj bilješci koji još izražava posjedovanje: *Die lunae 13. mensis novembris in generali consilio Iadrae in quo fuerunt nobiles quinquaginta tres, non sincere fuerunt sex, de non unus captum fuit per reliquos quod Pagensium omnes domos quas habent in Pago, praecipitentur funditus, videlicet extirparentur radicitus, et omnes salinae, terrae, loca et quaecumque habent in insula Pagi, confiscari debeant pro communi Iadrae* (Šišić, 1904, 35-36).

No, ukoliko se nalazi u perfektu i imperfektu tada izražava ideju posjedovanja: *loco quorum pedum habebat in utroque latere modicum carnis quasi unius pani* (Šišić, 1904, 33); *in alia manu habebat unum signum tantum* (Šišić, 1904, 33); *habuit illud castrum* (Šišić, 1904, 35). Glagol *habere* prilično često u tekstovima srednjeg vijeka se piše u perfektu (Rigg, 1996, 76).

Prema literaturi, u srednjovjekovnim tekstovima glagol *eo, ire, ii, itum* često ide s infinitivom (Rigg, 1996, 76), no kod Pavlovića to nije slučaj: *ivit Romam* (Šišić, 1904, 8); *ivit Pagum* (Šišić, 1904, 9); *cum quibus ivit dominus Paulus de Georgiis* (Šišić, 1904, 10); *exivit de castro Novigradi* (Šišić, 1904, 11); *ivi ad (civitatem) Nonam* (Šišić, 1904, 11); *In eodem brigentino ivit personaliter Donatus diaconus* (Šišić, 1904, 12); *ivi ad comitem praedictum* (Šišić, 1904, 13); *exivit ad campum* (Šišić, 1904, 13); *adivit ad scaramussiam prior praedictus* (Šišić, 1904, 14); *ivi ambasciator ad comitem Sibenici* (Šišić, 1904, 17); *ivi pro ambasciatore communis* (Šišić, 1904, 20); *ivit ad Comichium* (Šišić, 1904, 23); *ivi Nonam* (Šišić, 1904, 24); *si mihi commoditas aderit* (Šišić, 1904, 29); *ivimus cum domino Thoma Thomasevich* (Šišić, 1904, 30); *Andrea Iurani et Nicolao Todosii iudice sibenicense* (Šišić, 1904, 30); *ivimus ad*

*protomagistrum Sibenici* (Šišić, 1904, 31); *ivi Tragurium* (Šišić, 1904, 31); *redit Iadram* (Šišić, 1904, 35); *ivit versus Scrisia* (Šišić, 1904, 41); *ivimus Nonam* (Šišić, 1904, 21); *iverunt Pagum* (Šišić, 1904, 21); *introivit illum de licentia regiminis* (Šišić, 1904, 27).

#### 7.1.4.5. Glagoli koje Pavlović obično vezuje s infinitivom

Glagol *capio, capere, cepi, captum* uz sebe u Pavlovićevom spisu najčešće vezuje infinitive: *coepit praedicare* (Šišić, 1904, 3); *incepterunt portari* (Šišić, 1904, 24); *coepi exercere* (Šišić, 1904, 29); *cepit habitare* (Šišić, 1904, 35); *incoepit servare* (Šišić, 1904, 7); *coepit exigi* (Šišić, 1904, 28).

Također, glagol *possum, posse, potui* često uz sebe vezuje infinitiv: *iuvare alter alteri toto posse et scituposse fieri* (Šišić, 1904, 5-6); *si possent invenire* (Šišić, 1904, 26); *non potuerant eligi* (Šišić, 1904, 25); *possimus invenire* (Šišić, 1904, 28); *posse condemnare* (Šišić, 1904, 30); *possit placitare* (Šišić, 1904, 33); *ut possent sepulturam excoperire* (Šišić, 1904, 39); *poterat reperiri* (Šišić, 1904, 39); *non bene poterat discerni an gatta fuisset* (Šišić, 1904, 40).

Glagol *volo, velle, volui* je još jedan glagol u Pavlovićevim bilješkama koji uz sebe vezuje infinitive i glagol kojim se između ostalog može iskazati budućnost (Rigg, 1996, 76). Primjeri su: *volebant facere* (Šišić, 1904, 8); *voluit habere* (Šišić, 1904, 17); *aperire valeat* (Šišić, 1904, 22), *introducere in Dalmatia voluerint, transmittere volebamus, non aliter vult consentire* (Šišić, 1904, 29), *voluit fieri* (Šišić, 1904, 30).

Glagol *debeo, debere, debui, debitum* je glagol s kojim naš kroničar vezuje infinitive: *debebant transfretari* (Šišić, 1904, 7); *dari debet* (Šišić, 1904, 23); *deberent coniectare* (Šišić, 1904, 28); *fieri debet* (Šišić, 1904, 30); *debet esse* (Šišić, 1904, 31); *iactari debent* (Šišić, 1904, 31); *rediisse debuissent* (Šišić, 1904, 36); *exire deberent* (Šišić, 1904, 36); *confiscari debeant* (Šišić, 1904, 36).

Još jedan glagol koji uz sebe vezuje infinitiv kod Zadrana je glagol *audeo, audere, ausus sum*: *audeat et praesumat accedere* (Šišić, 1904, 31); *audeat nec praesumat accedere* (Šišić, 1904, 31); *non audebant morari* (Šišić, 1904, 39).

Također, glagol *praesumo, praesumere, praesumsi, praesumptum* uz sebe vezuje infinitiv: *non praesumat accedere* (Šišić, 1904, 30); *praesumat accedere* (Šišić, 1904, 30); *nec praesumat accedere* (Šišić, 1904, 30).

Glagol *facio, facere, feci, factum* također uz sebe, u Pavlovićevom tekstu, u nekim slučajevima veže infinitiv i to: *pronuntiare fecimus* (Šišić, 1904, 18); *fecit mihi loqui* (Šišić, 1904, 32); *fecit ipsum suspendere* (Šišić, 1904, 39); *vir ipsius fecerat per illud instrumentum dotale se recipisse omnes trecentos ducatos* (Šišić, 1904, 27); *fecit proclamare* (Šišić, 1904, 27).

#### 7.1.4.6. Ablativ gerunda

Također, pronalazimo, što je češće slučaj u klasičnom latinskom da se prateća radnja izražava s ablativom gerunda i kod našeg Zadranina, ali to Pavlović koristi na sebi svojstven način (Perić, 1981, 66).

*habebant 27 cellulas pro dormiundo, praeterea alia parva cubicularia, inter quae erant 8 camerae satis spatiosae, habebat etiam furnos pro coquendopane 3* (Šišić, 1904, 27);

*cras die martis primo augusti pervenimus iuxta fluvium Salonae pro ipso negotio explendo* (Šišić, 1904, 22);

*Die lunae, hora completorii, 3. mensis iulii, recessit Grubula et ivit Tragurium pro condolendo se de praedicta morte* (Šišić, 1904, 33).

#### 7.1.4.7. Ablativ apsolutni

Ablativ apsolutni se u srednjem vijeku često vezuje za obavljanje funkcije, slično je i u spisu kod Pavlovića te ablativ apsolutni pronalazimo najčešće vezano za obavljanje funkcija: *exeuntibus rectoribus dominis Paulo de Georgiis, Petro de Nassis et Marino de Ginanis* (Šišić, 1904, 14); *praesentibus patribus domino Petro de Matafaris archiepiscopo iadrensi, domino Grisogono de Soppe, abate monasterii Sancti Grisogoni de Iadra et domino abbate de Rogova* (Šišić, 1904, 15); *exeuntibus rectoribus Iadrae, ser Georgio de Zadulinis. Ser Thomasio de Petrizo et me Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 20); *existentibus rectoribus Iadrae dominis Marco de Fanfognis, Simeone de Detrico et me Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 22); *existentibus rectoribus iadrensibus dominis Andrea de Grisogonis, Mazolo de Gallo et Georgio de Zadulinis* (Šišić, 1904, 24); *existentibus rectoribus Iadrae dominis Guidone de Matafaris, Antonutio de Grisogonis et ser Ioanne de Victor* (Šišić, 1904, 38); *existentibus rectoribus ser Simeone Detrici, ser Simeone de Fanfogna et Simeone de Zadulinis* (Šišić, 1904, 42). Osim, u sklopu obavljanja funkcija ablativ apsolutni pronalazimo i kao: *toto tempore* (Šišić, 1904, 30); *posito partito* (Šišić, 1904, 34); *aliis temporibus* (Šišić, 1904, 38).

Pavlovićev spis se sastoji od nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica. Kao što Pavlovićev tekst s morfološke strane ima itekako utjecaja srednjeg vijeka, isto se osjeti i prilikom čitanja i analiza Pavlovićevih rečenica, odnosno sintakse. Sintaksa je pisana pod utjecajem talijanskog jezika i srednjeg vijeka.

#### 7.1.4.8. *Akuaztiv s infinitivom*

*possimus invenire dictam pecuniam et mille ducatos* (Šišić, 1904, 28);

*qui deberent coniectare dictos quiqnue milla ducatos, vel pignora aurea, argentea et perlatum, ac aliorum iocalium* (Šišić, 1904, 28);

*unam servare debet* (Šišić, 1904, 22);

*ipsam capsam aperire valeat* (Šišić, 1904, 22);

Ovaj put glagol piše u prvom konjunktivu (konjunktivu prezenta), uz ovu konstrukciju vezuje se i negacija *ne*.

*possent sepulturam excoperire et infigere cugnum* (Šišić, 1904 39);

*possent invenire Thomam Dobruli et Dionysium Eliae, Nicolaum Papalis generum praedicti Thomae* (Šišić, 1904, 26);

*qui incoepit servare dictam clavem* (Šišić, 1904, 7);

*voluit habere castra Vranae et Ostrovize* (Šišić, 1904, 17);

*quod dominus noster rex non aliter vult consentire ipsam restitutionem Pagi* (Šišić, 1904, 29);

#### 7.1.4.9. *Nominativ s infinitivom*

*qui principalis auctor dicitur fuisse huius nefandi sceleris* (Šišić, 1904, 25);

*homines praesertim, nocte non audebant morari* (Šišić, 1904, 39);

Nije točna konstrukcija nominativ s infinitivom, već predstavlja njegovu imitaciju, odnosno dolazi do permutovanja jer glavni glagol ne piše u pasivu, a infinitiv piše u pasivu.

#### 7.1.4.10. Konstrukcija ACI s prijedlogom i prilogom

Ove konstrukcije akuzativ s infinitivom, odnosno akuzativ u konstrukciji piše prijedložno, s prijedlogom.

*per totam noctem iacere dimiserunt* (Šišić, 1904, 26);

*fecerat per illud instrumentum dotale se recipisse omnes trecentos ducatos* (Šišić, 1904, 27);

*promittatur per nos et nostris expensis conservari sibi castrum in Iadra* (Šišić, 1904, 29);

*permiserunt suis inde extractum sepeliri* (Šišić, 1904, 26);

#### 7.1.4.11. Mješavina konstrukcija ACI i NCI

Usto, u nastavku vidimo mješavinu dijelova konstrukcije akuzativ s infinitivom i nominativ s infinitivom

*ipsam accipere dignaretur* (Šišić, 1904, 28);

Ovdje vidimo zamjenicu u akuzativu *ipsam*, infinitiv *accipere* i glagol u konjunktivu imperfekta *dignaretur*.

*quod omnis forensis possit placitare* (Šišić, 1904, 33);

Pronalazimo dijelove konstrukcija ACI i NCI što nam najbolje ilustrira koliko Pavlović nije bio siguran u konstrukcije nominativ s infinitivom i akuzativ s infinitivom te je dolazilo do miješanja

elemenata ovih konstrukcija. U ovoj izričnoj rečenici glagol piše u prvom konjunktivu (konjunktivu prezenta) *possit*.

*in quo fertur fuisse inter mortuos et vulneratos ultra 120 homines* (Šišić, 1904, 14);

Pronalazimo tragove konstrukcija i akuzativ s infinitivom i nominativ s infinitivom što nam ponovno najbolje potvrđuje koliko Pavlović nije najbolje poznao latinski jezik te je pisao elemente konstrukcije nominativ s infinitivom *fertur fuisse* nakon toga prijedloge *inter* i *ultra* te akuzativ *inter mortuos et vulneratos ultra 120 homines*.

*homines praesertim, nocte non audebant morari* (Šišić, 1904, 39);

Ovdje pronalazimo dijelove konstrukcije nominativ s infinitivom, tj. “krnjavu konstrukciju” *homines praesertim, nocte non audebant morari* gdje glavni glagol ne piše u pasivu, već infinitiv piše u pasivu.

*ut ibidem ipsam accipere dignaretur, vel providere de securo transportatione eius usque Sagraham* (Šišić, 1904, 28);

Unutar namjerne rečenice glagol se nalazi u drugom konjunktivu (konjunktivu imperfekta) *dignaretur* što je pravilno, ali u ovoj rečenici pronalazimo dio konstrukcije ACI i NCI u sklopu jedne rečenice, odnosno dio ACI je *ipsam*, a dio konstrukcije NCI je *accipere dignaretur*. Ove nam rečenice najbolje potvrđuju činjenicu da je naš kroničar znao za ove konstrukcije, ali nije bio siguran način na koji se pišu te je napisao što je napisao i na način koji je pisao.

Pavlovićev spis se sastoji od nezavisnosloženih i zavisnosloženih rečenica. Kao što Pavlovićev tekst s morfološke strane ima itekako utjecaja srednjeg vijeka, isto se osjeti i prilikom čitanja i analiza Pavlovićevih rečenica, odnosno sintakse. Sintaksa je pisana pod utjecajem talijanskog jezika i srednjeg vijeka.

#### 7.1.4.12. Nezavisnosložene rečenice i rečenični niz

Vrijeme koje Pavlović koristi najčešće prilikom pisanja nezavisnosloženih rečenica je perfekt:

*Die 19. mensis decembris venit Iadram novus banus, videlicet dominus Henricus, et inde die 25. dicti mensis recessit dominus Nicolaus de Zeech (Šišić, 1904, 3);*

*Die 11. mensis septembris in aurora obiit serenissimus princeps Lodovicus rex Ungariae et hoc in Ternovia (Šišić, 1904, 5);*

*Die (15.) mensis martii dominus archiepiscopus iadrensis recessit a civitate et ivit Romam (Šišić, 1904, 15);*

*Die 26. mensis novembris ante prandium, populus Tragurii expulit me manu armata ab officio dicti comitatus, et immediate (recessi) a Tragurio et applicui Iadram die sabbati primo mensis decembris (Šišić, 1904, 10);*

*Die sabbati penultimo mensis novembris Segniae obiit comes Anz, tunc temporis Sclavoniae et Chroatae banus, et die lunae sequenti sepultus fuit ibi apud fratres minores (Šišić, 1904, 18).*

*Die sabbati 21. mensis octobris Marcus et Ioannes Garbiza secesserunt de Spaletto, euntes versus Ungariam, (ut dicitur)<sup>91</sup> (Šišić, 1904, 35).*

Također, u Pavlovićevim *Sjećanjima*, odnosno u nezavisnosloženim rečenicama pronalazimo i particip prijevremenosti (perfekta) pasiva s glagolom *sum esse fui* u perfektu, u sljedećim slučajevima:

*Die mercurii 9. augusti reversi fuimus Spaletum et die dominico proxime inde recessimus et die martis 15. augusti pervenimus Iadram (Šišić, 1904, 22);*

*Die mercurii 25. mensis iunii creavimus patronum alium pro dicta galea armanda, causa eiusdem insulae Pagi et fuit creatus ser Georgius de Zadulinis (Šišić, 1904, 28);*

*Venerabilis domina soror Mariza, quondam ser Crescii de Zadulinis, nobilis civis Iadrae, die dominico 18. mensis februarii disponsata et annullata fuit in abbatissam monasterii Sanctae Mariae monialium de Iadra (Šišić, 1904, 37);*

Dalje, Zadranin koristi i prezent pasivni:

*Die 13. mensis ianuarii recessit (banus) et die 16. eiusdem mensis reversus est Iadram (Šišić, 1904, 10);*

---

<sup>91</sup>Poredbena rečenica je označena zagradom i analizirana u dijelu *Poredbene rečenice*.

No, postoje slučajevi kada unutar jedne nezavisnosložene rečenice pronalazimo različita vremena:

*Die 11. mensis octobris, die iovis, ivi Nonam nuntius ad dominam Annam, comitissam Segniae et die crastina sum reversus* (Šišić, 1904, 24).

*Die 15. mensis aprilis, et fuit iovis sancta, fecimus pacem inter ser Stephanum Dragani cum attinentibus suis et inter Ioannem Naplavich et Georgium Draganich etc., et haec pax fuit facta in palatio comitatus, praesentibus multis nobilibus Sibenici et consanguineis ultriusque partis* (Šišić, 1904, 31);

*Die lunae 22. mensis martii constitutus fui syndicus et procurator fratrum et conventus Sancti Dominici de Iadra per fratres conventus praedicti et notarius (extitit) Theodorus Prandinus* (Šišić, 1904, 40);

#### 7.1.4.13. Zavisnosložene rečenice

U spisu se nalaze i različite zavisnosložene rečenice: namjerne, vremenske, uzročne, posljedične, uvjetne, dopusne, odnosne, načinske i poredbene. Također, i ove rečenice Pavlović je više pisao na svoj način nego što je poštivao pravila.

##### 7.1.4.13.1. Namjerne rečenice

Namjerna rečenica se, prema pravilu, treba pisati s konjunktivom i to ukoliko je u glavnoj rečenici historijsko vrijeme, onda glagol u namjernoj rečenici pišemo u konjunktivu imperfekta:

*ut possent sepulturam excoperire et infigere cugnum in pectus eius* (Šišić, 1904, 39);

*ut solverent impraestitum ducati unius pro quolibet non abstante* (Šišić, 1904, 41);

*ut per regimen servaretur* (Šišić, 1904, 7);

*ut acciperet unam clavem arcae argenteae super arcam Sancti Simeonis* (Šišić, 1904, 7);

*ut usque tertiam diem evacualet domum* (Šišić, 1904, 36);

*ut firmetur dicta unio inter praedictam communitatem Iadrae et Sibenici* (Šišić, 1904, 31);

Na mjesto glagola *firmetur* treba pisati *firmaretur*.

U srednjovjekovnom latinitetu jedan od veznika namjernih rečenica je *quomodo* kojeg naš kroničar itekako koristi:

*quomodo ipsa pecunia parata est Segniae et quomodo ipsi Pagenses muniunt castrum eorum et armant galeottam, proponentes resistere et rebellare regiae maiestati* (Šišić, 1904, 28);

Na mjestu pomoćnog glagola *est* treba biti *fuisset*, a umjesto *muniunt* treba pisati *munivissent*.

*quomodo dicta pecunia erat parata* (Šišić, 1904, 28);

Na mjestu pomoćnog glagola *erat* treba pisati četvrti konjunktiv (konjunktiv pluskvamperfekta) *fuisset*.

*quo modo dominus noster rex Ungariae deliberavit restituere nobis insulam Pagi pro quattuor milia ducatorum auri anno quolibet usque ad decem annos* (Šišić, 1904, 28);

Na mjestu glagola *deliberavit* treba pisati *deliberaret*.

*modo quo melius possimus invenire dictam pecuniam et mille ducatos pro aliis expensis ultra eam* (Šišić, 1904, 28).

U ovoj rečenici veznik *quo* je veznik namjerne rečenice. Još jedna potvrda ovoj tvrdnji jest činjenica da kod namjernih rečenica poslije *quo* slijedi komparativ kao kod našeg kroničara.

Umjesto *possimus* treba biti *possemus*.

#### 7.1.4.13.2. Vremenske rečenice

Obično u vremenskim rečenicama glagol se nalazi u indikativu što Pavlović nije uvijek poštivao.

*quodque iam quarta die permiserunt suis inde extractum sepeliri in monumento eius* (Šišić, 1904, 26);

Umjesto veznika *quod* treba pisati *quoad* jer je riječ o vremenskoj rečenici.

*postquam moriretur et sepulta esset in eadem insula* (Šišić, 1904, 38);

Naš kroničar koristi drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *moriretur* iako drugi konjunktiv je pravilno napisati *moreretur* te još koristi četvrti konjunktiv (konjunktiv pluskvamperfekta) *sepulta esset*. No, ovdje je riječ o prijevremenosti i umjesto navedenih konjunktiva glagoli trebaju biti napisani u indikativu perfekta pasiva.

*quoad praedicta iam cessaretur* (Šišić, 1904, 39);

Ponovno piše drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta), no u ovoj rečenici vrijeme treba biti kao u glavnoj rečenici, odnosno treba biti *cessavit*.

*dum solus pergeret ad molendina* (Šišić, 1904, 41);

I u ovoj vremenskoj rečenici piše drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta), no treba pisati isto vrijeme kao u glavnoj rečenici indikativ perfekta aktiva jer je riječ o istovremenosti, tj. radnja ove zavisnosložene rečenice se odvija usporedno s radnjom u glavnoj rečenici.

#### 7.1.4.13.3. Uzročne rečenice

Naš kroničar uzročne rečenice je pisao po pravilu, tj. s indikativom jer se radi o objektivnim činjenicama, odnosno kroničarovom uvjerenju, a ne njegovom subjektivnom iskazivanju. Najčešće je koristio veznik *quod*, ali i *quoniam*.

*quod dominus Carolus rex repulit et captivavit (dominum Ottonem ducem Brunsvicensem), virum dominae reginae Ioannae* (Šišić, 1904, 4);

*quod est 23. praedicti mensis novembris, applicui Iadram cum ipsa uxore mea et celebravi nuptias in nomine Domini et suae Sanctae Matris* (Šišić, 1904, 9);

*quod domina regina senior obiit in castro Novigradi in captivitate* (Šišić, 1904, 10);

*quod habebat pedes octo caput unum et caudas duas* (Šišić, 1904, 40);

*quod unius eorum filius et nepos et alterius frater erat in exercitu sub castro Novigradi* (Šišić, 1904, 41);

*quia nocte praeterita inventus in domo ser Zanini Barbae de Sibenico* (Šišić, 1904, 31);

U ovoj rečenici nedostaje pomoćni glagol *sum esse fui*, odnosno *fui – inventus fuit*.

*quia quamvis vir ipsius fecerat per illud instrumentum dotale se recipisse omnes trecentos ducatos* (Šišić, 1904, 27);

*quia ipse iustabat* (Šišić, 1904, 41);

*quia sic sententiatum fuit et determinatum per ipsos dominos rectores* (Šišić, 1904, 38).

#### 7.1.4.13.4. Posljedične rečenice

*ita quod eadem nocte fuerunt interfecti quattuor de familia Communis* (Šišić, 1904, 25);

Riječ je o posljedičnoj rečenici iako se ovaj veznik u klasičnom latinskom nije ubrajao u veznike posljedičnih rečenica u vulgarnom latinskom, a poslije i srednjovjekovnom itekako postaje. U klasičnom latinskom se u posljedičnim rečenicama glagol nalazio u konjunktivu, dok se u vulgarnom i srednjovjekovnom latinskom nalazio u indikativu, što nam i naš kroničar potvrđuje (Bulić i Šarić, 2013, 119). Umjesto *fuerunt interfecti* treba pisati drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *interficerent* ne zbog glavne rečenice i vremena u njoj, već radi naglašavanja istovremenosti radnje.

#### 7.1.4.13.5. Uvjetne rečenice

U uvjetnim rečenicama hipotetičke periode možemo staviti u tri kategorije i to: realni, potencijalni i hipotetički te prema njima se određuje vrijeme. No, i u Lučićevom i u Šišićevom izdanju nije ovo pravilo poštivano.

*si possent invenire Thomam Dobruli et Dionysium Eliae, Nicolaum Papalis generum praedicti Thomae* (Šišić, 1904, 26);

Umjesto *possent* treba pisati *possint* jer je riječ o potencijalnom hipotetičkom periodu. Također, u sklopu ove uvjetne rečenice vidimo pokušaj pisanja konstrukcije akuzativ s infinitivom *possent invenire Thomam Dobruli et Dionysium Eliae, Nicolaum Papalis generum praedicti Thomae*.

*si veniret in persona, requirentes ab ipso domino nostro rege* (Šišić, 1904, 28);

U uvjetnoj rečenici pronalazimo potencijalni hipotetički period gdje se jasno vidi zamislivost radnje te umjesto drugog konjunktiva (konjunktiva imperfekta) *veniret* se treba nalaziti prvi konjunktiv (konjunktiv prezenta) *veniat*.

*quod, si sic fieret, nos facturi sumus* (Šišić, 1904, 28);

Zanimljivo je da imamo veznik izričnih rečenica *quod* pa nakon toga slijedi veznik uvjetne rečenice *si* te korelativ posljedične rečenice *sic* te glagol *fieret*. No, riječ je o uvjetnoj rečenici (potencijalni hipotetički period) te umjesto *fieret* treba pisati *fiat*. Ovakva rečenica ne treba da čudi jer Pavlović nije bio izvrsni stilista i nije najbolje poznao gramatiku latinskog jezika, još je pisao tijekom srednjeg vijeka.

*nisi exproclamasset adiutorium et cucurissent gentes* (Šišić, 1904, 39);

Unutar ove uvjetne rečenice piše četvrte konjunktive *exproclamasset* koji se još piše *exproclamavissent* i *cucurissent*. Pisanje glagola u četvrtom konjunktivu (konjunktivu pluskvamperfekta) je pravilno jer se radi o irealnom hipotetičkom periodu kada ni uvjet ni posljedica nisu ostvareni.

*nisi quidam insularii nocte ibi prope dormientes iam in aurora intrassent domum praedictam et extinguissent ignem, combussisset domum cum omnibus rebus* (Šišić, 1904, 39);

Ponovno u uvjetnoj rečenici pronalazimo irealni hipotetički period te Pavlović pravilno upotrebljava četvrti konjunktiv (konjunktiv pluskvamperfekta). Samo ti isti četvrti konjunktivi *intrassent*, *extinguissent* i *combussisset* osim na način na kojih ih je pisao Pavlović pravilno se pišu *intravissent*, *extinxissent* i *combussisset*.

*si nomen fuisset impositum, quemadmodum prius imponebatur* (Šišić, 1904, 24);

S obzirom da se radi o potencijalnom hipotetičkom periodu umjesto konjunktiva pluskvamperfeta *fuisset* treba pisati konjunktiv prezenta *sit*.

*nisi promittatur per nos et nostris expensis conservari sibi castrum in Iadra* (Šišić, 1904, 29);

U ovoj rečenici je naglasak na zamislivost radnje i riječ je o potencijalnom hipotetičkom periodu te ispravno je glagol napisan u prvom konjunktivu (konjunktivu prezenta).

#### 7.1.4.13.6. Dopusne rečenice

Veznik *licet* se koristio kao veznik dopusnih rečenica u klasičnom latinskom, no Pavlović nam potvrđuje da se i u srednjem vijeku koristi. Također, u pojedinim dopusnim rečenicama pronalazimo jukstapoziciju.

*licet supradictus ser...eodem regimine nostro, de eodem consilio, aliquibus diebus per consilium sapientium ceatus fuerit* (Šišić, 1904, 25).

Veznik dopusne rečenice *licet* ide s konjunktivom prema *consecutio temporum* te umjesto *ceatus fuerit* treba pisati *crearet*.

*licet nullus tunc fuit vulneratus* (Šišić, 1904, 9);

Na mjestu *fuit vulneratus* treba pisati *vulneraretur*. Veznik *licet* uvodi klauzu i modificira imenicu i zamjenicu (Rigg, 1996, 87), kao što vidimo i u Pavlovićevom slučaju.

*non bene poterat discerni an gatta fuisset* (Šišić, 1904, 40);

Riječ je o dopusnoj rečenici gdje nedostaje jedan od veznika dopusnih rečenica koji se poslije klasičnog latinskog gubi, kao što vidimo kod Pavlovića, javlja se jukstapozicija s konjunktivom čime nastaje koncesivnost.

#### 7.1.4.13.7. Odnosne rečenice

Odnosne rečenice Pavlović piše u indikativu, uz određene i neodređene anafore. Najčešće piše s zamjenicom *qui* (određena anafora), no unutar odnosnih rečenica postoje određene podjele, tj. kada se treba koristiti konjunktiv prema pravilu *consecutio temporum*, ali naš kroničar

isto često ne primjenjuje. Također, naš kroničar u sklopu odnosne rečenice najčešće nije pisao pokaznu zamjenicu.

Unutar ovih bilješki, odnosno unutar odnosnih rečenica glagoli se nalaze u indikativu, kao što treba:

*quae confirmata fuit die 8. dicti mensis* (Šišić, 1904, 4);

*nominibus quibus supra* (Šišić, 1904, 18);

*quae est prope portam bechariae, iuxta palatium domini Pauli de Georgiis, ubi habitat Rigascolus vicarius* (Šišić, 1904, 4);

*cum quibus ivit dominus Paulus de Georgiis et certi alii nobiles de Iadra* (Šišić, 1904, 10);

*in quo detinebatur* (Šišić, 1904, 11);

*in quo fuerunt consilarii septuaginta quinque* (Šišić, 1904, 33);

*qui ibi venerant; quo interfecto* (Šišić, 1904, 26);

*in quo consilio fuerunt nobiles centum et undecim* (Šišić, 1904, 14);

*quam dicto die, mandato eiusdem regis, intromisit Ioannes Cubretich de genere Cubrianorum* (Šišić, 1904, 20);

*quodiam facta die sabbati per terram vehentes in quemdam puteum* (Šišić, 1904, 26);

Uz *facta* nedostaje pomoćni glagol *sum esse fui*, odnosno nedostaje *fuit – facta fuit*.

Jedna od podvrsta odnosnih rečenica su namjerne odnosne rečenice koje izriču i namjeru vršenja radnje u glavnim rečenicama. Prema pravilu, glagol u ovim rečenicama se piše prema

*consecutio temporum* što Zadrani ne poštuju. U sljedećim slučajevima pronalazimo namjerne odnosne rečenice:

*quae mortua plures et plures novitates fecit in domo quondam Venturini de Cesanis ibi existente* (Šišić, 1904, 39). Umjesto glagola *fecit* treba *faceret*.

*qui una mecum et cum curia provideant de iactu fiendi inter portas portus Sibenici* (Šišić, 1904, 30);

Umjesto prvog konjunktiva (konjunktiva prezenta) *provideant* se treba nalaziti drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *provideret*.

*qui deberent coniectare dictos quinquaginta milla ducatos, vel pignora aurea, argentea et perlatum, ac aliorum iocalium pro eis, inter quinquaginta nobiles et totidem populares, commissarias et viduas pro libito voluntatis, ac etiam inter monasteria et ecclesias* (Šišić, 1904, 28);

Jedan od rijetkih slučajeva gdje glagol ispravno piše u drugom konjunktivu (konjunktivu perfekta).

*qui etiam ambasciator pro parte nostri comitis ad ipsos intrantes ivit in favorem ipsorum Arbensium* (Šišić, 1904, 38);

Glagol koji se nalazi u indikativu perfekta aktiva treba se nalaziti u drugom konjunktivu (konjunktivu imperfekta) *irent*.

*in quo introitu interfecti fuerunt ser Damianus et ser Stephanus de Dominis, ser Nicolaus de Zaro, eius filius adhuc puer mortaliter fuit vulneratus; interfectus etiam fuit quidam presbyter Lucas de Tragurio, et quidam popularis, propter metum credens natando aufugere, submersus est in mari* (Šišić, 1904, 38);

U ovoj rečenici glagol glavne rečenice se nalazi u indikativu perfekta *intraverunt* nakon koje se nadovezuje namjerna odnosna rečenica te na mjestu glagola *interfecti fuerunt* treba pisati *interficerent*, a na mjestu *fuit vulneratus* treba pisati *vulneraret* te umjesto glagola u obliku *interfectus fuit* treba pisati *interficeret*, a glagol *submersus est* radi naglašavanja poslijevremenosti u APK (esset) *submersus esset*.

*quos dedimus domino Paulo Michalivich vicebano* (Šišić, 1904, 20);

U glavnoj rečenici glagol piše u indikativu perfekta aktivnom *liberavimus*, a u namjerno odnosnoj rečenici isto u indikativu perfekta aktivnom *dedimus*, no treba APK (*essemus*) *daturi essemus* radi naglašavanja poslijevremenosti.

*pro excessu quem fecerat eodem die contra homines regios exactores, (qui colegerunt pecuniam) pro subsidio exercitus regii, et hoc deliberatione consilii sapientum Iadrae et praelatorum et sacerdotum Iadrae* (Šišić, 1904, 24);

U glavnoj rečenici subjekt se nalazi u indikativu perfekta aktivnom *intromisimus*, a u namjerno odnosnoj rečenici u indikativu pluskvamperfekta aktivnom *fecerat*, ali treba u drugom konjunktivu (konjunktiv imperfekta) *faceret*. Ovoj bilješci, Šišić je dodao dio rečenice *qui colegerunt pecuniam* koji je glagol napisao u indikativu perfekta aktivnom *colegerunt*, no s obzirom da je riječ o prijevremenosti trebalo je u četvrtom konjunktivu (konjunktivu pluskvamaperfekta) *coligavissent*.

*illae quae venerunt per plures dies ante tempus consuetum transfretaverunt ultra mare, et ubi aliis temporibus bis ante recessum nidificabant, tunc semel* (Šišić, 1904, 38);

Glagol u glavnoj rečenici se nalazi u indikativu perfekta aktiva *venerunt*, a u namjerno odnosnoj rečenici također u indikativu perfekta aktiva *venerunt* i *transfretaverunt*, a treba u drugom konjunktivu (konjunktivu imperfekta) *venirent* i *transfretarent* te slijedi ponovno namjerno odnosna rečenica *ubi aliis temporibus bis ante recessum nidificabant, tunc semel*, no na mjestu glagola *nidificabant* treba biti *nidificarent*.

*sub quo die martis videlicet 8. mensis februarii proxime praeteriti posuimus campum exercitus nostri, capitaneo nostro, scilicet domino Aloisio de Matafaris, ibi cum certis nobilibus nostris et gente nostra armigerum existente* (Šišić, 1904, 41);

U glavnoj rečenici glagol je napisan u indikativu perfekta aktivnom, kao i u namjerno odnosnoj rečenici. U zavisnosloženoj rečenici glagol *posuimus* se treba nalaziti u četvrtom konjunktivu (konjunktivu imperfekta) *posuissemus*.

*qui die crastina in sapienti consilio nostro porrectis litteris credentialibus exposuerunt eorum ambasciatam* (Šišić, 1904, 22);

Ovdje je slučaj o naglašavanju poslijevremenosti te umjesto glagola u indikativu perfektu aktivnom *exposuerunt* treba pisati glagol u APK (essent) *exposituri essent*.

*qui alium dominium introducere in Dalmatia voluerint; qui participati sunt cum Ioanne Ioannis de Palisna, olim priore in Vrana, et cum Ioanne bano; pro quo inquirendo praeciebant in praesentia reverendi patris domini Leonardi episcopi segniensis* (Šišić, 1904, 22-23);

Glagol *voluerint* može biti futur II i treći konjunktiv (konjunktiv perfekta). Po kontekstu i po pravilu ne može biti napisan u futuru II ni u trećem konjunktivu (konjunktivu perfekta), već na ovo mjesto treba pisati četvrti konjunktiv (konjunktiv pluskvamperfekta) *voluissent*, dalje umjesto *participati sunt* treba pisati četvrti konjunktiv (konjunktiv pluskvamperfekta) *participavissent* te umjesto glagola u indikativu imperfekta aktiva *praecipiebant* treba biti drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *praeciperent*.

Nadalje pronalazimo i uzročne odnosne rečenice:

*qui debebant transfretari in Apuliam in subsidium regis Caroli cum Ioanne bano et nepote dicti prioris Auranae* (Šišić, 1904, 7);

U glavnoj rečenici se nalazi indikativ perfekta aktiva pomoćnog glagola *sum esse fui*, a u uzročno odnosnoj rečenici indikativ imperfekta aktiva *debebant*, a treba *debuissent*.

*quas antedicti Ungari depraedati erant in villis Iadrensiarum; et hoc fuit in campo archiepiscopus prope arcum* (Šišić, 1904, 7);

U glavnoj rečenici ponovno pronalazimo historijsko vrijeme, odnosno indikativ perfekta aktiva *defenderunt*, a u zavisnosloženoj je riječ o uzročno odnosnoj rečenici i glagol se nalazi u indikativu pluskvamperfekta aktivnom *depraedati erant*, a treba u četvrtom konjunktivu (konjunktivu pluskvamperfekta) *depraedaturi essent* jer je riječ o prijevremenosti.

*de quo venit novum Iadram die 6. mensis martii sequentis* (Šišić, 1904, 23);

Ponovno, u glavnoj rečenici pronalazimo indikativ s tim da taj indikativ je *interfectus fuit* dok u uzročno odnosnoj rečenici se nalazi indikativ perfekta aktiva, a treba drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *veniret*.

*qui eadem causa missus fuerat ad eundem comitem Anz* (Šišić, 1904, 13);

Kao što možemo vidjeti ponovno glagole pronalazimo u indikativu, ali u uzročno odnosnoj rečenici *qui eodem causa missus fuerat ad eundem comitem Anz* na mjestu glagola *missus fuerat* treba biti glagol u APK (eset) *missurus esset*.

*qui huius sceleris primus auctor erat, poenitens eum tot malorum fuisset causa* (Šišić, 1904, 26);

U glavnoj rečenici se nalazi indikativ perfekta pasiva dok u uzročno odnosnoj rečenici pronalazimo imenski predikat u indikativu imperfekta aktiva te umjesto *erat* treba pisati *fuisset*, u nastavku pronalazimo i četvrti konjunktiv (konjunktiv pluskvamperfekta) *fuisset*, ali napisan na Pavlovićev, odnosno srednjovjekovni način, ali ovaj put Pavlović je koristio točan konjunktiv jer se radi o prijevremenosti i uzročno odnosnoj rečenici.

*qui ser Ioannes die 17. mensis ianuarii renuntiavit offitio, causa absentandi se ex districtu pro negotiis suis* (Šišić, 1904, 14);

Na mjestu glagola *renuntiavit* treba pisati *renuntiaret*.

U Pavlovićevom spisu nalazimo i dopusne odnosne rečenice, no Pavlović ne piše konjunktiv koji bi trebao da bude, već najčešće kao u odnosnim rečenicama piše indikativ.

*quae galea fuit soluta pro tribus mensibus* (Šišić, 1904, 21);

Na mjestu glagola *fuit* treba pisati *fuisset*;

*cui fuit commissum de receptatione et convocatione praedicti principis, qui ea descendens, introivit civitatem et audita missa in ecclesia Sanctae Mariae maioris super altare Sancti Simeonis, ascedens galeam, recessit a portu* (Šišić, 1904, 26-27);

U ovoj dopusno odnosnoj rečenici *cui fuit commissum de receptatione et convocatione praedicti principis* umjesto *fuit* treba biti *esset*. Također, sljedeću dopusno odnosnu rečenicu piše s participom prezenta *qui ea descendens*.

*quae erant in volta sub partem monasterii Sanctae Mariae monialium de Iadra* (Šišić, 1904, 22);  
Na mjestu pomoćnog glagola *erant* treba biti *fuissent*.

*cuius longitudo erat, et (egomet mensuravi<sup>92</sup>), vargorum meorum 52* (Šišić, 1904, 27);  
Umjesto pomoćnog glagola *sum esse fui* u indikativu imperfekta aktiva *erat* treba pisati drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *esset*.

*cuius galeottae fuit patronus ser Blascho Andreae de Tragurio* (Šišić, 1904, 32);  
Vidimo da se glagol nalazi u indikativu perfekta aktiva *fuit*, no treba biti u drugom konjunktivu (konjunktivu imperfekta) *esset*.

*cuius capitaneus generalis fuit dominus Marcus de Schinellis de Vegla* (Šišić, 1904, 13);  
U navedenoj bilješci pronalazimo dopusnu odnosnu rečenicu *cuius capitaneus generalis fuit dominus Marcus de Schinellis de Vegla* te umjesto glagola *fuit* treba *esset*.

*cuius longitudo est vargorum meorum 42 et passuum communis 21 ½* (Šišić, 1904, 27);  
Umjesto *est* treba pisati *esset*.

*quem ipse pro communi utilitate construxerat fecerat foedere cum lutamine illud cooperientes* (Šišić, 1904, 26);

Na mjestu glagola indikativa pluskvamperfekta aktiva *construxerat* i *fecerat* treba pisati konjunktiv pluskvamperfekta aktiva *construxisset* i *fecisset*.

U Pavlovićevim bilješkama pronalazimo i odnosne rečenice ograničavanja koje piše s *quorum*, ali ni u ovom slučaju nije poštivao pravilo *consecutio temporum*.

---

<sup>92</sup>*Načinska rečenica* je označena zagradom i analizirana u dijelu *Načinske rečenice*.

*pro adventu quorum praefixus fuit terminus usque ad secundam dominicam proxime venturam* (Šišić, 1904, 23). Na mjestu glagola indikativa perfekta aktiva *fuit* treba se nalaziti drugi konjunktiv (konjunktiv imperfekta) *esset*.

*quorum capitaneus generalis extitit ser Damianus de Nassis cum duobus consiliaris, videlicet ser Andrea de Grisogono et ser Crescio Raynerii, armator vero praedictae galeae extitit ser Georgius de Zadulinis* (Šišić, 1904, 19).

U ovoj bilješki pronalazimo odnosnu rečenicu ograničavanja te umjesto *extitit* treba da piše *existeret*.

*quarum trium clavium iuxta partem captam in secreto consilio Iadrae unam servare debet domina abbatissa dicti monasterii, aliam unus dominorum rectorum et tertiam unus procurator communis Iadrae, ne unus sine altero et sine ipsa domina abbatissa ipsam capsam aperire valeat* (Šišić, 1904, 22);

Umjesto glagola u konjunktivu, u ovoj odnosnoj rečenici ograničavanja pronalazimo konstrukciju akuzativ s infinitivom *unam servare debet* također osim ove konstrukcije pronalazimo još jednu konstrukciju akuzativ s infinitivom *ipsam capsam aperire valeat* s tim da ovaj put glagol piše u prvom konjunktivu (konjunktivu prezenta), uz ovu konstrukciju vezuje se i negacija *ne*. Umjesto *debet* treba pisati *deberet*, a umjesto *valeat* treba pisati *valeret*.

*quorum ambasciatorum unus secessit a Iadra die 8. mensis ianuarii hora vesperarum, scilicet dominus Lodovicus praedictus, et alii duo secesserunt cras de sequenti summo mane* (Šišić, 1904, 12);

U navedenoj bilješki pronalazimo odnosnu rečenicu ograničavanja te stoga umjesto *secessit* treba pisati *secederet*, a umjesto *secesserunt* treba *secessissent*.

*quarum directa ipsi bano, alia rectoribus communis nostri* (Šišić, 1904, 24);

Također, pronalazimo i bezglagolsku rečenicu, odnosno glavna rečenica nam govori o kojem se glagolu radi (*venerunt*).

Pronalazimo i odnosno povezivanje, odnosno postoje slučajevi u Pavlovićevom tekstu kada se antecedent nalazi u prethodnom dijelu teksta te stoga odnosna rečenica počinje s anaforom.

*Quo instanti nos ab ipsa sententia appellavimus ad ipsam regiam maiestatem, praesentibus ambasciatoribus Dalmatorum, videlicet Spalatensium, Traguriensium, Sibenicensium et Nonensium et aliorum quamplurimorum ibi in ipsa prolatione sententiae existentium et eodem die recessimus a Nona et venimus Iadram* (Šišić, 1904, 21).

U ovoj rečenici vidimo odnosno povezivanje, odnosno anafora stoji na početku teksta zbog toga što je antecedent iz prethodnog dijela bilješke.

*Quo ingrediente per portam Sancti Grisogoni, primo et ante omnia ingressus est ecclesiam Sancti Grisogoni de Iadra in medio reverendissimorum patrum dominorum archiepiscopi iadrensis et domini abbatis Sancti Grisogoni petivit plateam et euntibus secum usque ad domum ser Michae de Soppe praedictis dominis, rectore et examineribus cum magna comitiva nobilium ... et nocte sequenti fuerunt magni ignes per totam civitatem in signum laetitiae et cras ante prandium processio solemnitas et missa in ecclesia Sancti Grisogoni cum praedicatione unius fratris minorum et post prandium tripudia et chorea in domo ser Lodovici de Matafaris in logia et per plateam cum dominabus Iadrensis* (Šišić, 1904, 34);

Ova bilješka počinje odnosnom rečenicom, no antecedent je izostavljen u ovoj rečenici, ali odnosi se na Alojzija Aldemariska o kojem je prethodno pisao.

Osim navedenih, u spisu se nalaze i odnosne rečenice karakterizacije:

*quem extra circulum antecedebat luna et inter circulum sequebatur stella una* (Šišić, 1904, 38);

U glavnoj rečenici pronalazimo glagol u indikativu perfekta aktiva *apparuit*, a u zavisnosloženoj odnosnu rečenicu karakterizacije i glagol u indikativu imperfekta *antecedebat*, a treba u drugom konjunktivu (konjunktivu imperfekta) *antecederet*.

*qui inculpati veniebant de praedictis* (Šišić, 1904, 23);

Na mjestu glagola *veniebant* treba biti APK (esset) *venturi essent* da bi se naglasila poslijevremenost, osobito jer je naš kroničar bio na strani optuženih.

*qui captus fuerat pridie in Scrixia, nomine Zorcus, fuerit coactus ad caudam equi usque furcas et inde suspensus ad furcas prope Iadram* (Šišić, 1904, 40);

U glavnoj rečenici pronalazimo glagol u obliku trećeg konjunktiva (konjunktiva perfekta) *fuerit*, no treba biti u indikativu perfekta *fuit*, a u odnosnoj rečenici karakterizacije glagol se nalazi u indikativu pluskvamperfekta aktiva *fuerit*, no treba biti u četvrtom konjunktivu (konjunktiv pluskvamperfekta) *fuisset*.

#### 7.1.4.13.8. Načinske rečenice

U sklopu načinskih rečenica najčešće treba stojati indikativ, kao što naš kroničar piše:

*ut egomet mensuravi* (Šišić, 1904, 27);

*dissicandi tantum quantum videbitur eis* (Šišić, 1904, 30);

*ut ibi continetur expresse* (Šišić, 1904, 22);

*sic fecimus* (Šišić, 1904, 34);

*quasi videbantur duo corpora coniuncta iuxta pectus* (Šišić, 1904, 40);

#### 7.1.4.13.9. Poredbene rečenice

*ut supra* (Šišić, 1904, 19);

*ut dicitur* (Šišić, 1904, 40);

*ut praedicitur* (Šišić, 1904, 25);

*ut fertur* (Šišić, 1904, 11);

*ut moris* (Šišić, 1904, 34).

### 7.1.5. Stil

Prilikom pisanja djela više faktora utječe na pisca pa tako i na Zadranina: nivo obrazovanja, okolnosti pod kojima je pisao, cilj pisanja, odnosno odluke je li djelo piše za javnost ili isključivo za sebe. Sve ovo je dovelo do toga da Pavlovićev stil nije uglađen i da unutar rečenica pronalazimo veliki broj pogrešaka i na morfološkoj i na sintaktičkoj razini. Glavni razlog zašto je ovakav stil pisanja jest taj što Pavlović nije namjeravao ovo djelo izdati niti je pisao ovo djelo za širu javnost, isključivo za sebe i radi sebe, ali je bio oprezan, odnosno imao je u svojoj podsvijesti da ovo njegovo djelo može doći u bilo čije ruke pa i u ruke neprijatelja. Iz stila pisanja može se zaključiti da Pavlović nije bio obrazovan na visokom nivou, nije bio doktor znanosti. O njegovom obrazovanju možemo nagađati pa postoji mogućnost da je boravio jedno vrijeme u Italiji. Također, njegov stil pisanja nam pokazuje da Pavlović nije čitao i učio iz udžbenika i priručnika koji su bili zastupljeni na tadašnjim sveučilištima vezano za klasični i srednjovjekovni latinski stoga nije mogao ni primijeniti ni primijetiti znanje koje bi tamo stekao. Aliteraciju, asonancu, anaforu, homeoteleuton, figuru etymologiku, hyperbaton, poliptotonom, pronalazimo u njegovu djelu, ali o navedenom nije vodio računa, tj. mogu se pronaći naznake, ali ih Pavlović nije svjesno pisao, no činjenica je da navedene glasovne figure se češće nalaze u poeziji nego u prozi. Skoro nikako ne pronalazimo i epiforu, simploku, hijizam, paronomaziju, anagram, onomatopeju, antiteza. U spisu dolazi do ponavljanja određenih riječi i fraza, ali navedeno vodi do zamornosti stila, a ne do uglađenosti istog. Ovakav stil pisanja bez stilske raznolikosti izaziva monotoniju prilikom čitanja spisa.

Asonanca je zastupljena u pojedinim dijelovima spisa, ali Pavlović prilikom pisanja nije svjesno pazio da koristi ovu stilsku figure. Pisao je svoje bilješke i u pojedinim dijelovima nenamjerno je unutar njih napisao i asonancu, a ne da bi postigao zvučni ugođaj ili glasovni efekt.

*Die 2. mensis iulii electus fui in comitem Tragurii, pro quo offitio intromittendo, applicui Tragurium die mercurii de mane, scilicet 25. eiusdem mensis* (Šišić, 1904, 9).

*Die 18. mensis augusti idem dominus archiepiscopus ivit Pagum. Die martis 21. mensis (augusti) post vespas, idem dominus archiepiscopus reversus est Iadram* (Šišić, 1904, 9).

*Die 13. mensis ianuarii recessit (banus) et die 16. eiusdem mensis reversus est Iadram* (Šišić, 1904, 10).

Aliteracija, za razliku od asonance, je mnogo manje prisutna u spisu što je i razumljivo. Pavlović svjesno nije kombinirao ni samoglasnike ni suglasnike, ali s obzirom da se i u latinskom i u hrvatskom jeziku samoglasnici češće koriste, a Pavlović nije svjesno htio kombinirati ni samoglasnike ni suglasnike, iz toga razloga asonanca je više i donekle zastupljena, a aliteracija u puno manjoj mjeri. Asonanca i aliteracija nisu zastupljene što je Pavlović htio da postigne glasovni i tonski ugođaj, već je jednostavno bilježio svoje bilješke.

*Die 16. mensis novembris dominus Vladislavus, castellanus et vicarius Iadrae, praesentavit nobis pro parte dominarum reginarum antedictarum clavem arcae praedicti Sancti Simeonis, ut per regimen servaretur, et data fuit mihi Paulo de Paulo, tunc rectori, praedicta clavis, ita quod primus rector qui incoepit servare dictam clavem, mandato dominarum reginarum predictarum, ego fui* (Šišić, 1904, 7).

*Die dominico 19. mensis novembris recessi a Iadra de sero, causa eundi Tragurium pro traducendo praedictam uxorem meam et die martis de sero 21. dicti mensis applicui Tragurium et cras die sequenti recessi a Tragurio ante prandium: quod est 23. praedicti mensis novembris, cum ipsa uxore mea et celebravi nuptias in nomine Domini et suae Sanctae Matris* (Šišić, 1904, 9).

*Die martis 6. mensis, ivi ambasciator ad comitem Sibenici una cum ser Mazolo de Fanfogna et idem ambasciator (eundo) solus ad magnificum dominum Vulch banum Clissiam, recessit a Iadra* (Šišić, 1904, 17);

S obzirom da se radi o bilješkama veliki broj bilješki počinje s riječju *Die*, odnosno datumom datiranja bilješke što predstavlja anaforu kao stilsku figure:

*Die primo iunii creatus fui in rectorem Iadrae una cum ser Blasio de Soppe et ser Georgio de Zadulinis* (Šišić, 1904, 20);

*Die martis 2. iunii, dominus Iacobus de Raduchis, ser Damianus de Nassis et Marinus de Ginano, ambasciatores ad ducale dominium Venetorum, recesserunt a Iadra* (Šišić, 1904, 20);

*Die mercurii 29. mensis iulii recessit a Iadra ser Bandinus de (Padua), olim cancellarius Iadrae* (Šišić, 1904, 20);

Što se tiče stilske figure homeoteleuton pronalazimo i nju. Ali, ona se javlja kada se podudaraju gramatički nastavci pa tako isto i u *Memoriale*. Ovo glasovno podudaranje Pavlović je pisao zbog nastavaka koji trebaju biti ne što je htio postići efekat homeoteleutona.

*Die 2. mensis februarii, dominus Nicolaus praepositus Sancti Petri de Posega et dominus Detricus Bubech, transmissi pro parte serenissimarum reginarum senioris et iunioris Ungariae...*(Šišić, 1904, 6);

*Die ultimo mensis octobris domina regina antedicta praecepit domino (Stephano) bano praedicto...*(Šišić, 1904, 10);

*Die 24. mensis octobris applicuit Iadram domina Elizabeth regina Ungariae senior, domina Maria regina iunior et domina Draga soror sua, cum certis praelatis et baronibus eorum...*(Šišić, 1904, 6);

Figura etimologika je figura kada riječi, u ovom slučaju, u istoj bilješci ima isto etimološko podrijetlo. Ova retorička figura je itekako česta u srednjovjekovnim tekstovima. Prilično često ju pronalazimo i kod Pavlovića.

*dominis Andreolo de Dominis* (Šišić, 1904, 42);

*...archiepiscopus iadrensis per homines Cyofi castellani Iadrae, captus in archiepiscopatu suo* (Šišić, 1904, 42);

*dominus Andriolus quondam ser Stephani de Arbo, cum nonnullis exititiis Arbensium* (Šišić, 1904, 40);

Poliptoton kao stilska figura kojom se ista riječ ponavlja u različitim oblicima je zastupljena kod našeg kroničara. Najčešće je riječ o imenici.

*ivit versus Scrisia et intromisso fero Scrisiae* (Šišić, 1904, 41);

*dominus Andriolus quondam ser Stephani de Arbo...cum intrinsecis intraverunt Arbum hora vesperarum* (Šišić, 1904, 40);

*existentibus rectoribus Iadrae domino Antonio de Grisogonis tunc absente...examinatore loco domini Antonii rectoris praedicti* (Šišić, 1904, 40);

Hiperbaton je prilično česta figura za tekstove srednjovjekovnog latiniteta pa tako i kod Pavlovića gdje su dijelovi teksta prekinuti umetanjem drugih riječi.

*Die iovis 4. scilicet mensis iunii sequentis, adhuc unus Pagensis, qui captus fuerat pridie in Srixia, nomine Zorcus, fuerit coactus ad caudam equi usque furcas et inde suspensus ad furcas prope Iadram* (Šišić, 1904, 40);

*De mense february alii duo Pagenses et unus Segniensis, Mervicca scilicet, capti ut supra et ducti Iadram, suspensi fuerunt scilicet ipse Mervicca ante Iadram et alii duo ad portam* (Šišić, 1904, 39);

*Die ultimo mensis septembris intromisi in comitatu ser Dessa Duperi pro eo, quia brigentinos Spalatensium captivaverat, scilicet Vitichum nepotem ser Thomasii de Petrachis in itinere per mare euntis cum ipso Thomaso Iadram* (Šišić, 1904, 29);

#### 7.1.5.1. Upotreba riječi: *praedictus, dictus, antedictus, saepedictus, praenominatus, praecedens*

Kako u srednjem vijeku tako i u Pavlovićevom spisu nalazimo često pisanje riječi *praedicti* što predstavlja jedan od “određenih članova” (Rigg, 1996, 82). Već na početku sačuvanih bilješki Pavlović piše: *ordinis praedicatorum* (Šišić, 1904, 3); *17. mensis praedicti* (Šišić, 1904, 5); *in civitate praedicta* (Šišić, 1904, 5); *praedicti Sancti Simeonis* (Šišić, 1904, 7); *praedicta clavis* (Šišić, 1904, 7); *dominarum reginarum praedictarum* (Šišić, 1904, 7); *praedicti mensis* (Šišić, 1904, 9); *praedicti Zaninus, Dancarolus et Petrus* (Šišić, 1904, 8); *ad comitem praedictum* (Šišić, 1904, 13); *domini archiepiscopi praedicti* (Šišić, 1904, 20); *inter praedictos ser Ioseph et dominam Michlinam* (Šišić, 1904, 25); *praedicti Thomae* (Šišić, 1904, 26); *praedictum Thomam Dobruli* (Šišić, 1904, 26); *praedicti principis* (Šišić, 1904, 26); *ad praedictum dominum nostrum regem* (Šišić, 1904, 28); *cum praedicto viro* (Šišić, 1904, 29); *in praedicto comitatu* (Šišić, 1904, 30); *praedicti ser Stephani Dragoevich* (Šišić, 1904, 30); *praedictos iactus* (Šišić, 1904, 30); *sexto praedicti mensis* (Šišić, 1904, 30); *praedicti mensis aprilis* (Šišić, 1904, 30); *de praedicta morte* (Šišić, 1904, 33); *praedictis dominis Guidone et Paulo* (Šišić, 1904, 33); *praedicti comitis Anz* (Šišić, 1904, 13); *ad comitem praedictum* (Šišić,

1904, 13); *de exercitu praedicto* (Šišić, 1904, 14); *prior praedictus* (Šišić, 1904, 14); *cum domino Iacobo praedicto* (Šišić, 1904, 14); *Tragurini praedicti* (Šišić, 1904, 16); *ad praedictum dominum regem* (Šišić, 1904, 36); *domini capitanei praedicti* (Šišić, 1904, 35); *praedicti domini capitanei* (Šišić, 1904, 37); *praedicti monasterii* (Šišić, 1904, 38); *domum praedictam* (Šišić, 1904, 39); *quoad praedicta* (Šišić, 1904, 39); *rektoris praedicti* (Šišić, 1904, 40); *conventus praedicti* (Šišić, 1904, 40).

Osim riječi *praedictus* Pavlović je pisao i riječ *dictus*, koja također, između ostalog označava već spomenutu osobu, stvar, događaj i drugo: *die 25. dicti mensis* (Šišić, 1904, 3); *die 8. dicti mensis* (Šišić, 1904, 4); *16. dicti mensis* (Šišić, 1904, 5); *in dicto consilio* (Šišić, 1904, 31); *dictam clavem* (Šišić, 1904, 7); *dicti prioris Auranae* (Šišić, 1904, 7); *dictus castellanus et vicarius* (Šišić, 1904, 8); *Die 11. dicti mensis* (Šišić, 1904, 8); *Die 18. dicti mensis* (Šišić, 1904, 8); *dictorum proditorum* (Šišić, 1904, 8); *dictae civitatis* (Šišić, 1904, 29); *die martis de sero 21. dicti mensis* (Šišić, 1904, 9); *dicti comitatus* (Šišić, 1904, 10); *dicti exercitus* (Šišić, 1904, 11); *dictae civitatis Spaleti* (Šišić, 1904, 32); *dictorum Spalatensium* (Šišić, 1904, 32); *Die lunae sequentis, 28. dicti mensis augusti* (Šišić, 1904, 34); *dicti domini regis* (Šišić, 1904, 35); *dicti domini archiepiscopi* (Šišić, 1904, 34); *in loco dicto Othus* (Šišić, 1904, 38); *dictae domus* (Šišić, 1904, 39); *dicti Venturini* (Šišić, 1904, 39); *dicto ser Andrea de Grisogonis consanguineo meo et ser Veturino de Calzina* (Šišić, 1904, 41).

Također, Pavlović riječ *dictus* piše i kada želi reći nečiji nadimak: *Rastigna dictum Palaz* (Šišić, 1904, 18); *dictus ser Simon* (Šišić, 1904, 24); *Marcus filius ser Petri dicti Pecira* (Šišić, 1904, 25); *Marcus Crisani, Crisan filius dicti Marci Crisani* (Šišić, 1904, 26); *ser Gregorius de Zivalellis dictus Corizma* (Šišić, 1904, 27); *ser Stipe et Nico, fratres, filii quondam ser Petri de Zegis dicti Scilociach* (Šišić, 1904, 32).

U Pavlovićevom *Memoriale*, uz *praedictus* i *dictus* (koji se nalaze u velikoj mjeri), pronalazimo i *antedictus* (u daleko manjoj mjeri): *antedictis dominis reginis* (Šišić, 1904, 6); *domina regina antedicta* (Šišić, 1904, 10); *antedicti regis* (Šišić, 1904, 5); *antedictae reginae* (Šišić, 1904, 7); *dominarum reginarum antedictarum* (Šišić, 1904, 7); *antedicti Ungari* (Šišić, 1904, 7); *antedicti quattuor adiuncti* (Šišić, 1904, 20); *vexilla regis et regni antedictorum* (Šišić, 1904, 34); *domini capitanei antedicti* (Šišić, 1904, 36).

Također, pronalazimo i *saepedicti* u frazi: *die iovis 21. saepedicti mensis* (Šišić, 1904, 13).

Uz navedene Pavlović koristi i *praenominati: praenominatorum dominorum Guidonis et Pauli rectorum* (Šišić, 1904, 34); *praenominati domini regis Ladislavi* (Šišić, 1904, 34).

Nalazi se i riječ *praecedens* u sljedećem primjeru: *die praecedenti iovis, scilicet 24. eiusdem mensis augusti* (Šišić, 1904, 33).

#### 7.1.5.2. Upotreba pokaznih zamjenica

Još jedna od osobitosti srednjovjekovnog latiniteta jeste prilično često pisanje zamjenice *idem* koja naglašava pojedinu osobu, određeni vremenski pojam, prostor, predmet. Za osobu često ne piše ime i prezime, već samo *idem* ili uz titulu piše ovu demonstrativnu zamjenicu. Dakako, ukoliko se ne radi o (potencijalno) osjetljivoj situaciji, onda i uz ime piše *idem*, ali te osobe najčešće nisu vezane za politički život Zadra: *idem dominus archiepiscopus* (Šišić, 1904, 9); *idem dominus episcopus* (Šišić, 1904, 13); *idem dominus capitaneus* (Šišić, 1904, 34); *idem exercitus* (Šišić, 1904, 14); *idem prior* (Šišić, 1904, 14); *idem ambasciator* (Šišić, 1904, 17); *idem vicebanus* (Šišić, 1904, 20); *idem Artivitius* (Šišić, 1904, 25); *idem Francolus* (Šišić, 1904, 42); *idem consilium* (Šišić, 1904, 21); *idem coniectus* (Šišić, 1904, 29); *idem cursos* (Šišić, 1904, 29). Osim u nominativu navedena zamjenica se nalazi i u drugim padežima i rodovima: *eodem die* (Šišić, 1904, 3); *eodem mensis* (Šišić, 1904, 33); *eodem anno* (Šišić, 1904, 32); *eadem hora* (Šišić, 1904, 25); *eadem nocte* (Šišić, 1904, 13). Iako se u ovom dijelu najčešće koristi uz vremensku odrednicu, također vidimo ovu zamjenicu i uz druge pojmove: *eodem offitio* (Šišić, 1904, 24); *eodem consilio* (Šišić, 1904, 25); *eadem poena* (Šišić, 1904, 31); *eadem galea* (Šišić, 1904, 36); *eadem insula* (Šišić, 1904, 38); *eadem domo* (Šišić, 1904, 39); *eadem causa* (Šišić, 1904, 13); *eundem comitem Anz* (Šišić, 1904, 13). Također ju nalazimo i u obliku *eiusdem mensis* (Šišić, 1904, 41); *eiusdem Danielis* (Šišić, 1904, 26); *eiusdem Petruli* (Šišić, 1904, 26); *eiusdem insulae Pagi* (Šišić, 1904, 28); *eiusdem rectoratus* (Šišić, 1904, 33); *eiusdem monasterii* (Šišić, 1904, 38); *eiusdem regis* (Šišić, 1904, 20); *eidem regi* (Šišić, 1904, 23); *poena eadem* (Šišić, 1904, 36).

Također, postoje slučajevi kada se zamjenica *idem* nalazi bez imenice: *Sibenicensis fecerunt idem* (Šišić, 1904, 36).

U latinskom jeziku nema određenih i neodređenih članova, no u srednjovjekovnom latinitetu zamjenice *ipse, ipsa, ipsum* i *ille, illa, illud* služe kao određeni članovi kada nam ukazuju na točno koga se odnosi značenje rečenice (Rigg, 1996, 86) te pronalazimo sljedeće fraze: *corpora ipsorum* (Šišić, 1904, 8); *per ipsum dominum* (Šišić, 1904, 9); *ipso territorio* (Šišić, 1904, 11); *ipsum territorium* (Šišić, 1904, 11); *ipse prior* (Šišić, 1904, 14); *ipso domino Paulo* (Šišić, 1904, 15); *ad ipsam insulam* (Šišić, 1904, 19); *86 ipsorum inter laicos et clericos* (Šišić, 1904, 19); *interfecerunt ipsum* (Šišić, 1904, 26); *quem ipse* (Šišić, 1904, 26); *ipsorum primus fuit terribilissimus* (Šišić, 1904, 26); *cum ipso corridorio* (Šišić, 1904, 27); *ipsius logiae et latitudo ipsius chochae* (Šišić, 1904, 27); *defendant ipsam* (Šišić, 1904, 27); *pro ipsa* (Šišić, 1904, 24); *vir ipsius* (Šišić, 1904, 27); *condemnavimus ipsum* (Šišić, 1904, 27); *ipsi Pagenses* (Šišić, 1904, 19); *requirentes ab ipso domino nostro rege* (Šišić, 1904, 28); *per ipsos coniectatores* (Šišić, 1904, 28); *ipsam restitutionem* (Šišić, 1904, 29); *cum ipso Thomaso* (Šišić, 1904, 29); *ipsa mortua manu propria* (Šišić, 1904, 39); *interficiebat ipsam* (Šišić, 1904, 39); *circa ipsam* (Šišić, 1904, 39); *cognavit ipsam* (Šišić, 1904, 39); *de ipsa infirmitate* (Šišić, 1904, 39); *ipse Mervicca* (Šišić, 1904, 39); *in capella ipsius Sancti Iacobi* (Šišić, 1904, 42); *inceptit fratulea ipsius* (Šišić, 1904, 42).

U Pavlovićevom spisu se između ostalog, nalaze i zamjenice *ille, illa, illud* koje predstavljaju određeni član u srednjovjekovnom latinitetu, no u puno manjoj mjeri u odnosu na *ipse, ipsa, ipsum* (Rigg, 1996, 86). Neki od primjera su: *In illis diebus* (Šišić, 1904, 11); *illi de Vrana* (Šišić, 1904, 13); *eum et illis* (Šišić, 1904, 14); *in domo illorum de Saladinis* (Šišić, 1904, 18); *aliae barchae illius profectae* (Šišić, 1904, 19); *illud matrimonium* (Šišić, 1904, 25); *illorum de Papalibus* (Šišić, 1904, 26); *iacerunt cum lutamine illud cooperientes* (Šišić, 1904, 26); *introivit illum* (Šišić, 1904, 27); *per illud instrumentum* (Šišić, 1904, 27); *cum Clissiensibus, illis de Poglizia et Radobiglia* (Šišić, 1904, 32); *recipienti illud* (Šišić, 1904, 35); *ingressus est illud* (Šišić, 1904, 35); *illud castrum* (Šišić, 1904, 35); *quinque illorum de civitate* (Šišić, 1904, 36); *illae quae venerunt* (Šišić, 1904, 38); *illi qui decesserunt* (Šišić, 1904, 39); *illud gens* (Šišić, 1904, 41); *coepi exercere illud* (Šišić, 1904, 29).

Pronalazimo i zamjenice *iste ista istud* u Pavlovićevom spisu: *istius pacis* (Šišić, 1904, 14); *in istis duo marcuadis* (Šišić, 1904, 26).

Zamjenica *hic haec hoc* koristi se i u srednjovjekovnim tekstovima, i kod Pavlovića, kao zamjenica kojom se zamjenjuje već određena osoba i događaj o kojoj se prije govorilo: *Die 11. mensis septembris in aurora obiit serenissimus princeps Lodovicus rex Ungariae et hoc in Ternovia* (Šišić, 1904, 5); *auctoritatem super hoc a consilio duodecim sapientum* (Šišić, 1904, 5);

*Die 8. mensis ianuarii de nocte circa horam secundam, apparuerunt in Iadra signa mirabilia in coelo, videlicet apparuit quidam splendor magnus, quasi columna nubis, igne accensa, cum magna et numerosa caducitate stellarum dupliciter longo cursu consueti moris et haec signa duraverunt per spatium unius horae et ultra, ita quod omnes cusodes civitatis qui hoc viderunt, exclamabant prae timore maximo et certi nautae cum barchetis fugiebant in terram* (Šišić, 1904, 12);

*De quo die veneris (4.) mensis iulii proxime sequentis me ibi existente (una cum) dominis Iacobo de Raduchis et Blasio de Soppe rectoribus Iadrae, per filios dicti Venturini, scilicet Petrum et Ioannem et per plures insulanos querimonia porrecta extitit et petita licentia ut possent sepulturam excoperire et infigere cugnum in pectus eius, quoad praedicta iam cessaretur, quibus hoc concessum extitit* (Šišić, 1904, 39).

#### 7.1.5.3. Upotreba riječi: *unus i quidam* kao “neodređenih članova”

Srednjovjekovni latinski jezik ima i “neodređene članove”: *unus i quidam* (Rigg, 1996, 86.) kojima obiluje i Pavlovićev tekst: *unum brigentinum* (Šišić, 1904, 12); *quorum ambasciatorum unus secessit* (Šišić, 1904, 12); *unus Teutonicus* (Šišić, 1904, 14); *in uno brigentino* (Šišić, 1904, 14); *unus alteri et alter alteri* (Šišić, 1904, 14); *super unam crucem argenteam* (Šišić, 1904, 15); *cum una galea* (Šišić, 1904, 17); *unam galearum* (Šišić, 1904, 19); *unus dictorum sacerdotum ser Bermeae* (Šišić, 1904, 19); *unius pani* (Šišić, 1904, 33); *una manu* (Šišić, 1904, 33); *unum signum tantum* (Šišić, 1904, 33); *unius brigentini* (Šišić, 1904, 34); *unius fratris* (Šišić, 1904, 34); *una galea* (Šišić, 1904, 17); *de non unus* (Šišić, 1904, 35); *unus fuit privatus oculis* (Šišić, 1904, 36); *stella una* (Šišić, 1904, 38); *unus Segniensis* (Šišić, 1904, 39); *unus Pagensis* (Šišić, 1904, 40); *caput unum* (Šišić, 1904, 40); *cum una imagine* (Šišić, 1904, 42). No, kada spominje osobu ili nabraja osobe ispred navedenih često piše *una* bez obzira što je nekada riječ i o poznatim osobama pa i o našem kroničaru: *Petrus Franchalanca una cum*

*Miscolo Milesich* (Šišić, 1904, 8); *reversus sum Iadram una cum domino Iacobo de Raduchis* (Šišić, 1904, 13); *creatus fui rector Iadrae una cum domino Raphaelae de Sorba et ser Frederico de Grisogonis* (Šišić, 1904, 16); *una cum praedicto viro suo Joseph et cum una servitiola* (Šišić, 1904, 29); *una mecum et cum curia* (Šišić, 1904, 30); *una cum vice-bano Harvoy et ser Aloysio de Matafaris* (Šišić, 1904, 37); *una cum domino duce Trojae* (Šišić, 1904, 37); *una cum domino Lodovico de Matafaris* (Šišić, 1904, 38); *una cum dominis Iacobo de Raduchis et Blasio de Soppe rectoribus Iadrae* (Šišić, 1904, 39).

Postoje slučajevi kada broj *unus* Pavlović koristi u kontekstu da označi točno broj jedan, najčešće kod objavljivanja presude: *per unum annum* (Šišić, 1904, 42); *per tempus unius anni* (Šišić, 1904, 30).

Osim *unus* još jedan “neodređeni član” u srednjovjekovnim tekstovima je *quidam* kojeg i Pavlović piše: *in quadam domo seu solarario* (Šišić, 1904, 4); *quidam splendor magnus* (Šišić, 1904, 12); *in quodam rumore* (Šišić, 1904, 19); *quidem arripientes fugam* (Šišić, 1904, 19); *quaedam pars borealis curiae Sancti Salvatoris de Iadra* (Šišić, 1904, 23); *postmodum quidam familiares domini archiepiscopi* (Šišić, 1904, 26); *quodam linteamini involutum* (Šišić, 1904, 26); *in quemdam puteum* (Šišić, 1904, 26); *quoddam animal parvulum* (Šišić, 1904, 40); *quaedam domus ser Nicolai* (Šišić, 1904, 41); *quidam actus devotissimus* (Šišić, 1904, 42); *quidam presbyter Lucas* (Šišić, 1904, 38).

#### 7.1.5.4. Karakteristične riječi, koje ne mijenjaju značenje i suštinu spisa

U Pavlovićevom spisu se u velikoj mjeri nalaze i riječi za koje možemo reći da su suvišne, da ne mijenjaju konkretno značenje rečenice, već pojačavaju ono već napisano. To su sljedeće riječi; *videlicet* (Šišić, 1904, 40); *deinde* (Šišić, 1904, 25); *etiam* (Šišić, 1904, 36); *scilicet* (Šišić, 1904, 21); *praetera* (Šišić, 1904, 31); *item* (Šišić, 1904, 30); *proinde* (Šišić, 1904, 41); *praeterita* (Šišić, 1904, 31) koje se često ponavljaju.

#### 7.1.5.5. Upotreba riječi: *prandium*, *vespera*, *cras* i *usque* kao vremenskih i prostornih odrednica

Jedna od odrednica za točno određeni vremenski period kako u tekstovima srednjeg vijeka tako i u Pavlovićevom spisu je *prandium*. Uz rečenicu ili nekoliko naveden je događaj uz često navođenje pojma *prandium*: *ante prandium* (Šišić, 1904, 9); *post prandium* (Šišić, 1904, 34); *cum prandio* (Šišić, 1904, 34). Također, još jedna vremenska odrednica je *vespera* u

sljedećim oblicima: *post vespas* (Šišić, 1904, 9); *ante vespas* (Šišić, 1904, 42); *hora circa vespas* (Šišić, 1904, 19); *sequenti die hora quasi matutina* (Šišić, 1904, 25). Osim pojma *vespera* nalazimo i sljedeće koje vezujemo za vremensku odrednicu: *hora missas* (Šišić, 1904, 29); *circa horam meridiei* (Šišić, 1904, 19); *hora quasi meridiei* (Šišić, 1904, 19); *post horam tertiam* (Šišić, 1904, 19); *hora mediae noctis* (Šišić, 1904, 20); *circa mediam noctem* (Šišić, 1904, 13); *eadem hora* (Šišić, 1904, 25); *nocte quasi media iam elapsa ad auroram* (Šišić, 1904, 26); *circa mediam noctem et circa matutinos* (Šišić, 1904, 26); *die ultimo* (Šišić, 1904, 13); *ante recessum* (Šišić, 1904, 38); *de nocte* (Šišić, 1904, 12); *nocte* (Šišić, 1904, 25). Također, česta je upotreba i pojma *cras*: *die crastina* (Šišić, 1904, 30); *cras* (Šišić, 1904, 4); *cras die* (Šišić, 1904, 9); *cras ante* (Šišić, 1904, 34); *cras post* (Šišić, 1904, 40); *cras de mane* (Šišić, 1904, 9); *cras die veneris* (Šišić, 1904, 42). Zatim, još nalazimo *crepusculo*: *in crepusculo* (Šišić, 1904, 35); *ante crepusculo* (Šišić, 1904, 38).

Za određene vremenske i prostorne granice koristi se riječ *usque* i to: *usque ad domum ser Michae de Soppe* (Šišić, 1904, 34); *usque ad festum Nativitatis Domini nostri* (Šišić, 1904, 36); *usque quadraginta dies* (Šišić, 1904, 36); *usque furcas* (Šišić, 1904, 40); *usque diem tertiam* (Šišić, 1904, 19); *a tunc usque viginti dies* (Šišić, 1904, 28); *usque Sagrabiam* (Šišić, 1904, 28); *stetit usque die 17. mensis decembris* (Šišić, 1904, 11).

#### 7.1.5.6. Upotreba deminutiva

Nezaobilazna osobitost srednjovjekovnog latinskog jezika su umanjnice, tj. deminutiv, koje i u *Sjećanjima* pronalazimo: *domunculas* (Šišić, 1904, 13); *pauperculi homines* (Šišić, 1904, 13); *parva cubicularia* (Šišić, 1904, 27); *cellula* (Šišić, 1904, 27); *vascellos* (Šišić, 1904, 29); *servitiola* (Šišić, 1904, 29); *fasculo* (Šišić, 1904, 31); *parva avicula* (Šišić, 1904, 39); *ranunculas* (Šišić, 1904, 39); *parvulorum piscium* (Šišić, 1904, 39); *animal parvulum* (Šišić, 1904, 40).

#### 7.1.5.7. Priložna oznaka za sredstvo i priložna oznaka za društvo

Također, kako u klasičnom latinskom tako i u srednjovjekovnom latinskom se u velikoj mjeri nalazi priložna oznaka za sredstvo: *cum ensibus et aliis armis* (Šišić, 1904, 9); *cum galeis Venetorum* (Šišić, 1904, 11); *cum magna et numerosa caducitate* (Šišić, 1904, 12); *cum galea nostra* (Šišić, 1904, 12); *cum nostro exercitu peditum* (Šišić, 1904, 13); *cum uno veretono* (Šišić, 1904, 14); *cum exercitu* (Šišić, 1904, 15); *cum una galea* (Šišić, 1904, 17); *cum certis domunculis* (Šišić, 1904, 17); *cum circa 30 armigeris* (Šišić, 1904, 35); *cum una galea* (Šišić,

1904, 17); *cum galeis suis* (Šišić, 1904, 36); *cum litteris credentialibus* (Šišić, 1904, 24); *cum gentibus eorum armigeris* (Šišić, 1904, 37); *cum brigentino* (Šišić, 1904, 38); *cum domino Lodovico* (Šišić, 1904, 38); *cum omnibus rebus* (Šišić, 1904, 39); *cum asperrimis frigoribus* (Šišić, 1904, 39); *cum digitis sive pedibus* (Šišić, 1904, 39); *cum ingenti tussa* (Šišić, 1904, 39); *cum salario consueto* (Šišić, 1904, 42); *cum gladio* (Šišić, 1904, 42); *cum una imagine* (Šišić, 1904, 42); *cum imagine Gabrielis* (Šišić, 1904, 42); *cum maxima solemnitate* (Šišić, 1904, 42); *cum magnis cautionibus* (Šišić, 1904, 42); *cum multa effusione* (Šišić, 1904, 42); *cum magna solemnitate* (Šišić, 1904, 36); *cum sua armata* (Šišić, 1904, 4).

Osim priložne oznake za sredstvo, u tekstovima srednjovjekovnog latiniteta pa tako i kod našeg Zadrana se pojavljuje i priložna oznaka za društvo: *cum praelatis et baronibus* (Šišić, 1904, 6); *cum Ioanne bano et nepote* (Šišić, 1904, 7); *cum viginti tres nobiles* (Šišić, 1904, 9); *cum ipsa uxore mea* (Šišić, 1904, 9); *cum filiis* (Šišić, 1904, 12); *cum certis amicis* (Šišić, 1904, 12); *cum ambasciatoribus nostris* (Šišić, 1904, 12); *cum domino Lodovico de Georgiis* (Šišić, 1904, 12); *cum magnifico domino bano* (Šišić, 1904, 18); *cum sex nobiles* (Šišić, 1904, 18); *cum uno filio et multis Pagensibus* (Šišić, 1904, 19); *cum magna comitiva* (Šišić, 1904, 34); *cum certa comitiva* (Šišić, 1904, 34); *cum fratre voyvodae et cum aliquibus Iadrensibus* (Šišić, 1904, 34); *cum gentibus suis* (Šišić, 1904, 35); *cum gente sua* (Šišić, 1904, 14); *cum vice-bano Harvoy et ser Aloysio de Matafaris* (Šišić, 1904, 37); *cum duobus nobiles una cum domino duce Trojae scilicet domino Perecto* (Šišić, 1904, 37); *cum nostris ambasciatoribus scilicet domino Iacobo de Raduchis et Simone Detrico* (Šišić, 1904, 37); *cum domino Anzulino* (Šišić, 1904, 37); *cum nonnullis exititiis Arbensium* (Šišić, 1904, 40); *cum intrinsecis* (Šišić, 1904, 40); *cum multis mercantiis* (Šišić, 1904, 40); *cum certis nobiles* (Šišić, 1904, 41).

#### 7.1.5.8. Zamjenica noster

Posebno je zanimljivo pisanje zamjenice *noster*. U srednjem vijeku zamjenica *noster* se pisala iza imenice zbog fraze *Pater Noster* te navedeno pravilo je i kod našeg kroničara većim dijelom itekako zastupljeno, no ne uvijek. U sljedećim slučajevima je zastupljeno: *dominarum nostrarum* (Šišić, 1904, 6); *communitatis nostrae* (Šišić, 1904, 21); *domina nostra* (Šišić, 1904, 11); *domini nostri* (Šišić, 1904, 36); *dominis nostris* (Šišić, 1904, 12); *ambasciatoribus nostris* (Šišić, 1904, 12); *dominos nostros* (Šišić, 1904, 12); *cum galea nostra* (Šišić, 1904, 12); *communis nostri* (Šišić, 1904, 24); *galea nostra* (Šišić, 1904, 21); *regimini nostro* (Šišić, 1904,

24); *regimine nostro* (Šišić, 1904, 25); *agris nostris* (Šišić, 1904, 27); *cursorum nostrum* (Šišić, 1904, 28); *dominum nostrum* (Šišić, 1904, 28); *beneplacitum nostrum* (Šišić, 1904, 28); *dominus noster* (Šišić, 1904, 28); *dominus noster rex* (Šišić, 1904, 28); *dominus noster Sigismundus* (Šišić, 1904, 28); *gentium nostrorum* (Šišić, 1904, 35); *domino nostro* (Šišić, 1904, 23); *galeotta nostra* (Šišić, 1904, 38); *parte nostri* (Šišić, 1904, 38); *insulas nostras* (Šišić, 1904, 39); *multi civium nostrorum* (Šišić, 1904, 39); *exercitus nostri* (Šišić, 1904, 41); *capitaneo nostro* (Šišić, 1904, 41); *nobilibus nostris* (Šišić, 1904, 41); *gente nostra* (Šišić, 1904, 41); *gens nostra* (Šišić, 1904, 41); *exercitus noster* (Šišić, 1904, 41).

Postoje slučajevi, doduše ne često, kada zamjenicu *noster* piše ispred imenice na koju se odnosi: *nostrae communitatis* (Šišić, 1904, 18); *de nostro exercitu* (Šišić, 1904, 14); *nostrum Iadrae* (Šišić, 1904, 16); *nostrae communitatis* (Šišić, 1904, 18); *duos nostros nobiles* (Šišić, 1904, 19); *alteram nostram galeam* (Šišić, 1904, 19); *nostrum regiminis* (Šišić, 1904, 14); *nostrum communis* (Šišić, 1904, 28); *nostris expensis* (Šišić, 1904, 29); *nostrae insulae Pagi* (Šišić, 1904, 21).

#### 7.1.5.9. Upotreba riječi: *existens* i *praesens*

U Pavlovićevim *Sjećanjima* nalazi se i *existens* s različitim riječima i različitim oblicima: *in dicto consilio existentium* (Šišić, 1904, 6); *sententiae existentium* (Šišić, 1904, 21); *rector existens* (Šišić, 1904, 22); *existentibus rectoribus* (Šišić, 1904, 22); *ad Harvoje voyvodam sub castro Ostrovize existentem* (Šišić, 1904, 33); *dominus Aloysius vicarius (...), ac capitaneus quinque galearum et unius brigentini eiusdem domini regis, existentium ante portum Iadrae* (Šišić, 1904, 34); *et talis in partibus Dalmatiae et Croatiae existentium* (Šišić, 1904, 35); *per plures ibi existentes visibiliter visa est* (Šišić, 1904, 38); *ibi existente* (Šišić, 1904, 39); *et gente nostra armigerum existente* (Šišić, 1904, 41); *reliquias existentes* (Šišić, 1904, 16); *ad dominum Detricum Bubech, banum Sclavoniae, existentem cum exercitu sub castro Tinini* (Šišić, 1904, 15).

Uz *existens* kod Pavlovića pronalazimo i *praesens*: *praesentibus patribus* (Šišić, 1904, 15); *praesente comite* (Šišić, 1904, 16); *in logia dominis rectoribus Iadrae praesentati* (Šišić, 1904, 19); *in praesentia comitis Ioannis Cubretich* (Šišić, 1904, 20); *praesentibus nobis rectoribus et adiunctis* (Šišić, 1904, 20); *praesentibus multis nobilibus* (Šišić, 1904, 31);

*praesentibus ambasciatoribus* (Šišić, 1904, 21); *praesentibus dominis* (Šišić, 1904, 34); *praesentibus nobis rectoribus* (Šišić, 1904, 28).

#### 7.1.5.10. Zamornost stila u Pavlovićevim Sjećanjima – ponavljanje određenih fraza

Jedna od odobitosti srednjovjekovnog latiniteta je i zamornost stila. Često dolazi do ponavljanja određenih rečenica, dijelova i fraza, što donekle primijećujemo i kod Pavlovića.

*Die sabbati 25. mensis februarii idem dominus archiepiscopus reversus est Iadram* (Šišić, 1904, 9).

*Die 9. mensis aprilis qui fuit dies dominicalis idem dominus archiepiscopus celebravit in ecclesia Sanctae Anastasiae in Iadra missam novella* (Šišić, 1904, 9).

*Die 18. mensis augusti idem dominus archiepiscopus ivit Pagum. Die martis 21. mensis (augusti) post vespas idem dominus archiepiscopus reversus est Iadram* (Šišić, 1904, 9).

*Die mercurii sequentis, scilicet 25. mensis octobris, dominus capitaneus praedictus cum tribus galeis, in quibus fuerunt circa 40 homines, scilicet Pagensium, iam de sero profectus est versus Spaletum* (Šišić, 1904, 35).

*Die dominico 12. mensis novembris venit Iadram cum una galea dominus Anzulinus, frater domini capitanei praedicti* (Šišić, 1904, 35).

*Die veneris 24. mensis novembris idem dominus capitaneus reversus est Iadram cum galeis suis* (Šišić, 1904, 36).

*Die eodem dominus capitaneus ad sonum tubarum fecit proclamare in platea Iadrae...* (Šišić, 1904, 36).

*Die sabbati 9. mensis decembris, dominus capitaneus praedictus intromisit domum ser Philippi de Georgiis et ipsam pro parte domini regis Ladislavi donavit Harvove voyvodae* (Šišić, 1904, 36).

*Die sabbato 27. mensis ianuarii (dominus capitaneus) transmisit galeam suam in Apuliam* (Šišić, 1904, 36).

*Die dominico 28. mensis ianuarii idem dominus capitaneus intromisit bona ser Damiani de Nassis, praeciens ipsa describe per scribam eius, praeciens etiam uxori suae et filio Petro, ut usque tertiam diem evacualet domum* (Šišić, 1904, 36).

*Eodem die dominus Paulus Bissenno, noviter creatus per Ungaros banus Chroatiae, per gentes Harvoje ductus fuit captivus Iadram et datus in manus domini capitanei praedicti (Šišić, 1904, 37).*

*...in galea praedicti domini capitanei et una cum domino Anzulino, fratre eiusdem domini capitanei, reversi sunt Iadram (Šišić, 1904, 37).*

*Die iovis 9. mensis novembris applicuit Iadram unus barcussius cum circa 30 armigeris domini nostri regis Ladislavi (Šišić, 1904, 35).*

*Die dominico 19. mensis novembris Tragurienses cum magna solemnitate erexerunt vexillum domini regis Ladislavi et die sabbati proxime sequentis, Sibenicensis fecerunt idem (Šišić, 1904, 36).*

*Die veneris 1. mensis decembris applicuit Iadram stipendiator praedicti domini nostri regis (Šišić, 1904, 36).*

*Die iovis 21. mensis decembris praedictus dominus capitaneus cum litteris credentialibus praefati domini regis praecepit domino abbati Sancti Cosmae et Damiani...ut vadant in Apuliam ad praedictum dominum regem, qui omnes in eadem galea domini capitanei antedicti, die mercurii 27. eiusdem mensis decembris, recesserunt a porta Iadrae (Šišić, 1904, 36).*

Dolazi i do ponavljanja fraze: *Ioannes de Palisna, asserens se priorem Auranae (Šišić, 1904, 13); Ioannis de Palisna, asserentis se priorem Auranae (Šišić, 1904, 13).*

#### 7.1.5.11. Upotreba riječi: *sequens, proxime, certus i tunc*

Često u Pavlovićevom tekstu pronalazimo riječ *sequens*, koja se vezuje za sat ili dan, kao još jedna osobina srednjovjekovnog latiniteta: *cras die sequenti recessi a Tragurio (Šišić, 1904, 9); Die vero sabbati sequenti, electus fui (Šišić, 1904, 18); die lunae sequenti sepultus fuit ibi apud fratres minores (Šišić, 1904, 18); Die dominico proxime sequenti, circa horam meridiei, pro nasciscenda ultione expedivimus unam galearum nostrarum minorum (Šišić, 1904, 19); die martis sequenti fuit sepultus (Šišić, 1904, 19); die dominico scilicet 2. mensis iulli proxime sequentis de hoc applicuit novum in Iadra (Šišić, 1904, 33); Die mercurii sequentis, scilicet 25 mensis octobris (Šišić, 1904, 35); Die dominica immediate sequenti, turris magna quae tenebatur pro domino nostro rege a gente sua (Šišić, 1904, 38); cras die sequenti sepulturae*

*tradita fuit* (Šišić, 1904, 38); *iam sequenti hyeme fuerunt maxime siccitates* (Šišić, 1904, 39); *Die iovis 4. scilicet mensis iunii sequentis* (Šišić, 1904, 40).

Također, naš kroničar koristi i *proxime* što možemo i vidjeti: *die iovis 4. mensis novembris proximi reversus sum Iadram* (Šišić, 1904, 13); *die sabbati proximo sequenti 20. dicti mensis novembris* (Šišić, 1904, 13); *Die veneris proxime 86 ipsorum inter laicos et clericos* (Šišić, 1904, 19); *die veneris proxime venerunt post nos* (Šišić, 1904, 23); *die veneris 8. mensis iunii proxime venturi* (Šišić, 1904, 24); *quod nullus Ragusiensis qui aufugerat de Ragusio proxime elapsis diebus* (Šišić, 1904, 30); *sub quo die martis videlicet 8. mensis februarii proxime praeteriti posuimus campum exercitus nostri* (Šišić, 1904, 41).

Postoje slučajeви kada Pavlović koristi i *sequens* i *proxime* jednu pored druge: *Idem dominus episcopus recessit die 25. augusti de sero, anno proximo sequenti* (Šišić, 1904, 13); *Die vero dominicali proxime sequenti idem dominus episcopus et comes Ioannes de Gara, ac comes Butcho de Corbavia secesserunt de Nona in barchis Pagensium et iverunt Pagum* (Šišić, 1904, 21); *circa finem mensis martii proxime sequentis, cecidit quaedam caligo in partibus istis* (Šišić, 1904, 39); *et die sabbati proximo sequenti 20. dicti mensis novembris* (Šišić, 1904, 13).

Zadranin kroz svoja *Sječanja* provlači i pridjev *certus*: *cum certis amicis* (Šišić, 1904, 12); *per certis negotiis* (Šišić, 1904, 12); *certi nautae* (Šišić, 1904, 12); *certas domunculas* (Šišić, 1904, 13); *certas metas* (Šišić, 1904, 13); *certae reliquiae sanctorum* (Šišić, 1904, 15); *cum certis domunculis* (Šišić, 1904, 17); *certa alia iura* (Šišić, 1904, 22); *per certos barones Ungariae* (Šišić, 1904, 23); *cum certis nobilibus* (Šišić, 1904, 41).

Kod Pavlovića se nalazi često i prilog *tunc*: *tunc rectori* (Šišić, 1904, 7); *tunc mortuus fuit Georgius Spartich* (Šišić, 1904, 14); *tunc comiti nostro* (Šišić, 1904, 19); *tunc ibi existentem* (Šišić, 1904, 19); *tunc praesidentis in Pago* (Šišić, 1904, 20); *tunc etiam fuit vulneratus* (Šišić, 1904, 25); *tunc rectoris existentis* (Šišić, 1904, 26); *tunc elevetur vexillum praedicti domini regis* (Šišić, 1904, 34); *tunc immediate et quasi eodem die apud nos multi civium nostrorum nobilium, ignobilium, pauperum, divitum, laicorum, clericorum ac religiosorum et cunctorum hominum utriusque sexus ceciderunt* (Šišić, 1904, 39); *tunc absente, ser Colano de Matafaris et ser Gabrieli de Nostrognia* (Šišić, 1904, 40); *tunc fuit vulneratus* (Šišić, 1904, 9).

Također, susrećemo i *quasi*: *quasi totum territorium Tragurii* (Šišić, 1904, 32); *quasi unius parvae nucis* (Šišić, 1904, 33); *habebat in utoque latere modicum carnis quasi unius pani* (Šišić, 1904, 33); *quasi eodem die* (Šišić, 1904, 39); *imo quasi omnes de singulo domo iacuerunt*

*in lecto* (Šišić, 1904, 39); *quasi per dies centum cum asperrimis frigoribus* (Šišić, 1904, 39); *quasi videbantur duo corpora coniuncta iuxta pectus* (Šišić, 1904, 40).

Pavlović kad spominje sebe, spominje na tri načina: *ego Paulus de Paulo* (Šišić, 1904, 14); *mihi Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 7); *me Paulo de Paulo* (Šišić, 1904, 20).<sup>93</sup>

#### 7.1.5.12. Imena bez: *ser, senior ili dominus*

Zadranin nekad ispred imena ne piše nikakvu titulu, već samo navodi ime i prezime. To najčešće radi kada se radi o nekoj ne toliko značajnoj osobi i/ili nepoznatoj osobi: *Die 8. mensis iulii revelata fuit proditio, quam volebant facere Zaninus draperies, Dancarolus cognatus eius et Petrus Franchalanca una cum Miscolo Milesich. Die 11. dicti mensis praedicti Zaninus, Dancarolus et Petrus in hora tertiarum fuerunt trassinati per civitatem* (Šišić, 1904, 8); *hoc est die lunae 22. mensis novembris et eodem die adivit ad scaramussiam prior predictus cum gente sua et tunc mortuus fuit Georgius Spartich de nostro exercitu* (Šišić, 1904, 14); *quem Marinus vocatus Casciota ense proprio primus sauciavit* (Šišić, 1904, 26); *Principales ergo huius facinoris ut dicitur hi fuere et esse: Marcolus Slovides, quattuor nati Gardelecichi et quintus autem non impedivit se in istis duo marcuadis, Franciscus Siburni et Dessa Jacobi* (Šišić, 1904, 26); *Die martis 24. mensis iunii concessum fuit Bartolo de Qualis per maius consilium Iadrae* (Šišić, 1904, 28); *Die sabbati 21. mensis octobris Marculus et Ioannes Garbiza secesserunt de Spaletto, euntes versus Ungariam, ut dicitur* (Šišić, 1904, 35); *bannitus fuit Ioannes filius ser Andreae de Grisogonis extra districtum Iadrae* (Šišić, 1904, 38); *adhuc unus Pagensis ad furcas suspensus fuit in puncta Michae* (Šišić, 1904, 40); *qui captus fuerat pridie in Scrixa, nomine Zorcus, fuerit coactus ad caudam equi usque furcas* (Šišić, 1904, 40); *abolitum fuit nomen meum a consilio sapientum ad petitionem Andreae de Serz* (Šišić, 1904, 41). Također, ni u sljedećoj bilješci ne piše ni *ser* ni *dominus*, ali zato većim dijelom, piše krvno srodstvo: *Bernardus Clerius Perusinus, filius eius, Bartholomaeus etiam nepos eius, Marcus Crisani, Crisan filius dicti Marci Crisani, Nicolaus et Marinus filii Bercich, Ioannes Ioannis de Bononia, Mladinus recevo de Tragurio, Dominicus Mlinich, Daniel Barbanus et filius eiusdem Danielis, Petrulus Satnich, Franciscus et Nicolaus eiusdem Petruli nepotes, duo Natalichi, Dominicus Prodanicus Bergomensis, Dominicus filius Marci Barberii, Laurentius Cyma, Bosichius de Saxis, Bernardus et Stephanus Barcich, Blasius Radosceovich, Antonius Stanich, Marinus Radosunich, Nicolaus et*

---

<sup>93</sup>Detaljnije o razlozima zašto Pavlović na ovaj način navodi sebe objašnjeno je u *Književnoj analizi*.

*Georgius Derchevich, Franciscus et Nicolaus Pocoavancich, Georgius Prodassich, Nicolaus Gavranich et Nicolaus Supernich: Duymus Zaneri, qui huius sceleris primus auctor erat, poenitens eum tot malorum fuisset causa, fugit Sibenicum et ibi mortuus est* (Šišić, 1904, 26).

#### 7.1.5.13. Pogreške u Lučićevom i Šišićevom izdanju

Uspoređivanjem Lučićevog i Šišićevog izdanja uočene su određene sličnosti i razlike, ali treba istaknuti da razlike proizilaze iz egdotičke prakse Lučića i Šišića, a riječ je o periodu od 300 godina razlike.

Imena različitih mjesta, građevina i sl., koja po pravilu treba pisati malim slovom nalazimo da je napisano velikim: *Insulae Pagi; inPalatio Communis; in Civ.Spaleti; Communi; Portum Iadrae; Civitatem; Civitatis; Bechariae; Civitate; Canc.; Insularum Brachiae , & Lesinae; Castrum; Communitatis Arbi.; Insulae Pagi; Insulae; Civ.; Civ. Sib.; Communi; in Palatio; Communitatis; Palatio Comitatus; Communis Iadrae; Communitatem Iadrae, & Communitatem Siben.& alias Civitates Dalmatiae; Communitatem Iadrae, & Siben.; Civitates Dalm.; Cives Spalaten.; Civis T.; Civ. Spal.; Communitas Iadrae; Communitati; Civitate Spaleti; Civ.Iadrae; Communi; Regni Vngariae; Regni; Civitate, & Insulares; Campum; Castrum Vranae; Castrum; Regium; Insulam; Civit. Arbi; Insula Nevaliae; Castrum Novigrad.; Castro Novigrad.; in Civ. Iadrae; Cancell. Iadrae; in Archiepiscopatu; pars Quirinalis; in Regem; in Cancell.; in campo Archiepiscopatus; Commune; Civ. Iadrae; Castro Novigrad.; Civitatem Nonen.; Castrum Ostroviza; Civitatis; Castrum Clissii; Sala Communitatis; Castro Tinini; Castra Vranae , & Ostrovize; Platea; Regio; Civitatis; Insulae; Orientales; Iadrae.; Regiis; Regia; Communitatem; Regii.*

Titule, funkcije, vjerski službenici pa i osobna zamjenica (*ego*) su napisani velikim slovom, kao i rod (supruga, suprug) te pridjevi: *D.N.Regis Sigis.; Barones; inter Ecclesias, Ecclesiasticos; Rector; Rectore; Archiepiscopi; Abbatē; Regios; Praelatorum & Sacerdotum; Regii; Presbyteri Marchuli Canonici; Vladislavae Vxoris; Miles; Rectoribus; S.Articutii de Ravignano Can; Caeteri autem Nobilium; Capit. Rectoris; Archiepiscopi; Dux Austriae; Principis; Doctor; Presbyter; Prior; Nobiles; Cursorem; Patronus S. Blascho Andreae; Vicebani; Presbyter Iacobus Canonicu T.; D. Episcopus Corbavien. & D. Bernhardus V. Comes Segniae; Mag. V. C. Thomas de Corbavia; Comitibus; Civium; Laicorum; 13. Nobiles; 2.Nobiles; Syndicus,&Procurator; TheodorusNot.; Procurator Mon.S. Mariae monialium de Iadra;*

*Nobiles; Capitaneo nostro; Comitata D. Archiepiscopo omni Clero, Rectoribus; Civibus; Dominabus; Virginibus; Ecclesiast.; D. Archiepiscopum; B. Virginis; Archiepiscopus Iad.; Castellani Iadrae; Dominarum nostrarum; D. Nic. Praepositus S. Petri de Pascua, Praelatis, & Baronib.; Card. Episcopo V. Ecclesiae; Castrum Auranae; Regina cum Praelatis, & Baronibus; D. Vladislavus Castellanus & Vic. Jadrae; Reginarum; Rectori; Banum; D. Archiepiscopus Iadrensis; D. Archiepiscopus; Reginae; Serenissima Princeps; D. Episcopus Segnien. Vic. D. N. R. Vng. Generalis; Vic. C. nostri S. D. C. Palatini R. Vng. idem D. Episcopus; Dominorum Rectorum; Procurator Communis Iadrae; Mag. Viri Domini Paulus Caroli, & Carolus Comites Corbavię; V. B. Chroatorum Legati Ser.Principis; Ioanne Bano; Adam Castellanus Tinin.&Petricia; D. Archiepiscopi; Traguriensi nautis; Serenissimus; exercitus Bosnen.; Bosnen. exercitus; R. Bosnen.; Dominis Archiepiscopo Iadren. Abbatibus S. Grisogoni & Rogove, Episcopo Tiniensi, Archidiacono, Archipresbytero.*

Sve vezano za kršćanstvo, imena crkvi i slično su napisani velikim slovom: *Curiae S. Salvat.; Capelae Sancti Simeonis iusti; Ecclesia; Altare; Crucem; Ecclesias; in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; cum Episcopali; Ecclesiam S. Martini; hora Completorii; in Ecclesia; Ecclesiam S. Grisogoni; Ecclesia S. Grisogoni; ad Sancta Dei Evangelia; Ecclesiam S. Anastasiae; Nativitatis D.N.; Abbatissam Mon. Sanctae Mariae Monialium de Iadra; Monasterii; Ecclesiam S. Platonis; Ecclesia Cathedrali; Sacramto.; in festo S. Grisogoni Martyris; Conventus Minorum S. Francisci de Iadra; Ecclesia Sancti Iacobi; Ecclesia sua Cathedrali; Canonica S. Anastasiae; Synodum; Indulgentia; Ecclesia S. Marci Venet. in die Ascentionis in Ecclesia Sanctae Mariae Presbyterorum; Ecclesia Sanctae Anastasiae; Campanilo Monasterii Sanctae Mariae Monialium de Iadra.*

Također, sve riječi koje označavaju nešto sveto piše velikim slovom: *reliquiae Sanctorum; Sancti; In festo S. Nicolai; Sanctae Trinit.; Sanctum Corpus B. Simeonis Iusti; Sanctum Corpus; S. Michaelis; Sancti; S. Simeonis; Mon. Sancti Grisog.; Sanctae Trinit.*

Umjesto *ser* u pojedinim slučajevima piše *Sanct.:* *Sanct. Paulum Petrevich.; Sanct. Marcus de Pomo, Sanct. Damianus de Nassis, & Sanct. Andreas Nicolai de Grisogonis; Cresius de Ciudellis; Sanct. Lod. de Georgiis Rectores; Sanct. Saladinus de Salad; Sanct. Paulum Petrevich.*

Dalje, i neke druge pojmove za koje je smatrao da su prilično važni, ovisno o kontekstu je pisao velikim slovom: *Dote; Cathenam; Duc.; Instrumentum; Comitatus; Servitalia; Massaricias; Salarii; Vascellos; Vnioni; Sermitis; Creatura; Caelo; Dominabus; Camerarum Trentesinae; 30.Armigeris; Muschae; Gatta; Scala; Cives; Ducati; Salario; 72 pro Ducato; Clavem; Clavis; Bladum; Capitibus; Coronae; Recessit; Ejusdem; Corpus; Majestati; cum Veretono in Cosciam; Oratores; Celsitudini; Vnum; Thesauros; Sigillis; Causa; Galeae; Capsam; Clavem; Majoris.*

Pored navedenih, i kod prijevoznih sredstava je pisao početno slovo veliko: *Galeis Venetorum; Chochae; Chocha; Galea; Equis; Brigentinos; Brigentinus; Barcham; Brigentini; CCC. CC. Equitibus; Barcussius; Brigentino; Chocha.*

Pronalazimo i slučajeve u Lučićevom izdanju da piše malo početno slovo umjesto veliko: *S. Ioanne de fumatis; S.Paulo de grano; D.nic.deGara.; Carlucius de turri.*

Neizostavno je i pisanje slova *v* umjesto *u*: *Vng; VladislavaeVxoris; Vxorem; Vxor; Vnioni; Vngar.; Vidone; Vngariae; Vxori; Vngaros; Vxore; Vnum; Vrbania.*

Nadalje, pronalazimo i zarez ili (rjeđe) točku odmaknut od riječi: *capella amplianda ; Damiani de Cedulinis ; res ; D.D. Georgius de Georgiis ; plures ; diem ; S.Petri dicti Pecira ; ab arcu ;<sup>94</sup>Marolinus Slovi ; existentis ; Thomam Dobruli ; permittentes ; pecuniam ; construxerat ; S. Marzoli Petri Andreae ; motus ; 50.Nobiles ; Gallo,S ; Pecira . Draganis ; Grubogna ; Matafaris ; Crisantis ; Pechiaris ; Soppe ; Victor ; Pomo ; Georgiis ; Nassis ; Crisantis ; Bani ; Tibaldus ; Gallo ;Cedulinis ; Nassis . S . Ioannes; Victor , D. Tibaldus ; S. Marcus de Pomo ; ego Paulus ; Hierusalem ,.*

U Lučićevom izdanju, veliki broj riječi, pronalazimo da su napisane sastavljeno (ili su napisane uz interpunkcijski znak, bez razmaka), a treba odvojeno: *S.Cori; meaGrubulla; suprad.; MarculiPetrideCipchodeT.D.Presbyteri; T.S.Articutii; q.S.; ux.S.; Fran.D.PaulideGeorgiis; P.&F.&S.S.tangens,&; FumatisdeIadr.in; sororis,&; duc.148.; Nic.Pocoauancich; Nic.Supernich.DuymusZaneri; causa,fugit; fuere,&esse; Fran.Siburni; deGeorgiis; Miles,D.; DoctorS.; q.Nic.deGrisogonis.S. Simon Detrici,&; Civitatem,&; inEcclesiaS.Mariae; Iadrae,&; erat,ut; corridorum,quod; S.Ioannis; S.Blasii; q.S.; 150.adrationem; S.Florio; Stophanum,&; menses,S.; Trag.per; men.&; inPhara; 4.menses,&; Comitem,&; men.Martii; Siben.&;*

<sup>94</sup> Ovaj interpunkcijski znak se nalazi u Lučićevom tekstu.

*portas, & fuimus; Marini, S.; maxima, ita; Iulii, & 27. men. Aug.; fuerunt, & Nobiles; Gregorii, S. Antonio, & Antonutius, & D. Franciscus; de Matafaris; Coronae S. R. Vng. & DD. NN. RR.; D. Elizab.; Con. d. Civit; idem D.; Regi, & S. D. Lod.; Dalm. & Chroat; Decembris applicuit; S. Cresole; nostris, quo; S. Duymum; Petri, & S. Duymum; Gallo, S; Rosa, & Andreas, S.; S. Bened. S. Ioannes; S. Andreas, S. Maurus; S. Bened. S. Ioannes; sororis, & de Georgiis; Miles, D. Tibaldus de Nassis; Georgiis, vel; alterae, quae; Bene, & Vidone, & D. Ancolinus; D. Capitanei; D. R. Lancislai; de Georgiis; Eliz. & Mariae; NN. RR.; D. Elizab.; D. D. NN.; S. D. Lod.; R. & Ser. Principis; D. N. R.; D. R.; Gallo, S; Rosa, & Andreas, S.; D. N. R. die; NN. vid. S. Bened. S. Ioannes; Andreas, S. Maurus; Doyco, & 6. Feb.; D. R. & ivitad Comichium; D. N. R. die veneris Feb. 2.; NN. vid. S. Bened. S. Ioannes; D. R. & ivitad Comichium; Bosnensium, & D. R. Lancislai; D. N. R.; Mon. S. Nic.; men. D.; C. Anz.*

Također, možemo pronaći i pisanje slova *j* umjesto *i*: *cujus; jam; ejusdem; majus; judicatus; judices; hujus; jacere; jecerunt; ejus; Majoris; adjunctis; conjectus; conjecture; jocalium; conjectatores; majorem; juravi; jactu; jactus; judex; jactari; projectus; jactum; projeci; jacuerunt; ejusdē; ejusdem; majori; iudicium; juravimus; adiutorium; juxta; majori; conjuncta juxta; projectum; juvare; jurametū; junior; justu; Jadrae; iudices; Majestati; conjuxit; injurias; juramentum; hujusmodi; adjunctis; juribus; jura; jacet.*

U Lučićevom izdanju pronalazimo i slovo *h* gdje ne treba da bude, ali i gdje treba da bude<sup>95</sup>: *lethaliter; charcha; Bechariae; Chochae; Chocha; Cathenam; Muschae; die Sabbathi; bechariam*, također i na mjestu gdje treba da bude, ali ga nema: *Boemiae*.

Također, nailazimo i na diftinge gdje ne treba da budu: *Caeteri; caetera; coena; caepi* i gdje treba da budu, ali ih nema i treba ih dodati *fodere*.

Nalazimo na riječi gdje umjesto *y* treba pisati *i*: *hyeme; hyrundines*.

Poslije prijedloga *super* se nalazi pogrešan padež: *super Altare S. Simeonis.; de Segnie*.

---

<sup>95</sup> Treba imati na umu da u različitim tekstovima ove riječi nalazimo različito napisane, npr: *chocha; coca; choca*; zatim *cathena; catena*; dalje *beccharia; beccaria; becaria* i druge.

Postoji i niz riječi unutar kojih se nalazi pogrešno slovo: *Lancslavi*; *D. Regis Lancislavi*; *Hervoye Voyvode*; *hominess*; *Lodoicus*; *Iardinariorum*; *balistrarios*; *Hraschiani*; *hndm.*; *nnionem*; *Banes*.

Također, pojedine riječi koje treba pisati sastavljeno, u Lučićevom izdanju se nalaze odvojeno: *Iar dinariorum*; *cu jus*.

Osim u Lučićevom izdanju, također i u Šišićevom nalaze se određene pogreške.

Pisanje slova *v* umjesto *u* u riječi *Vrbani* (Šišić, 1904, 3).

Što se tiče pisanja slova *h* kod Šišića je prilično nesigurno, kao i u srednjem vijeku. Taj dio prilikom uređivanja svog izdanja Šišić nije puno mijenjao, već nalazimo: *becharia* (Šišić, 1904, 4), *barcha* (Šišić, 1904, 19), *Chroatia* (Šišić, 1904, 10), *chocha* (Šišić, 1904, 27), *chabia* (Šišić, 1904, 27), *Bernhardus* (Šišić, 1904, 32), *muscha* (Šišić, 1904, 39) te riječ *Bohemia* isto piše bez *h* – *Boemia* (Šišić, 1904, 32).

I kod Šišića pronalazimo slovo *j* gdje treba biti *i*: *Jadrae* (Šišić, 1904, 16); *Jacobum Marangonum* (Šišić, 1904, 19); *Trojae* (Šišić, 1904, 37).

Umjesto slova *i* piše *y*: *voyvoda* (Šišić, 1904 33); *hyeme* (Šišić, 1904, 39).

Postoji primjer i pogrešne deklinacije i to riječ *dominem* (Šišić, 1904 32).

Također, pronalazimo slučajeve kad je interpunkcijski znak točka sa zarezom odvojen: *nostro exercitu* ; (Šišić, 1904, 14); *signum tantum* ; (Šišić, 1904, 33).

Riječi *manutenere* piše sastavljeno *manutenere* (Šišić, 1904, 14), a treba odvojeno.

U riječi *ceatus fuerit* (Šišić, 1904, 25) nedostaje slovo *r*, odnosno treba pisati *creatus fuerit*.

## 8. ZAKLJUČAK

Tijekom srednjeg vijeka nastao je veliki broj kronika ili djela sličnog žanra. Jedno od takvih djela je i Pavlovićeva dnevnik-kronika, ali za razliku od mnogih drugih djela, ovo djelo nam je dijelom ostalo sačuvano te predstavlja izvrstan primjer jednog srednjovjekovnog dnevnika-kronike kojeg su tadašnji ljudi koji su obavljali različite funkcije pisali iz različitih pobuda. Prilikom analize i ovog djela i drugih djela, što se itekako i primijeti prilikom usporedbe istih, izuzetno je bitan stupanj obrazovanja autora od kojeg i ovisi sadržaj i kvalitet djela. Nakon urađene detaljne povijesno-književne i filološke analize možemo zaključiti da Pavlović nije imao visok nivo obrazovanja, odnosno nije postigao doktorat na nekom od rijetkih tadašnjih sveučilišta. Očita je razlika u jeziku i stilu između Zadrana Pavla Pavlovića i Splitsanina Tome Arhiđakona. Osim sadržaja njihovih djela u njihovim djelima jasno možemo "čitati" i njihovu eurdiciju i stupanj obrazovanja koji su postigli. No, postoji mogućnost, tj. možemo samo nagađati, a ne tvrditi, da je Pavlović jedan kraći dio svog života proveo na nekom od sveučilišta te isti napustio.

Činjenica jest da su neki srednjovjekovni autori poznavali antičku književnost i njezine autori, a drugi ne. Još jedna činjenica jest da ju Pavlović izvrsno nije poznao. No srednjovjekovni ljetopisi, kronike i dnevnikci nisu nastali sami od sebe, već njihove korijene pronalazimo u antici. Ali i poslije srednjeg vijeka, nastavljeni su biti pisani ljetopisi, kronike i dnevnikci te kao takvi sadrže identične i slične elemente kao ovi koji su nastali u srednjem vijeku pa čak i ako su nastali u drugim državama, pod drugim vladarima i na drugom jeziku. Jedan od načina od bijega iz tadašnje suvremenosti jest i pisanje o događajima koji se događaju oko autora ili za koje se čuje okolo. Upravo Pavlović svoj bijeg iz tadašnjeg opasnog Zadra i opasnog mnogim prijateljima i neprijateljima pronalazi u dnevnik-kronici te nije želio da štošta zadrži za sebe, već bilježi na papir, a ono što je smatrao da treba iz raznoraznih razloga zadržati za sebe, odnosno da mu nije mjesto u njegovom spisu nije ni bilježio. Po periodici Zadar se tada nalazio na vrhuncu srednjeg vijeka po povijesnom kontekstu događali su se najznačajniji događaji te naš kroničar je bio sudionik tih događaja. Na osnovi ovog nastale su bilješke koje čine povijesnu analizu. Usporedbom Pavlovićevih bilješki s različitom literaturom, ali i s izvorima iz Državnog arhiva Zadar i Arhivom samostana benediktinke svete Marije u Zadru zaključuje se da je

Pavlović pouzdan i vjerodostojan izvor toga vremena svjedok koji na jedan objektivan način svjedoči o različitim događajima te nama njegov spis ostaje kao njegova oporuka.

Usporedbom Pavlovićeve spisa s drugim izvorima dolazi se do još jednog važnog zaključka, a to je činjenica da Pavlović o svim događajima koji su se dogodili na području grada Zadra ili onima izvan nije bilježio, već je jednostavno prešutio, kao da se nisu ni dogodili. O onim osobama, odnosno događajima zbog kojih bi mogao imati određenih problema nije nikako ni pisao pa nam iz toga razloga Pavlović ipak nije izvor za sve događaje kojima je svjedok i to iz dva razloga: jedan dio njegovih bilješki nije sačuvan, odnosno nije došao do nas, a drugi razlog je što Pavlović nije apsolutno sve bilježio jer je prvobitno bio na strani Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a poslije na strani kralja Ladislava Napuljskog. Nakon što u Zadar dolaze Mlečani, on odlazi s književne scene i prestaje bilježiti.

Analizirajući elemente književne analize jasno se uočava da Pavlović svoj dnevnik-kroniku nije pisao po književnim konvencijama, već je pisao po “svojim” i “srednjovjekovnim” konvencijama. Doduše, većina “književnih zakona” i definicija su se pojavili znatno kasnije, neke i u ovom stoljeću, no ipak u književnoj analizi se jasno vidi da Pavlović ovo djelo nije pisao za javnost, za objavljivanje, za slavu shodno tome ni djelo nema preveliku književnu vrijednost, ali treba naglasiti da na osnovi ovakvih i sličnih djela nastala su određena književna pravila i uzusi. Djelo je dnevnik-kronika, kronika iz razloga što predstavlja srednjovjekovne zapise toga perioda iz godine u godinu, a dnevnik jer Pavloviću je cilj da osim vijesti iz javnog života zabilježi vijesti iz njegovog privatnog života. Tada kad nije bilo zastupljeno snimanje videa, fotografiranje značajnih događaja, objavljivanje na društvenim mrežama i slično, Zadrani želi na ovaj način zabilježiti najznačajnije događaje iz svog privatnog života i na taj način očuvati uspomenu na te događaje. Iz toga razloga njegovo djelo je po žanru osim kronika i dnevnik. Uspoređujući Pavlovićevo djelo s drugim, još jedan zaključak koji se nameće u književnoj analizi jest da je stupanj obrazovanja itekako bitan faktor ne samo za kvalitetu djela, već za donošenje odluke vezano za objavljivanje, odnosno neobjavljivanje istog. S jedne strane Toma Arhiđakon je stekao doktorat u Bologni te i u daljnjem tijeku života intelektualno radio na sebi te u manjoj mjeri učestvovao u političko-društvenom životu grada Zadra, dok s druge strane Pavlović nije postigao doktorat te je više učestvovao u političko-društvenom životu Zadra, a manje radio intelektualno na sebi. Upravo ovo su neki od razloga što je Tomino djelo po kvaliteti

itekako značajnije u odnosu na Pavlovićevo djelo i što je Toma pisao svoje djelo, osim za sebe i za javnost, a Pavlović ipak samo za sebe.

S obzirom da je Pavlović bio često u kontaktu s ljudima kako u Zadru tako i izvan njega tadašnji kolokvijalni latinski je dobro poznao koji je u velikoj mjeri pod utjecajem tadašnjeg talijanskog jezika zbog Mletačke Republike koja je prije ovog perioda sačuvanih bilješki suvereno vladala na ovom prostoru. Takav latinski je prenio na papir i od takvog srednjovjekovnog latinskog je napisan njegov spis. Pavlović kao što nije poznao antičku književnost nije poznao ni u velikoj mjeri morfologiju i sintaksu klasičnog latinskog jezika: upotreba konjunktiva, pravilo o slaganju vremena, stilistiku i drugo. No, temeljna znanja o latinskom jeziku posjeduje što ne treba da čudi jer je obavljao veliki broj funkcija i imao kontakt s različitim ljudima, no zaključujemo da neka veća koju bi stekao obrazovanjem ili erudicijom ipak nema.

Čitajući i analizirajući spis *Memoriale* zaključujemo značaj Zadra u srednjem vijeku, a samim time osim izgradnju i potvrdu hrvatskog identiteta u srednjem vijeku. Zadar, iako često na međi, tada je nastojao da bude pod Ugarsko-Hrvatskim Kraljevstvom što je još jedna potvrda hrvatskog identiteta. Ovo djelo nam pokazuje da su najznačajnija imena iz tadašnje europske suvremenosti imali potrebu da dođu u Zadar te Zadar je često bio poput raskrižja gdje se odlučivala sudbina kako mnogih značajnih ljudi tako i mnogih imperija. Pavao Pavlović, obnašajući različite funkcije, svjesno je gradio hrvatski identitet u srednjem vijeku, ali nakon što je djelo došlo i u druge ruke hrvatski identitet se nastavio graditi te kao takav potvrdio značaj Zadra i Hrvata u srednjem vijeku.

Jedan od načina da se gradi hrvatski identitet, što su mnoge nacionalne povijesti u svijetu pokazale je kroz književnost. Književnost je ta zahvaljujući kojoj se zadržava sjećanje, uspomene i informacije na određeni vremenski period, između ostalog o određenom narodu i državi te poslije nekoliko ne samo godina, već stoljeća osoba koja čita razvija svoju svijest i samosvijest o prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Na taj način produljava se nacionalna svijest, koja je bila i nekoliko stoljeća prije, ne samo kod osobe koja je pisala i osobno doživjela određene događaje, već i kod osobe koja čita o tome te na svoj objektivan ili subjektivan način ponovno doživljava ono što čita. U srednjem vijeku Pavlović je pisao pod nadzorom Ugri, a nekoliko stoljeća poslije i drugi ugledni naši književnici su pisali pod drugim nadzorima, kao što

je: Matoš pod pravaštvom, Krleža pod komunizmom, Andrić pod jugoslovenskim integralizmom (Visković, 2004, 184).

Pavlović je napisao djelo, koje je ipak objavljeno te nam je pokazalo i potvrdilo hrvatski identitet u srednjem vijeku, odnosno u periodu 1371. – 1408. Činjenica da je tada Zadar, odnosno Hrvatska bila u uniji s moćnim Ugarskim Kraljevstvom, uz sukcesivne krize koje su dolazile i kojima su Zadranjci nekad više nekad manje odolijevali, ali ipak spis tijekom ovog perioda pokazuje jačinu i snagu Hrvata kada su mnogi europski vladari Hrvatsku gledali kao bogat plijen i izvrsna prilika koju treba osvojiti i kada se nalazila na međi između teritorija tih istih i drugih vladara. Usprkos tome, Zadar i Hrvatska su pokazali svoje mjesto tada u Europi koje je Pavlović potvrdio bilježeći neke od sljedećih događaja: prisustvo Jakova Radučića i Pavla Jurjevića prilikom postizanja mira između Genove i Venecije, dolazak kraljice Elizabete s kćerima u Zadar, zarobljavanje kraljice Elizabete i kćeri Marije te smrt Elizabetina u Novigradu, a oslobađanje kćeri Marije iz zarobljeništva, zatim bilježi da se kraljičino truplo nalazilo u crkvi sv. Krševana, zadarska galija je otišla kao pomoć kralju Žigmundu Luksemburškom protiv sultana Bajazida te vratila se, dolazak Albrehta IV u Zadar, dolazak kralja Ladislava Napuljskog u Zadar i drugo. Bilježi navedene događaje i informacije o ovim osobama. Ovo djelo nije obrambena reakcija Pavlovića na tadašnje događaje (nije potrebno za tim) te naš kroničar nije izmišljao nacionalnu zajednicu Hrvata u svom spisu, već je samo preslikao tadašnje stanje u Zadru i okolicu kao što slikar određen pejzaž oslikava na platnu.

Činjenica je da postoji esencijalističko i antiesencijalističko definiranje identiteta (Pternai Andrić, 2012, 10). Esencijalistički identitet je onaj identitet koji je već zadan, odnosno identitet kao esencija se nalazi unutar likova, unutar događaja, unutar djela. Identično kao što je u djelu *Memoriale* i bez obzira na okolnosti takav identitet ne može postati antiesencijalistički, Pavlović ga je kao hrvatski identitet uspostavio i na to ne mogu utjecati, a pogotovo mijenjati drugi čimbenici. Raznorazne osobe unutar Pavlovićevo djela obnašaju različite funkcije, kao i sam kroničar, mijenjaju funkcije u javnom životu i događaju se promjene u njihovom privatnom životu, ali oni grade svoj život kroz taj hrvatski identitet koji se ne mijenja, usprkos promjenama u njihovom životu. Raznorazne osobe o kojima Pavlović piše mijenjaju mjesto boravka, mijenja se vrijeme, mijenjaju se okolnosti, ali hrvatski identitet ostaje unutar njih, hrvatski identitet koji im nitko ne može oduzeti. Materinski jezik je jedan od sredstava i načina da se

gradi identitet, ali nije jedini i najjači. Pavlović je ovo djelo napisao na latinskom jeziku, ali postoje mjesta gdje jasno vidimo da se poput kule gradi hrvatski identitet u određenim frazama: *dominus archiepiscopus iadrensis, domina regina senior obiit in castro Novigradi in captivitate* (Šišić, 1904, 10); *quod corpus dominae reginae fuit portatum Iadram et repositum in monasterio Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 10); *domina nostra naturalis, domina Maria regina Ungariae, liberata fuit a captivitate et exivit de castro Novigradi in quo detinebatur* (Šišić, 1904, 11); *dominus Ladislavus de Lusenz, banus Sclavoniae, gubernator Dalmatiae et Chroatae et capitaneus exercitus regii in Dalmatia et Chroatia* (Šišić, 1904, 12); *dominus abbas Sancti Grisogoni, scilicet dominus frater Grisogonus de Soppe* (Šišić, 1904, 16); *domini Nicolaus episcopus corbaviensis et Ioannes episcopus nonensis* (Šišić, 1904, 18); *cum magnifico domino bano Chroatae et Dalmatiae, scilicet domino Butcho* (Šišić, 1904, 18); *domini Petri de Matafaris, archiepiscopi iadrensis* (Šišić, 1904, 19); *reverendissimus pater dominus Ioannes episcopus sagrabiensis* (Šišić, 1904, 21); *applicuerunt Iadram magnifici viri domini Paulus Caroli et Carolus comites Corbaviae et Paulus Michalivich vicebanus Chroatorum* (Šišić, 1904, 22); *domini presbyteri Marchuli canonici traguriensis* (Šišić, 1904, 25); *cum domino Thoma Thomasevich, Andrea Iurani et Nicolao Todosii iudice sibenicense* (Šišić, 1904, 30); *plures nobiles Chroatae, inter quos reverendissimus pater dominus episcopus corbaviensis* (Šišić, 1904, 32); *Andreas Mazoy, ser Nicola Maricich et Iusca Petracchis, nobiles cives spatatenses, ac ser Stipe Petri Zegis, nobilis civis traguriensis, qui eodem die intraverunt cum multis equitibus Chroatorum, videlicet Cetinae, Clissi et aliis Dalmatis, videlicet Sibenicensibus* (Šišić, 1904, 32); *magnificus vicecomes Thomas de Corbavia* (Šišić, 1904, 32); *Spatatenses intrinseci una cum gentibus vicebani, scilicet Clissiensibus, Pogliziensibus et aliis* (Šišić, 1904, 32); *in medio reverendissimorum patrum dominorum archiepiscopi iadrensis et domini abbatis Sancti Grisogoni* (Šišić, 1904, 34); *in generali consilio civitatis Iadrae infrascripti nobiles Croatorum fuerunt accepti in cives et consiliarios Iadrae* (Šišić, 1904, 41). Bez obzira što Pavlović piše na latinskom jeziku s velikim utjecajem talijanskog i bez obzira što se standardiziranim hrvatskim jezikom počelo znatno kasnije pisati, sve su ovo izrazi kojima je, uz događaje koji su već poznati Pavlović “pleo” hrvatski identitet poput hrvatskog pletera.

Ubrajamo li Pavlovićev spis u nacionalnu književnost Hrvatske? Odgovor na ovo pitanje je kratak i jasan: Da. Iako je riječ o srednjovjekovnom djelu koje je napisano na latinskom jeziku (treba imati na umu da je tada latinski jezik bio jedinstven jezik na područje Europe) ovo djelo se

ubraja u hrvatsku nacionalnu književnost. Pavlović nije bio ni svjestan da je svojim pisanjem udario jedan od temelja naše nacionalne književnosti. Takav temelj da su poslije kroz stoljeća mnogi hrvatski književnici, povjesničari i drugi znanstvenici koristili fragmente ovog djela kao izvor za pisanje svog djela. Kako što je odgovor na pitanje: “Ubrajamo li Pavlovićev spis u nacionalnu književnost Hrvatske?” bio kratak i jasan, odgovor na pitanje: “Ubrajamo li Pavlovićev spis u usporednu ili opštu književnost?” je dulji i glasi: Ne. Usporedna književnost je prilično opširno područje prilikom čije analize se i traženja u sklopu i druge književnosti treba biti oprezan. U Pavlovićevom djelu ne pronalazimo usmenu predaju niti folklorne priče, kao što pronalazimo u *Ljetopisu popa Dukljanina*. Zatim, u ovom spisu ne pronalazimo dvije ili više književnosti, čak ne pronalazimo ni elemente iz antičke književnosti, kao što pronalazimo u djelu *Historia Salonitana*. Još jedan razlog zašto Pavlovićevo djelo ne ubrajamo u usporednu književnost je činjenica da ovo djelo se ne ubraja u svjetsku književnost. Da bi se ubrajalo u svjetsku književnost potrebno je da se čita i analizira na svih pet kontinentata što s ovim spisom nije slučaj ili da sadrži najveća remek-djela iz različitih književnosti što ponovno nije slučaj.

Pavlović je svojim pisanjem nastojao oponašati tadašnji život u Zadru bez iskrica, nagađanja i tračeva. Dakako da je preslikao tadašnji život u Zadru, ali svoju “presliku”, odnosno svoj spis nije povijesno-književno niti filološki oblikovao niti potpuno pravilno napisao što je jedan od zadataka književnika. Ali, Pavlović nije bio književnik, Pavlović je bio rektor, knez, odvjetnik i drugo te je iz toga razloga pisao na način na koji je pisao te znao informacije koje je znao. Bez obzira koliko je Pavlović preuzimao događaje i osobe iz stvarnosti Zadra, iz prirode ipak ga je naš kroničar napisao, oblikovao te na taj način stvorio drugu prirodu na jedan smislen i razuman način te ono što je Zadar u tome period prešutio i skrivao, Pavlović je ipak dio otkrio, ali ni on nije sve otkrivao, već većim dijelom ono što njemu odgovara i ono što će mu odgovarati. Stoga, bez sumnje Pavlovićevo djelo kao dnevnik-kronika je itekako autonomno, bez obzira što postoji dihotomija na događaje koje su se dogodili i da su kao takvi prenijeti na papir. Kroničar je idejni tvorac ovog djela koji ga je napisao kao jednu smišljenu cjelinu, cjelinu koja je dijelom odoljela “zubu vremena” te došlo do nas okrnjena, ali ipak došla.

Zaključujemo da je ovo djelo dvije ruke, tj. jedne osobe – Zadrana Pavla Pavlovića. Često u srednjem vijeku, ovakva i slična djela su djela koja su stvorili više ruku, tj. više osoba, no što se tiče djela *Memoriale* bez sumnje samo je Pavlović autor. Navedeno zaključujemo iz

više razloga. Jedan od njih je jer je cijeli spis napisan na isti način, odnosno jezik i stil je identičan ne postoji razlika na kraju u odnosu na početak. Po sadržaju i temi itekako je različit, no po jeziku i stilu je ovaj spis identičan. Zatim, kroz cijeli spis se nalaze informacije o Pavloviću što o njegovom privatnom što o javnom životu, a ne informacije o još nekim ljudima da u spisu piše kao što je to Pavlović pisao i kao što je o sebi napisao. Još jedna potvrda ovim tvrdnjama jest fraza koja se prožima kroz spis *ego Paulus de Paulo* što nam govori da kada Pavlović piše samo o sebi koristi ovu frazu. Također, kada piše informacije vezano za sebe piše u prvom licu, no kada piše o drugima piše u trećem licu i na taj način je napisan cjelokupan spis što nam ponovno govori da je isključivo tvorac ovog srednjovjekovnog djela Pavao Pavlović.

Iz povijesno, književne i filološke analize se zaključuje da kod Pavlovićevog spisa nema detaljnih opisivanja o navedenim osobama, događajima i pojavama. Usto, nisu iskazana osjećanja niti je djelo previše subjektivno. Točno da postoje određene odrednice i fraze unutar spisa koje se postupno ponavljaju, no ne pronalazimo detaljno opisivanje što Pavlovića i ne interesira. Njega interesira da onu vijest za koju smatra da treba biti zabilježena zabilježi, zbog sebe zbog budućnosti koja slijedi zbog Zadra da on osobno u najvećoj mjeri spisa zna odgovoriti na pitanja: “Tko? Što? Gdje?”. Razlozi, pretpostavke, intrige, podmetanja, tračevi, komentari drugih osoba i drugo njemu nisu bitni za njegov spis te to je zadržao za sebe te ono što je smatrao da treba napisati je napisao, ono što treba zadržati za sebe je zadržao za sebe, no u svakom slučaju bez detalja i opisivanja. Pavlović nikoga niti poziva niti proziva, već jednostavno piše svoje bilješke.

Ovaj spis nam govori da prilikom zaključivanja o kojem se žanru radi treba osobito obratiti pozornost. Često se za neka djela piše da su ljetopisi, a oni to po svom sadržaju nisu ili da su kronike, a oni to ipak nisu. Usto, ovo djelo nam potvrđuje da nakon detaljne analize može se zaključiti da jedno djelo po svom sadržaju i osobitostima može biti ne samo jedno po vrsti žanra, već više kao ovaj Pavlovićev spis koji je dnevnik-kronika. Ukoliko dolazi do ispreplitanja raznoraznih tema i sadržaja tada može doći i do ispreplitanja žanrova.

Još jedan zaključak je utjecaj talijanskog jezika na latinski jezik, odnosno zaključak koliko je Mletačka Republika imala utjecaja na Jadranu, u Zadru. Bez sumnje jasno je vidljiv utjecaj talijanskog jezika, a ne hrvatskog jezika. Bez obzira što sačuvane Pavlovićeve bilješke opisuju period 1371. – 1408. godine kada Mletačka Republika nije vladala u Zadru, ipak su se

Hrvati od svog dolaska na ovo područje borili protiv Mletačke Republike te u određenim periodima “kraljica Jadrana” je vladala u Zadru i na taj način njezini duždovi ostavili su svoj utjecaj, između ostalog i kroz talijanski jezik. Naravno nije ovo jedini primjer utjecaja okupatora na neko područje. Nakon što zauzmu određenu teritoriju, okupatori nameću od svog jezika preko vjere do običaja što se u Pavlovićevom spisu *Memoriale* osjeti najviše kroz talijanski jezik.

Kao i danas i tada privreda je bila izuzetno bitna te kao takva ona je činila lanac za kojeg se osim pojedinca vežu i članovi njihove obitelji. Ovaj spis nam govori i tada kao i danas vezano za važnost Paga i paške soli kako za Zadrane tako i mnoge druge. Na osnovi Pavlovićevih detaljnih opisivanja te na osnovi onog što su sve Zadrani spremni počinuti zbog Paga pa čak i okrutno ubiti i vješati one koji su bili protiv Zadrana u Pagu te kako su promptno djelovali zaključujemo koliko je za njihovu privredu i financije Pag bio bitan. U dnevnik-kronici nema detaljnih opisivanja osim detaljnih opisivanja događaja vezanih za Pag.

Ovaj Pavlovićev spis nam govori o tome kako znanost u srednjem vijeku nije bila “sužena” i “uska”, odnosno koliko je Pavlovićev spis širok i proširen raznoraznim temama i koliko mnoge druge znanosti nakon toliko stoljeća mogu imati korist od ovog spisa, osim povijesti, književnosti i filologije zatim i pravo, seizmologija, kulturna antropologija, etnologija, brodska tehnologija, teologija, meteorologija i mnoge druge. Treba imati na umu da je žanr djela dnevnik-kronika koji najčešće po svojoj prirodi sadrži raznovrstan spektar informacija kao i Pavlovićevo djelo *Memoriale Pauli de Paulo patritii Iadrensis*.

Zaključujemo i o ulozi Pavla Pavlovića u gradu Zadru i Hrvatskoj koji je bio prougarski orijentiran i kao takav je obnašao različite dužnosti kako u gradu Zadru tako i u drugim gradovima: Trogir, Šibenik, Pag. Naposljetku, prema spisu, postaje vjeran napuljskom i titularno ugarsko-hrvatskom kralju Ladislavu Napuljskom. Radi se o izuzetno značajnoj ličnosti srednjeg vijeka u zadarskoj komuni koji se preko svoga spisa nije želio proslaviti, već je žudio za književnom anonimnošću, no u javnom i društvenom životu Zadra itekako je bio aktivan i poznat. Samo neke od funkcija koje je obnašao: rektor Zadra, knez Trogira, Šibenika, Paga, odvjetnik kralja Ladislava Napuljskog te zakupnik kraljevske tridesetine i Solana u Hrvatskoj i Dalmaciji najbolje govore o značaju i ulozi našeg kroničara u društvenom i kulturnom životu Zadra i Hrvatske.

Ovo djelo i zbog sačuvanih dijelova, ali dijelova koji nisu ostali sačuvani nam pomaže da osvijestimo značaj književnosti srednjeg vijeka. Bez obzira što se naziva “mračno doba” koje na slikovit način opisuje ovaj period i što tada mnogi nisu bili školovani i eruditivni ipak pisane su riječi, a one sačuvane nam pružaju svjedočanstva o tom periodu. Također, još treba da osvijestimo da mnoga djela nisu ostala sačuvana ili su dijelom sačuvana, a ipak u pojedinim drugim djelima pronalazimo navedena kao izvor te nam sugerišu da su ipak postojala te govore o određenom književnom produktu iz srednjeg vijeka.

Treba imati na umu vrijeme kad je djelo nastalo te da do nas nije došao original, već prijepis prijepisa. Kao takav on može biti u većoj ili manjoj mjeri korumpiran što greškom prepisivača prilikom prepisivanja što zbog nekih drugih razloga. Bez dvojbe i u Pavlovićevom tekstu nailazimo na pogreške, ali osim onih koje su nastale jer je Pavlović tako bilježio, postoje i one koje su nastale greškom prepisivača. Zaključak do kojih dolazimo jest da svaka pogreška koja se nalazi u srednjovjekovnom tekstu ne mora značiti da je pogreška autora, već može biti i pogreška prepisivača, koja se najčešće ogleda u zamjeni slova i slično, no neke suštinske pogreške u sintaksi se ipak pripisuju autoru Pavloviću.

Hipoteza doktorskog rada, koja je postavljena u *Uvodu* rada, a koja glasi: *djelo Pavla Pavlovića spis koji se sastoji od različitih (sačuvanih) bilješki koje obuhvaćaju period 1371. – 1408. godine te se navedeno djelo može detaljno povijesno-književni i filološki analizirati. Nakon analize, a na osnovi dobivenih rezultata može se utvrditi Pavlovćeva uloga i mjesto u društvenom i kulturnom životu Zadra i Hrvatske* je provjerena, pa poslije i potvrđena, odnosno ovaj Pavlovićev spis je detaljno povijesno-književni i filološki analiziran te se došlo do detaljnih znanstvenih rezultata iz sva tri dijela te je i valolizirana uloga i mjesto Pavla Pavlovića u društvenom i kulturnom životu Zadra i Hrvatske.

## 9. LITERATURA

### Knjige

1. Andreis, Pavao (1977). *Povijest grada Trogira*. Split: Čakovski sabor, knj. 1.
2. Arhiđakon, Toma (2003). *Historia Salonitana*. Split: Književni krug.
3. Badurina, Lada (2008). *Između redaka: studije o tekstu i diskursu*. Zagreb: Hrvatska Sveučilišna naklada; Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
4. Benyovsky Latin, Irena (2009). *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
5. Bianchi, Carlo Federico (1877). *Zara cristiana*, vol. I, Zara: Tipografia Woditzka.
6. Brusić, Vladislav (1926). *Otok Rab: geografski, historijski i umjetnički pregled sa ilustracijama i geografskom kartom Kvarnera i gornjeg Primorja*. Kampor: Franjevački kamporski samostan Sv. Eufemije.
7. Bulić, Nada; Šarić, Maria Mariola (2013). *Gramatičke značajke vulgarnog latinskog*. Split: Redak.
8. Cracco, Giorgio; Orthali, Gherardo; Knapton, Michael; Cozzi, Gaetano (2007). *Povijest Venecije*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus, knj. 1.
9. Damjanović, Stjepan (1998). *Hrvatska srednjovjekovna književnost*. Vinkovci: Riječ.
10. Deželjin, Josip (2010). *Rab kroz stoljeća*. Rab: Grad Rab; Rijeka: Povijesno društvo Rijeka: Glosa.
11. Dukljanin, (1950). *Ljetopis popa Dukljanina*. Zagreb: Matica hrvatska.
12. Dukljanin, (1988). *Ljetopis popa Dukljanina*. Beograd: Prosveta: Srpska književna zadruga.
13. Farlati, Daniele (1751). *Illyrici sacri*. Venetiis: Apud Sebastianum Coleti.
14. Frank A.D.C.; Mantello; Arthur, George, Rigg (1996). *Medieval latin*. Washington: The Catholic University of America Press.
15. Grga, Novak (1978). *Povijest Splita*. Split: Čakavski sabor.
16. Glavičić, Branimir; Vratović, Vladimir; Karbić, Damir; Kurelac Miroslav; Ladić, Zoran (2007). *Opsada Zadra. Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium 54. Scriptorum VI*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.

17. Gulin, Ante (2011). *Srednjovjekovni katedralni kaptol svete Stošije u Zadru*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne i društvene znanosti, Odsjek za povijesne znanosti.
18. Hammer-Purgstall, Joseph von (1979). *Historija turskog (osmanskog) carstva*. Zagreb: Nerkez Smailagić.
19. Hoey, Michael (1991). *Patterns of Lexis in Text*. Oxford: Oxford University Press.
20. Imamović, Mustafa (1998). *Historija Bošnjaka*, (2. izdanje). Sarajevo: Bošnjačka zajednica kulture Preporod.
21. Jakšić, Nikola (1997). *Nin: prva hrvatska biskupija*, Split: Muzej hrvatskih arheoloških spomenika.
22. Knežević, Antun (2009). *Kratka povjest kralja bosanskih*, Sarajevo: Dobra knjiga.
23. Lučić-Lucius, Ivan (Lucius, Joannes) (1758). *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Vindobonae: Typis Ioannis Thomae Trattner.
24. Lučić-Lucius, Ivan (Lucius, Joannes) (1666). *De Regno Dalmatiae et Croatiae libri sex*. Amstelodami: Apud Ioannem Blaev.
25. Lučić, Ivan (1979). *Povijesna svjedočanstva o Trogiru*. Split: Čakavski sabor.
26. Lovrenović, Dubravko (2006). *Na klizištu povijesti: sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska: 1387.-1463*. Zagreb: Synopsis.
27. Klaić, Vjekoslav (1980). *Povijest Hrvata*, Zagreb: Matica hrvatska, knj. 2.
28. Klaić, Nada (1985). *Povijest grada Trogira*, Trogir: Muzej grada, knj. 2.
29. Klaić, Nada; Petricioli, Ivo (1976). *Zadar u srednjem vijeku do 1409*. Zadar: Filozofski fakultet (Posebna izdanja: Prošlost Zadra, knj. 2.).
30. Matijević Sokol, Mirjana (2020). *Studia mediaevalia selecta. Rasprave i članci iz hrvatske srednjovjekovne povijesti*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press.
31. Matijević Sokol, Mirjana (2002). *Toma Arhiđakon i njegovo doba: rano doba hrvatske povijesti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
32. Mlacović, Dušan (2008). *Građani plemići: pad i uspon rapskoga plemstva*. Zagreb: Leykam international.
33. Moačanin, Nenad (1999). *Turska Hrvatska: Hrvati pod vlašću Osmanskoga Carstva do 1791*. Zagreb: Matica hrvatska.

34. Moranjak-Bamburać, Nirman (2003). *Retorika tekstualnosti*. Sarajevo: Buybook.
35. Novak, Slobodan Prosperov (2003). *Povijest hrvatske književnosti: od Bašćanske ploče do danas*. Zagreb: Golden marketing.
36. Novak, Grga (1978). *Povijest Splita*. Split: Čakavski sabor, knj. 1.
37. Novak, Grga i Vjekoslav Maštrović (1966). *Grad Zadar: presjek kroz povijest*. Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru.
38. Peternai Andrić, Kristina (2012). *Ime i identitet u književnoj teoriji*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
39. Raukar, Tomislav (1977). *Zadar u XV. stoljeću. Ekonomski razvoj i društveni odnosi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Centar za povijesne znanosti – Odjel za hrvatsku povijest/Institut za hrvatsku povijest (Monografije 6).
40. Raukar, Tomislav (1987). *Zadar pod mletačkom upravom: 1409-1797*. Zadar: Narodni list: Filozofski fakultet.
41. Raukar, Tomislav (2007). *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje*, (2. izdanje) Zagreb: Školska knjiga : Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta.
42. Raukar, Tomislav (2007). *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku: odabrane studije*. Split: Književni krug.
43. Robert-Alain de Beaugrande, Wolfgang Ulrich Dressler (2010). *Uvod u lingvistiku teksta*. Zagreb: Disput.
44. Sardalić, Mirko (2005). *Kratka povijest Splita: ljetopis*. Zagreb; Split: Ex libris.
45. Solar, Milivoj (2005). *Teorija književnosti*, (20. izdanje) Zagreb: Školska knjiga.
46. Suić, Mate (1953). *Pag: uz 510-tu obljetnicu osnutka novog Paga*. Zadar: Pag: Općina Pag.
47. Travirka, Antun (1998). *Zadar: povijest, kultura, umjetnička baština*. Zadar: Forum.
48. Šišić, Ferdo (1903). *Miha Madijev de Barbazanis*. Zagreb: Tisak dioničke tiskare.
49. Šegvić, Kerubin (1927). *Toma Splicićanin: državnik i pisac: 1200-1268*. Zagreb: Matica hrvatska.
50. Velek, Rene; Voren, Ostin (1974.) *Teorija književnosti*, (2. izdanje), Beograd: Nolit.
51. Živić, Viktor (1920). *Hrvatski banovi*. Zagreb: Naklada Josip S Sokol.

Rasprave i članci:

1. Anzulović, Ivna (1995). Pavao Pavlović – istaknuti Zadrani 14. i 15. stoljeća (oko 1330./33 – 1416.). *Zadarska smotra* 44/1-2, str. 75-140.
2. Bartulović, Anita (2015). O jezičnoj komunikaciji prema spisima zadarskoga notara Petra Perencana (1361.-1392.). *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Vol. 33, No. -, str. 71-101.
3. Čoralić, Lovorka; Karbić, Damir (2008). Prilog životopisu zadarskoga nadbiskupa Luke iz Ferma (1400.-1420.), *Povijesni prilozi*, Vol. 27, No. 34.
4. Fabijanec, Sabine Florence; Sardelić, Mirko (2009). Slavljenje blagdana na srednjovjekovnom hrvatskom priobalju. U: Lovorka Čoralić i Slavko Slišković (ur.), *Zbornik u čast Franje Šanjeka* (str. 257-288). Zagreb: Dominikanska naklada Istina; Kršanska sadašnjost.
5. Galović, Tomislav (2012). Arhiv rogovske opatije. *Arhivski vjesnik*, 55, str. 103-116.
6. Glavan, Božena (2008). Miraz u Zadru u 14. stoljeću. *Historijski zbornik*, Vol. 61. No.2. str. 269-288.
7. Grbavac, Branka (2004). Prilog proučavanju životopisa zadarskog plemića Franje Jurjevića, kraljevskog viteza. U: Kurelac, Miroslav (glavni ur.), *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* (str. 35-54). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
8. Grbavac, Branka (2017). Pavlović, Pavao/Paulusa de Paulo (? oko 1330./1333 – Zadar, 1416.). U: Šanjek Franjo i Grbavac Branka (prir.) *Leksikon hrvatskoga srednjovjekovlja*. (str.523-525). Zagreb: Školska knjiga.
9. Gulin, Ante (2004). Uloga i čast Tome Arhiđakona u splitskom kaptolu, U: Matijević Sokol, Mirjana (ur.) *Toma Arhiđakon i njegovo doba: zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog 25.-27. rujna 2000. godine u Splitu*. (str. 29.-39.). Split: Književni krug.
10. Dujmović, Frane (1976). Postanak i razvoj Šibenika od 1066. do 1409. god. U: Grubišić, Slavo (glavni ur.), *ŠIBENIK: spomen zbornik o 900. obljetnici* (str. 75-120). Šibenik: Muzej grada Šibenika.
11. Fisković, Cvito (1977). Počinje historija izdana od Mihe Madijeva de Barbazanis iz Splita o podvizima rimskih careva i papa, dio drugog dijela godine Gospodnje MCCXC.

- U: Gligo, Vedran; Morović, Hrvoje (ur.), *Legende i kronike* (str. 160-183). Split: Čakavski sabor.
12. Jakić-Cestarić, Vesna (1984). Obiteljska pripadnost zadarskog kroničara Paulusa de Paulo. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 23, str. 47-65.
  13. Lukinović, Andrija (1990). Zagrebački biskupi Ivan Smilo i Ivan Šipuški 1388.-1397. *Croatica Christiana periodica*, Vol. 13, No. 24, str. 187-202.
  14. Ljubić, Šime (1875). Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, knj. 5, 1868.
  15. Marković, Mirko (1987). Poznavanje otoka Raba od antičkih zemljopisaca do pojave prvih topografskih karata, s kartom. U: Mohorovčić, Andre (ur.), *Rapski zbornik: zbornik radova sa znanstvenog skupa o otoku Rabu održanog od 25. do 27. listopada 1984. godine* (str. 47-58). Zagreb: JAZU.
  16. Marković, Vladimir (2005). Škrinja sv. Šimuna i arhitektura u Zadru oko 1600. *Peristil*, Vol. 48, No. 1, str. 95-107.
  17. Karbić, Damir; Čoralić, Lovorka (1998). Prilozi za životopis Pavla de Paulo. U: Kurelac Miroslav (ur.), *Rasprave iz hrvatske kulture prošlosti*, knj. 1. (str. 5-10). Zagreb: Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.
  18. Katičić Radoslav (2003). Toma Arhidakon i njegovo djelo, U: Cambi Nenad (ur.), *Historia Salonitana* (str. 329-431). Split: Književni krug.
  19. Kurelac, Miroslav (1965). Paulusa de Paulo (Pavao Pavlović), *Enciklopedija Jugoslavije*, sv. 6 (Maklj-Put). Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod. (str. 440).
  20. Peričić, Eduard (1968). Samostan sv. Marije u Zadru od njegova osnutka do danas. U: Grga Novak i Maštrović Vjekoslav (ur.), *Kulturna baština samostana sv. Marije u Zadru* (str. 7-59). Zadar: Institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru.
  21. Rački, Franjo (1865). *Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku poviest srednjega vieka*. Književnik II/1, str. 36-52.
  22. Regan, Krešimir; Nadilo, Branko (2009). Starokršćanske crkve u središtu Zadra. *GRAĐEVINAR*, Vol. 61. Br. 2, str. 189-203.

23. Strika, Zvezdan (2021). Nadbiskup Petar Matafari i preustroj Kaptola u Zadru koncem 14. stoljeća, *Vjesnik dalmatinskih arhiva – Izvori i prilozi za povijest Dalmacije*, sv. 2, str. 134-155.
24. Šamšalović, Miljen (1977). Statutarne naredbe za otok Pag 1372. U: Boban Ljubo (ur.), *Zbornik Historijskog zavoda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, 8, (str. 411-429). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
25. Šišić, Ferdo (1904). Ljetopis Pavla Pavlovića patricija zadarskoga. *Vjestnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskog arkiva* VI, str. 1-59.
26. Raukar, Tomislav (1970). Zadarska trgovina solju u XIV. i XV. stoljeću, *Radovi Filozofskog fakulteta: Odsjek za povijest*, 7-8, str. 19-79.
27. van Dijk, Teun A (1982). Relevance in text and context. U: Allen, S. (ur.). *Tekst processing*. Almqvist&Wiksel, Stocholm, str. 415-432.
28. Vežić, Pavuša (1992). Crkva i samostan sv. Nikole u Zadru. Zadar: *Zavod za zaštitu spomenika kulture*, Vol. 33, No 1, str. 305-316.
29. Visković, Velimir (2004). Književnost i nacionalni identitet. U: Ravlić, Slaven; Kregar, Josip i Puljiz, Vlado (ur.), *HRVATSKA – KAKO DALJE: zadanosti i mogućnosti*, (str. 5-10). Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
30. Wilson, Deirdre; Sperber, Dan (2004). Relevancy Theory. U: L.R. Horn & G. Ward (ur.), *The Handbook of Pragmatics*. (Blackwell), 607-632.
31. Zlatar, Andrea (1991). Memoriale Pauli de Paulo patritii Jadrensis. *Dani Hvarškoga kazališta*, 17/1, str. 241-250 (=Memoriale Pauli de Paulo patritii jadrensis, *Mogućnosti* 38 (1991) 1-2, str. 188-195).

Doktorski i magistarski radovi:

1. Begonja, Sandra (2017). *Uloga građanskoga plemstva u urbanom razvoju Zadra u vrijeme Ludovika I Anžuvinca (1358.-1382.)* (Doktorski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
2. Perić, Olga (1981). *O jeziku Tomina djela „Historia Salonitana“*, (Magistarski rad). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

#### Rječnici:

1. Kostrenčić, Marko (1976). *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae*, I i II.: Zagrabiae: Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium.
2. Marević, Jozo (2000). *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik: I i II.*; Zagreb: Matica hrvatska.

#### Arhivsko gradivo

1. HR-DAZD-31, kutija V, fasciolo 6, folio 7-15v. (Državni arhiv u Zadru)
2. HR-DAZD-31, kutija III, fasciolo 2, folio 80-87v. (Državni arhiv u Zadru)
3. HR-DAZD-31. kutija II, fasciolo VI, folio 1-3v. (Državni arhiv u Zadru)
4. HR-DAZD-31. kutija V, fasciolo I-IV, folio 161-231v. (Državni arhiv u Zadru)
5. HR-DAZD-31. kutije XXXII-XXXVII, fasciolo I-IV, folio 1-319v. (Državni arhiv u Zadru)
6. Samostanski ljetopis – Memorie, 14. (Benediktinski samostan sv. Marije u Zadru)

#### Internetske stranice:

1. Pavao Pavlović  
Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/clanak/qualis>; pristupljeno: 10. studenog 2023. godine.
2. Kraljica Marija Anžuvinska  
(Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=38911>; pristupljeno: 16. svibnja 2022. godine.
3. Kraljica Jadviga  
(Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=28486>; pristupljeno: 11. ožujka 2022. godine.

4. Stjepan Lacković  
Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35035>; pristupljeno:  
10. ožujka 2022. godine.
5. Ivan Paližna  
Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46287>; pristupljeno:  
11. ožujka 2022. godine.
6. Škrinja sv. Šimuna  
Dostupno na: <https://www.info.hazu.hr/povijest/skrinja-sv-simuna/>; pristupljeno: 16.  
svibnja 2022. godine.
7. Ban Ivan  
(Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=5689>; pristupljeno:  
5. rujna 2022. godine.
8. Zadarska katedrala sv. Stošije  
(Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=3935>; pristupljeno: 12.  
ožujka 2022. godine.
9. Obitelj Celio-Cega  
Dostupno na: <http://www.plemstvo.hr/obitelji/celiocega>; pristupljeno: 30. kolovoza  
2022.
10. Ivan de Cardinalibus  
Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3376>; pristupljeno; 20. kolovoza  
2022. godine.
11. Crkva sv. Martina u Pridrazi  
Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4038>; pristupljeno: 14. ožujka  
2022. godine.

12. Crkva sv. Petra Starog

Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4181>; pristupljeno: 28. kolovoza 2022. godine.

13. Banovi

Dostupno na:

[https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR1aH3h9CGMrKXsUwFCX9i8q\\_8k6x9ZSYZRUNwgkF2b9nW-qOjF1I1n\\_ui8](https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR1aH3h9CGMrKXsUwFCX9i8q_8k6x9ZSYZRUNwgkF2b9nW-qOjF1I1n_ui8); pristupljeno: 17. ožujka 2022. godine.

14. Crkva Svete Lucije

Dostupno na: <http://www.visitkrk.hr/gallery/samostan-i-crkva-sv-lucije/>; pristupljeno: 18. ožujka 2022. godine

15. Ban Ivan Krčki (Dostupno na:

[https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR0DXIht7VHdLZzid4pjEwe3CNBcdQ\\_OdWN-TfKpuaTm5Gv0v6WpmKDvito](https://hemu.lzmk.hr/Natuknica.aspx?ID=4040&fbclid=IwAR0DXIht7VHdLZzid4pjEwe3CNBcdQ_OdWN-TfKpuaTm5Gv0v6WpmKDvito); pristupljeno: 18. ožujka 2022. godine).

16. Venièr, Antonio Dostupno na: [https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-venier](https://www.treccani.it/enciclopedia/antonio-venier;); pristupljeno: 6. srpnja 2022. godine.

17. Sv. Mihovil, Zadar

Dostupno na: <https://franjevcitrecoredci.hr/sv-mihovil-zadar/>; pristupljeno: 30. kolovoza 2022. godine.

18. Crkva i samostan sv. Mihovila Dostupno na: <https://benediktinke-zadar.com/grad-zadar/hrvatska/crkva-i-samostan-sv.-mihovila>; pristupljeno: 30. kolovoza 2022. godine).

19. Cipiko

Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3597>; pristupljeno 31. kolovoza 2022. godine).

20. Jurjević

Dostupno na: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=9294>; pristupljeno: 18. kolovoza 2022. godine.

21. Crkva sv. Martina

Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=4038>; pristupljeno: 31. kolovoza 2022. godine.

22. Crkva sv. Stjepana Prvomučenika

Dostupno na: <https://www.zadarskanadbiskupija.hr/?p=3964>; pristupljeno: 1. rujna 2022. godine.

23. Komuna Troja u provinciji Foggia, u južnoj Italiji

Dostupno na: [https://www.treccani.it/enciclopedia/troia\\_res-471ccb10-07b1-11e0-9962-d5ce3506d72e/](https://www.treccani.it/enciclopedia/troia_res-471ccb10-07b1-11e0-9962-d5ce3506d72e/); pristupljeno: 8. kolovoza 2022. godine.

24. Intermedijalnost

Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=27638>; pristupljeno: 25. studenog 2023. godine.

25. *Liber pontificalis*

Dostupno na: <https://www.encyclopedia.com/religion/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/liber-pontificalis>; pristupljeno: 7. rujna 2023. godine.

## **Popis tablica**

Tablica 1. Geneza izdavanja djela (ljetopisa, kronika, dnevnika) kroz povijest .....	118
Tablica 2. Prijevod i značenje određenih riječi iz Pavlovićeva spisa tijekom srednjeg vijeka .....	138
Tablica 3. Usporedba riječi iz spisa s riječima u talijanskom jeziku .....	146
Tablica 4. Usporedba riječi iz spisa s riječima u hrvatskom jeziku.....	149

## 10. ŽIVOTOPIS AUTORA

Benjamin Hasanović rođen je 16.9.1993. godine u Tuzli. Prediplomski studij latinskog jezika i sociologije završio je na Hrvatskim studijima/Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu (2016.) s temom rada: *Vergilijeve ekloge u svjetlu Đurđevićeva stvaralaštva*. Diplomirao je na studiju hrvatskog latiniteta na Hrvatskim studijima/Fakultetu hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu (2018.) s temom diplomskog rada: *Ferićev prijevod „Hasanaginice“ na latinski*. Zaposlen je u JU Gimnazija „Ismet Mujezinović“ Tuzla, JU Gimnazija „Meša Selimović“ Tuzla i Richmond Park International Secondary School Tuzla kao profesor latinskog jezika.

### Radovi

Prijevod „Srebrenik kraj Srebrnice“, Monumenta Srebrenica (knjiga V), Đozić, Abid (ur.). Tuzla: OFF-SET Tuzla, 2016.str. 167-172.

Znanstveni rad „Morfološka i leksička analiza djela Ljetopis popa Dukljanina“, časopis Obnova 2025.